

Чернівецький торговельно-
економічний інститут
Державного торговельно-
економічного університету

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ: ЗАГРОЗИ ТА ВИКЛИКИ

Міжнародна науково-
практична конференція

24.05.2024

м. Чернівці

Міністерство освіти і науки України
Чернівецька обласна військова адміністрація
Чернівецька обласна рада
Чернівецька міська рада
Державний торговельно-економічний університет
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
Громадська організація «Інститут сучасних інформаційних досліджень»
Університет ім. Стефана чел Маре (м. Сучава, Румунія)
Вища школа економіки та менеджменту державного
управління (м. Братислава, Словаччина)
Університет ARTIFEX (м. Бухарест, Румунія)
Університет менеджменту безпеки (м. Кошице, Словаччина)
Університет Трансмонтани і Верхнього Дору (м. Віла-Реал, Португалія)
Лодзинський університет (м. Лодзь, Польща)

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ: ЗАГРОЗИ ТА ВИКЛИКИ

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**24 травня 2024 року
м. Чернівці (Україна)**

Чернівці
Технопарк

2024

УДК 330:336:364+332.14
Ф59

Ф59 *Фінансово-економічні, соціальні та правові аспекти розвитку регіонів: загрози та виклики* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернівці, 24 травня 2024 р. Чернівці : Технодрук, 2024. 432 с. ISBN 978-617-8034-47-4

Весь період з початку повномасштабного вторгнення росії є для українців безперервним часом загроз та викликів абсолютно в усіх сферах економіки нашої країни. Розвиток фінансово-економічної, соціальної та правової сфер у цей непростий час потребує нових підходів та інновацій.

У збірнику досліджено фінансову політику розвитку регіонів України у період воєнного стану. Особливу увагу приділено питанням інформаційної та економічної безпеки розвитку регіонів і проблемам протидії корупції, фінансовим та економічним злочинам. Висвітлено аспекти розвитку обліку, аналізу й аудиту в умовах регіональної інноваційної трансформації соціально-економічних систем. Розглянуто євроінтеграційні процеси в менеджменті, маркетингу та міжнародній логістиці. Для розвитку туризму запропоновано запровадити інновації в готельно-ресторанній сфері.

Розраховано на науковців, фахівців, викладачів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, які цікавляться зазначеними питаннями.

УДК 330:336:364+332.14

Роботи надруковано в авторській редакції.

Відповідальність за достовірність фактів, статистичної інформації, власних імен, цитат та інших відомостей, наданих у рукописах, несуть автори публікацій.

Підписано до друку 06.05.2024 р.

ISBN 978-617-8034-47-4

© ЧТЕІ ДТЕУ, 2024
© Технодрук, 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ I. Фінансова політика регіонального розвитку: пріоритети, тенденції, напрями реалізації

Hnatyshena Iryna, Kardynal Serhij FINANCIAL AID FROM GERMANY TO UKRAINE IN THE WAR	12
Борисенко Володимир, Борисенко Дмитро СИСТЕМНА ОПТИМІЗАЦІЯ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ПРИ ОБГРУНТУВАННІ НАПРЯМІВ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	16
Вдовічен Анатолій, Чорновол Алла НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ	20
Drin Iryna, Chornovol Alla, Rylieiev Serhii CREATING A PORTFOLIO OF FINANCIAL PAYMENT OBLIGATIONS IN TERMS OF TODAY'S RISKS	24
Ігнатенко Тетяна, Юхненко Марія ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ПОСЛУГ	28
Конєва Ірина, Ворожко Костянтин МОБІЛЬНИЙ БАНКІНГ В УКРАЇНІ	31
Кучерівська Софія ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ І ЗБЕРЕЖЕННЯ ЖИТЛОВОГО ФОНДУ ТА ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ СТИХІЙНИХ ЛИХ І ТЕХНОГЕННИХ АВАРІЙ	34
Кучмійова Тетяна, Слободян Тетяна РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК КЛЮЧОВОГО ЧИННИКА УСПІШНОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ	37
Макогон Валентина ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	41
Малярчук Олексій «ДІЯ» ЯК ЕФЕКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ	44
Підлипна Радміла, Індус Катерина ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ	50
Радіонов Юрій ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ВІЙНИ	53

Редзюк Євгеній	
ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ ВІД ЄС «UKRAINE FACILITY»	58
Смочко Валерія, Юрченко Ярина	
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИХ ІНДИКАТОРІВ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ДЕРЖАВИ	64
Грицюк Ілля, Табенська Юлія	
ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: НОВІ ПРАВИЛА ТА ВИКЛИКИ	69
Томнюк Тетяна	
НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	72
<i>СЕКЦІЯ II. Розвиток обліку, аналізу, аудиту та оподаткування в умовах регіональної інноваційної трансформації соціально-економічних систем</i>	
<hr/>	
Ciobanu Ghenadie, Bagrii Konon	
ACCOUNTING IN ROMANIA VS UKRAINE: COMPARISON AND MAIN DIFFERENCES	76
Moshkovska Olena, Bozhko Dariia, Vitkovska Kateryna	
HISTORICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF ACCOUNTING IN JAPAN	81
Moshkovska Olena, Yakymenko Viktoria	
PECULIARITIES OF TAXATION IN GERMANY	86
Багрій Конон	
РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ХМАРНИХ СЕРВІСАХ	90
Бегун Світлана	
ВАЖЛИВІСТЬ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ	93
Безверхий Костянтин	
ЗВІТНІСТЬ ПРО СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА ЇЇ АУДИТ: ЕМПІРИЧНИЙ ДОСВІД КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ КАНАДИ	97
Гайдучок Тетяна	
ФОРЕНЗІК-КОНТРОЛЬ: ЗАХИСТ ФІНАНСОВИХ АКТИВІВ ТА ВИЯВЛЕННЯ ШАХРАЙСТВА	101
Гресь Наталія	
ЗАУВАЖЕННЯ ДО ОБОВ'ЯЗКОВИХ РЕКВІЗИТІВ ТИПОВОЇ ФОРМИ ЗВІТУ ПІЗДВІТНОЇ ОСОБИ	106

Гут Любов СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	110
Ігнатенко Тетяна, Розумець Яна ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТОВАРІВ В ОПТОВІЙ ТОРГІВЛІ	114
Ігнатенко Тетяна, Черненко Марія ЗМІНИ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ПІД ЧАС ВІЙНИ	118
Ігнатенко Тетяна, Шамрай Софія ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ	122
Ігнатенко Тетяна, Шишкіна Марина ВИКОРИСТАННЯ ОБЛІКУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	126
Лалакулич Марія, Рибаківа Леся ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ, КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ОБЛІКУ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ	130
Маначинська Юлія, Боднарюк Дмитро РОЗВИТОК СИСТЕМИ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ В АГРОБІЗНЕСІ: ВИКЛИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ	133
Маначинська Юлія, Капра Яна МОНІТОРИНГ ОПЕРАЦІЙ З ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ АГРАРНИХ СУБ'ЄКТІВ: ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ	136
Маначинська Юлія, Макарчук Богдан УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ	139
Маначинська Юлія, Мацків Євгеній УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ДОХОДІВ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЇХ ЗМІНИ В АГРОСЕКТОРІ ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ	142
Маначинська Юлія, Ніколаєнко Юлія ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТОВІРНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРОСЕКТОРУ В УМОВАХ ВІЙНИ	146
Маначинська Юлія РОЗВИТОК ОБЛІКУ В СИСТЕМІ МСО ТА ПРОФЕСІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ: ЦИФРОВИЙ АСПЕКТ	149
Маначинська Юлія, Фірчук Марія БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	152

Мошковська Олена ЗАВДАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	155
Мустеца Ірина, Угрин Сергій УДОСКОНАЛЕННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКУ У СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ	160
Мустеца Ірина, Фербей Галина «КВС. ОБЛІК БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ» – СУЧАСНА ПРОГРАМА ДЛЯ ОБЛІКУ У ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ	164
Мустеца Ірина, Фірчук Марія БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ	168
Назаренко Олександр МІСІЯ ФОРЕНЗИКУ ПРИ ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНОГО БІЗНЕС-СУБ'ЄКТА	172
Підлипна Радміла, Підлипний Юрій ЗАСТОСУВАННЯ SWOT-АНАЛІЗУ ДЛЯ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВА	176
Позняковська Наталія ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	181
Рибакова Леся, Галас Іванна ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА: ТРАКТУВАННЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА СТРУКТУРА	184
Савченко Наталія, Савченко Роман ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	187
Семенова Світлана КОДЕКС ЕТИКИ ПРОФЕСІЙНИХ БУХГАЛТЕРІВ У ПРОТИДІЇ GREENWASHING	191
Столяр Людмила, Яцко Таїсія ВАЛЮТНИЙ КОНТРОЛЬ: ОБМЕЖУВАЛЬНІ ТЕРМІНИ РОЗРАХУНКІВ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЯХ	195
Сук Петро РОЗРАХУНОК АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ДОХОДУ ВІД ІНШОЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	200
Тютюнник Юрій, Тютюнник Світлана ПОКАЗНИКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ В ОЦІНЮВАННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА	205

Хомин Петро РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ЧИ ІЛЮЗІЇ?	209
Югас Еріка, Симочко Марія ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	212
Яловега Людмила, Лега Ольга, Прийдак Тетяна СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	216
Ярмолук Олена ПОДАТКОВА СКЛАДОВА У ФОРМУВАННІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	221
<i>СЕКЦІЯ III. Євроінтеграційні процеси в менеджменті, маркетингу та міжнародній логістиці</i>	
Vdovichena Olha, Krymska Anna DEVELOPMENT AND CHALLENGES OF IMPLEMENTATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES IN THE SPHERE OF DIGITAL MANAGEMENT	226
Peniuk Valeriia ASSESSMENT OF PERSONNEL POTENTIAL OF ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF WAR	230
Бедзир Володимир ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ	233
Бозуленко Олена МАРКЕТИНГОВИЙ ПІДХІД ДО СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	237
Верстяк Оксана КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА РЕГІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ	243
Григорук Ірина СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІННОВАЦІЙНО- ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗЕВОГО РОЗВИТКУ	246
Долга Галина СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРО- МОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ	252
Зеленюк Оксана, Лошенюк Ірина СТРАТЕГІЯ МАРКЕТИНГОВОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	256

Кифяк Олександр, Кифяк Василь ТРАНСКОРДОННА СПІВПРАЦЯ – ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ ЕКОНОМІКИ ПРИКОРДОННОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ВІЙНИ	261
Рошко Наталія, Калинович Андрій ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	264
Урсакий Юлія РОЛЬ КОРПОРАТИВНОГО НАВЧАННЯ В ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	268
Хитрова Ольга МІЖНАРОДНІ ТЕНДЕНЦІЇ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ	271
Чаплінський Юрій ЦИФРОВИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА	275
Чичун Валентина УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИМИ ЗМІНАМИ – НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	278
Шимко Алла КОБРЕНДИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ БРЕНДІВ	282

*СЕКЦІЯ IV. Інформаційна та економічна безпека
розвитку регіонів*

Joukes Veronika, Gonçaves Hermínia, Pirra António ERASMUS+ PROJECT LEARNVIL AS DRIVING FORCE FOR LOCAL DEVELOPMENT IN THE RURAL VILLAGE VILA MARIM (PORTUGAL)	286
Senfeng Zheng, Koblianska Inna SUCCESSFUL BUSINESS STRATEGIES IN THE TIME OF DIGITAL TRANSFORMATION	290
Біленчук Петро, Малій Микола СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЇ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗАГРОЗАМ У СУЧАСНОМУ ЕЛЕКТРОННОМУ СВІТІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ТА СВІТОВИЙ РІВЕНЬ	293
Витоптова Вікторія АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: ПРОБЛЕМИ І ВИКЛИКИ	296

Гармаш Сергій КАДРОВА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	301
Корольок Юрій, Вдовічен Анатолій ПЕРСПЕКТИВИ БЛОКЧЕЙН-ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	304
Маначинська Юлія, Угрин Сергій ОЦІНКА ЗАПАСІВ АГРОСЕКТОРУ В КОНТЕКСТІ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ЗАГРОЗИ ТА ВИКЛИКИ	308
Проць Наталія, Костенюк Тарас МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	311
Хилько Іван ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	315

*СЕКЦІЯ V. Інновації в готельно-ресторанній сфері
як рушійна сила туристичного бізнесу*

Брикова Тетяна ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ГОТЕЛЬНО- РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ: ВІД АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ДО ПЕРСОНАЛІЗОВАНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ	318
Гищук Роман, Крецький Олександр УПРАВЛІННЯ ПОВЕДІНКОЮ СПОЖИВАЧІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ПОСЛУГ РЕКРЕАЦІЇ ТА ГОСТИННОСТІ В КРИЗОВІ ПЕРІОДИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ	322
Кравченко Михайло, Романовська Ольга ГАСТРОНОМІЧНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	326
Москвічова Олена, Теплюк Карина ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД	330
Науменко Наталія ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕСТОРАННОГО РИНКУ УКРАЇНИ НА ДРУГОМУ РОЦІ ВІЙНИ	335
Незвещук-Когут Тетяна АНАЛІЗ ТА СТРАТЕГІЇ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ У РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	339
Паламарек Каріна ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СФЕРИ ГОСТИННОСТІ ПІД ВПЛИВОМ КРИЗОВИХ ЯВИЩ	346

Черчик Лариса, Кувіка Ганна 350
ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У СФЕРІ ГОСТИННОСТІ

СЕКЦІЯ VI. Проблеми протидії корупції, фінансовим та економічним злочинам у період воєнного стану

Басиста Ірина 354
ГЕНОЦИДНИЙ УМИСЕЛ РОСІЇ ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Богатирьов Андрій 357
КРИМІНАЛІСТИЧНА ТИПОЛОГІЯ РОЗКРАДАННЯ ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Богатирьов Іван, Марчук Валерій 363
КОРУПЦІЯ ЯК ПЕРМАНЕНТНИЙ ЧИННИК РУЙНУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ

Гольдберг Наталя, Берташ Андрій 367
ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Драган Іван, Шкапін Денис 372
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Когутич Іван 377
БЕБ У СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ: ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

Обіход Тетяна, Біленчук Петро 383
СТАН БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Перелигіна Раїса, Кушнір Станіслав 386
ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ І ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ

Певцова Олена 390
ПРОБЛЕМА ПРОТИДІЇ СЕРІЙНИМ ВБИВСТВАМ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Пиріг Ігор 394
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Попович Олена, Глевчук Валентина КІБЕРЗЛОЧИН ЯК ВИД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА КК УКРАЇНИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ	398
Савченко Василь, Коропецька Сніжана ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	402
Сачко Олександр ПРОБЛЕМИ ГАРАНТІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ	406
Тертишник Володимир ДОКТРИНАЛЬНІ І ПРАВНИЧІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	411
Юрчишин Василь, Юрчишин Юрій ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА ДОСУДОВИМ РОЗСЛІДУВАННЯМ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	420
Юрчишин Павло ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВАДЖЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ	425

Iryna Hnatyshena, PhD of Philological Sciences,
Associate Professor,

Serhij Kardynal, Master's degree student,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

FINANCIAL AID FROM GERMANY TO UKRAINE IN THE WAR

This study comes to the following conclusion: From January 24, 2022 to October 31, 2023, around 232 billion euros were paid to Ukraine by 41 supporting states. This includes humanitarian, military and financial aid. Since it is difficult to compare the support of donor countries, certain criteria have been developed. We look at three main categories: financial, military and humanitarian aid - that is, help that goes directly to Ukraine. Some countries sometimes give also indirect help through training measures or assistance for Ukrainian refugees. These figures are not included in our statistics.

In addition, there would be the costs for the Ukrainian refugees in the individual EU countries, for example through the citizen's money in Germany.

The 232 billion euros in direct aid for Ukraine is just a snapshot. The number will rise because on February 16, the Institute for the World Economy will publish updated statistics that include all aid to Ukraine until the end of 2023. This also applies to German aid, which, according to the Kiel Institute, was 21 billion euros as of October 31, 2023, but has since increased. In response to a request, the Foreign Office stated in writing: "Since the beginning of the Russian war of aggression against Ukraine on February 24, 2022, Germany has provided Ukraine with aid worth a total of around 28 billion euros - as humanitarian and financial support as well with weapons."

All previously known data, facts and figures from the Ukraine donor countries can be found in the so-called Ukraine Support Tracker at the Kiel Institute for the World Economy. The federal government wants to support companies and private actors in the reconstruction of Ukraine with 15 measures. The Federal Cabinet approved the relevant key issues paper today.

The focus is on financial subsidies and interest reductions for small and medium-sized companies in Ukraine as well as investment guarantees for German companies. Building on this, the Development Ministry is working with the Ukrainian government on a funding institution for the economic reconstruction of Ukraine, modeled on the German KfW.

Ukrainians are already working with impressive commitment to rebuild their country. The federal government is firmly at their side and is increasing its commitment to the country's economic reconstruction. Ukraine needs more than weapons to survive in this war. It is also important that the economy continues to run and that the country can finance reconstruction. Cheap financing for small and medium-sized Ukrainian businesses is one of the most effective levers for reconstruction. In Germany we have had very good experiences with the Kreditanstalt für Wiederaufbau, a pioneer of the economic miracle in the 1950s and 1960s. Today it still provides companies and citizens with cheap loans for investments. We can also bring this experience into the reconstruction of Ukraine. We are already in discussions with the Ukrainian government about such a funding institution.

When we think of Ukraine, we primarily think of the frontline region. But Ukraine doesn't just need our continued military support. At the same time, we must use all opportunities to help the Ukrainian economy in this difficult time and to give it prospects. We have tailored our foreign trade promotion instruments, namely the federal guarantees, to business relationships between German and Ukrainian companies and ensured that they are also effective under these conditions.

Russia's invasion has resulted in immense losses and damage in Ukraine. The World Bank currently estimates the cost of reconstruction at around \$ 486 billion, depending on how the war progresses. Public funds alone will not be enough for reconstruction. The Federal Government is therefore committed to involving the private sector more in the reconstruction and modernization of

Ukraine. The key issues paper lists 15 measures. Instruments for promoting foreign trade and development cooperation will be more closely linked and multilateral funding instruments will be used.

Small and medium-sized enterprises (SMEs) are the backbone of the Ukrainian economy, with SMEs accounting for two-thirds of value added and more than eighty percent of employment. The federal government's funding programs are therefore aimed particularly at SMEs. A central instrument is the Ukrainian Business Development Fund (BDF), which was founded in 1999 by Ukraine together with the German Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) and has developed into the central state instrument for supporting small and medium-sized companies in Ukraine. The BDF supports companies even in times of war and thus keeps them afloat. Since the beginning of 2022, around 40,000 micro, small and medium-sized companies have been able to exist on the market, secure jobs and adapt to the new conditions during the war. For example, the BDF has supported agricultural businesses in clearing fields of mines in order to make agriculture possible again. In the future, according to the considerations of the BMZ and its Ukrainian partners, the BDF should be further developed into a national funding institution for economic reconstruction for Ukraine, similar to the German KfW.

The key issues paper, which was prepared under the leadership of the BMZ and with the participation of the Federal Chancellery, the Foreign Office, the Federal Ministry of Finance and the Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Protection, is a contribution to the Ukraine Recovery Conference , which took place from 11-12. June will take place in Berlin at the invitation of Chancellor Olaf Scholz and President Volodymyr Zelenskyy.

With the key issues paper, the federal government emphasizes that a stable, democratic and economically prosperous Ukraine is in German and European interests. At the same time, the reconstruction aid is always aimed at supporting reforms for Ukraine's accession to the EU.

References:

1. Deutsche Unterstützung für die Ukraine. *Deutsche Botschaft Stockholm*. URL: <https://stockholm.diplo.de/se-de/-/2515980> (Last accessed 24.02.2024).
2. Deutschland – Ukraine: Hilfe und Unterstützung. *Der Mitteldeutsche Rundfunk*. URL: <https://www.mdr.de/nachrichten/welt/politik/> (Last accessed 16.02.2024).
3. Hummel C., Thöhne M. Finanzierung der Flüchtlingspolitik. *Studie für die Gesellschaft zur Förderung der finanzwissenschaftlichen Forschung*. Köln, 2016. 62 S. URL: <https://www.fifo-koeln.org/de/> (Last accessed 20.04.2024).
4. So unterstützt Deutschland die Ukraine. *Die Nachrichten der Bundesregierung*. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/2160274#:~:text=Deutschlands%20Haltung%20ist%20klar%3A%20Wir,oder%20in%20Form%20von%20Waffen> (Last accessed 16.02.2024).

Ірина Гнатишена, к.філ.н., доцент,
Сергій Кардинал, магістр,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

ФІНАНСОВА ДОПОМОГА НІМЕЧЧИНИ УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Проаналізовано процес надання Україні фінансової підтримки від урядових та неурядових установ ФРН, що стала необхідною внаслідок повномасштабної війни росії проти України. Досліджено, які кошти було надано у формі кредитів, грантів тощо. Охарактеризовано фінансування для малого та середнього українського бізнесу як одного із найефективніших важелів відновлення країни.

Володимир Борисенко, к.е.н., науковий співробітник,

НДІ «Укראгропромпродуктивність»,

м. Київ,

Дмитро Борисенко, бакалавр,

31 ОМБр, ТОВ «Епіцентр»,

м. Суми

СИСТЕМНА ОПТИМІЗАЦІЯ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ПРИ ОБГРУНТУВАННІ НАПРЯМІВ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

В умовах воєнного стану і ринкової конкуренції важливого значення для регіонального розвитку набуває визначення шляхів підвищення ефективності використання економічного потенціалу АПК і зниження собівартості продукції.

Метою досліджень є підвищення ефективності виробництва та розробка відповідних методичних рекомендацій системної оптимізації витрат ресурсів у рослинництві на базі комп'ютеризованого визначення економічної ефективності виробництва і використання техніки.

Наукова новизна розробки полягає у реалізації системної оптимізації витрат, як комплексного обґрунтування заходів з підвищення ефективності виробництва за показниками порівняльної економічної ефективності машинних агрегатів з використанням імітаційного моделювання.

Критерієм оптимізації витрат ресурсів у рослинництві є показники економічної ефективності виробництва кінцевої продукції, яка значною мірою залежить від продуктивності техніки та експлуатаційних витрат на неї. Для вирішення завдання оптимізації витрат необхідно визначити економічні показники роботи польових агрегатів у заданих умовах і розрахувати витрати на виконання технологічних операцій та виробництво продукції [1].

Управлінські рішення з підвищення економічної ефективності виробництва у рослинництві потребують обґрунтування по кожній

технологічній операції і за економічними показниками виробництва продукції. Отримати необхідний результат уможливорює реалізація системної оптимізації ефективного використання машинних агрегатів з урахуванням особливостей виконання технологічних операцій і впливу чинників на результати роботи аграрних підприємств. Тому виникає необхідність у проведенні системної оптимізації витрат на виробництво продукції рослинництва. Оптимізаційні процеси щодо витрат ресурсів на виробництво польових культур можна представити як систему [2], концептуальну схему якої наведено на рис. 1.

Рис. 1. Концептуальна схема системної оптимізації витрат на виробництво польових культур

Оптимізація з метою підвищення ефективності використання ресурсів у рослинництві складається з виконання 3 рівнів оптимізації (можливе циклічне їх повторення), на яких оптимізуються параметри об'єктів за показниками виконання процесів:

1) оптимізація витрат при використанні певного сільськогосподарського агрегату: змінювані режими роботи машин та параметри процесу (за обмежень агротехнологічних вимог) оптимізуються програмою імітаційного моделювання за оптимальними показниками роботи машини: максимальне значення продуктивності і мінімальне витрат палива;

2) оптимізація витрат ресурсів на виконання технологічної операції: за отриманими експлуатаційними показниками машин та економічних чинників (вартість техніки, річне завантаження, вартість палива, оплата праці персоналу та ін.): визначають порівняльну економічну ефективність машинних агрегатів за критерієм мінімуму експлуатаційних витрат та максимуму економічного ефекту обирають оптимальний варіант техніки та схеми технологічної операції;

3) оптимізація витрат ресурсів на виробництво: для технологій вирощування польових культур і варіантів технологічних операцій обирається оптимальний варіант виробничого процесу за максимальним значенням річного економічного ефекту від впровадження заходів з оптимізації, мінімальною собівартістю продукції, максимальним прибутком та рівнем рентабельності.

Для реалізації цих методичних положень розроблено програмне забезпечення з визначення показників ефективності як усього виробництва сільськогосподарських культур, так і експлуатації окремих машинних агрегатів. З використанням програмного забезпечення обґрунтовано найбільш ефективні технології виробництва, машинні агрегати для заданих виробничих умов, мінімізовано витрати на вирощування польових культур, що дозволило досягти мінімальної виробничої собівартості продукції [3].

Запропонована системна оптимізація витрат на виробництво продукції рослинництва уможлиблює зниження собівартості виробництва продукції та пропонування нижчої ринкової ціни реалізації, що забезпечить зростання конкурентоздатності вітчизняних підприємств через функцію регулювання виробництва і реалізації продукції.

Список використаних джерел:

1. Borysenko, V., & Borysenko, D. (2024). Optimisation of production and modelling of production costs in farms. *Ekonomika APK*. №31(1). Pp. 10-18. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202401010>.

2. Борисенко В.О. Економічна ефективність використання польових агрегатів у рослинництві : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Борисенко В.О.; Житомирський національний агроекологічний університет. Житомир, 2012. 20 с.

3. Демчак І. М., Борисенко В. О., Риженко Ю. Є. Методика системної оптимізації витрат живої і уречевленої праці на виробництво зернових, технічних, кормових і овочевих культур. Київ: НДІ «Укragропромпродуктивність», 2014. 40 с.

Volodymyr Borysenko, Doctor of Economics,
Research Associate,
Research Institute "Ukragroproduktyvystivnost", Kyiv,
Dmytro Borysenko, Bachelor's degree,
31 SMBr, "Epicentr" LLC, Sumy

SYSTEM OPTIMIZATION OF PRODUCTION COSTS IN JUSTIFICATION OF REGIONAL DEVELOPMENT DIRECTIONS

A systematic optimization of resource costs in crop production based on a computerized determination of the economic efficiency of production and the use of equipment is proposed. The most effective production technologies, machine units for the given production conditions are substantiated, the costs of growing field crops are minimized.

Анатолій Вдовічен, д.е.н., професор,
Алла Чорновол, д.е.н., професор,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ

Вагомим стратегічним пріоритетом системи управління публічними фінансами є відновлення збалансованого економічного зростання, що передбачає реалізацію комплексу послідовних і взаємопов'язаних інституційних змін у системі публічних фінансів, спрямованих на системне підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної економіки, зниження її залежності від зовнішньої кон'юнктури [1].

Проблематика підвищення якісного рівня системи управління публічними фінансами розкривається в багатьох наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених: Дж. Кейнса, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, С. Кучеренко, Л. Леваєвої, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, Л. Мармуль, В. Макогон, В. Федосова, І. Чугунова та інших.

Хвиля негативних зовнішніх та внутрішніх чинників погіршує можливості швидкого відновлення економіки України, зберігається високий рівень невизначеності щодо стійкості та стабільності системи публічних фінансів. Тому вагомим завданням є оперативна реалізація адаптивних заходів системи управління публічними фінансами спрямованих на активізацію нових факторів економічного зростання.

Для досягнення даного завдання необхідний перехід на інноваційний шлях розвитку, обґрунтована трансформація вітчизняної економіки супроводжувана посиленням адресного захисту вразливих категорій громадян, при неодмінному дотриманні базових умов фінансово-бюджетної політики: забезпечення макроекономічної збалансованості, стримування

інфляційних процесів та зниження рівня інфляції; недопущення зростання частки дефіциту бюджету та державного боргу.

Реалізація заходів у сфері управління публічними фінансами повинна базуватись на принципах: системності, комплексності, оперативності прийняття рішень, відповідальності органів державного управління за досягнуті кінцеві результати; відкритості та прозорості діяльності суб'єктів системи управління публічними фінансами.

Сучасна система управління публічними фінансами спрямована на здійснення реформ, які відбуваються поетапно з урахуванням особливостей розвитку сектору загального державного управління.

Вагомим пріоритетом щодо підвищення ефективності сектору загального державного управління є застосування секторальної системи надання державної фінансової підтримки, яка буде спрямовуватись на стратегічні цілі розвитку. Основними завданнями є удосконалення системи державного прогнозування та планування, що дозволить забезпечити адаптацію системи управління публічними фінансами до швидко мінливого зовнішнього середовища і проведення найбільш ефективної фінансово-бюджетної політики. Гнучка система державних прогнозних і планових документів дозволить оперативно вживати необхідні заходи реагування на макро- і мікрорівнях при істотних коливаннях внутрішніх і зовнішніх факторів [2].

Доцільним є створення ефективної системи формування середньострокових макроекономічних прогнозів та щорічне затвердження середньострокових фінансових планів щодо державного та місцевих бюджетів з встановленням граничних обсягів фінансування. Фінансово-бюджетна політика має бути спрямована на забезпечення стійкості та збалансованості бюджетної системи, підвищення ефективності управління публічними фінансами. Досягнення бюджетної стійкості і збалансованості передбачає оптимізацію витрат державного та місцевих бюджетів, їх фінансування в межах наявних доходів.

Разом з цим, досягнення бюджетної збалансованості можливо забезпечити шляхом розробки ефективної системи управління коштами, а також вдосконалення механізмів управління державним боргом [3].

У середньостроковій перспективі доцільним є перехід грошово-кредитної політики до режиму інфляційного таргетування. Ставка рефінансування може стати вагомим інструментом регулювання рівня процентних ставок на грошовому ринку, основою для встановлення процентних ставок по операціях надання ліквідності банкам. Крім того, для надання дієвої матеріальної підтримки найбільш вразливих верств населення доцільно забезпечити: вдосконалення системи державної адресної соціальної допомоги з урахуванням оцінки потреб населення з метою підвищення доступності окремих видів допомоги, спрощення порядку її надання. Актуальним є здійснення повноцінного аудиту функцій і завдань органів державного управління, визначення системи ключових показників ефективності для оцінки їх діяльності.

Управління публічними фінансами в умовах посилення негативних зовнішніх та внутрішніх чинників забезпечить макроекономічну стабільність в країні за рахунок поєднання інструментарію складових системи державного управління, що дозволить створити умови для економічного зростання країни [4]. Отже, розвиток системи управління публічними фінансами передбачає: зміщення акцентів з поточного наповнення бюджетів різних рівнів, фондів загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування на стратегічне забезпечення створення умов для посилення ділової активності в країні; застосування секторальної системи надання державної фінансової підтримки, яка буде спрямовуватись на стратегічні цілі розвитку країни; удосконалення системи державного прогнозування та планування; створення ефективної системи формування середньострокових макроекономічних прогнозів та щорічне затвердження середньострокових фінансових планів щодо державного та місцевих бюджетів з встановленням

граничних обсягів фінансування; оптимізацію витрат державного та місцевих бюджетів, їх фінансування в межах наявних доходів; розробки ефективної системи управління коштами; удосконалення механізму управління державним боргом; зміщення акцентів від управління бюджетними витратами до управління результатами бюджетних програм і контролю за ефективністю їх виконання; удосконалення системи податкового адміністрування; забезпечення взаємоузгодженості бюджетної та грошово-кредитної політики, сталого уповільнення інфляції як найважливішої умови для стійкого і збалансованого розвитку економіки країни; адаптації пенсійної системи до постійно змінюваних економічних та демографічних умов; оптимізацію функцій органів державного управління та підвищення рівня їх відповідальності за формування та реалізацію фінансово-бюджетної політики; розширення переліку державних послуг для громадян з використанням електронних дистанційних форм.

Список використаних джерел:

1. Мармуль Л. О., Леваєва Л. Ю. Методологічні засади структурної модернізації регіональної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 17-18. С. 5-9.
2. Лисяк Л., Биков Б., Кушнір А. Зміщення фінансового потенціалу об'єднаних територіальних громад в умовах бюджетної децентралізації. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. №4 (70). С. 84–89.
3. Chugunov I., Makohon V. Budgetary projection in the system of financial and economic regulation of social processes. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2020. V. 6. №1. Pp. 130-135.
4. Федосов В., Юхименко П. Інституціональне середовище та його вплив на формування і використання бюджетних ресурсів держави. *Ринок цінних паперів України*. 2018. № 1-2. С. 3-14.

Anatolii Vdovichen, Doctor of Economic Sciences, Professor,
Alla Chornovol, Doctor of Economic Sciences, Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

DIRECTIONS OF MANAGEMENT SYSTEM DEVELOPMENT PUBLIC FINANCE

In modern conditions of society development, the restoration of balanced economic growth to improve the standard and quality of life of the population is an important strategic priority of the public financial management system. Achieving this priority involves the implementation of a set of consistent and interconnected institutional changes in the public finance system, aimed at systematically increasing the level of competitiveness of the domestic economy, reducing its dependence on external conditions.

Iryna Drin, PhD in Physics and Mathematics, Associate Professor,
Alla Chornovol, Doctor of Economic Sciences, Professor,
Serhii Rylieiev, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

CREATING A PORTFOLIO OF FINANCIAL PAYMENT OBLIGATIONS IN TERMS OF TODAY'S RISKS

Economic risk is a risk arising in the field of economic relations, that is, relations that occur when buying / selling goods or services on the market.

All risk researchers outline that every business activity shall be carried out in order to achieve ultimate success, therefore, success and risk are inseparable notions. Investment risks usually arise in case there is a possibility of loss or profit failure in the course of implementing investment projects. Depending on the peculiarities of project implementation, as well as the ways of fund raising, such risks may be divided into the following groups: credit risks (arising at the

first stage of the project); entrepreneurial risks (related to the second stage of the project); extreme risks.

At the first stage of implementing an investment project, funds are invested in different assets, the purchase of working capital, and the construction of facilities, whereas at the second stage, investors expect to receive their funds back.

Scholars distinguish the following first stage risks: the risk of technical errors in the project; the risks associated with inappropriate paperwork; the risk of increasing the estimate due to changes in construction.

At the second stage, the project payback may not be ensured due to a range of unfavorable impacts.

A financial transaction may be referred to as an economic operation, whose initial and final stages have a monetary value, and whose purpose lies in maximizing its income (or any other financial indicator). If the outcome of this type of transaction is impossible to predict, it is called a risky transaction. The examples of financial schemes that can eliminate or limit the risk of a financial transaction include insurance, buying options, buying futures, and creating an optimal portfolio of securities. All these schemes are called hedging.

Every investor creates a portfolio of financial instruments so as to protect himself from possible risks. There are two main kinds of risks - unsystematic and systematic ones and, accordingly, two main ways to manage them. Unsystematic risks belong to individual financial instruments or their groups and can be optimized by diversifying the investment portfolio. If the risks of individual financial instruments are highly correlated with each other (systematic risks), diversification does not produce the desired effect, as it only leads to risk averaging. Therefore, it is necessary to pay particular attention to risk factors, as well as to create a portfolio in the way it could be neutral to changes in certain factors, for example, to make a portfolio of financial instruments insensitive to changes in the volatility of the price of the underlying asset. This approach to risk management, which allows

eliminating or limiting the risk of a financial transaction, is referred to as hedging or immunization.

If an investor wants to gain higher profits, he / she is supposed to take risks. When creating an investment portfolio, it is important to determine to what extent this portfolio can be subject to each of the financial risks. Consequently, it is natural that to create a portfolio with the maximum return is essential. At the same time, an investor should take into account stock exchange restrictions on transactions. These include restrictions imposed by regulators, tax authorities, and appropriate support for portfolio instruments. Obviously, the necessary apparatus for creating an investment portfolio relies on mathematical programming methods [1-4].

Here is a typical example of complete elimination of a financial transaction risk. The Creditor lends X amount of money, while the Debtor gives the Creditor a written obligation to return the money with the addition of a fixed interest r . To secure the payment, the Debtor pledges real estate (a house) that belongs to him / her. The situation seems to be risk-free, since the Creditor can recover the debt through the court. In fact, the risk remains because the house may be destroyed due to a natural calamity (fire, flood), and the Debtor will appear to be insolvent.

In order to avoid this sort of risk, the Creditor buys an insurance policy V , which guarantees the payment (in case of fire) of the sum insured. The latter will reimburse the risk with a certain interest. Hereby, there are two options: either the fire will occur or it will not. Here is how insurance may provide the effectiveness of the deposit. If x is debt, and $(X-x)$ is the policy cost, then the amount X is distributed as follows:

$$X = x + (X - x).$$

Suppose, there will be no fire or any other natural calamity. In this case, the effectiveness of the contribution for the Creditor, calculated as the profit from operations, is

$$R_1 = x(X + r) - X.$$

If the force majeure situation occurs, the contribution efficiency R_2 will equal to the difference between the insurance indemnity V and the invested amount X :

$$R_2 = V - X = \frac{V}{X-x} (X-x) - X \equiv q(X-x) - X,$$

where $q = \frac{V}{X-x}$ is the ratio of the insurance indemnity to the policy price. Let us determine the debt x so that $R_1 = R_2$, that is,

$$\begin{aligned} x(X+r) - X &= q(X-x) - X, \\ x(X+r+q) &= qX, x = \frac{qX}{X+r+q}. \end{aligned}$$

Conclusion: the hedging scheme that has been calculated with the application of the above formula does not suggest any risk. In both cases, the efficiency of the contribution is the same:

$$R = R_1 = R_2 = \frac{qX(X+r)}{X+r+q} - X.$$

It is essential that the principle of hedging with the cost of buying an insurance policy is typical for the stock market. Specific insurance policies used in the stock market include options and futures.

References:

1. Klepikova, O., Polishchuk, S., Saramkov, O., Nechai, D. (2019). Analysis of the main indicators of financial stability of an insurance company using simulation modeling. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Issue 96. Pp. 80-94. Official web site: State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Vdovyn, M., Broda, A. Statistical Modeling of Investment Risks in Market Conditions. *Global and national economic problems*. Issue 17. Pp. 903-908.
3. Zomchak, L., Starchevska, I. (2022). Simulation modeling of the relationship between economic growth and inflation in Ukraine. *Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade. Series "Economic Sciences"*. Issue 1 (105). Pp. 78-85.
4. Kampo, Yu. (2023). Statistical and simulation modeling of risk situations in the economic activity of business entities. 2023: Entrepreneurship and business administration in the context of digitalization / Internet conference of KhNUiA named after O. Beketov. 2023-02-26. studentsym@ukr.net.

Ірина Дрінь, к.фіз.-мат.н., доцент,
Алла Чорновол, д.е.н., професор,
Сергій Рилєєв, к.е.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

ФОРМУВАННЯ ПОРТФЕЛЯ ФІНАНСОВИХ ПЛАТІЖНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В УМОВАХ РИЗИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Вивчення аспектів фінансового ризику належить до фундаментальних понять сучасної економічної теорії та менеджменту і знаходить дедалі ширше практичне застосування в усіх сферах економічної діяльності. Очевидно, що при економічній діяльності не обов'язково використовувати свій досвід та інтуїцію, а треба володіти інформацією про причини виникнення ризикових ситуацій, проводити якісний та кількісний аналіз ризику. У процесі формування і дослідження інвестиційного портфелю інвестор повинен вирішити яким фінансовим ризиком і якої величини, можна допустити кожен із фінансових ризиків. При цьому використовуються такі методи: системний аналіз – для з'ясування основних категорій досліджень і абстрактно-логічний метод – для здійснення теоретичних узагальнень та висновків.

Тетяна Ігнатенко, к.е.н., доцент,
Марія Юхненко, студентка 2 курсу,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ПОСЛУГ

У сучасному інформаційно-технологічному суспільстві банківський сектор має адаптуватися до швидкого розвитку інновацій. Оскільки більшість населення використовує банківські послуги, важливо для банків залишатися конкурентоспроможними, що часто досягається за допомогою впровадження інновацій. Клієнти схильні обирати сучасні банки, які

використовують передові технології для полегшення операцій та забезпечення якісних сервісів. Пошук нових клієнтів, зменшення витрат і досягнення конкурентних переваг є головними мотивами інноваційної активності в банківському секторі.

Банківські послуги у кредитній сфері потребують інноваційних змін через велику конкуренцію та велику кількість установ, що надають кредити. Інновації, засновані на діджиталізації, дозволяють пристосувати послуги до індивідуальних потреб клієнтів. Пандемія коронавірусу та війна підкреслили необхідність адаптації банків до сучасних умов та впровадження інновацій у кредитні послуги.

Мотиви впровадження новаторських банківських послуг у галузі кредитування включають ефективне використання ресурсів та зниження витрат. Орієнтація на клієнта, задоволення їхніх потреб і приваблення нових клієнтів через зручність і підвищену якість послуг грають важливу роль. Зростання кібербезпеки і зниження ризиків шахрайства за допомогою цифрових технологій також важливі. Розширення можливостей банку для просування послуг до споживача є ще однією ключовою метою впровадження інновацій у сфері кредитування [1, с. 297].

Що стосується сьогодення, банківські відділення – далеко не єдиний спосіб забезпечення кредитування. З'явилися різні альтернативи, такі як сайти комерційних банків, мобільні додатки для смартфонів, смарт-годинники тощо. Це означає, що дистанційне кредитування робить послугу доступною для всіх, 24/7. У такому контексті, банк може забезпечити зручне обслуговування клієнта через різні канали зв'язку, використовуючи електронних консультантів або пропонуючи обслуговування у формі «спілкування у реальному часі». Роботизовані інструменти, такі як нагадування про сплату відсотків за кредитом, також допомагають в цьому процесі [2, с. 67].

Для забезпечення високого рівня фінансової інклюзії в Україні важливо стимулювати поширення електронних грошей та мобільних платежів, розширювати набір фінансових послуг через

платіжні термінали та забезпечувати захист прав споживачів через регулювання ринкової поведінки учасників фінансового сектору та прозорість інформації.

Монобанк, відомий як «банк в телефоні», є одним з українських банків, що впроваджує передові технології та інновації у сфері фінансових послуг. У їхньому мобільному додатку клієнти мають доступ до безкоштовних грошових переказів, зручної оплати комунальних послуг, акційних пропозицій, кешбеку та контролю фінансових операцій.[3] Монобанк активно впроваджує інновації у сфері кредитування, зокрема:

- дистанційне кредитування через мобільний додаток;
- автоматизовані кредитні рішення з використанням алгоритмів;
- персоналізовані умови кредитування, адаптовані до потреб клієнтів;
- цифрові інструменти управління кредитом, які дозволяють клієнтам керувати своїми фінансами через додаток [4].

Таким чином дослідження інноваційних підходів до розвитку ринку фінансово-кредитних послуг дало змогу визначити причини та перспективи їх втілення в діяльність комерційних банків. Сучасні банківські послуги перш за все спрямовані на діджиталізацію та надання дистанційних послуг з кредитування. Для цього необхідно впроваджувати передові технології, онлайн-системи та інноваційні інформаційні рішення. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності банків, їхньому стрімкому розвитку та поліпшенню якості послуг.

Список використаних джерел:

- 1.Ганзюк С.М., Шаровський М.Ю. Традиційні та інноваційні послуги на ринку банківських продуктів України. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 42. С. 297-301.
- 2.Лойко В.В., Башкирцева Т.М. Інновації як рушійна сила банківської діяльності. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2018. №1. С. 67-76.
- 3.Про банк. URL: <https://www.monobank.ua/about>
- 4.Як взяти кредит в Монобанку. Які проценти і пільговий період. URL: <https://mobanking.com.ua/uk/credit/>

Tetyana Ignatenko, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
Maria Yukhnenko, 2nd year student,
State University of Trade and Economics, Kyiv

INNOVATIVE APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL AND CREDIT SERVICES MARKET

The modern banking sector rapidly adapts to innovations in the conditions of information and technological progress. Implementing advanced technologies and remote banking services becomes a key factor in banks' competitiveness. Motives for this include efficient resource utilization, cost reduction, customer-oriented approach, and ensuring cybersecurity. Innovations in the banking sector, particularly in lending, aim to improve service quality and expand access to financial services for all segments of the population.

Ірина Конєва, к.е.н., доц.,
Костянтин Ворожко, бакалавр,
Сумський національний аграрний університет,
м. Суми

МОБІЛЬНИЙ БАНКІНГ В УКРАЇНІ

Мобільний банкінг став невід'ємною частиною сучасної фінансової системи і в Україні не є винятком. За останні кілька років мобільні додатки банків стали популярними серед українських користувачів, завдяки своїй зручності та доступності. Вони надають можливість здійснювати різноманітні банківські операції, такі як переказ коштів, оплата рахунків, управління картками та інші, за допомогою смартфонів та планшетів.

Розвитку мобільного банкінгу в Україні сприяли як загальні тенденції цифровізації суспільства, так і конкретні ініціативи українських банків, спрямовані на поліпшення якості обслуговування та збільшення зручності для клієнтів. Такі додатки стали важливим інструментом для банків у конкурентній боротьбі за клієнтів, пропонуючи їм нові можливості та сервіси.

У світлі цього важливо провести докладний аналіз стану та перспектив розвитку мобільного банкінгу в Україні. Дослідження цієї теми дозволить краще зрозуміти вплив мобільного банкінгу на українську фінансову систему, виявити його переваги та недоліки, а також визначити можливості для подальшого вдосконалення та розвитку цього напрямку.

Головна мета дослідження «Мобільний банкінг» полягає в глибокому аналізі та розумінні впливу мобільних технологій на фінансову сферу, зокрема на послуги банківського сектору. Це дослідження спрямоване на вивчення ролі мобільного банкінгу в сучасному світі, аналіз новітніх технологій та підходів у цій сфері, а також виявлення можливостей та викликів, що виникають внаслідок розвитку цього напрямку.

Основні цілі дослідження включають:

1. Аналіз технологічних аспектів. Розгляд технологічних рішень, які лежать в основі мобільного банкінгу, таких як додатки для смартфонів та планшетів, мобільні платежі, розпізнавання обличчя тощо.

2. Вивчення впливу на фінансову сферу. Аналіз впливу мобільного банкінгу на банківську сферу та споживачів фінансових послуг, включаючи зміни в способах обслуговування клієнтів та управління фінансами.

3. Розгляд переваг та обмежень. Визначення переваг та обмежень використання мобільного банкінгу для клієнтів і банків, включаючи питання безпеки та конфіденційності.

4. Перспективи розвитку. Встановлення перспектив подальшого розвитку мобільного банкінгу та його впливу на фінансову систему в цілому.

Головна функція мобільного банкінгу полягає у наданні користувачеві 24-годинного доступу до інформації про стан рахунку та операції, пов'язані з ним, наприклад: поповнення балансу, перегляд кредитної історії, отримання квитанцій.

Давайте детальніше розберемо переваги мобільних банківських програм. Звісно, ось декілька можливих тез:

1. Зручність та доступність: мобільний банкінг надає клієнтам можливість отримання фінансових послуг у будь-який час та у будь-якому місці, що робить його надзвичайно зручним та доступним для користувачів.

2. Функціональність: мобільні додатки банків можуть містити широкий спектр функцій, включаючи перекази коштів, оплату рахунків, управління кредитами й інвестиціями, що дозволяє користувачам здійснювати різноманітні операції без відвідування банку.

3. Безпека: мобільні банкінгові додатки наділені високим рівнем безпеки, включаючи двофакторну аутентифікацію та захищені протоколи передачі даних, що робить їх надійними для використання.

4. Інновації та розвиток: мобільний банкінг постійно розвивається, впроваджуючи нові технології, такі як розпізнавання обличчя та відбитків пальців, що робить процес використання ще більш зручним та безпечним.

5. Вплив на банківську систему: мобільний банкінг впливає на традиційну банківську систему, змінюючи спосіб, яким банки надають послуги та взаємодіють з клієнтами, що вимагає від них адаптації та розвитку нових стратегій.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С. Стан і перспективи розвитку грошово-кредитного ринку України. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vnbu/2022_6/2012_06_1.pdf (дата звернення: 12.05.2023).

2. Алексеев С. Г. Банківська енциклопедія / С. Г. Алексеев, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. Київ : Центр наукових досліджень Національного банку України : Знання, 2017. 504 с.

3. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та інш.; За ред. А.М. Мороза. Київ : КНЕУ, 2016. 384 с.

4. Ковальчук Т., Скопенко А. Про деякі аспекти перспективної діяльності комерційних банків. *Банківська справа*. 2018. №1. С. 25-31.

5. Коваленко В. В. Роль банків у забезпеченні сталого розвитку реального сектору економіки України : монографія / за ред. В. В. Коваленко. Одеса : ОНЕУ, 2016. 244 с.

Iryna Konieva, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Vorozhko Kostiantyn, Bachelor's degree,
Sumy National Agrarian University, Sumy

MOBILE BANKING IN UKRAINE

Mobile banking has become an integral part of the modern financial system and Ukraine is no exception. Over the past few years, bank mobile applications have become popular among Ukrainian users due to their convenience and accessibility. They provide an opportunity to carry out various banking operations, such as transferring funds, paying bills, managing cards and others, using smartphones and tablets.

Софія Кучерівська, к.е.н., доцент,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ І ЗБЕРЕЖЕННЯ ЖИТЛОВОГО ФОНДУ ТА ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ СТИХІЙНИХ ЛИХ І ТЕХНОГЕННИХ АВАРІЙ

Забезпечення житлом громадян є наріжним каменем систем соціального захисту в багатьох європейських країнах. Однак природні катаклізми становлять значну загрозу для цих осель і громад, які в них проживають. Різноманітний досвід європейських країн щодо захисту державного житла та сприяння відновленню після стихійних лих дає можливість Україні загалом і Чернівецької області зокрема скористатися успішними стратегіями, вдало відреагувати на поточні виклики та можливості.

Чернівецька область розташована в межах Передкарпаття та східної частини Карпат, належить до водозбірних басейнів Дунаю та Дністра. Тут налічується 75 річок і близько 600 ставів. У зв'язку з чим, для області характерні землетруси, зсуви, повені, обвали, які можуть завдати серйозної шкоди житловим і

господарським спорудам, витісняючи мешканців і спричиняючи значну економічну напругу. Кількість катастроф та суми збитків від повеней в країні показує, що Україна немає сильного «імунітету» від цих стихійних явищ. Воєнні злочини росії на сході України (найбільший – підрив Каховської ГЕС) ще більше травмують і підривають як екологічну, так і соціально-економічну базу нашої держави.

На міжнародній арені широко визнається той факт, що цілеспрямовані зусилля щодо зниження ризиків техногенних катастроф і стихійних лих мають систематично інтегруватися в політику, плани і програми збалансованого розвитку і скорочення масштабів бідності за регіонального і міжнародного співробітництва у цій сфері.

Уряди європейських країн по-різному підходять до розв'язання цієї проблеми. Це може бути зосередження на запобіжних заходах, оперативному реагуванні для зменшення наслідків та модернізованому відновленні після катастроф.

Так, наприклад, в Італії, де часто відбуваються землетруси та виверження вулкану, запровадила потужні програми сейсмічної модернізації для укріплення державного житла. Ці програми віддають перевагу вразливим будівлям і використовують передові інженерні методи для підвищення їх стійкості. Крім того, Італія підтримує національне агентство цивільного захисту, яке координує реагування на надзвичайні ситуації та зусилля з відновлення після катастрофи у співпраці з місцевою владою [1].

Нідерланди надають першочергові заходи захисту від повеней. Будівництво дамб, дренажних каналів, «кімнат для води», застосування висоководних насосів, водонепроникних матеріалів при будівництві житла є важливою частиною їхньої стратегії. Громадські житлові забудови в районах, схильних до повеней, часто будуються на піднятих фундаментах або мають стійкі до повені елементи, такі як водонепроникні двері та вікна [2]. Більше того, питанням поводження при буревіях, повенях присвячені окремі виставкові зали музеїв. Відвідувачі можуть самостійно

побудувати мінідамбу, «кімнати для води» та перевірити їх на міцність, чи зменшити умовні збитки [3].

Соціальний аспект наслідків стихійних лих найбільше реалізовано у Португалії. Наприклад, після лісових пожеж уряд надає тимчасове житло та фінансову допомогу постраждалим жителям, у тому числі тим, хто проживає в державному житлі. Крім того, Португалія надає пріоритет реконструкції державних житлових будинків для якнайшвидшого відновлення нормального життя переміщених громад [4].

Отже, досвід показує, що постійна оцінка ризиків і ретельні плани готовності до стихійних лих є життєво важливими. Інвестиції в системи раннього попередження, протоколи евакуації та накопичення основних засобів можуть значно підвищити ефективність реагування на стихійні лиха та техногенні катастрофи. При цьому вагому частку зусиль спрямовують на забезпечення інклюзивного та доступного тимчасового розміщення та планів реконструкції житла. У той же час обмежені бюджети можуть перешкоджати впровадженню комплексних програм захисту житла та приміщень, особливо в сейсмічних модернізаціях.

Важливий внесок в управління фінансовими наслідками ризиків стихійних лих може зробити страхування. Основні моделі компенсації збитку від стихійного лиха, напрацьовані світовою практикою, подані у попередньому дослідженні автора [5].

Вагомий прорив у сфері захисту від стихійних лих очікується і від цифрових технологій. Вивчення інноваційних моделей фінансування, таких як державно-приватне партнерство, може бути потенційним вирішенням деяких проблем. Подальша міжнародна співпраця та обмін знаннями сприятимуть вдосконаленню стратегій для більш стійкого майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Dipartimentodella Protezione Civile. IT-alert: dal 13 febbraio operativo per quattro tipologie di rischio. URL: <https://www.protezionecivile.it/it/>
2. Delta Works. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Delta_Works
3. The Clever Dutch and How They Manage Water. URL: <https://wildernessclassroom.org/clever-dutch-manage-water/>

4. Instituto da Conservação da Natureza e das Florestas. Desenvolvimento rural. Proteger o futuro das comunidades rurais. URL: <https://www.icnf.pt/apoios/pdr2020>

5. Кучерівська С. С. Захист майна громадян від стихійних лих: світовий та вітчизняний досвід. *Глобальні тенденції в економіці, фінансах та управлінні* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 2 жовтня 2020 р). Одеса : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 25–27.

Sofia Kucherivska, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi

FOREIGN EXPERIENCE OF PROTECTING AND PRESERVING THE HOUSING FUND AND OVERCOMING THE CONSEQUENCES OF NATURAL DISASTERS AND MAN-MADE ACCIDENTS

The threatening situation in the ecological and man-made sphere requires more active use of successful global experience in reducing the risks of emergency situations, compensating the victims and restoring the economic level of the territories. In conditions of decentralization, that is, the transfer of a significant part of powers, resources and responsibilities from executive authorities to local self-government bodies, the problem of overcoming the consequences of natural disasters becomes especially painful.

Тетяна Кучмійова, к.е.н., доцент,
Тетяна Слободян, здобувач вищої освіти,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК КЛЮЧОВОГО ЧИННИКА УСПІШНОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Україна, як і багато інших країн, що пережили війну чи конфлікт, стикається з великими викликами під час процесу відновлення. Післявоєнна відбудова вимагає системного підходу та ефективного управління ресурсами. Одним з ключових чинників

успішного відновлення є розвиток інноваційної інфраструктури. Це не лише створює умови для швидкого відновлення постраждалих областей, але й сприяє створенню стійкої та конкурентоспроможної економіки.

Під час визначення стратегії відновлення економіки України, важливо враховувати її національні особливості: низький рівень розвитку високотехнологічних секторів та підприємств, значний фізичний та моральний знос виробничих потужностей промислових підприємств, обмежене фінансування інноваційного сектору економіки, структурну дисбалансованість, технологічну відсталість, спрямованість на експорт сировини та низьку конкурентоспроможність. З урахуванням цих проблем, процес відновлення України після війни повинен бути спрямований на радикальні зміни у структурі економіки, перехід від сільськогосподарсько-сировинного до індустріально-інноваційного типу, шляхом створення сучасних високотехнологічних та цифровізованих промислових галузей [1].

Незважаючи на війну, уряд розробляє програми для поліпшення інноваційного середовища та підвищення конкурентоспроможності економіки. Ініціатива щодо фінансування виробників-експортерів за участю Експортно-кредитного агентства спрямована на стимулювання експорту та оптимізацію його структури. Для активізації інноваційної діяльності в країні приймаються заходи з підтримки пріоритетних галузей, збільшення фінансового стимулювання науково-дослідної роботи та співпраці виробників з науковими установами [1].

Для розгляду рівня інноваційної інфраструктури існує глобальний індекс інновацій, що використовує сім основних критеріїв: інституції, людський капітал і дослідження, інфраструктура, складність ринку, складність бізнесу, результати знань і технологій, творчі результати. За звітом Global Innovation Index, у 2023 році Україна посідала 55-е місце серед 132 країн, тоді як у попередньому році країна отримала 57-е місце. Порівняно з позицією у 2020 році, коли Україна знаходилася на 45-му місці,

спостерігається значне зниження. Ці дані свідчать про негативний вплив війни на інноваційний розвиток країни. Хоча Україна трохи покращила свій рейтинг у 2023 році порівняно з попереднім роком, вона все ще відстає значно від своїх показників до війни, зокрема опустившись на десять позицій порівняно з 2020 р. [2].

Розвиток інноваційної інфраструктури є ключовим чинником успішної післявоєнної відбудови України. У сучасних умовах війни, держава відіграє важливу роль у сприянні розвитку високих технологій, інновацій, знань та інформаційних мереж. Для успішного розвитку інноваційної сфери необхідно вчасно формувати та передавати результати наукових досліджень через підтримку технопарків, бізнес-інкубаторів та інших заходів, таких як державні замовлення, пільгове кредитування, гранти та субсидії. Успіх інноваційного розвитку залежить від комплексного впливу політичних, економічних і соціальних факторів, а також від наявності економічних гарантій. Проривна інноваційна економічна діяльність стає вирішальним фактором у створенні економічно сильної країни, що включає в себе впровадження передових технологій, залучення інвестицій та співпрацю науки та бізнесу [3].

Інноваційна інфраструктура включає в себе створення державних банків розвитку, центрів технологічного трансферу, науково-індустріальних парків та фондів, які сприяють інноваційній діяльності та технологічному розвитку [4].

Розвиток цих елементів допоможе вирішити проблеми, пов'язані зі зниженням виробничих можливостей, спричинених війною, і збільшить конкурентоспроможність України в глобальному економічному середовищі. Такий підхід також допоможе залучити інвестиції та сприятиме розвитку інноваційного підприємництва, що є важливим фактором для зміцнення економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Біла І. С., Посна В. С., & Шевченко О. О. (2023). Інноваційний розвиток як чинник повоєнної відбудови економіки України. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*, 8(1), 10–16. DOI: <https://doi.org/10.18523/2519-4739.2023.8.1.10-16> (дата звернення 08.04.2024).

2. Адамів М. (2023). Інновації як ключова рушійна сила економічного розвитку України в нових умовах. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, (10). DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-10-03-05> (дата звернення: 08.04.2024).

3. Kosovych, V. (2022). INNOVATIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WAR AND POST-WAR PERIOD. *Economics & Education*, 7(4), 6-12. DOI: <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2022-4-1> (дата звернення: 09.04.2024).

4. Оцінка інноваційного розвитку та структурні трансформації в економіці України : колективна монографія / [Єгоров І.Ю., Бажал Ю.М., Кіндзерський Ю.В. та ін.] ; за ред.: чл.-кор. НАН України І.Ю. Єгорова та д.е.н. Ю.В. Кіндзерського ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». К., 2023. 240 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/Otsinka-innovatsijnoho-rozvytku.pdf> (дата звернення: 09.04.2024).

Tetiana Kuchmiiova, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
Tetiana Slobodyan, Student,
Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv

DEVELOPMENT OF INNOVATIVE INFRASTRUCTURE AS A KEY FACTOR IN THE SUCCESSFUL DEVELOPMENT OF UKRAINE

The need for the development of innovative infrastructure as a key factor in the successful recovery of the economy is revealed. The need to take into account national characteristics, such as technological backwardness and insufficient financing of the innovative sector, is revealed. Measures taken by the government to improve the innovation environment and increase the competitiveness of the economy are considered. It is noted that the development of innovative infrastructure will help increase the country's competitiveness in the global economic environment and attract investments, contributing to its economic strengthening.

Валентина Макогон, д.е.н., професор,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Система публічних фінансів є вагомим інструментом державного регулювання суспільного розвитку, оскільки закладає основи збереження та розвитку людського потенціалу [1]. Посилення впливу внутрішніх і зовнішніх чинників на соціально-економічні процеси, негативних демографічних тенденцій на розвиток суспільства зумовлюють необхідність розробки нових підходів щодо організації системи публічних фінансів, забезпечення її стійкості та стабільності. Вироблення інструментарію публічних фінансів, який виходячи з демографічних тенденцій та реальних можливостей економіки, забезпечить дотримання державних гарантій сприятиме розвитку суспільства [2].

Основною особливістю даного етапу інституційних перетворень системи публічних фінансів є обмеженість державних фінансових ресурсів, посилення невизначеності. Україна потребує суттєвої фінансової та військової допомоги від міжнародних партнерів. Зокрема, відповідно до «Програми фінансової підтримки України від Європейського Союзу» протягом 2024-2027 рр. 50 млрд євро буде спрямовано на фінансування державного бюджету, стимулювання інвестицій, а також технічну підтримку в реалізації програми (пряма підтримка державного бюджету – 38,28 млрд євро; інвестиційний фонд – 6,97 млрд євро; технічна та адміністративна підтримка – 4,76 млрд євро) [3].

Разом з цим, вагомим значення набувають питання забезпечення стійкості джерел власних надходжень. Недостатній рівень пенсійного забезпечення актуалізує питання розвитку накопичувального пенсійного страхування. Вагомими завданнями є вироблення фінансового інструментарію, який, виходячи з

реальних економічних можливостей країни забезпечуватиме дотримання державних соціальних стандартів та гарантій; підвищення якісного рівня механізму управління фінансовими ризиками; підвищення рівня довіри населення до державних інституцій; удосконалення механізму управління державними фінансовими ресурсами; підвищення ефективності та взаємоузгодженості складових системи публічних фінансів, модернізації її інформаційних ресурсів.

Стратегічною метою в умовах воєнного стану є досягнення макроекономічної стійкості як необхідної передумови для сталого зростання соціально-інклюзивної економіки. Скоординовані рішення державних фінансових інституцій надають можливість для забезпечення макроекономічної стійкості та зменшення дисбалансів в економіці. В контексті вирішення поставлених завдань важливо не перевищувати прийнятний рівень дефіциту бюджету та державного боргу. Державний борг, з однієї сторони, стимулює та обмежує дії органів державної влади, з іншої сторони, через нього рішення центрального банку в контексті управління через монетарні інструменти впливають на стійкість публічних фінансів. Реалізація жорсткої монетарної політики може спричинити до виникнення та посилення проблемних питань у сфері фіскального регулювання, оскільки зумовлює підвищення вартості обслуговування державного боргу та уповільнює темпи економічного зростання. Водночас зміцнення національної валюти, за рахунок підвищенням процентних ставок, може здійснити позитивний вплив на державний борг, в першу чергу в іноземній валюті. Реалізація м'якої фіскальної політики зумовлює зростання державного боргу та пришвидшення інфляційних процесів. Суттєве нарощення державного боргу в подальшому зумовлює посилення проблемних питань щодо його обслуговування, взяття позик органами державного управління в національному банку з метою фінансування дефіциту бюджету та вимушеної емісії.

Зміцнення системи публічних фінансів надасть можливість підвищити рівень і якість життя населення, створити умови для

сталого розвитку економіки на основі підвищення якісного рівня динамічної системи цілей суспільного розвитку, скоординованості та адаптивності регулятивних заходів органів державного управління внутрішнім і зовнішнім змінам зумовлених широкомасштабними військовими діями в Україні.

Список використаних джерел:

1. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. (2023). The budget policy of Ukraine under martial law. *Public and Municipal Finance*. № 12(1), pp. 1-11. DOI:10.21511/pmf.12(1).2023.01
2. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Nychuk V., Hrehul V. (2024). Financial support for the economy development of Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. №1 (54), pp. 307-315. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcapter.1.54.2024.4253>
3. Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>

Valentyna Makohon, Doctor of Economic Sciences, Professor,
State University of Trade and Economics, Kyiv

PUBLIC FINANCE AS THE BASIS OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT

The role of public finance as the basis of sustainable economic development is revealed. The main features of the functioning of the public finance system at this stage have been determined. The areas of improvement of the tools of public finance are substantiated. It was determined that the strengthening of the public finance system will provide an opportunity to raise the level and quality of life of the population, to create conditions for the sustainable development of the economy.

Олексій Малярчук, к.е.н., ст. викладач,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

«ДІЯ» ЯК ЕФЕКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Фінансове планування є комплексним процесом формування та управління фінансовими ресурсами організації чи індивідуального домогосподарства з метою досягнення стратегічних та тактичних цілей. Фінансове планування можна розглядати як процес, що охоплює формування обсягу фінансових та матеріальних ресурсів з урахуванням джерел їхнього формування та напрямків їхнього використання згідно з виробничими та маркетинговими показниками підприємства на плановий період [1].

У процесі планування підприємство створює та використовує фінансові плани з метою передбачення майбутніх фінансових результатів. Це потребує аналізу поточного фінансового стану, визначення майбутніх фінансових потреб та розробки стратегій для досягнення цілей. Фінансове планування базується на зборі, аналізі та інтерпретації фінансової інформації, включаючи доходи, витрати, активи та зобов'язання. Цей процес також передбачає врахування факторів ризику, таких як зміни в законодавстві та конкурентному оточенні, а також розробку стратегій для їх управління. Фінансове планування сприяє оптимізації ресурсів, забезпечує ефективне використання коштів і відповідність фінансових ресурсів стратегічним цілям підприємства або індивідуального клієнта.

Здійснення фінансового планування доходів повинно бути тісно пов'язане з інвестиційною стратегією підприємства, основною стратегією його розвитку та враховувати стадію життєвого циклу суб'єкта господарювання. Це планування передбачає наступне:

- створення інформаційної бази для ухвалення управлінських рішень;

- аналіз та планування як самого обсягу валового доходу, так і факторів, які впливають на його рівень і розмір, а також оцінка оптимальності отриманого доходу для забезпечення необхідного рівня самофінансування підприємства, реалізація диверсифікації виробництва та зниження рівня фінансових ризиків;
- розроблення стратегії отримання доходів при виборі інструментів та методів їх реалізації;
- прогнозування можливих шляхів отримання доходів за видами господарської діяльності та їх аналіз на предмет реалізації;
- розроблення плану для досягнення оптимального рівня доходів підприємства [2].

Упродовж останніх 5 років спостерігається значний прогрес у цифровій трансформації фінансового планування завдяки досягненням у сфері технологій штучного інтелекту. Сучасні хмарні платформи, такі як Oracle Fusion Cloud Finance або Workday, забезпечують повне автоматизоване управління фінансами та використання можливостей прогнозування на основі машинного навчання. Це відкриває можливість реалізації концепції Continuous Planning - безперервного планування в режимі реального часу з миттєвою адаптацією бюджетних моделей до змін. Такі системи швидко набирають популярність у всьому світі.

Цифрові технології дозволяють компаніям максимально використовувати великі обсяги даних для глибокого аналізу та точного прогнозування, що сприяє ухваленню більш обґрунтованих рішень щодо бюджетування та фінансового планування. Впровадження таких рішень у бюджетуванні дозволяє компаніям з легкістю отримувати доступ до своїх фінансових систем з будь-якої точки світу, спрощуючи процес співпраці та звітності. Застосування штучного інтелекту та машинного навчання у бюджетуванні відкриває нові можливості для автоматизації прогнозування та оптимізації фінансових рішень, дозволяючи системам самостійно виявляти тенденції та робити рекомендації. Зі зростанням цифровізації набуває значення безпека даних, і компанії активно інвестують у захист фінансової

інформації від несанкціонованого доступу, що стає ключовим аспектом надійності цифрових фінансових систем. У швидкозмінному світі гнучкість та адаптивність цифрових систем бюджетування дозволяють компаніям ефективно реагувати на нові виклики та можливості.

Україна демонструє значний прогрес у цифровізації державних послуг, особливо з запуском мобільного додатку та вебпорталу «Дія» [3]. Це дозволяє громадянам використовувати цифрові документи та отримувати доступ до понад 80 публічних послуг. Детально розглянемо, як технології змінюють фінансове планування на прикладі «Дії».

Такі технологічні інновації, як мобільний додаток «Дія», полегшують процес фінансового планування в Україні, надаючи громадянам можливість отримувати доступ до цифрових документів та публічних послуг через Інтернет. Це спрощує процедури, пов'язані з оподаткуванням, реєстрацією бізнесу та іншими фінансовими операціями, роблячи їх більш швидкими, зручними та доступними. Додаток «Дія» замінює традиційні паперові документи цифровими версіями, такими як ID-картки, водійські посвідчення та документи про реєстрацію бізнесу. Він також спрощує отримання публічних послуг, таких як реєстрація місця проживання, подання податкових декларацій та отримання соціальних виплат (табл. 1).

Додаток «Дія» значно прискорює обмін інформацією, що позитивно впливає на оперативність надання державних послуг громадянам. Крім того, наявність актуальної управлінської інформації в режимі реального часу покращує якість та своєчасність прийняття рішень державними органами, зокрема щодо бюджетного планування. Таке впровадження систем, інтегрованих з державними реєстрами, подібними до «Дії», дозволяє значно підвищити ефективність діяльності влади, забезпечуючи прозорість та підзвітність її фінансових операцій, що є дуже важливим для нашої країни. Така цифровізація сприяє глибокій трансформації управління державним сектором.

Таблиця 1

Переваги веб-порталу «Дія» для фінансового планування*

<i>Критерій</i>	<i>Опис</i>
Цифровізація державних документів	Збереження цифрових версій основних документів, таких як паспорти, водійські посвідчення та свідоцтва про народження.
Електронна реєстрація бізнесу та подання податкових декларацій	Завдяки «Дії» підприємці можуть реєструвати свій бізнес та подавати податкові декларації в електронному форматі, значно спрощуючи ці процеси.
Автоматизація соціальних виплат	«Дія» автоматизує процеси соціальних виплат, що дозволяє громадянам отримувати виплати швидко без необхідності відвідувати державні установи.
Підвищення прозорості та доступності	«Дія» підвищує прозорість державних послуг, надаючи користувачам інформацію про статус їхніх заявок та процесів у реальному часі. Це дозволяє користувачам краще планувати свої фінансові потреби та приймати обґрунтовані рішення на основі актуальної інформації.
Забезпечення безпеки даних та зменшення шахрайства	«Дія» використовує передові технології шифрування та аутентифікації, що значно зменшує ймовірність шахрайства та несанкціонованого доступу до фінансової інформації користувачів. Високий рівень захисту даних сприяє підвищенню довіри користувачів до електронних фінансових транзакцій, що знову ж таки сприяє зростанню популярності цифрових фінансових послуг.

*Джерело: систематизовано автором за [3].

Основна ціль цифровізації полягає в досягненні цифрової трансформації існуючих галузей економіки та у створенні нових, більш ефективних та сучасних сфер життєдіяльності. Цей прогрес можливий лише за умови інтеграції ідей, дій, ініціатив та програм, пов'язаних з цифровізацією, в національні, регіональні та галузеві стратегії та програми розвитку. Цифровізація вважається важливим механізмом економічного зростання, оскільки технології мають потенціал позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної, громадської та особистої діяльності [5].

Інтеграція з єдиними державними реєстрами та базами даних забезпечує миттєвий доступ Міністерства фінансів до актуальної інформації з різних відомств і територій. Цей підхід оперативного надає дані про фактичні надходження до бюджету та видатки, що істотно підвищує точність прогнозування і моделювання майбутніх бюджетних показників. Наявність повної та достовірної інформації щодо запланованих державних закупівель, інфраструктурних проєктів, соціальних виплат у режимі реального часу спрощує бюджетне планування на майбутні періоди з урахуванням усіх чинників. Такий підхід до цифрової інфраструктури обміну інформацією між урядовими установами відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного управління державними фінансами та бюджетним плануванням.

Україна демонструє значний прогрес у цифровізації державних послуг, зокрема за допомогою мобільного додатку та вебпорталу «Дія». Це полегшує доступ до публічних послуг та сприяє підвищенню прозорості та доступності. Забезпечення безпеки даних є ще однією важливою складовою успішної цифровізації, що дозволяє користувачам довіряти електронним фінансовим транзакціям.

Додаток «Дія» значно прискорює обмін інформацією, поліпшуючи оперативність надання державних послуг та забезпечуючи доступ до актуальної управлінської інформації. Це позитивно впливає на якість та своєчасність прийняття рішень державними органами, зокрема щодо бюджетного планування. Інтеграція з державними реєстрами дозволяє оперативного отримувати дані, що підвищує точність прогнозування бюджетних показників. Цифрова трансформація економіки та життєдіяльності є важливою, інтеграція цифрових ініціатив у національні стратегії розвитку сприяє її успішному розвитку. Інтеграція з державними реєстрами та базами даних підвищує ефективність бюджетного планування, спрощуючи доступ до актуальної інформації та забезпечуючи ефективне управління державними фінансами.

Отже, цифрові технології відкривають нові можливості для покращення фінансового планування та забезпечують більш ефективне використання ресурсів, що сприяє загальному економічному розвитку та підвищенню якості життя.

Список використаних джерел:

1. Азаренкова Г. М., Журавель Т. М., Михайленко Р. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. для самост. вивчення дисципліни. Київ: Знання, 2019. 299 с.
2. Кучеренко Т.Є. Методологія формування фінансових результатів у сучасних умовах. *Облік і фінанси АПК*. 2017. С. 163-167.
3. Digital Public Infrastructure in Ukraine: Harnessing Technology for the Public Good. URL: <https://www.newamerica.org/the-thread/digital-public-infrastructure-ukraine-war/>.
4. Додаток «Дія»: переваги та недоліки. Інтернет-ресурс. URL: <https://novikredyty.com.ua/dodatok-diya-perevagy-ta-nedoliky/> (дата звернення: 10.02.2024).
5. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження, концепція від 17.01.2018 №67-р. *Офіційний вісник України*. 2018. № 16. Ст. 560.

Oleksii Maliarchuk, PhD of Economic Sciences,
Senior Lecturer,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

«DIYA» EFFECTIVE TECHNOLOGY OF FINANCIAL PLANING

Ukraine shows significant progress in the digitalization of public services, especially with the launch of the mobile application and the «Diya» web portal. Technological innovations, like the mobile application «Diya» facilitate the process of financial planning in Ukraine, giving citizens the opportunity to access digital documents and public services with the Internet. This simplifies procedures related to taxation, business registration and other financial transactions, making them faster, more convenient and accessible.

Радміла Підлипна, д.е.н., професор,
Катерина Індус, к.е.н, доцент,
Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Ужгород

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Фінансова політика займає особливе місце в економіці будь-якої країни. Вона визначає спосіб управління фінансами держави, щоб забезпечити стабільність фінансової системи, ефективне використання бюджетних коштів і забезпечення економічного розвитку держави. Фінансова політика включає в себе ряд інструментів, таких як бюджетна політика, монетарна політика, податкова політика та інші, які використовуються для досягнення макроекономічних цілей, таких як інфляція, безробіття, економічний ріст і стійкість валюти. Правильно вибрана і реалізована фінансова політика може позитивно вплинути на соціально-економічний розвиток держави, тому її важливість не можна недооцінювати.

За останні два десятиліття у вітчизняних працях науковців присутня різноманітність поглядів щодо трактування сутності фінансової політики, як комплексу заходів, спрямованих на регулювання фінансової сфери економіки з метою досягнення певних цілей. Професор Чугунов І. Я. зазначає, що фінансова політика є одним із інструментів впливу на соціально-економічний розвиток держави та сприяє забезпеченню раціонального розподілу фінансових ресурсів між галузями економіки і регіонами, концентрації фінансових ресурсів на важливих напрямках економічного розвитку та створенню ефективної системи управління державними фінансами [4, с. 7]. Зимовець В. В. констатує, що кінцева мета державної фінансової політики економічного розвитку полягає у підвищенні добробуту населення, а нагромадження капіталу є одним із можливих способів її досягнення [1, с. 127].

У підручнику «Фінанси» за редакцією професора Лютого І. О., колектив авторів висловлюють досить цікаву позицію визначаючи фінансову політику як компроміс між економічними інтересами держави та окремих суб'єктів фінансової системи з метою реалізації пріоритетів політики соціально-економічного розвитку країни, на основі перерозподілу та використання фінансових ресурсів через механізми функціонування інститутів фінансової системи держави» [3, с. 63]. Також в підручнику зазначено, що основна мета фінансової політики полягає в оптимальному розподілі ВВП між галузями діяльності групами населення територіальними утвореннями, що таким чином забезпечує успішність соціально-економічного розвитку.

Механізм реалізації фінансової політики економічного зростання полягає в проведенні різних заходів, направлених на стимулювання економічного зростання шляхом інвестицій у ключові галузі, підтримки підприємництва, стимулювання внутрішнього споживання та ефективного управління бюджетними ресурсами, а саме через:

- Зростання державних видатків. Цей підхід може бути використаний для збільшення інвестицій у інфраструктуру, освіту, охорону здоров'я та інші сфери, що сприяють розвитку економіки. Однак важливо також враховувати ефективність та раціональність цих видатків, а також уникати надмірного збільшення державного боргу.

- Зниження рівня оподаткування. Зниження податків може сприяти стимулюванню економічної активності, залученню інвестицій та створенню нових робочих місць. Проте важливо також враховувати такі чинники, як грошова політика, регулювання цін, соціальні програми й інші інструменти фінансової політики для досягнення загальної макроекономічної стабільності.

- Проведення політики «дешевих грошей». Політика «дешевих грошей» стосується грошово-кредитної політики, яку здійснюють для зниження процентних ставок і збільшення пропозиції грошей в

економіці. Це може стимулювати економічне зростання, заохочуючи збільшення інвестицій, споживчих витрат і запозичень, що, у свою чергу, може призвести до підвищення рівня економічної активності.

Механізм формування фінансової політики включає такі важливі складові як інформаційне забезпечення, прогнозування, планування, аналіз, моніторинг і контроль. Інформаційне забезпечення передбачає проведення комплексної, цілеспрямованої діяльності уповноважених інституцій щодо формування системи значущих соціально-економічних показників для одержання найбільш об'єктивної і достовірної інформації при формулюванні напрямів і конкретних параметрів фінансової політики країни [2, с. 47].

Ефективність фінансової політики залежить від вибору типу фінансової політики. Критерієм вибору фіскальної політики є домінуючі потреби соціально-економічного розвитку держави, для оцінки якої можна використовувати такі показники, як фінансова емність та фінансова віддача.

Таким чином, забезпечення реалізації фінансової політики відбувається через фінансовий механізм, сутність якого полягає у створенні відповідної системи фінансових органів та інституцій з метою забезпечення впровадження відповідної фінансової політики.

Список використаних джерел:

1. Зимовець В. В. Державна фінансова політика економічного розвитку / Владислав Вікторович Зимовець; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. К., 2010. 256 с.
2. Пасічний М. Д. Фінансова політика держави : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 440 с.
3. Фінанси : Підручник. 2-ге вид., доп. та перероб. / І. О. Лютий, С. Я. Боринець, З. С. Варналій, та ін.; за заг. ред. д.е.н., проф. І. О. Лютого. Київ: 2023. 716 с.
4. Чугунов І. Я., Потапенко М. М. Фінансова політика держави в умовах економічних перетворень. *Science of Europe*. 2020. №58-3 (58). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/finansova-politika-derzhavi-v-umovah-ekonomichnih-peretvoren>

Radmila Pidlypna, Doctor of Economic Sciences, Professor,
Kateryna Indus, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Uzhhorod Institute of Trade and Economics of SUTE, Uzhhorod

FINANCIAL POLICY IN THE SYSTEM OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE STATE

Financial policy holds a special place in the economy of any country. It encompasses a range of tools such as fiscal policy, monetary policy, tax policy, and others, which are used to achieve macroeconomic objectives such as inflation, unemployment, economic growth, and currency stability. Properly selected and implemented financial policy can positively influence the economic development of a state.

Юрій Радіонов, д.е.н.,
начальник відділу забезпечення діяльності в робочих органах
INTOSAI, EUROSAI та операційних програмах
Європейського Союзу Рахункової палати,
м. Київ

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Державні фінанси є системою грошових фондів держави, спрямованих на фінансування її основних функцій, складовою фінансової системи країни, основною центральною ланкою через яку здійснюється вплив держави на соціально-економічний розвиток. Структуру державних фінансів становлять: централізовані та децентралізовані фонди цільового призначення, фінанси комунальних та державних підприємств, державний та місцеві бюджети, особисте державне і майнове страхування, державний кредит.

У зарубіжних країнах державні фінанси переважно зводяться до управління доходами, витратами та борговими

зобов'язаннями держави. При цьому визначаються такі складові державних фінансів, як фінанси, що знаходяться в управлінні центрального уряду, регіональних органів державного управління та місцевих урядів.

У сучасних умовах державні фінанси є основою сталого розвитку економіки, розбудови соціальної інфраструктури, базисом зростання доходів, підвищення добробуту громадян, надання населенню в достатній кількості соціальних послуг, суспільних благ.

Державні фінанси, як складова фінансової системи країни, впливають на її стабільність, тому від ефективності їх управління та використання залежить стан функціонування та розвитку держави, галузей економіки та відповідних суспільних інститутів.

Держава як суспільний інститут, маючи в своєму розпорядженні значні обсяги фінансових ресурсів, перерозподіляє це багатство на користь своїх громадян.

Функції системи управління державних фінансів тісно пов'язані між собою, їхня ефективність залежить від чіткості нормативно-правового регулювання, дієвості державних фінансових структур, стабільного функціонування організацій і підприємств різних форм власності, стійкості фінансової та економічної системи країни.

Широкомасштабне вторгнення росії на територію України (24 лютого 2022 року) підірвало основи стійкості державних фінансів. Адже через зупинку роботи українських підприємств, втрату можливостей надходжень валютної виручки від економічної діяльності різко впали доходи, що призвело до зростання дефіциту бюджету та пошуку додаткових джерел фінансування бюджетних видатків. Міжнародна підтримка допомогла покрити дефіцит бюджету, стабілізувала фінансову систему, посилила впевненість уряду в тому, що незважаючи на війну, вдасться й надалі утримати ситуацію під контролем для безперервного функціонування системи державних фінансів та фінансової системи України, забезпечити фінансування важливих військових, економічних, соціальних завдань, критичних видатків [1, с.29-30].

Дослідженням встановлено, що найбільшу частку бюджетних надходжень у 2022 році склали міжнародні гранти (дарунки) від країн-партнерів та міжнародних інституцій. Аналіз розподілу видатків свідчить, що кошти місцевих бюджетів спрямовані на фінансування дошкільної та загальної середньої освіти, як за рахунок власних коштів, так і освітньої субвенції з державного бюджету. Натомість сектор безпеки, виплата пенсій, допомога внутрішньо переміщеним особам, компенсації, грошове забезпечення та інше фінансувалося за рахунок коштів Державного бюджету України [2].

Ефективне управління фінансовими ресурсами є важливою складовою фінансового планування діяльності підприємств, організацій, функціонування домогосподарств та й державного сектору загалом.

В умовах війни зростання бюджетних витрат швидше, ніж доходів бюджету, підвищило ризики фінансової стабільності, тому в такій ситуації основне завдання органів влади не розпорозувати фінансові ресурси, а навпаки, зосереджувати їх на важливих, пріоритетних напрямках забезпечення обороноздатності країни, гуманітарних та соціальних програмах підтримки тимчасово переміщених осіб та інших першочергових заходах.

В умовах воєнного стану ефективно управління, пов'язане з раціональним розподілом та використанням фінансових ресурсів, є необхідною умовою виживання держави, а також формування потенціалу їх розвитку у майбутньому для забезпечення процесу відновлення країни. Нераціональний розподіл і неефективне використання фінансових ресурсів є додатковим тягарем бюджету, що послаблює спроможності держави чинити опір окупантам, призводить не лише до перевитрат обмежених фінансових ресурсів, а також здійснює значний тиск на фінансово-бюджетну систему, зростання дефіциту, необхідності запозичень та впливає на обсяг державного боргу [1, с. 34].

В умовах війни соціально-економічні завдання та цілі змінюються на пріоритети відповідно до екзистенціальних викликів

і загроз. Розпочата росією війна проти України змусила Уряд терміново переглянути державну політику в різних сферах економіки, у т. ч. бюджетну. Адже постала необхідність перегляду бюджетних показників як за надходженнями, так і за видатками, тому що низка вітчизняних підприємств припинили економічну діяльність, що негативно позначилося на мобілізації належного обсягу доходів і, відповідно, формуванні видатків бюджету [3, с. 31].

На нашу думку, чинний механізм управління державними фінансами потребує трансформаційних змін, удосконалення існуючих підходів до його регламентації. Зокрема, необхідно підвищити прозорість усієї бюджетної системи, забезпечити прозорий рух коштів державного бюджету від головного розпорядника бюджетних коштів до одержувача або виконавця бюджетної програми. Важливо, щоб усі учасники бюджетного процесу посилили взаємодію, дотримувались основних положень бюджетного законодавства, не допускали бюджетних порушень, наслідували основним принципам бюджетної системи, зокрема ефективності й результативності використання бюджетних коштів. Актуальними також є врегулювання питання дублювання функцій, операцій, обробки даних, що актуалізує створення інтегрованої системи управління процесами, впровадження інформаційних технологій, які ув'язують бюджетні асигнування з їх використанням і отриманим (фактичним) результатом, запуск електронного документообігу і надання державних послуг у системі державних фінансів у електронній формі [4, с. 18].

Важливим є застосування комплексного підходу до реформування та подальшого розвитку системи управління державних фінансів, адже дана система не функціонує відокремлено, а навпаки в цілісності функціонування в межах усієї фінансової системи. Крім того, не проведення або проведення повільних економічних реформ та/або не чітка визначеність з конкретним напрямом та/або не врахування певних складових системи негативно впливають на кінцевий результат.

Постійний пошук шляхів оздоровлення національної економіки, її модернізації та прискорення розвитку шляхом упровадження відповідних стратегій, концепцій, реалізації важливих бюджетних програм, перспективних інвестиційних проєктів є майбутнім системи державних фінансів. Такі заходи позитивно впливатимуть на сталу динаміку соціально-економічного розвитку країни та забезпечать стійкість системи управління державними фінансами. [5, с. 59].

Ефективність управління та стійкість системи державних фінансів є важливим чинником підвищення контролю за використанням запозичених фінансових ресурсів на покриття дефіциту бюджету та його скорочення в наступні бюджетні періоди; послідовної реалізації політики скорочення суверенного державного боргу; підвищення якості управління борговими зобов'язаннями органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання державного сектору економіки; оптимізації структури золотовалютних резервів з урахуванням стану розвитку європейської валютно-фінансової системи.

Список використаних джерел:

1. Радіонов Ю. Д. Управління фінансовими ресурсами держави в умовах воєнного стану. *Економіка України*. 2023. № 1. С. 20—43. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.01.020>
2. Радіонов Ю. Д. Формування і виконання державного та місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2669> ; DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-55>
3. Радіонов Ю. Д. Пріоритети бюджетної політики в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України. *Фінанси України*. 2023. №9. С. 24—47. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.09.024>
4. Радіонов Ю. Д. Напрями реформ і соціально-економічного розвитку України в період післявоєнного відновлення. *Економіка України*. 2023. № 11. С. 3—26. DOI: <https://doi.org/10.15407/econo myukr.2023.11.003>
5. Радіонов Ю. Д. Державні фінанси у воєнний та поствоєнний періоди. *Фінанси України*. 2022. № 10. С. 44—65. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.10.044>

Yurii Radionov, Doctor of Economic Sciences, Head of the Unit for INTOSAI, EUROSAI Working Bodies and European Union Operational Programmes, The Accounting Chamber of Ukraine, Kyiv

PUBLIC FINANCE UNDER MARTIAL LAW

Considering the importance of public finances as the basis of sustainable economic development, development of social infrastructure, the basis of income growth, improvement of citizens' well-being, providing the population with a sufficient number of social services, public goods, etc. In the conditions of war, this issue becomes relevant, since the stability of the country's financial system, as well as the functioning of the national economy, depends on the stability of public finances.

Євгеній Редзюк, к.е.н., доцент,
старший науковий співробітник
сектору міжнародних фінансових досліджень
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ ВІД ЄС «UKRAINE FACILITY»

У середині квітня 2024 року Європейська комісія підтримала запропонований урядом України план реформ Ukraine Plan у межах механізму «Ukraine Facility», який визначає умови отримання Україною 50 мільярдів євро макрофінансової допомоги протягом 2024-2027 років, про що повідомила Єврокомісія. Згідно з оцінкою Єврокомісії, план реформ «у дієвий спосіб відповідає цілям «Ukraine Facility», визначаючи ключові реформи та інвестиції, які можуть сприяти сталому економічному зростанню та залученню інвестицій для посилення потенціалу зростання країни

в середньостроковій та довгостроковій перспективі». Як зазначив щодо ухвалення цього рішення Міністр фінансів України: фінансування від ЄС допоможе Україні забезпечувати нагальні бюджетні потреби у соціальній сфері, а також реалізацію відновлення та реконструкції; крім того, співпраця з європейськими інституціями відіграє надзвичайно важливу роль як у забезпеченні макрофінансової стабільності, так і виступає фундаментом для подальшого економічного зростання, а впровадження структурних реформ в рамках програм розвитку наближає Україну до інтеграції в ЄС [1].

Довгострокове виділення коштів по програмі «Ukraine Facility» є свідченням стратегічної співпраці між ЄС і Україною, а також сигналом вітчизняному соціально-економічному середовищу щодо подальших системних євроінтеграційних заходів. Але, на наш погляд, є і тривожні аспекти, а саме те, що ЄС може надати Україні лише 16 млрд євро в 2024 р., тоді як 2023 року Україна від ЄС отримала 18 млрд євро. При цьому потреба українського бюджету у зовнішньому фінансуванні в 2024 році становить 37,5 млрд дол. США, і механізм фінансування через програму «Ukraine Facility» може перекрити приблизно лише половину цієї суми. До того ж, ці кошти призначені для фінансування видатків держави, які не стосуються оборони та безпеки. В умовах, коли фінансування від США заблоковано ще з осені 2023 року потреба у фінансуванні бюджетних, оборонних, інфраструктурних і гуманітарних потреб є під суттєвою загрозою в Україні.

Існуючі екзистенційні загрози державності України обумовлюють більш детально розглянути механізм і особливості фінансування через механізм програми «Ukraine Facility». Так, фінансова підтримка цієї програми для України складається з трьох елементів (pillars), а саме: 1) бюджетна підтримка, 2) інвестиційна складова, 3) кошти для субсидування відсоткових ставок та технічна допомога. Кошти надходять протягом чотирьох років. Бюджетна підтримка (Pillar I): 33 млрд євро у формі позик та 5,27 млрд євро у вигляді грантів до бюджету

України. Позики надаються на 35 років, а початок виплат за основною сумою боргу – з 2034 р. З урахуванням закладеної в третій елемент субсидії, яка повністю покриватиме відсотки за кредитами, обслуговування цих позик не вимагатиме витрат з бюджету найближчими роками.

З цієї суми до 9 млрд євро кредитів мають бути доступні вже у січні-червні 2024 року до затвердження «Плану України» (Ukraine Plan), а далі кошти надаватимуть щоквартально залежно від виконання зобов'язань за «Планом України». Додатково 20% грантів (тобто близько мільярда євро) зарезервовано на підтримку місцевих та регіональних потреб відновлення України. Це ілюструє важливість децентралізації для політиків ЄС: Європарламент та Рада ЄС при доопрацюванні документа Ukraine Facility приділяли особливу увагу ролі місцевих органів влади.

Інвестиційна складова (Pillar II):

Майже 7 млрд євро виділено на підтримку інвестицій в Україну, в тому числі на забезпечення можливих виплат за гарантіями ЄС на суму 7,8 млрд євро. Ще 15% гарантій, або 1,17 млрд євро, зарезервовано на підтримку малих та середніх підприємств, у тому числі на гарантії за кредитами українських банків. Паралельно не менше 20% гарантій, або 1,56 млрд євро, повинні піти на "зелені" цілі (зміна клімату, біорізноманіття, навколишнє середовище).

Технічна допомога та субсидії на виплату відсотків за позиками, наданими Україні від ЄС (Pillar III):

4,76 млрд євро з бюджету ЄС підуть на покриття відсотків за кредитами України, в тому числі за новими кредитами та кредитами, наданими у 2022-2023 роках, на технічну допомогу та інші напрями підтримки України, а також покриватимуть деякі адміністративні витрати на програму самого ЄС. Цю складову було дещо збільшено порівняно з початковою версією від Єврокомісії, оскільки в іншому разі відсоткова субсидія «з'їдала» би всю суму, тоді як для Європарламенту та Ради ЄС важливо надати Україні технічну допомогу для вступу в Євросоюз та підтримати громадянське суспільство. Цьому блоку приділили велику увагу

при оновленні документа. Також у наступні чотири роки Україна не буде сплачувати відсотків за позиками, які отримувала раніше і буде отримувати зараз, що полегшить фіскальний тягар [2].

Відзначимо, що згідно з цією програмою сума коштів в порівнянні з попереднім роком знижується майже на 13% в умовах коли військові дії навпаки посилюються, бюджет росії на агресію проти України суттєво зростає, а фінансова і військово-технічна допомога іншого стратегічного партнера – США, затримується вже на півроку. Іншим негативним фактором, на наш погляд, є те, що частка грантових коштів і прямої бюджетної допомоги знижується, що також негативно впливає на боргову і бюджетну стійкість України, особливо у середньо- та довгостроковому періоді. Все це в цілому пригнічуватиме не тільки ділову активність і функціональність виконання загального бюджету України, але й суттєво впливатиме й на фінансування регіонального розвитку в Україні, на реалізацію низки інфраструктурних та гуманітарних програм в регіонах. Особливо відчутним може бути зниження рівня фінансування найбільш постраждалих від війни регіонів.

Крім того, виділення лише 1 млрд євро на підтримку місцевих та регіональних потреб відновлення України в умовах масштабної війни, зруйнованої інфраструктури, пригніченого місцевого бізнесу, з врахуванням багатомільйонної кількості біженців – це взагалі наднизька сума при її розподілі на 20 неокупованих областей і плюс до них, якщо додати частково окуповані (2) чи повністю окуповані (3). В цьому контексті уряд України мав би розробити деталізовану програму потреб регіонів і надати її для партнерів ЄС. До того ж, всі програми євроінтеграції завжди включали транскордонну співпрацю і фінансування таких фондів, що посилювали б співпрацю між країнами ЄС. В цій програмі, на жаль, не видно таких кроків, а Україна суттєво потребує, як європейських ринків збуту, так і європейських технологій. У зв'язку з агресією росії проти України, можна було б нашим офіційним особам запропонувати по багатьом напрямкам перевести країнам ЄС свої підприємства з росії, Білорусі,

недружніх країн Середньої і Південно-Східної Азії до України, особливо в більш безпечні регіони Західної України. Трансфер технологій, інновацій, патентів у виробничий і переробний сектор України, включення її в ланцюги доданої вартості ТНК країн ЄС суттєво наблизитиме вітчизняну економіку до країн ЄС, перебудує місцевий бізнес і надасть системний інвестиційно-економічний імпульс для якісного розвитку при надскладних геополітичних та геоекономічних викликах. Очевидно, що програма макрофінансування таких заходів була б на користь як Україні, так і сприяла б єдності і стійкості країн ЄС. Але для цього потрібно суттєве покращення верховенства права в Україні й принципова реформа правоохоронних і судових органів влади, наближення не по формі, а по суті українського законодавства до стандартів і норм ЄС. Допомога по програмі «Ukraine Facility» може бути під серйозною загрозою при формальному підході (псевдореформуванні) до принципових антикризових й інклюзивно-прозорих заходів, особливо в антикорупційній політиці, політиці прозорого державного, антимонопольного і антиолігархічного управління.

Хотілось би й відзначити суттєве падіння демографічного потенціалу України після початку агресії 2022 року, що обумовлює запровадження оновленої політики підтримки молоді та сімей з дітьми, стимулювання їх до більшої народжуваності в Україні, особливо у спустошених війною регіонах. На наш погляд, ця програма потребує довгострокового фінансування і підтримки, суттєвого інфраструктурного забезпечення, але, як на державному рівні, так і на рівні програми «Ukraine Facility» не зафіксовано цих пріоритетів, а навпаки боргова система допомоги Україні стратегічно формує «зашморг» для бюджетних соціальних витрат (в тому числі й при дітонародженні), що унеможливить успішно її реалізувати протягом наступних 10-15 років [3; 4; 5].

Підсумовуючи відзначимо, що програма «Ukraine Facility» відіграє ключову роль у стійкості соціально-економічного середовища України під час активної війни, але при цьому

запущена програма допомоги має низку обмежень і недопрацювань, які для сталого довгострокового розвитку нашої держави необхідно виправляти. На наш погляд, обґрунтовану рішучу активність в трансформації і вдосконаленні програми «Ukraine Facility» має проявляти уряд України.

Список використаних джерел:

1. Європейська комісія схвалила план реформ України на 50 млрд євро у межах Ukraine Facility. *Судово-юридична газета*. 2024. 15 квітня. URL: <https://sud.ua/uk/news/abroad/298314-evropeyskaya-komissiya-odobrila-plan-reform-ukrainy-na-50-mlrd-evro-v-ramkakh-ukraine-facility>
2. Ukraine Facility: на що та на яких умовах будуть витрачені 50 млрд євро від ЄС. *Європейська правда*. 2024, 29 лютого. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/02/29/7180668/>
3. Редзюк Є. В. Економічна євроінтеграція: оцінка й моделювання поверхневих та прихованих чинників дивергенції між Україною та ЄС. *Міжнародна економічна політика*. Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана. 2021. Випуск №1 (34). С. 95-118.
4. Редзюк Є. В. Місцеве самоврядування як фактор відбудови української економіки. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2023. №2/30. Київ: Міленіум, 2023. С. 57-71.
5. Редзюк Є. В. Формування конкурентних кластерів України в умовах глобальних викликів. *Збірник наукових праць КНЕУ ім. В.Гетьмана "Стратегія економічного розвитку України"*. Т. 53. Київ, 2023. С. 63-77.

Yevhenii Redziuk, PhD of Economic Sciences, Associate Professor, Senior Researcher Sector international financial research State Organization "Institute of the Economy and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv

FINANCIAL POLICY FOR REGIONAL DEVELOPMENT OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE EU SUPPORT PROGRAM "UKRAINE FACILITY"

The Ukraine Facility program plays a key role in the sustainability of the socio-economic environment of Ukraine during an active war, but the launched assistance program has a number of limitations and shortcomings that need to be corrected for the continued long-term development of our state. Thus, the share of grant funds and direct budget assistance is decreasing, which negatively affects the debt and budget sustainability of Ukraine; the allocation of only 1 billion euros to support local and regional needs for the reconstruction

of Ukraine in the context of a large-scale war for 25 regions of Ukraine is an extremely low amount; funds (funds) have not been allocated for cross-border cooperation and integration of small and medium-sized businesses in Ukrainian regions into EU business structures; In addition, the debt system of assistance to Ukraine strategically forms a "noose" for budgetary social expenditures and demographic losses for the next 10-15 years. The Government of Ukraine must take a more active position in transforming this program into a more strategic and socially oriented one.

Валерія Смочко, к.е.н., доцент,

Ярина Юрченко, асистент,

Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Ужгород

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИХ ІНДИКАТОРІВ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ДЕРЖАВИ

Протягом двох років війни населення країни стрімко скорочується через значну зовнішню міграцію. За різними оцінками, в Україні наразі проживає 32-36 млн осіб. В Європейському Союзі на 01.01.2024 р. налічувалося 4,3 млн українців, які користуються тимчасовим захистом. Симптоматично, що кількість осіб непрацездатного віку (пенсіонерів) серед біженців не перевищує 7%, в той час як серед внутрішньо переміщених осіб пенсіонери складають понад 23% [1]. Значний демографічний дисбаланс відбувся за надто короткий як для демографічних процесів термін і мав усі ознаки несистемності та непрогнозованості, а тому вкрай негативно відобразився на стані вітчизняного ринку праці, а відтак і на стані економіки. Так, чисельність зайнятого населення скоротилося з 15,7 млн до 13,3 млн осіб, однак загальна кількість застрахованих осіб, які сплачують єдиний соціальний внесок є ще меншою: якщо на кінець 2021 року їх нараховувалось 12,2 млн осіб, то на 01.07.2022 їх чисельність скоротилася до 10,7 млн осіб. Наразі

кількість застрахованих осіб достеменно невідома і за оціночними даними становить 10,2-10,5 млн осіб [2]. Оскільки чисельність пенсіонерів становить 10,5 млн осіб, то співвідношення пенсіонерів до тих, хто сплачує єдиний соціальний внесок, становить 1:1, що є катастрофічним для солідарної пенсійної системи, яка фактично безальтернативно діє в Україні. Недержавне пенсійне забезпечення протягом двох десятиліть залишається в рудиментарному стані: на кінець 2023 року недержавні пенсійні фонди зареєстровані лише у 8 регіонах, кількість учасників, що отримали або отримують пенсійні виплати, ледь перевищує 93 тис осіб, а загальна вартість активів НПФ становить 4684 млн грн, що в 164 рази менше дохідної частини ПФУ [3]. В той же час система обов'язкового накопичувального пенсійного страхування, із впровадженням якої ми й так запізнилися щонайменше на 10 років, безнадійно застрягла на законотворчій стадії.

Невтішні соціально-демографічні індикатори ще більше загострюють проблему не стільки навіть економічного розвитку, що наразі поза межами прийнятного прогнозування, скільки економічного відновлення хоча б до рівня довоєнного 2021 року; притому що за рівнем ВВП на душу населення - 4827 \$ США - Україна посідала аж 97 місце в глобальному рейтингу (за розмірами ВВП - близько 200 млрд доларів США - 57 місце в глобальному рейтингу). З початком повномасштабної агресії фінансовий стан країни почав очікувано погіршуватися, що відобразилося на динаміці дефіциту державного бюджету (рис. 1). Якщо у 2019 році дефіцит державного бюджету не перевищував 2% ВВП, а в пандемічному 2020 досяг 5,2%, то у 2022-му сягнув 17,6% (915 млрд грн), у 2023 році перевищив 26% ВВП (1333 млрд грн), а в 2024 році прогнозується на рівні 20,7% ВВП [4].

Безумовним фактором для відновлення вітчизняної економіки є стабілізація та позитивні тенденції на ринку праці, адже саме нестача платників податку є найбільшою загрозою для бюджетної безпеки України. У перший рік війни багато суб'єктів

господарювання перестали працювати (близько 52%); особливо постраждали сектори, в яких були зайняті висококваліфіковані спеціалісти - приміром, кількість вакансій в ІТ-сфері скоротилася на 60%. Понад 5 млн українців втратили роботу, з них щонайменше 1,2 млн виїхало за кордон, а кількість безробітних перевершила 3,6 млн осіб.

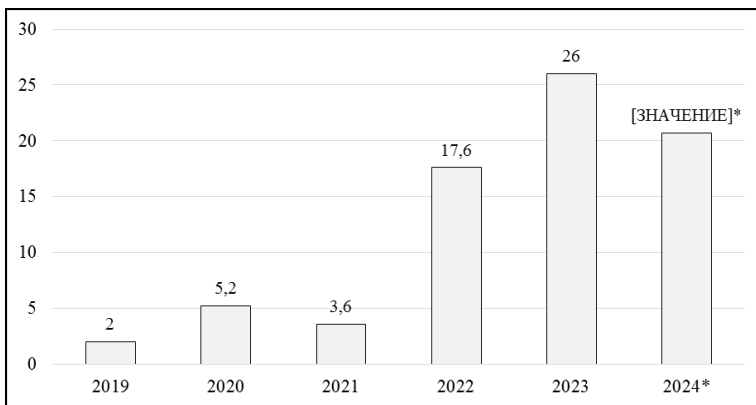

Рис. 1. Динаміка дефіциту державного бюджету;
у % ВВП (*- прогнозні дані)*

*Джерело: побудовано автором за даними [4].

Протягом 2023 року економіка поступово адаптувалася до надзвичайних умов функціонування. На кінець року було зареєстровано 37 тисяч нових компаній та 304 тисячі нових ФОП. За кількістю нових бізнесів показники 2021 року перевищено на 7%. Найпопулярнішими серед нових бізнесів були такі напрями, як «Роздрібна торгівля» (29,7% з новозареєстрованих), «Комп'ютерне програмування» (7,8%), «Надання інших індивідуальних послуг» (7,3%), «Оптова торгівля» (6,3%), «Діяльність із забезпечення стравами та напоями» (5,6%) [5].

Станом на січень 2024 р., порівняно з січнем 2022-го, за кількістю пропозицій вакансій ринок праці відновився на 93%,

хоча рівень безробіття залишається високим - 17%. Відновлення відбувається нерівномірно в регіональному розрізі: найбільший приріст вакансій у Закарпатській (155%) та Івано-Франківській (146%) областях. Серед лідерів також Хмельницька (125%), Львівська (123%) та Вінницька (120%) області. Однак за абсолютною кількістю вакантних пропозицій незмінними лідерами є: Київська (30913 вакансій), Львівська (8473), Дніпропетровська (8452), Одеська (5752) та Харківська (3347) області, в яких зосереджено 63% від усіх вакансій [6].

Спостерігається зростання попиту насамперед на висококваліфіковану робочу силу, причому потреби військово-промислового та суміжного виробництва диктують попит на спеціалістів специфічних професій та кваліфікацій, дефіцит яких «через непотрібність» формувався в Україні протягом кількох десятиліть. Адаптація ринку праці до потреб економіки, що внаслідок війни зазнала суттєвих функціональних змін, потребує часу, якого може й не бути, і активного державного реагування та регулювання, яких поки що нема.

Дефіцит спеціалістів призводить до збільшення строків заповнення вакансій на підприємствах, що, в свою чергу, впливає на строки виконання замовлень – і, відповідно, на доходи підприємств. Кадровий голод змушує підприємства підвищувати зарплати, тобто збільшувати витрати на виробництво, що, знов-таки, негативно позначається на доходах підприємств. У 2023 році зарплати в Україні зросли майже на 23%, притому що рівень інфляції становив тільки 5,1 відсоток, що є небезпечною тенденцією з непрогнозованими наслідками для економіки.

Державний бюджет України наповнювати дедалі важче. Сподіватися на міжнародну фінансову допомогу, м'яко кажучи, нерозсудливо й безвідповідально, а «некласичних» шляхів наповнення бюджету економічна наука не винайшла: або підвищувати податки, або збільшувати кількість платників податків. Перший шлях вкрай електорально непопулярний, суспільно болісний, а в соціально-політичному аспекті

ризикований та небезпечний. Другий – вельми інертний, потребує значного організаційно-управлінського «імпульсу» з боку держави, результати якого, по суті, невизначені, оскільки відтерміновані в часі. В українських реаліях необхідно знайти і застосувати ефективний баланс цих двох шляхів, і якнайшвидше.

Список використаних джерел:

1. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). Звіти та оцінки. URL: https://www.unhcr.org/ua/publications_ua
2. Оцінка ролі демографічного фактору для економічного зростання та повоєнного відновлення. Аналітична доповідь. Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/>
3. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 30.09.2023. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2023/11/npf_3_kv-2023.pdf
4. Мінфін: портал фінансових новин. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp>
5. Опендатабот. Аналітика. URL: <https://opendatobot.ua/analytics>
6. Державна служба зайнятості. <https://dcz.gov.ua/stat/infograph>

Valeria Smochko, PhD in Economic Sciences,
Assistant Professor,

Yaryna Yurchenko, Assistant Lecturer,
Uzhgorod Institute of Trade and Economic of SUTE, Uzhgorod

THE INFLUENCE OF SOCIO-DEMOGRAPHIC INDICATORS ON THE FINANCIAL CONDITION OF THE STATE

The peculiarities of the influence of demographic and socio-economic indicators on the security of the state budget of Ukraine are considered. The dynamics of the state budget deficit over five years have been analyzed. On the basis of statistical data, the current state of the labor market has been investigated, a dangerous imbalance between the growth rates of inflation and wages has been identified, and the necessary ways to improve the filling of the state budget have been outlined.

Ілля Грицюк, к.е.н., доцент,

Юлія Табенська, к.е.н., доцент,

Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: НОВІ ПРАВИЛА ТА ВИКЛИКИ

Фінансова система України одна з перших відчула на собі вплив військової агресії з боку росії. Абсолютно всі суб'єкти фінансової системи, зокрема і фінансовий ринок, були змушеними оперативного реагувати на виклики, правильно адаптувати свою політику до фінансової політики регіонального та державного розвитку.

Складні умови, в яких функціонує фінансовий ринок нашої країни, зумовлюють створення нових сфер, через які кінцевий споживач матиме змогу одержувати весь необхідний перелік фінансових послуг. Ще з пандемічних часів ми засвоїли, що досить перспективним напрямом є діджиталізація у всі сегменти економіки. В сучасних умовах застосування інформаційних технологій системи електронних платежів сприяє швидкому проведенню фінансових операцій з максимальним ступенем захисту від кіберзлочинів та кібернебезпек.

Згідно з законодавством України, видами фінансових послуг є:

- 1) страхування;
- 2) надання коштів та банківських металів у кредит;
- 3) залучення коштів та банківських металів, що підлягають поверненню;
- 4) фінансовий лізинг;
- 5) факторинг;
- 6) надання гарантій;
- 7) торгівля валютними цінностями;
- 8) фінансові платіжні послуги;
- 9) фінансові послуги, що надаються в межах професійної діяльності на ринках капіталу [1].

Зважаючи на імплементацію діджиталізованих складових в частині надання фінансових послуг в режимі онлайн, банківське середовище виступає основним посередником. Так, з початку повномасштабного вторгнення фізичні та юридичні особи продовжували використовувати банківські сервіси, враховуючи ряд обмежень, для оплати товарів, робіт і послуг.

Можна по-різному ставитися до діяльності банківських структур в умовах війни, досить часто в телеграм-спільнотах експерти різняться в своїх поглядах стосовно доцільності проведення тих чи інших першочергових заходів, обмежуючи права визначеного кола осіб. В даному контексті необхідно розуміти, що політика Національного банку України в традиційному її вигляді має відрізнятись від політики сьогодення, часом необхідно приймати не популярні рішення, керуватися складовими антикризового менеджменту.

На думку першої заступниці Голови НБУ Катерини Рожкової, наша країна втримала макрофінансову стабільність, зростання ВВП є на рівні 6% (за даними на лютий 2024 року). Це створило передумови для активізації кредитування. Крім того, покращились кредитні метрики багатьох підприємств, обсяг депозитних сертифікатів наразі складає близько 800 млрд (це рекордні обсяги ліквідності). Тобто, є зниження ставок, підвищення платоспроможності бізнесу, зростання внутрішнього попиту, забезпечення можливостей для експорту. Водночас, за словами пані Рожкової, ми пройшли пік кредитних втрат через війну – він припав на 2022 рік [2].

На думку практиків та експертів фінансового сектору, протягом 2023 року функціонування фінансового ринку можна окреслити такими характеристиками:

- комерційні банки України, пройшовши пікові негативні тенденції, продовжують зберігати високу ліквідність за рахунок міжнародної фінансової допомоги, яка і надалі вважається головним чинником стабільності банківського сектору;

– позитивним фактором співіснування активно-пасивних операцій комерційних банків є зниження кредитів та зростання привабливості депозитних операцій;

– операції внутрішньої державної позики і надалі виступають перспективним елементом інвестиційної привабливості України;

– існує подальша необхідність дослідження і впровадження поняття «страхування від військових ризиків», що можна розглядати як допоміжний механізм для стабільності економіки.

Підводячи підсумки до даного дослідження, необхідно усвідомлювати, що тривалість ведення бойових дій та їхні наслідки залишається ключовим ризиком на поточний рік. Національний банк України буде змушений і надалі підтримувати відносно жорсткі монетарні умови.

Список використаних джерел:

1. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України 1953-IX від 14 грудня 2021 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 12.04.2024 р.)

2. Доступ до фінансів під час війни: що варто знати бізнесу URL : <https://eba.com.ua/dostup-do-finansiv-pid-chas-vijny-shho-var-to-znaty-biznesu/> (дата звернення: 12.04.2024 р.)

Illia Hrytsiuk, PhD in Economic Sciences, Associate Professor,
Julia Tabenska, PhD in Economic Sciences,
Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

FUNCTIONING OF THE FINANCIAL SERVICES MARKET IN UKRAINE: NEW RULES AND CHALLENGES

The difficult conditions in which the financial market of our country functions determine the creation of new spheres through which the end user will be able to receive all the necessary list of financial services.

Тетяна Томнюк, к.е.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Російська агресія спричинила руйнівний вплив на економіку України, яка лише розпочала позитивну динаміку після пандемічної кризи. В таких кризових умовах заходи Уряду з податкової лібералізації суттєво сприяли фінансовій підтримці бізнесу та забезпечили стримування ще глибшого падіння економіки. За основу в реалізації податкової політики обрано кейнсіанську модель антикризового регулювання, згідно з якою податкова політика має антициклічний характер і полягає в політиці експансії в період економічного спаду та політиці стримування в період економічного піднесення. За вченням Дж.М.Кейнса і його послідовників, фіскальна політика розглядається як найбільш ефективний засіб макроекономічної стабілізації, оскільки податкові вилучення тісно пов'язані з показником попиту: чим вищі податки, тим нижчий попит, і, навпаки, скорочення податків призведе до стимулювання попиту [1].

Проте лібералізація оподаткування обумовила поглиблення фіскальних дисбалансів в Україні, адже якщо до війни Україна витратила на оборону 200-300 млн дол. на місяць, то наразі оборонні зусилля зросли більш ніж вдесятеро (приблизно 3 млрд дол. на місяць) [2].

Отже, покриття таких дисбалансів у фінансуванні витрат було б неможливим без підтримки міжнародної спільноти. Якщо у довоєнний період за рахунок податкових надходжень забезпечувалося понад 80% доходів зведеного бюджету України, а частка коштів від закордонних країн і міжнародних організацій становила менше 1%, то у 2022 році статистика свідчить про масштабні зрушення у фінансуванні іноземними державами-

партнерами: 481,3 млрд грн (21,92% доходів зведеного бюджету) проти 1,3 млрд грн у 2021 р. (табл. 1).

Міжнародна підтримка і надалі є визначальною для економіки України. У березні 2023 року Україна та Міжнародний валютний фонд досягли угоди щодо нової програми кредитного фінансування на суму 15,6 млрд дол. терміном у 4 роки. Крім того, програма Фонду допоможе уряду залучити десятки мільярдів доларів від інших партнерів [3]. Це безпрецедентний крок в історії МВФ, коли Фонд уперше надає кошти країні в умовах такої економічної невизначеності.

Водночас 24 березня 2023 року Україна підписала Меморандум про економічну та фінансову політику з МВФ [4], в якому визначено заходи та умови, які повинні бути реалізовані та дотримані Україною у період дії програми у 2023–2027 роках та необхідні для успішного проходження її переглядів і отримання наступних траншів. З метою забезпечення стійкості бюджету та фінансової системи в умовах Фонд вимагає від України максимально мобілізувати внутрішні ресурси, зокрема податки. Для цього Україна, починаючи з серпня 2023 р., поступово **відновлює довоєнні правила оподаткування.**

Таблиця 1

Співвідношення податкових надходжень та фінансової допомоги іноземних партнерів у зведеному бюджеті України*

Доходи зведеного бюджету	2021		2022		2023 (станом на 1.04)	
	Сума, млрд грн	Пит вага, %	Сума, млрд грн	Пит вага, %	Сума, млрд грн	Пит вага, %
Податкові надходження	1453,8	87,5	1343,2	61,16	353,3	56,3
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	1,3	0,08	481,3	21,92	133,9	21,33

*Джерело: за даними Міністерства фінансів України.

З метою зменшення фіскальних дисбалансів, враховуючи необхідність мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів в Україні, трансформацію податкової політики у напрямку підвищення її фіскальної ефективності варто здійснювати з дотриманням принципів справедливості оподаткування, недоцільності радикальної податкової реформи та необтяжливості контролюючих заходів щодо законослухняних суб'єктів господарювання. Враховуючи зазначене, трансформації доцільно реалізувати, наприклад, через:

1) запровадження прогресивної шкали ставок з податку на доходи фізичних осіб, що дозволить високі доходи оподатковувати за підвищеними ставками;

2) трансформацію механізму адміністрування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки:

- підвищення ставок на оподаткування майна, зокрема, щодо власників більше одного об'єкта житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі їх часток;

- уніфікацію пільги щодо неоподаткованої площі об'єктів житлової нерухомості на рівні 60 кв.м (наразі для квартир - 60, для будинків - 120, для власників квартир і будинків - 180 кв. м);

- додаткове нарахування до податку на майно фіксованої суми щодо об'єктів нерухомості усіх видів (житлових та нежитлових), які мають велику площу (наразі додатковий податок нараховується в сумі 25000 грн щодо квартир площею понад 300 і будинків понад 500 квадратних метрів). При цьому суму додаткового податку доцільно диференціювати залежно від площі нерухомості.

Водночас формування бюджетних доходів потребує забезпечення ефективної системи контролю щодо мобілізації податкових надходжень (до речі, питання посилення податкового контролю підіймається і в Меморандумі). Проте заходи податкового аудиту мають бути засновані на чітких та прозорих критеріях оцінки ризиків та відбору платників податків для податкових перевірок і не обтяжувати законослухняних суб'єктів господарювання.

Незважаючи на складні і невизначені геополітичні та економічні умови, в яких перебуває Україна, з метою підвищення

рівня фінансової безпеки держави трансформації в податковій системі мають здійснюватися з дотриманням принципу стабільності податкового законодавства, а податкові норми не повинні кардинально змінюватись.

Список використаних джерел:

1.Томнюк т. Л. Фіскальне регулювання у провідних економічних теоріях XX–XXI століття. *Проблеми економіки*. 2018. № 2. С. 344-349. URL: http://nbuv.gov.ua/u/jrn/pekon_2018_2_46 (дата звернення: 04.04.2024).

2.Фінансова підтримка України під час та після війни: якою може бути стратегія ЄС. *Європейська правда*. 11.05.2023. Url: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2023/05/11/7161414/> (дата звернення: 04.04.2024).

3.\$15,6 мільярда на 4 роки: Україна та МВФ досягли угоди на рівні персоналу. *Економічна правда*. 21 березня 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/03/21/698298/> (дата звернення: 04.04.2024).

4.Меморандум про економічну та фінансову політику з МВФ. *Міністерство фінансів України*. Url: [https://www.mof.gov.ua/storage/files/ukraine%20-%20request%20for%20an%20extended%20arrangement%20under%20the%20extended%20fund%20facility%20and%20review%20of%20program\(1\).pdf](https://www.mof.gov.ua/storage/files/ukraine%20-%20request%20for%20an%20extended%20arrangement%20under%20the%20extended%20fund%20facility%20and%20review%20of%20program(1).pdf) (дата звернення: 04.04.2024).

Tetiana Tomniuk, PhD in Economic Sciences,
Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

DIRECTIONS OF TRANSFORMATION OF THE TAX POLICY OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

It is determined that tax liberalization in the first year of the war was an effective anti-crisis policy of the Government of Ukraine, which helped to support consumer demand and business and restrained the economic decline. However, given a certain stabilization of the economic situation, the return to pre-war taxation rules in Ukraine is logical and timely.

The author outlines Ukraine's obligations to the International Monetary Fund under the Memorandum of Economic and Financial Policies to mobilize domestic financial resources, in particular, to return to pre-war taxation. Taking into account these requirements, proposes directions for transforming tax policy in order to increase its fiscal efficiency and, at the same time, to comply with the principles of taxation fairness, ensuring the stability of tax legislation, the inexpediency of radical tax reform and the ease of control measures for law-abiding business entities.

Ghenadie Ciobanu, Doctor of Economics,
ARTIFEX University of Bucharest,
Bucharest (Romania)

Konon Bagrii, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE,
Chernivtsi (Ukraine)

ACCOUNTING IN ROMANIA VS UKRAINE: COMPARISON AND MAIN DIFFERENCES

In recent times, many changes have taken place in the field of accounting. These changes affected the accounting systems in Ukraine and in Romania. The main task for the research of the accounting in these countries is to study the regulation of accounting and reporting and to determine the main differences between national standards and IFRS, financial statements, and their comparison.

Accounting and reporting regulations in Romania and in Ukraine are extremely important. The main legislation governing accounting and financial reporting in Romania is the Accounting Law [1] published in 2005 and amended by Law 259/2007 of the Ministry of Finance [1], including subsequent amendments and additions to related legislation. According to the Accounting Law, it is mandatory for all legal entities and authorized persons; accounting records must be administered in the Romanian language and in the national currency. And for internal informational purposes, organizations may choose any currency when filing a statement.

The legal principles of regulation, organization of accounting, bookkeeping, and accounting reporting in Ukraine are determined by the Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine" [2]. This law applies to all legal entities created in accordance with the legislation of Ukraine, regardless of their organizational and legal forms and forms of ownership, as well as

to representative offices of foreign economic entities that are required to keep accounting records and submit financial statements in accordance with the law.

Romania's financial statements consist of current accounts, trial balance audits, prepared at least annually, or periods of regular preparation of financial statements [3].

Romanian public institutions must submit to the Treasury and public accounting organizations the information about open accounts, balance sheet and budget accounting for payment correctness visa, the balances on the available accounts, if necessary, should match the corresponding accounts opened in the money units.

At the same time, the financial reporting of Ukraine should satisfy the needs of those users who cannot demand reports compiled with consideration of their specific information needs. It is mandatory to publish financial statements in official media and those, equivalent to them.

The Ministry of Economy and Finance (MEF) has the statutory responsibility for issuing Romanian accounting standards. The MEF created the Accounting and Financial Reporting Council to consult on the development of these standards. The Body of Expert and Licensed Accountants of Romania (CECCAR) is a member of the Council. Other members of the Council include representatives of state bodies and ministries, a number of other professional organizations, and scientists. CECCAR is also responsible for the forming of International Accounting Standards (IAS) and IFRS in Romanian. Romania has already started applying IFRS for all companies. As a member state of the European Union, Romania applies IFRS, the Rules which were adopted by the European Union in 2002.

Until 2005, Romanian accounting standards contained an explicit requirement to review IFRS if matters were not covered by Romanian accounting standards. But the Order of the Minister of Finance 1752/2005 [3] removed the requirement to review IFRS.

The need to apply IFRS in the accounting practice of Ukrainian enterprises is due to the integration of the country's economy into the world community. Ukrainian companies must prepare financial statements in accordance with IFRS, first of all, when it comes to: attracting foreign investments, the possibility of establishing long-term trade relations with the Western partners; creation of joint ventures; issue of securities on the international market.

The main advantage of IFRS is that they fulfill the role of an international language in the business environment, to which the business world strives as a single format of communication. The legislative basis for the application of IFRS is the Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine".

The range of entities that must apply IFRS is as follows: since 2012, public joint-stock companies, banks, insurers; since 2013, non-state pension funds and other financial institutions; since 2014, entities conducting auxiliary activity in the field of financial services and insurance. All other business entities have the right to voluntarily switch to the application of IFRS. It should also be noted that current international standards are not intended for use by small and medium-sized enterprises, which significantly narrows the scope of their distribution.

Only IFRS, officially published on the official website of the Ministry of Finance of Ukraine and not conflicting with the Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine", are allowed to be applied In Ukraine.

There are many obstacles on the way of transition to international standards. In international practice, a regulated form of financial reporting and chart of accounts is not used, unlike in Ukraine. In order to mitigate this situation, the Ministry of Finance of Ukraine, as the regulator in the field of accounting, ordered to loosen strict regulations by approving a new chart of accounts (which no longer contains sub-accounts) and a form of financial reporting, including in accordance with international standards.

The transition to IFRS is a difficult and quite painful process for every enterprise, therefore it requires efforts on the part of public services, but at the same time, we understand that it is a necessary element in the European integration of Ukraine.

The development of Romanian accounting rules is aimed at bringing them closer to international accounting standards. It is possible to notice the existence of some similarities between the Romanian accounting standards and IFRS, but also a number of differences today, which consist in the following classification: reporting by segments, interim financial reporting, intangible and tangible assets in accordance with national accounting standards, income tax in accordance with national accounting standards, changes in accounting methods and cost adjustments, effects of exchange rate changes in accordance with national accounting standards, consolidated financial statements and combinations of persons, information on transactions with related parties. IFRS in Romania are used unchanged as national standards, but with additional explanations.

Despite the fact that IFRS served as the basis for the creation of Ukrainian national accounting standards, currently there are disagreements between them. It should be noted that international standards have both positive and negative features. Their objective advantages over national standards in individual countries are: clear economic logic; generalization of the best modern global practice in the field of the accounting process; ease of perception for users of financial information all over the world. The shortcomings of IFRS include: the generalized nature of the standards, which provide for a sufficiently wide variety of accounting methods; lack of detailed interpretations and examples of comparison of standards with specific situations.

The advantages of preparing financial statements according to international standards are undeniable for most users of financial statements. IFRS can be regarded as a tool for globalization of the economy and world economic relations. Ukraine's accession to the

EU requires the harmonization of Ukrainian national accounting standards and IFRS. Undoubtedly, this will facilitate the cooperation of domestic enterprises with foreign partners, especially in the trade sector, since a significant amount of products sold to the population of Ukraine are imported.

Based on the above, as we can see, the accounting and reporting of the countries are quite similar, as they apply to all legal entities. The Chart of Accounts is an important document regulating the accounting of Ukraine, with the only difference that there is only one Chart of Accounts in Romania, while there are four of them in Ukraine.

Romanian accounting standards meet the requirements of international financial reporting standards (IFRS), and Ukrainian accounting standards, despite the fact that IFRS served as the basis for the creation of national accounting standards of Ukraine, currently there are discrepancies between Ukrainian national accounting standards and IFRS.

One of the most characteristic trends in the development of accounting in Ukraine is the active promotion of ideas laid down in international accounting and reporting standards.

It should be taken into account that any obligations used by IFRS in financial reporting for some economic entities continue in the European Union for several years, and therefore Romania could consider the gradual implementation of certain parts. It should not do this only because of external pressure; it should be done to achieve a more accurate picture, to conduct financial operations and to increase competitiveness.

References:

1. Legea contabilității. №259/2007. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/83925> (Accessed 08 April, 2024) (in Rom.).
2. Law of Ukraine On accounting and financial reporting in Ukraine. 996/1999. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. (Accessed 08 April, 2024) (in Ukr.).
3. Reglementări contabile în conformitate cu directivele europene. 1752/2005. URL: <http://codfiscal.net/853/omfp-17522005-reglementarile-contabile-conforme-cu-directivele-europene> (Accessed 08 April, 2024) (in Rom.).

Olena Moshkovska, Doctor of Economics, Professor,
Dariia Bozhko, Bachelor's degree student,
Kateryna Vitkovska, Bachelor's degree student,
State University of Trade and Economics, Kyiv

HISTORICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF ACCOUNTING IN JAPAN

The regulation of accounting and financial reporting in Japan dates back to the establishment of the First National Bank in 1873, which was the country's first modern LLC under the National Bank Act of 1872 [1]. During the above period, there was no comprehensive legal framework for LLCs, and regulations required banks to submit financial reports to the government and publish excerpts in newspapers. Non-bank corporations with government-issued charters that required financial reporting appeared by 1885. Apparently, under the influence of government mandates, shipping companies also adopted accounting requirements by the 1890s [2].

The German legal scholar Hermann Roesler prepared the first draft of the Commercial Code, which was the general legal framework for corporate reporting. The revised and long-standing version of the above-mentioned regulatory document came into force in 1899, replacing the original one that had been in force since 1893. There was a debate in Japanese government and judiciary circles about the general preference for "German", as it was suspected that the 1899 code was revised to comply with German legislation [1]. However, it has been suggested that the connection to German law was superficial, as the Japanese legal system was designed to provide for a wide range of reporting procedures that have been adopted in other countries such as the UK and the US [2]. The overall conclusion was that the introduction of reporting requirements using the Commercial Code of 1899 was not a perceived domestic need for greater corporate disclosure, but rather a need for Japan to have a modern legal system that would express its desire to achieve parity with Western countries.

In 1938, the Japanese Commercial Code contained a provision that allowed the government to direct the content of financial statements through cabinet resolutions, but this power was not used. Instead, between 1934 and 1939, a series of "Working Rules" were issued for financial reporting, asset valuation, costing, and auditing [3]. These rules were not legally binding, but were part of a government-led industrial rationalisation drive in response to the global economic crisis, and were approved by the Financial Committee under the Ministry of Commerce and Industry. Inspired by Anglo-American accounting principles, they lacked enforcement. But despite their limited direct impact, they profoundly influenced Japanese accounting thought, becoming the basis for public financial reporting after World War II [3].

The end of the Second World War was a key moment in financial reporting, as the occupying forces introduced regulations similar to those used in the United States [4]. While the Commercial Code remained in place, a new system of securities legislation was introduced. However, the coexistence of separate new regulations and legislation for companies created coordination problems, but the Ministry of Finance then became a key player in setting financial reporting standards.

"A Statement of Business Accounting Principles", which was created in 1949 by the government-sponsored Investigation Committee on Business Accounting Systems, served as the basis for the reporting requirements of the securities law [2]. The more investor-oriented Statement of Principles was not always compatible with the conservative criteria of the Commercial Code due to fundamental differences between the objectives of company law and securities law. The post-war system of corporate income tax administration and payment added to the complexity by requiring the application of accounting principles in the process of preparing financial statements in accordance with the Commercial Code in order to qualify for tax benefits. In addition, the allied

occupation authorities had an influence on the implementation of this tax change.

The established solution was to transform the Investigation Committee on Business Accounting Systems into the Business Accounting Deliberation Council (BADC), which advised the Ministry of Finance on accounting and auditing standards in the context of securities legislation and related regulations [1]. Its remit extended to assessing the impact of new standards on accounting under the Commercial Code and tax legislation, and its influence led to harmonization in two directions. In this way, the Board was involved in reconciling interests in Japanese political culture, legitimizing policy development, and achieving public agreement. The aforementioned body served to combine public and private regulation, facilitating the regulatory process and consensus building. BADC provided a platform for giving reporting entities and their representatives a voice in the development of accounting regulations [2]. The Ministry of Justice, in turn, was not only subordinate to the Deliberation Council but continued to develop the provisions of the Commercial Code for its purposes. The Regulation for Corporate Balance Sheets and Income Statements was issued in 1963. It was based on an unused provision of the 1938 Commercial Code, which allowed the use of the regulation for financial reporting requirements.

In 1974, attempts to harmonize different accounting systems culminated in coordinated amendments to the Commercial Code and the Statement of Business Accounting Principles, establishing the latter as the basis for interpreting the accounting requirements of the Commercial Code [1]. Despite this alignment, financial reporting regulations for listed companies remained complex, due to the dual system and the impact of tax accounting. The consolidated financial statements introduced in the 1960s and 1970s did not lead to a clear separation between the reporting governed by securities law and the financial statements of a legal entity governed by the Commercial Code and linked to tax law, as

was the case in France [3]. Even though the BADC recommended rules for consolidated accounts under securities law. They remained supplementary and did not have significant information value.

The US Financial Accounting Standards Board (FASB) and the International Accounting Standards Committee (IASC), founded in 1973, were actively involved in changing public attitudes to financial reporting, which created increasing tension for the Japanese system [1]. Everything developed gradually. In 1990, it was still believed that International Accounting Standards (IAS) would have little impact on Japan. However, there was evidence of some international influence in the form of segment reporting and BADC standards for foreign currency translation. However, there was evidence of some international influence in the form of segmental reporting and BADC standards for foreign currency translation.

After the bursting of the Japanese financial bubble, which was characterized by a multiple increase in real estate prices, there was a growing consensus. The consensus was that significant improvements in accounting standards were needed to maintain international competitiveness in financial markets. While the 1949 Business Accounting Principles remained fundamental, in the 1990s the BADC issued numerous new and revised standards influenced by IAS [2]. This change was part of a broader overhaul of the financial system, including the establishment of the Japan Financial Services Agency in 2000, independent of the Ministry of Finance. Efforts to harmonize company law and securities regulation continued with the adoption of a new Company Law in 2005.

The Accounting Standards Board of Japan (ASBJ), which was a private sector standards body established in 2001, took over the responsibility for developing accounting standards as part of the reform package from the Business Accounting Council (BAC) [1]. Unlike the Deliberation Council, the Standards Board did not report to the Ministry of Finance. Nevertheless, the Deliberation Council (now known as the Business Accounting Council) continued to function as an advisory organization and was responsible for

maintaining auditing standards [1]. After all these reforms, the prevailing consensus in Japan was that the country now had an institutional structure for accounting regulation that was comparable to other developed economies.

Currently, Japan uses an accounting system based on the continental model. Its peculiarity is a close connection with the banking sector, which is controlled by the state. This is due to the need to regulate company financing and tax collection. Financial statements following Japanese standards include a balance sheet, income statement, changes in assets, cash flows, and notes [5].

Japan has adopted International Financial Reporting Standards (IFRS) to promote globalization and unify accounting procedures since 2011. Investments were the main impetus for Japan to adopt IAS. In 2020, the country became the leader in terms of foreign direct investment (according to the World Bank) [5]. The ASBJ has developed Japanese Generally Accepted Accounting Principles (GAAP), which are harmonized with IFRS. There are also Japanese Modified International Standards (JMIS), which include IFRS with certain adaptations. Small and medium-sized companies are allowed to use Japanese GAAP as their accounting basis. In addition, other standards are available, including the US GAAP with the permission of the Financial Services Agency (FSA) [6].

References:

1. Someya K. 1996. Japanese Accounting: A Historical Approach. New York: Clarendon Press. Pp. 13-130.
2. Camfferman K., Detzen D. (2018). "Forging accounting principles" in France, Germany, Japan, and China: A comparative review. Vrije Universiteit Amsterdam. The Netherlands. Pp. 463-467.
3. Suzuki T. (2006). A history of Japanese accounting reforms as a micro foundation of the democratic socio-economy: Accountics Part II. University of Oxford. United Kingdom. Pp. 544-570.
4. Someya K. (2014). Accounting "revolutions" in Japan. Waseda University, Japan. 81 p.
5. Іванова Д. А., Буртова А. О., Лободзинська Т. П. (2021). Аналіз моделей бухгалтерського обліку Італії та Японії. Перспектива застосування їх принципів в Україні. *Економіка та суспільство*.
6. Костюченко В.М. Досвід Японії у конвергенції обліку та звітування. Україна. 2018. Р. 828-829.

Олена Мошковська, д.е.н., професор,
Дарія Божко, бакалавр,
Катерина Вітковська, бакалавр,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ В ЯПОНІЇ

У тексті розглядається еволюція бухгалтерського обліку в Японії. Особлива увага до впливу західних правових традицій і модифікації бухгалтерських процедур відповідно до японського ділового середовища. Підкреслюється важливість англо-американських принципів бухгалтерського обліку під час промислової раціоналізації та прийняття правил американського зразка після Другої світової війни. Ключовим компонентом аналізу є вплив Міністерства фінансів на стандарти фінансової звітності.

У тезах також розглядається вирішальна роль Консультативної ради з питань бухгалтерського обліку в таких ініціативах з гармонізації, як прийняття Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) та реформи в 1970-х роках. Крім того, дослідження показало, що сьогоденні система бухгалтерського обліку Японії поєднує японські GAAP та IFRS, що сприяє глобалізації та міжнародній конкурентоспроможності.

Olena Moshkovska, Doctor of Economics, Professor,
Viktoria Yakymenko, student,
State University of Trade and Economics, Kyiv

PECULIARITIES OF TAXATION IN GERMANY

Germany's tax system consists of two groups of taxes: taxes assigned to federal, state, and local budgets, and taxes common to all budgets. The latter include personal income tax, corporate income tax, and VAT [1]. There are also two main approaches to personal income taxation: the sliding scale and the global system. In a flat tax system, each category of income is taxed separately, such as wages, investment income, etc. On the other hand, the global system treats all income as a single entity, regardless of its source.

The idea of global income taxation was first introduced in Prussia by Finance Minister Johann Mikel in 1891. He saw it as a way to simplify taxation and ensure greater transparency in the system.

There are two main types of personal income taxes:

- 1) payroll tax (Lohnsteuer);
- 2) tax on other income (Einkommenssteuer).

This payroll tax is paid at the place of work, and the amount of taxation is calculated by the employer and transferred to the state budget.

The German personal income tax has the following percentages:

- 0% - if the income is up to EUR 9,744;
- 14% - if the amount of salary is from 9744 to 57918 euros;
- 42% - if the person's income is between EUR 57918 and EUR 274,612 per year;
- 45% - if the amount of total income exceeds EUR 274,612. [1]

It is important to note that Germany was the first country in the world to introduce a social insurance system. Laws passed in 1883-1889 established compulsory health insurance for workers, which was paid as a share of their salary.

Social security contributions as of 2023:

- Medical - 14.6%.
- Pension - 18.6%.
- In case of unemployment - 2.6%
- In case of need for care - 3.05%
- For a person without children - 3.04%

When it comes to business taxes, German companies are subject to two main taxes on their profits. The first one, the corporate income tax (Körperschaftsteuer), is 15% with a surcharge of 5.5%, which makes a total of 15.825%. The second, the trade tax (Gewerbesteuer), is 3.5%, plus the municipal rate, which can range from 8.75% to 20.3%. Both taxes are calculated on the basis of the company's adjusted profit, including certain financial expenses. As a result, the total tax burden for companies can range from 30% to 33%, depending on their location in Germany. The total VAT tax is 19% and is paid by consumers, so it is considered indirect.

Corporate tax return forms in Germany are an important part of the country's taxation system. Each of these forms reflects different

aspects of taxation, taking into account the diversity of sources of income of corporations. In particular, the KSt 1A form deals with income derived from business activities, while the KSt 1B form includes other sources of corporate income. The KSt 1C form is intended for companies that enjoy certain tax benefits [2].

Thus, looking at German corporate income tax returns in the context of accounting and tax policy is important for analyzing the country's economic development. These forms reflect the diversity of corporate income sources and demonstrate the complexity of the tax system, which is often not appropriate for developing economies. However, studying these aspects can help to improve the tax systems of other countries and contribute to their economic growth [3].

As for capital gains tax, it is levied on income from investments and capital assets such as real estate and various bonds. The tax rate is 25%. Dividends and interest on deposits and gains from the sale of assets are subject to taxation.

This tax rate depends on the following factors:

- the amount of income (tax rate from 14-45%);
- the class to which the person belongs.

In total, there are 6 tax classes in Germany:

- The first class includes unmarried/bachelor and divorced persons;
- The second class is a single parent living with a child and not married;
- Third class - married persons, where one of the spouses has a significantly higher income;
- Fourth class - married persons with approximately the same income;
- Fifth class - one of the spouses with a higher income belongs to the 3rd tax class;
- Sixth class - persons working at several jobs at the same time.

In terms of additional taxes, there is a church tax, also known as Kirchensteuer, which is 9% in most regions of Germany, but in Bavaria and Baden-Württemberg this rate is reduced to 8%. The solidarity tax, or Solidaritätszuschlag, is 5.5% if the salary is more

than 9300 euros. And the pet tax, Hundesteuer, ranges from 150 to 300 euros, depending on the size and breed of the dog.

Therefore, studying the accounting and reporting aspects of the German corporate income tax in Germany is important for understanding and using this experience in other countries. This will help improve accounting systems and tax policy, as well as contribute to economic development and European integration in general.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Податкові системи зарубіжних країн. Навчальний посібник. 2015. С. 39-40.

2. Bundeszentralamt für Steuern (German Federal Tax Office). Körperschaftsteuer. URL: https://www.bzst.de/DE/Unternehmen/EUInternational/Option_nach_1a_KStG/option_nach_1a_kst_g_node.html

3. Малишкін О. І. Звіт про прибутки і збитки компаній Польщі та Німеччини на тлі нормативів ЄС: досвід для України. 2018. 57 с.

Олена Мошковська, д.е.н., професор,
Вікторія Якименко, студент,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ В НІМЕЧЧИНІ

У тексті розглядаються особливості оподаткування в Німеччині. Податкова система країни складається з 2 груп податків: федеральних, державних і місцевих, а також спільних для всіх бюджетів податків. Проаналізовано основні види податків на доходи фізичних осіб з точки зору їх шедулярного та глобального оподаткування. Висвітлено історію та розвиток цих систем, відзначено роль Йоганна Мікеля у запровадженні світового оподаткування прибутку. Особлива увага приділяється податкам із заробітної плати та інших доходів, а також системі соціального страхування. Для бізнесу описано основні податки на прибуток підприємств, у тому числі корпоративний і комерційний податки, а також ПДВ. Охарактеризовано форми декларацій з податку на прибуток підприємств та їх значення для облікової та податкової політики. Тези завершуються обговоренням таких додаткових податків, як церковний, на солідарність і на домашніх тварин. Показано важливість подальших досліджень аспектів бухгалтерського обліку й звітності німецького податку на прибуток підприємств для вдосконалення систем бухгалтерського обліку та податкової політики в інших країнах.

Конон Багрій, к.е.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ХМАРНИХ СЕРВІСАХ

Сьогодні тренд на хмарні технології популярний і насамперед необхідний. Він уже міцно закріпився у житті суспільства і не асоціюється лише з бізнес-процесами. Дана технологія дозволяє швидко адаптуватися під зміни, що відбуваються. ІТ-технології міцно адаптувалися у фінансовому секторі. Найбільш яскраво це проявляється у банківській сфері та сфері ведення обліку.

Бухгалтерський облік – це цифровий вираз господарських операцій. Це мова бізнесу, завдяки якій є можливість розробки економічно важливих рішень. Тому бухгалтерський облік вже сьогодні зазнає якісно важливих змін. Зокрема, змін, що стосуються інноваційних методів ведення обліку та поступової автоматизації цього процесу [1].

Питання взаємозв'язку бухгалтерської звітності та бухгалтерських статей було покладено в умовах цифрової економіки на хмарні технології, які дозволяють складати онлайн-звіт. Такий маневр дозволить складати звітність за допомогою внесення бухгалтерських записів до відповідної статті. Але для цього необхідний взаємозв'язок між планом рахунків та звітністю. Для вирішення поставленого завдання слід створити такий план рахунків, який дозволяє не застосовувати спеціальні маніпуляції (наприклад, закриття рахунків наприкінці місяця). Це автоматично звільняє бухгалтера від формування оборотно-сальдової відомості. Тобто прагнути повної відповідності статті звітності та ідентичного рахунку.

Сьогодні завдання щодо трансформації плану рахунків вийшло на новий рівень. Його не можна не помічати чи ігнорувати зовсім. Завдання актуалізувалося і вимагає подальшого вирішення.

Наразі, у XXI столітті робочий процес у відділі бухгалтерії будь-якої організації вже не мислимий без використання комп'ютерних технологій, зокрема програм, що дозволяють значно спростити процес проведення та фіксування господарських операцій. Це переважно позначається на методах ведення обліку. Від бухгалтера та його професійного судження залежить якість формування інформації, на підставі якої здійснюватиметься ухвалення економічних та управлінських важливих рішень щодо подальшого розвитку економічного суб'єкта.

Акцент уваги на професійному судженні бухгалтера обумовлено сучасними умовами ведення бізнесу. Нові вимоги спричиняють нові умови подання та угруповання даних. Якість бухгалтерського обліку безпосередньо залежить від професійного судження бухгалтера, розуміння сфери роботи, передбачення ймовірності появи можливих помилок, оперативного виправлення їх й чіткого дотримання законодавчо встановлених принципів ведення бухгалтерського обліку.

Впровадження цифровізації у бухгалтерський облік – це необхідність, продиктована сучасними умовами розвитку світової економіки через глобалізацію. Результатом впровадження IT-технологій у бізнес-процеси тягне за собою переосмислення практик, що застосовуються [2, с. 75].

Щодо подальшої долі бухгалтерського обліку точиться безліч дискусій. Багато хто вважає, що значну частку розрахунків покладуть на роботизовані технології, зокрема штучний інтелект. Звичайно, безглуздо вважати, що після цього професія бухгалтера виявиться незатребуваною. Однак слід враховувати, що звичні підрахунки виконуватимуть програми.

Тепер бухгалтер – це творець, який зобов'язаний у нестандартних умовах здійснювати формування інформації згідно з буквою закону, приймати нестандартні рішення та творчо підходити до процесу. Сучасний бухгалтер має володіти професійними цифровими навичками, які насамперед здобуваються завдяки безперервному процесу: постійного

якісного підвищення компетенцій, зростання рівня експертної оцінки та підвищення кваліфікації.

Бухгалтер XXI століття – це багатогранний фахівець, який поєднує у собі економіста, юриста та програміста. Вже багато хто на підприємствах різних профілів застосовують сучасні інформаційні технології: програми для ведення бухгалтерського обліку (BAS, MASTER: Бухгалтерія, iFin, BOOKKEEPER), електронний документообіг та електронний підпис. Все це формує сучасні тенденції та напрями:

- зростання частки хмарних технологій в обліку операцій господарської діяльності підприємств;
- посилення ступеня захисту електронних цифрових даних;
- поява нових об'єктів обліку, зокрема цифрових нематеріальних активів.

Проблема цифровізації бухгалтерського обліку – це не складність, а можливість. Завдяки цьому створюється новий пласт, нові напрями господарювання, що сприяє і створенню нових робочих місць, і виведенню економіки регіонів на якісно новий рівень в цілому.

Розширення переліку комп'ютерних інноваційних технологій, зокрема, хмарних сервісів, сприяє веденню обліку на вищому рівні, зниженню трудомісткості збору інформації, а також аналізу даних і прискоренню обміну інформацією між економічними агентами.

Список використаних джерел:

1. Михайловина С. О., Матрос О. М., Поліщук О. М. «Хмарні» технології як важливий аспект розвитку системи бухгалтерського обліку і оподаткування. *Ефективна економіка*. 2021. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9153> (дата звернення: 10.04.2024). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.8.86>
2. Крочак О. І., Багрій К. Л., Левченко О. Ф. Майбутнебухгалтерськогообліку України: тренди та прогнози в умовах швидкої цифрової трансформації. *Економіка, фінанси, право: інформаційно-аналітичний журнал*. 2024. № 3. С. 73-78. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2024.3.15>

Konon Bagrii, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

DEVELOPMENT OF ACCOUNTING IN CLOUD SERVICES

The study examines the influence of cloud technologies and digitalization of the regional economy on the future fate of accounting. It has been proven that digitization of accounting and its integration into the information system of an economic entity is not only a necessity, but also a strategic step in modern business.

Світлана Бегун, к.е.н., доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк

ВАЖЛИВІСТЬ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Війна з росією, що триває вже третій рік, найближчим часом, ймовірно, не закінчиться. Ворогом захоплена значна територія з населеними пунктами, відповідною інфраструктурою, частиною мешканців, які не змогли уникнути окупації, ним здійснюються регулярні підступні ракетні удари на критичну інфраструктуру та підприємства, мешканців по всій території нашої держави. Все це призвело до руйнації значної кількості стратегічних об'єктів важливих для забезпечення життєдіяльності країни, завдало непоправних втрат, значного погіршення бізнес-середовища.

Попри те, незважаючи на всі невизначеності, виклики і загрози, вітчизняний бізнес продовжує виживати, працювати та розвиватись. Ризики, пов'язані з війною, змушують український бізнес ставати більш гнучким, швидше реагувати на зміни середовища, переглядати та змінювати стратегії управління,

переходити на нові бізнес-моделі, що призводить до зміни фінансової системи підприємства, формування нових видів грошових потоків тощо [1].

Продовжують працювати 57% малих і середніх підприємств, 37% скоротили обсяги виробництва, 6% призупинили свою діяльність, у 43% підприємств скоротились доходи [2, с. 79-80].

У сучасних умовах воєнного стану важливо акцентувати увагу на аналізі фінансового стану підприємства як ключового елементу управління. Підтримка фінансової стійкості підприємства в цих складних умовах вимагає виявлення можливостей для підвищення його ефективності та визначення перспектив розвитку.

При проведенні аналізу фінансового стану та фінансових результатів підприємства необхідно спиратися на існуючу методичну базу, однак робити коригування з метою врахування втрат, знищених матеріальних цінностей та майна, що сталися внаслідок військових дій. Крім того, важливо узгоджувати методіку з можливим впливом майбутніх подій на майновий стан підприємства [3, с. 164].

Оцінювання фінансового стану підприємства є ключовим для визначення загальних умов функціонування і розвитку підприємства. Ця оцінка допомагає приймати управлінські рішення та є фундаментальною передумовою його конкурентоспроможності та існування на ринку [4].

Управлінські рішення мають включати розробку та впровадження стратегій і тактик, спрямованих на забезпечення стійкості фінансового стану компанії у майбутньому, що означає планування і контроль доходів та витрат, збереження адекватного рівня ліквідності та резервних фондів для покриття непередбачених витрат, залучення додаткового капіталу, забезпечення захисту від фінансових ризиків [5, с. 116].

Найчастіше аналіз фінансового стану підприємства відбувається за допомогою коефіцієнтного методу, основою якого є оцінка фінансових показників майнового стану, фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності, ділової активності,

фінансових результатів та рентабельності, розрахованих на основі фінансової звітності. Ці показники з різних сторін характеризують діяльність підприємства та дозволяють отримати комплексну оцінку його фінансового становища.

Фінансові показники коефіцієнтного методу є важливим джерелом інформації, яка дозволяє вчасно виявляти зміни в господарській діяльності підприємства. Завдяки широкому спектру цих показників можна визначити ознаки покращення або погіршення фінансового стану підприємства, а також виявити його сильні та слабкі сторони.

Показники фінансової ліквідності підприємства відіграють важливу роль у аналізі його діяльності, оскільки вони надають інформацію керівництву щодо здатності суб'єкта господарювання вчасно виконувати короткострокові зобов'язання. Цей фактор безпосередньо впливає на платоспроможність та можливість подальшого функціонування підприємства [4].

Одним з важливих критеріїв для оцінки ефективності діяльності підприємства є аналіз його заборгованості. Варто зауважити, що незалежно від того, як оцінюється фінансова ліквідність підприємства, аналіз боргів є так само важливим та цілеспрямованим напрямом в оцінці його діяльності. Аналіз заборгованості переважно зосереджується на оцінці рівня власного та залученого зовнішнього капіталу в діяльність компанії, а також на впливі структури заборгованості на потенційну норму прибутку [4].

З метою збереження конкурентоспроможності на ринку багато компаній були змушені терміново врегулювати свої заборгованості та забезпечувати подальші поставки товарів та ресурсів з власних джерел. Це означає, що в умовах військових дій більшість компаній відмовилися від залучення зовнішнього капіталу та перейшли на стратегію самофінансування.

Отож, у ситуації воєнного стану для багатьох підприємств є характерним збільшення деяких показників фінансового стану понад нормативні значення, і водночас у структурі капіталу

практично відсутня заборгованість за розрахунками з постачальниками та заробітною платою. Найголовнішим показником ефективності діяльності є рентабельність – відносний показник прибутковості. Багато компаній допомагають військовим, витрачаючи на це саме прибуток, тому вони працюють майже на межі беззбитковості. Слід зауважити, що в сучасних умовах величезних ризиків трактування всіх фінансових показників має зазнати певних змін [1].

Безперечно, має бути диференціація нормативних значень показників, що враховує місце розташування підприємства: чи знаходиться воно на заході країни, який менше постраждав від воєнних дій, чи на територіях звільнених після окупації, чи воно продовжує працювати на територіях поблизу активних бойових дій, або мова йде про релоковані підприємства, які стикнулись з частковою втратою виробничих потужностей, кваліфікованого персоналу внаслідок внутрішньої та зовнішньої міграції, труднощами з пошуком та орендою приміщень, її великим розміром, перевезенням та монтажем обладнання, складнощами в організації системи управління на новому місці [2, с. 83].

Список використаних джерел:

1. Костенко Ю., Короленко О., Гузь М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-77>
2. Бражна Л. В. Аналіз розвитку та фінансового стану підприємств у воєнний період. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 2 (104). С. 79-85. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2023-2\(104\)-79-85](https://doi.org/10.26642/jen-2023-2(104)-79-85)
3. Михайленко О., Николаєнко С. Особливості аналізу і аудиту господарської діяльності підприємств в умовах воєнного стану. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022, № 4. С. 163-168. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-25>
4. Проскуріна Н., Гнідкова А. Аналіз фінансового стану та фінансових результатів як інструмент оцінки ефективності діяльності підприємства. *Економіка та суспільство*. № 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-74>
5. Чередніченко А. О., Васечко Л. І., Рамський А. Ю. Стратегічне управління фінансовою стійкістю суб'єктів господарювання в сучасному економічному середовищі. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2023. № 1. С. 112-124. DOI: <https://doi.org/10.32750/2023-0109>

Svitlana Begun, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk

IMPORTANCE OF ANALYSIS OF THE FINANCIAL STATUS OF THE ENTERPRISE IN THE CONDITIONS OF MILITARY ACTION

This paper investigates the financial indicators and management approaches crucial for sustaining operations and fostering growth amid such adversities. In essence, it provides valuable insights into the complex dynamics of business resilience in war-torn environments, offering implications for strategic decision-making and future research directions.

Костянтин Безверхий, к.е.н., доцент,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ

ЗВІТНІСТЬ ПРО СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА ЇЇ АУДИТ: ЕМПІРИЧНИЙ ДОСВІД КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ КАНАДИ

Звітність про сталий розвиток стрімко розвивається у світі, не є винятком також розкриття такої інформації корпоративними підприємствами Канадами. Інформація про сталий розвиток у звітності потребує належної перевірки за допомогою такого інструменту, як аудит. Аудит звітності про сталий розвиток корпоративних підприємств є важливим процесом, спрямованим на перевірку достовірності й об'єктивності інформації, яка надається у звітах щодо сталого розвитку. Цей вид аудиту допомагає впевнитися в тому, що підприємства відображають свою діяльність у сфері сталого розвитку правдиво та об'єктивно.

У наших попередніх дослідженнях [1] було розглянуто питання аудиту інтегрованої звітності корпоративних підприємств.

Отож, пропонується розглянути Канаду, де корпоративні підприємства розкривають інформацію про сталий розвиток у відповідній звітності (рис. 1).

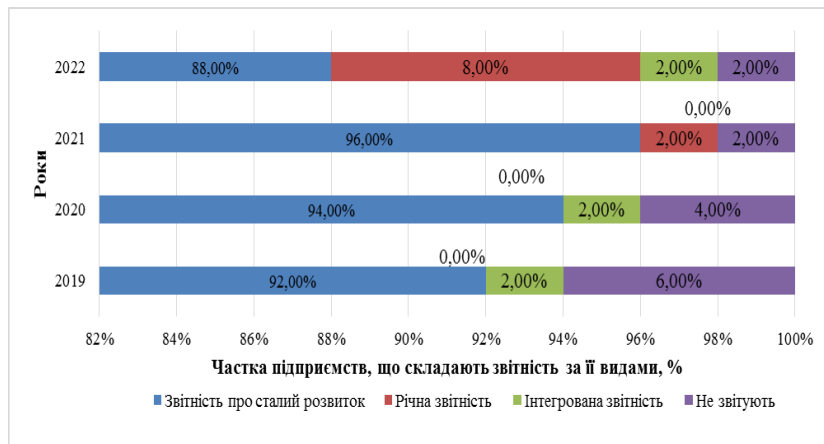

Рис. 1. Види звітності, які складають підприємства Канади*

*Джерело: створено автором на основі [2].

Аналізуючи дані (рис. 1), можна сказати, що у 2019 р. частка корпоративних підприємств Канади, що складала звітність про сталий розвиток склала 92,00 %, річну звітність – 0,00 %, інтегровану звітність – 2,00 %, не звітують – 6,00 %. Водночас, у 2020 році частка підприємств Канади, що складала звітність про сталий розвиток становила вже 94,00 %, річну – 0,00 %, інтегровану – 2,00 %, не звітують – 4,00 % відповідно. Водночас, у 2021 р. частка підприємств Канади, що складала звітність про сталий розвиток становила 96,00 %, річну – 2,00 %, інтегровану – 0,00 %, не звітують – 2,00 %. У 2022 р. частка підприємств Канади, що складала звітність про сталий розвиток становила вже 88,00 %, річну – 8,00 %, інтегровану – 2,00 %, не звітують – 2,00 %. В порівнянні з 2019 р. частка корпоративних підприємств Канади, які складала звітність про сталий розвиток у 2022 р. зменшилась на 4,00 %, частка корпоративних підприємств Канади, що складала річну звітність збільшилась з 2,00 % у

2021 р. до 8,00 % у 2022 р., тобто спостерігається збільшення на 6,00 %, частка підприємств Канади, що складала інтегровану звітність не зменшилась і складала у 2019 р. 2 % та у 2022 р. Підприємства Канади, що не звітують у 2019 р. складала 6,00 %, а вже у 2022 р. їх частка склала 2,00 %, тобто спостерігається зменшення підприємств на 4,00 %, що не розкривають інформацію про сталий розвиток корпоративних підприємств. Далі доцільно навести стандарти аудиту звітності, зокрема звітності про сталий розвиток, що використовується канадськими аудиторськими фірмами для підтвердження її достовірності та надійності (рис. 2).

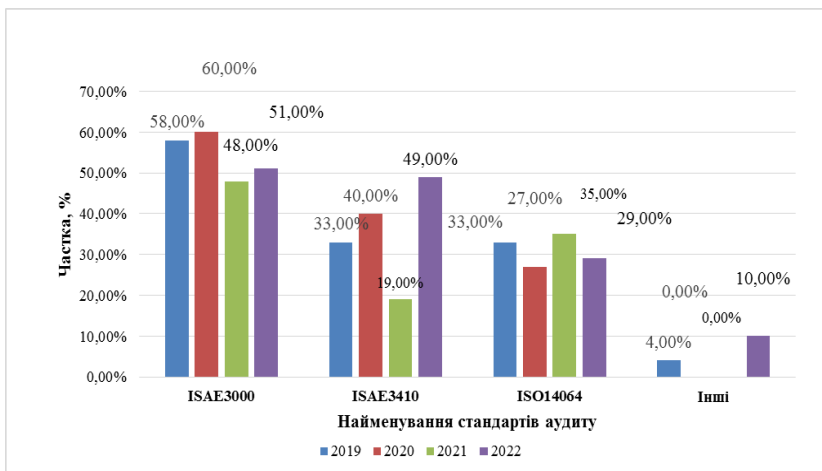

Рис. 2. Стандарти аудиту звітності про сталий розвиток, що використовується канадськими аудиторськими фірмами*

*Джерело: створено автором на основі [2].

Аналізуючи (рис. 2) стандарти аудиту звітності про сталий розвиток, що використовуються канадськими аудиторськими фірмами, слід зазначити, що частка застосування стандарту ISAE 3000 «Цілі впевненості, які не є аудитом або оглядом історичної фінансової інформації» [3] у 2022 році знизився на 7,00% порівняно з 2019 роком або з 58,00 % до 51,00 %. Водночас використання стандарту ISAE 3410 «Завдання з надання впевне-

ності щодо звітів з парникових газів» [3] у 2022 р. збільшилося на 16,00 % порівняно з 2019 р., або з 33,00 % до 49,00 %.

Застосування стандарту ISO 14064 «Парникові гази» [4] зменшилось з 33,00% у 2019 році до 29,00% у 2022 році або на 4,00 %. Це може відображати зменшену увагу до стандартів, пов'язаних із скороченням викидів парникових газів та стійкістю екологічної звітності. Щодо використання інших стандартів канадськими аудиторськими фірмами для аудиту звітності про сталий розвиток, то їх частка у 2019 р. склала 4,00 %, а у 2022 р. їх частка склала вже 10,00 %, тобто спостерігається збільшення на 6,00 % використання інших стандартів для проведення аудиту звітності сталого розвитку.

Загалом, зміни в методах використання стандартів щодо аудиту звітності про сталий розвиток свідчать про розвиток галузі звітності та вказують на те, що канадські аудиторські компанії швидко розвиваються у відповідь на нові перешкоди та зміни у вимогах, пов'язаних з аудитом звітності про сталий розвиток корпоративних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Безверхий К.В., Гнилицька Л.В. Аудит інтегрованої звітності корпоративних підприємств. *Фінанси України*. 2022. № 9. С. 98-114. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.09.098>.

2. The state of play: sustainability disclosure & assurance 2019-2022, Trends & Analysis (2024). URL: <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/contributing-global-economy/publications/state-play-sustainability-disclosure-assurance-2019-2022-trends-analysis>.

3. International Auditing and Assurance Standards Board. Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements. 2021 Edition Volume II, p.78-233 URL: <https://www.iaasb.org/publications/login/66320>.

4. ISO 14064 «Greenhouse gases». URL: <https://www.iso.org/standard/66453.html>.

Kostiantyn Bezverkhyi, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
State University of Trade and Economics, Kyiv

SUSTAINABILITY REPORTING AND ITS AUDIT: EMPIRICAL EXPERIENCES FROM CORPORATE CANADA

Reporting on sustainable development is rapidly developing in the world, and the disclosure of such information by Canadian corporate enterprises is no exception. Information about sustainable development in reporting needs to be properly verified using such a tool as an audit. The audit of reporting on sustainable development of corporate enterprises is an important process aimed at verifying the reliability and objectivity of information provided in reports on sustainable development. This type of audit helps to ensure that enterprises reflect their activities in the field of sustainable development truthfully and objectively.

Тетяна Гайдучок, к.е.н., доцент,
Поліський національний університет,
м. Житомир

ФОРЕНЗІК-КОНТРОЛЬ: ЗАХИСТ ФІНАНСОВИХ АКТИВІВ ТА ВИЯВЛЕННЯ ШАХРАЙСТВА

Шахрайство та фінансові злочини становлять серйозні загрози для бізнесу в сучасному світі. З моменту виникнення Інтернету та цифрових технологій, злочинці також стали вдосконалювати свої методи шахрайства, що призводить до збільшення випадків фінансових злочинів і втрат для суб'єктів господарювання.

Однак існують стратегії та інструменти, які допомагають захистити фінансові активи від несанкціонованого доступу та виявляти злочинців. Концепція форензик-контролю дозволяє командам внутрішнього аудиту та безпеки розробляти й впроваджувати стратегії для запобігання шахрайству та виявлення порушень у фінансовій діяльності.

Поняття «форензик» походить з Древнього Риму, як і більшість юридичних термінів. Латинське слово «forensic» було використане для позначення публічних дискусій та укладення угод на великих торгових майданчиках. У римському праві «forensic» також використовувалося для посилання на судові аспекти і відносилось до тих справ, які вирішувалися на публічних обговореннях, в судах та на публічних майданчиках [1].

З часом поняття «форензик» було узагальнене для використання в інших контекстах, включаючи сучасну бізнес- та фінансову діяльність, де воно означає виявлення та аналіз ситуацій, пов'язаних з фінансовою злочинністю та іншими правовими питаннями. Таким чином, форензик-контроль став важливим інструментом для виявлення й аналізу можливих порушень у фінансовій та комерційній сферах, спадковому праві, страхуванні та інших галузях.

Форензик також тлумачиться як діяльність з виявлення, аналізу та розв'язання спірних ситуацій у різних сферах: фінанси, бізнес, право та інші. Ця діяльність може включати в себе проведення розслідувань, експертні висновки, використання спеціалізованих методів та технологій для документування й аналізу доказів у вирішенні конфліктів і встановленні обставин подій. У контексті фінансового та комерційного секторів форензик – це діяльність, спрямована на виявлення та запобігання шахрайства, виявлення недостовірної фінансової звітності, а також урегулювання різних фінансових конфліктів.

Згідно з М. Хеленюк, форензик – це діяльність, пов'язана з виявленням, аналізом та вирішенням ситуацій, в яких виникають суперечності між сторонами з питань фінансових, комерційних, правових та інших питань, що можуть призвести до значних економічних ризиків. Це також може включати випадки, коли дії співробітників чи підприємств суперечать законодавству чи іншим нормативним актам, принципам і стандартам [2].

Українському бізнесу важливо розуміти, чи потрібно проводити форензик-контроль. У багатьох європейських та американських

компаніях форензик-контроль проводиться регулярно як превентивна функція для виявлення та усунення можливих проблем. Проте українські підприємці поки що не завжди готові до цього, навіть якщо вже існує певна проблема.

Тим не менш, у зв'язку зі зростанням ризиків фінансових злочинів, корупції та інших правопорушень, важливо, щоб українські компанії почали розглядати форензик-контроль як важливий інструмент контролю та запобігання можливим проблемам. Проведення такого роду контролю може допомогти виявити штучно створені фінансові або бухгалтерські аномалії, недобросовісну діяльність, порушення внутрішніх процедур та інші можливі загрози для підприємства.

Очевидно, що світовий досвід показує, що форензик-контроль може допомогти вітчизняним підприємствам захистити себе від можливих ризиків, підвищити довіру та підтримку з боку клієнтів та інвесторів, а також підвищити рівень внутрішнього контролю та виявлення можливих порушень. Таким чином, розглядання можливості проведення форензик-контролю може бути важливим кроком для українських підприємств у зміцненні їхньої фінансової стійкості й успішного розвитку.

Форензик-контроль орієнтується на використання технік цифрового аналізу, розслідування електронних слідів та аудиту фінансової звітності для виявлення підозрілих операцій та обмеження шахрайства. Це також включає в себе запобіжні заходи та процедури для захисту активів та фінансової інформації компанії від потенційних загроз.

Проте форензик-контроль – не лише про реагування на злочини, це й про активне розроблення стратегій для запобігання фінансових злочинів. Залучення всіх рівнів управління та реалізація програм навчання для персоналу з питань фінансової безпеки – це ключові практики, які сприяють успішному впровадженню форензик-контролю на підприємстві.

Як наслідок, форензик-контроль є важливим інструментом для будь-якого підприємства, оскільки він допомагає захистити

фінансові активи від шахрайства та забезпечує дотримання фінансових стандартів та законодавства. Маючи комплексну стратегію форензик-контролю, підприємства можуть зменшити ризик фінансових втрат та зберегти свою репутацію в сучасному економічному середовищі.

Методи форензик-контролю, які використовуються у сучасному бізнесі, потребують постійного покращення та адаптації до нових викликів та загроз. Перше, що потрібно зробити – розширити обсяг форензик-контролю для включення нових сфер та методів виявлення злочинних дій. В сучасному цифровому світі форензик-контроль повинен охоплювати аналіз великих обсягів даних, виявлення кіберзлочинності та аналізу електронних платежів.

По-друге, удосконалення технологій та інструментів, використовуваних у форензик-контролі. Впровадження новітніх програмних засобів для аналізу даних, штучного інтелекту та машинного навчання може допомогти виявити навіть найбільші хитрощі фінансових махінацій та шахрайство.

По-третє, потрібно забезпечити навчання та підготовку персоналу, який займається форензик-контролем. Технічна та професійна компетенція є невід'ємною частиною успішної роботи в цій сфері, адже мінлива технологічна складова вимагає постійного підвищення кваліфікації.

У світлі останніх скандалів щодо фінансової злочинності, високого ризику кібершахрайства, відмивання коштів й інших форм фінансових злочинів, питання захисту фінансових активів та виявлення шахрайства є нагальними. Запровадження ефективних методів форензик-контролю стає критично важливим, оскільки економічні збитки від фінансових злочинів стають дедалі вищими.

Крім того, розширення практики роботи на відстані, використання різних фінансових інструментів та постійний розвиток технологій створюють нові можливості для злочинців і одночасно підвищують ризики для фінансової безпеки підприємств. Наприклад, проникнення в системи фінансового управління та операцій через кіберзлочинність і використання

шифрування можуть стати загрозою для конфіденційності та цілісності фінансових даних. Окрім цього, поширення криптовалют і цифрових платіжних систем може ускладнити виявлення та відстеження незаконних фінансових операцій.

Отже, форензик-контроль стає важливим інструментом впровадження контрольних заходів, аналізу та виявлення фінансових аномалій, що допомагає підприємствам уникнути втрат та запобігти негативним наслідкам, що можуть виникнути внаслідок шахрайства.

Таким чином, розвиток технологій та їх використання в фінансовій діяльності створюють як нові можливості, так і загрози для безпеки фінансових активів підприємств. Це вимагає від підприємств не лише підтримувати свої методи та системи форензик-контролю на актуальному рівні, але й постійно вдосконалювати їх, щоб ефективно протидіяти сучасним фінансовим злочинам та шахрайству.

Список використаних джерел:

1. Дубініна М. В., Сирцева С. В., Янковська Т. Ю. Форензик як метод розслідування внутрішньокорпоративних випадків шахрайства. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 38. С. 377-383.
2. Хеленюк М. Форензик: європейський досвід vs. Українські реалії. *Юридична газета online*. 2021. № 8 (738). URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/forenzik-evropeyskiy-dosvid-vs-ukrayinski-realiyi.html> (дата звернення: 18.04. 2024).

Tetyana Haiduchok, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
Polissia National University, Zhytomyr

FORENSIC CONTROL: PROTECTION OF FINANCIAL ASSETS AND FRAUD DETECTION

The growth of technological capabilities and globalization have increased the risks of financial crime and corruption at all levels of enterprises - from small startups to large international corporations. Therefore, forensic control is an integral part of the business risk management strategy and process.

Наталія Гресь, к.п.н., доцент,
Національний технічний університет «Дніпровська
політехніка», м. Дніпро

ЗАУВАЖЕННЯ ДО ОБОВ'ЯЗКОВИХ РЕКВІЗИТІВ ТИПОВОЇ ФОРМИ ЗВІТУ ПІЗДВІТНОЇ ОСОБИ

Завдяки неодноразовій модернізації своєї форми, звіт підзвітної особи (далі – звіт) поступово перетворився з документа бухгалтерського (фінансового) обліку в документ, який створюється з метою ведення податкових розрахунків; кількість слів у його назві збільшилася з двох (авансовий звіт) до 12 (звіт про використання коштів / електронних грошей, виданих на відрядження або під звіт), у тому числі й за рахунок стилістично невмотивованої тавтології [«на відрядження» і «під звіт» (з 2003 р. й дотепер), «коштів / електронних грошей» (з 13.07.2023 р. й дотепер)]. Безперечно, назва бухгалтерського документа має бути стислою й відображати сутність господарської операції, зафіксованої у ньому. Сучасна ж назва звіту громіздка, складна для розуміння й важко запам'ятовується.

Реквізит «Податковий агент» вперше з'явився в формі звіту, яку було розроблено й затверджено ДПА України [1] у зв'язку з набуттям чинності Податковим кодексом України (ПКУ) [2]. Водночас було збережено існуючий у попередній формі цього документа реквізит «Код ЄДРПОУ». Обидва зберігалися у пізніше затверджених формах звіту аж до 13.07.2023 р., не корелювали між собою, адже відомо, що «суб'єктами Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України» є юридичні особи та створені ними відокремлені підрозділи [3]. Пізніше (з 13.07.2023 року) «Код ЄДРПОУ» було замінено на «Податковий номер або серія (за наявності) та номер паспорта платника податків». Звертаємо увагу авторів форми звіту на те, що згідно з ч. 2 ст. 9 розд. III Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [4], п. 2.3 гл. 2 Положення про документальне

забезпечення записів у бухгалтерському обліку [5] кожен документ має містити «назву підприємства», від імені якого його складено; серед його обов'язкових реквізитів немає «найменування податкового агента». Для повної ідентифікації суб'єкта господарювання одним з реквізитів документа має бути «Код ЄДРПОУ», адже згідно з п. 7 Положення про Єдиний державний реєстр підприємств та організацій [3] «ідентифікаційний код є обов'язковим для використання в усіх видах звітних та облікових документів суб'єкта і зазначається на його печатках та штампах». Нагадаємо, що код ЄДРПОУ юридичної особи і реєстраційний номер облікової картки платника податків – фізичної особи чи серія (за наявності) та номер паспорта (з належною відміткою) є їхнім (як платника податків) податковим номером [6, п. 2.2 розд. II]. Враховуючи те, що форму звіту підзвітної особи використовують як юридичні особи, так і фізичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці (ФОП), обов'язкові реквізити цього документа, про які йшлося вище, повинні бути такими: «Назва підприємства / ПІБ ФОП» і «Код ЄДРПОУ / реєстраційний номер облікової картки платника податків / серія та номер паспорта (з належною відміткою)».

Для наведення відомостей про підзвітну особу в типовій формі звіту передбачено такі два реквізити: з 01.01.2004 р. до 31.01.2011 р. – «П.І.Б.» й «Ідентифікаційний номер», з 31.01.2011 р. до 13.07.2023 р. – «П.І.Б.» і «Податковий номер (або серія і номер паспорта)», з 13.07.2023 р. й дотепер – «Фізична особа – платник податків (підзвітна особа)» і «Реєстраційний номер облікової картки платника податків – фізичної особи або серія (за наявності) та номер паспорта платника податків». Як бачимо, поступово фізична особа, котра звітує за витрачені під час виконання службового доручення кошти (підзвітна особа), стала називатися фізичною особою – платником податків. Відомо, що економічна сутність таких понять, як «фізична особа – платник податків» і «підзвітна особа» різна,

їхні офіційні дефініції [6, ст. 15; 7, п. 1.2 розд. I] не містять однакових істотних ознак. Натомість у чинній формі звіту вони тотожні. Також незрозуміло, чому під час заповнення реквізиту «Фізична особа – платник податків (підзвітна особа)» потрібно вказувати «прізвище, ім'я, по батькові (за наявності)». Хіба підзвітною особою може бути особа без прізвища й імені?

Певнені, що в звіті достатньо вказувати лише прізвище та ініціали підзвітної особи, адже для її ідентифікації передбачено реквізит «Реєстраційний номер облікової картки платника податків – фізичної особи або серія (за наявності) та номер паспорта платника податків». З огляду на вищевикладене та керуючись вимогами ч. 2 ст. 9 Закону України № 996-XIV [4], пропонуємо такі обов'язкові елементи оформлення звіту: «Підзвітна особа (прізвище, ініціали)» і «Реєстраційний номер облікової картки платника податків / серія та номер паспорта (з належною відміткою)».

Отже, у чинній типовій формі «Звіт про використання коштів / електронних грошей, виданих на відрядження або під звіт» бракує таких обов'язкових реквізитів: 1) назва підприємства, від імені якого складено документ; 2) код ЄДРПОУ; 3) даних, що дають змогу ідентифікувати працівника (або члена керівних органів підприємства/установи), що одержав кошти для виконання службового доручення, зміст якого викладено у наказі чи розпорядженні керівника, і зобов'язаний надати первинні документи, що підтверджують їх витрачання за призначенням, та повернути залишок підзвітної суми.

Міністерству фінансів України під час затвердження типових форм бухгалтерських документів належить враховувати законодавчо визначений склад обов'язкових реквізитів і не допускати точкове внесення змін до типової форми документа без осмислення сутності й кореляційного зв'язку всіх його реквізитів.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження форми Звіту про використання коштів, наданих на відрядження або під звіт, та Порядку складання вказаного Звіту: наказ ДПА

Українівід 19.09.2003 р. № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0915-03#Text>

2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

3. Положення про Єдиний державний реєстр підприємств та організацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.01.1996 р. № 118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-96-%D0%BF#Text>

4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

5. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку : Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text>

6. Порядок обліку платників податків і зборів: наказ Міністерства фінансів України від 09.12.2011 р. № 1588. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1562-11#Text>

**Natalia Hres, PhD of Pedagogy Sciences, Associate Professor,
Dnipro University of Technology, Dnipro**

REMARKS ON THE MANDATORY REQUISITES OF THE STANDARD FORM OF THE REPORT OF THE REPORTING PERSON

Critical remarks on the content of the standard form of the report of the accountable person were made. It was emphasized that, according to the current legislation, the mandatory requisites of the document must include: 1) the name of the business entity on whose behalf it was drawn up; 2) EDRPOU code / registration number of the taxpayer's account card / passport series and number (with the appropriate stamp); 3) the reporting person (surname, initials) and his/her registration number of the taxpayer's account card / passport series and number (with the appropriate mark).

Любов Гут, к.е.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Криза як явище – це важливий етап розвитку економічної системи на всіх рівнях підприємства і характеризується піковим загостренням існуючих протиріч у структурі й ефективності економічних процесів, як у внутрішньому становищі організації, так і в її взаємодії із зовнішнім світом, що призводить до різкого погіршення фінансового стану підприємства або навіть до банкрутства.

Криза характеризується не тільки несприятливими фінансово-економічними наслідками, а слугує одним з базових стимулів розвитку організації, інструментом якісної трансформації її організаційної структури та оптимізації непродуктивних ланок діяльності. Наявність деструктивних впливів екзогенних чинників лише інтенсифікує внутрішні кризові процеси і може призвести до зупинки підприємства та його подальшої ліквідації підприємства.

Стратегічне антикризове управління – це комплексна система забезпечення стабільного функціонування та розвитку організації в умовах впливу об'єктивних факторів, таких як зміни зовнішнього середовища та економічна невизначеність, що допомагає створенню ефективних інструментів передбачення, нейтралізації та протидії існуючим і потенційним загрозам у різних часових горизонтах, які відбуваються циклічно і безперервно протягом життєвого циклу підприємства. Тому головною метою антикризового управління є діагностувати очікувану кризу на ранній стадії, відновити рівновагу компанії та забезпечити сприятливі умови для її подальшого розвитку [1, с. 52].

У сучасних умовах невизначеності антикризове управління використовується за ситуацією, аніж комплексно [2, с. 46]. Тому,

на нашу думку, важливо систематизувати основні етапи здійснення стратегічного антикризового управління підприємством:

1. Проведення загальної діагностики поточної фінансово-економічної ситуації з метою своєчасного виявлення та попередження потенційних загроз і можливих проблем для стабільного функціонування підприємства.

2. Постійний моніторинг внутрішніх та зовнішніх факторів, які впливають на зміну показників ефективності підприємства за видами діяльності.

3. Оцінка поточного економічного потенціалу підприємства з метою виявлення можливостей формування ресурсного забезпечення антикризових заходів та мобілізації потенційних резервів їх фінансування.

4. Розробка системи стратегічних цілей та завдань антикризового управління у вигляді контрольних показників та динаміки їх кількісних та якісних змін в поєднанні з конкретними термінами їх досягнення.

5. Розробка заходів оперативного та тактичного планування аналітиками для прогнозування майбутніх показників шляхом вибору відповідних інструментів антикризового управління, забезпечення комунікації, затвердження цих планів на кожному рівні управління та обґрунтування неефективних методів зниження негативних наслідків кризових явищ для формування сталого розвитку в майбутньому [3, с. 238; 4, с. 17].

6. Впровадження запланованих заходів та їх реалізації шляхом впровадження ефективних управлінських практик для забезпечення моніторингу виконання завдань і мотивації своєчасного та якісного їх виконання.

7. Динамічне коригування впроваджуваних заходів передбачає забезпечення швидкого та гнучкого реагування керівництва на результати управлінського оцінювання ефективності реалізації антикризових заходів.

У сучасних умовах господарювання не існує універсального стратегічного антикризового управління, тому важливим питанням

є врахування конкретних організаційних умов для їх впровадження при визначенні базових функціональних аспектів стратегічного антикризового управління.

Фінансово-економічний аспект пов'язаний із використанням ключових індикаторів фінансового стану підприємства, пошуком заходів з оптимізації структури дебіторської та кредиторської заборгованостей; пришвидшення оборотності активів; вдосконалення процесу управління виробничими запасами; застосування інструментів хеджування окремих видів ризиків.

Виробничий аспект охоплює оптимізацію технічних та технологічних витрат виробничої діяльності підприємства шляхом оцінки поточної структури собівартості продукції, подальшої ідентифікації і ліквідації непродуктивних витрат та запровадження ощадливих технологій виробництва.

Маркетинговий аспект полягає в оцінюванні запровадженого комплексу маркетингу для всього асортименту товарів підприємства, оцінки збутової політики з обґрунтуваннями внутрішніх можливостей виходу на нові ринки.

Інноваційно-інвестиційний аспект полягає в пошуку можливостей скорочення низькорентабельних активів у структурі капіталу підприємства, їх продаж, розробці заходів оптимізації інвестиційного портфеля, розміщення вільних фінансових ресурсів у перспективні інноваційні проекти.

Інформаційно-комунікаційний аспект полягає в забезпеченні інформаційної безпеки підприємства (захист інтелектуальної власності, підтримка іміджу, пошук легальних способів економічної розвідки діяльності конкурентів) та організації ефективної системи зворотного зв'язку зі споживачами продукції. шляхом впровадження програмного забезпечення для обліку витрат і готової продукції, створення бази даних надійних і ненадійних постачальників (обробка дебіторської заборгованості) і споживачів, підтримки інфраструктури для обміну інноваційними технологіями для виробництва якісної, конкурентоспроможної продукції [4, с. 17].

Соціальний аспект полягає в пошуку заходів з оптимізації штату підприємства, розробці індикаторів ефективності трудової діяльності, зміні підходів до мотивації праці та застосуванні концепції соціально-відповідального бізнесу.

Отже, в контексті вищезгаданих стратегічних аспектів функціональної спрямованості антикризового управління фінансовому менеджеру та керівництву важливо правильно розставляти пріоритети відповідно до поточної економічної ситуації, основних сфер діяльності та особливостей самого підприємства.

Список використаних джерел:

1. Гринько Т. Стратегія як інструмент антикризового управління на підприємстві. *Економіст*. 2013. № 8. С. 51-53.
2. Ковбас Г. І. Стратегічні аспекти антикризового управління у контексті усунення загроз мотивації персоналу підприємств. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2019. Т. 21. С. 45-50.
3. Рудик О. Р. Методичне забезпечення антикризової діагностики вітчизняних підприємств. *Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна*. 2007. Вип. 18. С. 236-240.
4. Тульчинський Р. В., Кириченко С. О., Ружицький А. В., Салоїд С. В. Стратегічні аспекти формування системи антикризового управління підприємством. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. №9. С. 15-19.

Liubov Gut, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

STRATEGIC ASPECTS OF ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE

The essence of anti-crisis management of the enterprise is defined, the main stages of the implementation of strategic anti-crisis management of the enterprise in modern conditions of uncertainty are systematized, the basic functional aspects of strategic anti-crisis management are proposed for implementation, which will allow the financial manager and management to set priorities correctly in accordance with the current economic situation, the main areas of activity and the peculiarities of functioning enterprises.

Тетяна Ігнатенко, к.е.н., доцент,
Яна Розумець, студентка 2 курсу,
Державний торговельно-економічний інститут,
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТОВАРІВ В ОПТОВІЙ ТОРГІВЛІ

Бухгалтерський облік розглядається як інструмент управління людьми і через людей – підприємством. Це важливий елемент ефективного управління бізнесом. Основним завданням бухгалтерського обліку на підприємствах оптової торгівлі є контроль за виконанням договірних поставок товарів постачальниками, продажем товарів покупцям, контроль за станом товарних запасів.

Питання розвитку й обліку оптової торгівлі неодноразово висвітлено у роботах таких українських вчених, як Н. В. Хоменко, І.В. Жиглей, П.О. Куцик, І. Ю. Осадчий, Н. М. Носач та інші, але дослідження даного питання залишається актуальним і дотепер.

Метою статті є вивчення основних особливостей бухгалтерського обліку в оптовій торгівлі.

Торгівля є однією з найрозвиненіших форм підприємництва та провідних галузей економічної діяльності в Україні. Як правило, між продавцем та покупцем укладається договір купівлі-продажу, згідно з яким одна сторона передає товар у власність іншій, що зобов'язана сплатити за нього відповідну суму грошей. Звідси можна зробити висновок, що оптова торгівля – це вид економічної діяльності у сфері товарообігу, що охоплює купівлю-продаж товарів за договорами постачання партіями для подальшого їх продажу кінцевому споживачеві через роздрібну торгівлю або для виробничого споживання та надавання пов'язаних із цим послуг [1].

Основним завданням бухгалтерського обліку на підприємствах оптової торгівлі є контроль за виконанням договірних поставок товарів постачальниками, продажем товарів покупцям, контроль

за станом товарних запасів. Облік товарів в оптових підприємствах відбувається на рахунку 28 "Товари", зокрема на субрахунку 281 "Товари на складі", на якому ведуть облік наявності та руху товарних запасів, що знаходяться на оптових і розподільчих базах, складах, в овочесховищах, морозильниках тощо. За дебетом субрахунку 281 відображають надходження товарів, за кредитом – реалізацію, вибуття товарів.

Товари, що надійшли на оптові склади, приймаються на підставі: рахунків-фактур; товарно-транспортних накладних; акта приймання товарів без рахунка постачальника; податкової накладної. Основним документом, що регулює порядок бухгалтерського обліку руху товарів, є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси", згідно з яким запаси визнаються активами, якщо існує ймовірність того, що підприємство одержить у майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, та їх вартість може бути достовірно визначена. У процесі приймання товарів може виявитися їх нестача. У такій разі товар оприбутковується на склад і враховується на субрахунку 374 "Розрахунки за претензіями". Відображення в бухгалтерському обліку розрахунків за претензіями наведено в табл. 1.

Згідно з П(С)БО 9 "Запаси", до складу первісної вартості запасів, придбаних за грошові кошти, включаються суми транспортно-заготівельних витрат (ТЗВ), які пов'язані з придбанням запасів. До складу ТЗВ входять витрати на заготівлю товарів, оплата тарифів за вантажно-розвантажувальні роботи і транспортування товарів усіма видами транспорту до місця їхнього використання, включаючи витрати на страхування ризиків транспортування товарів [3].

Облік транспортних витрат ведеться на окремому субрахунку 289 рахунку 28 "Товари". Для визначення суми ТЗВ можна користуватися двома методами:

1. Прямого розподілу ТЗВ (використовується тоді, коли можна вірогідно визначити суму таких витрат).

2. За середнім відсотком (сума ТЗВ у процесі надходження товарів на підприємство між одиницями товарів не розподіляється, а враховується на субрахунку 289).

Таблиця 1

**Відображення у бухгалтерському обліку
розрахунків за претензіями**

Зміст господарської операції	Сума, грн	Кореспонденція рахунків	
		Д-т	К-т
1. Перераховано з поточного рахунку постачальнику попередню оплату за товар	3 000	371	311
2. Відображено податковий кредит із ПДВ	500	641	644
3. Оприбуткована кількість товару, що фактично надійшла від постачальника	2 100	281	31
4. Списано податковий кредит із ПДВ за товаром, що фактично надійшов	420	644	631
5. На суму нестачі висунуто претензію постачальнику, у т. ч. ПДВ	480	374	631
6. Здійснено взаємозалік заборгованостей	3 040	631	371
1-й варіант: повернення грошей на поточний рахунок			
1. Задоволено претензію, повернуті гроші постачальником на поточний рахунок	480	311	374
2. Здійснено коригування ПДВ (методом сторно)	80	641	644
2-й варіант: до постачання товарів за претензією			
1. Оприбутковано товари від постачальника	480	281	631
2. Списано ПДВ	80	644	631
3-й варіант: розгляд справи в Господарському суді			
1. Вирішено справу судом на користь постачальника	480	949	374
2. Здійснено коригування ПДВ (методом сторно)	80	641	644

Середній відсоток транспортно-заготівельних витрат визначається наступною формулою:

$$\text{Середній \% ТЗВ} = \frac{\text{Сд}289\text{поч} + \text{Од}289}{\text{Сд}281\text{поч} + \text{Од}281} * 100, \text{ де } \text{Сд}281\text{поч}, \text{Сд}289\text{поч} -$$

початкове сальдо на субрахунках 281 «Товари – на складі» та 289

«Транспортно-заготівельні витрати»; Од281, Од289 – обороти за звітний період за дебетом субрахунків 281 і 289 відповідно.

Суму транспортно-заготівельних витрат, що припадає на реалізовані товари, визначають як добуток: ТЗВ реал = (Ок281 • Середній % ТЗВ) : 100, де Ок281 реал – первісна вартість реалізованих за звітний місяць товарів (оборот за кредитом субрахунку 281).

Підсумовуючи, оптова торгівля є складною сферою діяльності, яка вимагає систематичного та точного обліку товарів. Важливою є здатність адаптувати облікові системи до специфіки оптової торгівлі, враховуючи індивідуальні потреби та вимоги підприємства. Загалом, правильний облік товарів у оптовій торгівлі відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного управління підприємством і досягненні успіху на ринку. Розуміння особливостей та використання сучасних методів обліку є необхідними для досягнення цілей оптових підприємств у конкурентному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Литвінчук О. В. Види бухгалтерського обліку: взаємозв'язок та відмінності. 2019. URL: <http://surl.li/gxjbm>.
2. Скрипник М. Є. Особливості обліку в оптовій торгівлі. 2018. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/download/1389/1486>.
3. Транспортно-заготівельні витрати. *Група Компаній Factor*. 2018. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2018/june/issue-50/article-37374.html>.

Tetiana Ignatenko, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
Yana Rozumets, 2th year student,
State University of Trade and Economics, Kyiv

FEATURES OF RECORDING OF GOODS IN WHOLESALE TRADE

The article is devoted to the coverage of issues of commodity transactions in accounting. The article examines the peculiarities of accounting for goods in wholesale trade, which are based on their content and characteristics for wholesale trade. The article examines the main aspects of documenting the accounting of receipt of goods and its organization.

Тетяна Ігнатенко, к.е.н., доцент,
Марія Черненко, студентка 2 курсу,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ

ЗМІНИ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

З ранку 24 лютого 2022 року Україна почала жити по новому – в стані війни, і це було несподіваним для кожного, в тому числі для підприємств і підприємців. З цієї дати Президентом оголошено воєнний стан, Торгово-промислова палата України підтвердила, що зазначені обставини з 24 лютого 2022 року до їх офіційного закінчення, є надзвичайними, невідворотними, тобто форс-мажорними. І в цих обставинах зараз живе і працює Україна [1, абзац 1].

Багато громадян були змушені покинути свої домівки, значна частина людей виїхала за кордон, проте багато хто з підприємців залишився в Україні та продовжив свою господарську діяльність. Так, обсяги її здійснення стали значно меншими, стандартні схеми роботи піддалися вагомим перетворенням, але вони продовжують працювати і підтримувати вітчизняну економіку [2, с. 39].

Неможливість повноцінно здійснювати свою діяльність зумовили у бухгалтерів виникнення суперечностей щодо доцільності та правомірності нарахування амортизації основних засобів, які не використовуються через призупинення діяльності у зв'язку із веденням військових дій. У цьому випадку є два варіанти розвитку подій. Перший із них полягає у тому, що амортизація продовжує нараховуватись, оскільки воєнний стан є форс-мажорною обставиною, а амортизація основних засобів припиняється лише на період їх модернізації, консервації, реконструкції, добудови та дообладнання. Тобто у діючих умовах амортизація повинна нараховуватися у звичному порядку. Другим варіантом є тимчасове виведення з експлуатації основного засобу шляхом видачі відповідного наказу [2, с. 41].

Анна Шот та Катерина Підручняк в своїй публікації про бухгалтерський облік в сучасних умовах зазначають: «Багато аспектів та методів бухгалтерського обліку під час воєнного стану змінилися. По-перше, суб'єкти господарювання мають можливість подати заяву про застосування спрощеної системи оподаткування за ставкою 2% доходу онлайн. Крім того, у мобільному застосунку «Дія» можна подати декларацію платника єдиного податку 2% та сплатити його. По-друге, усі підприємці звільнені від сплати ЄСВ за себе на період дії воєнного стану і 12 місяців після його завершення. По-третє, на період воєнного стану відсутні штрафи за несвоєчасну сплату податків та подачу звітів. По-четверте, дозволено формувати податковий кредит із ПДВ без зареєстрованих податкових накладних за лютий-травень 2022 року. По-п'яте, звільнені від плати за землю, екологічного податку та податку на нерухомість платники, на території яких велись бойові дії» [3, с. 130].

Понад те, військові дії на території України можуть призвести до того, що багато договорів стануть обтяжливими, тобто такими, за якими неминучі витрати на погашення зобов'язань перевищуватимуть очікувані економічні вигоди від договору [4, с. 404].

Особливості заповнення звітності з ПДВ в період дії воєнного стану. Пунктом 322 підрозділу 2 Розділу XX ПКУ на період дії правового режиму воєнного стану визначено особливості формування податкового кредиту. Так, під час дії правового режиму воєнного стану платники податку за операціями з придбання товарів/послуг, за якими в Єдиному реєстрі податкових накладних (далі – ЄРПН) постачальниками не зареєстровано податкові накладні та/або розрахунки коригування до них, включають до складу податкового кредиту звітного періоду суми ПДВ, сплачені (нараховані) у складі вартості придбаних товарів/послуг, на підставі наявних у платника первинних (розрахункових) документів, складених (отриманих) платником податку за операціями з придбання товарів/послуг згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

У той же час протягом 6-ти місяців після припинення або скасування дії правового режиму воєнного стану платники:

- зобов'язані забезпечити реєстрацію в ЄРПН всіх податкових накладних та розрахунків коригування, реєстрація яких відтермінована на час дії правового режиму воєнного стану;

- податковий кредит, задекларований платниками під час останнього на підставі наявних у платника первинних (розрахункових) документів, підлягає обов'язковому уточненню (приведенню у відповідність) з урахуванням даних податкових накладних та розрахунків коригування [5, абзац 3].

Також Кабінет Міністрів вніс зміни до Порядку обчислення середньої заробітної плати, врахувавши особливості воєнного часу. Це дасть змогу коректно обчислити середню заробітну плату на підприємствах, які внаслідок бойових дій змушені переривати діяльність. Відповідно до рішення передбачені такі поправки:

- з розрахункового періоду, під час якого обчислюється середня зарплата, виключається час, в який були відсутні дані про нараховану заробітну плату працівникові внаслідок бойових дій;

- якщо працівник частково відпрацював період, за який нараховано премію чи іншу заохочувальну виплату, працівником, то при обчисленні середньої заробітної плати враховується фактично нарахована сума такої премії [6].

З огляду на вищевикладене, руйнівні наслідки вторгнення російської федерації в Україну охоплюють всі сфери життя, економічні наслідки війни матимуть значний вплив на бухгалтерський облік та звітність банків, оскільки ситуація постійно змінюється і виникатиме потреба у постійному і регулярному перегляді бухгалтерських оцінок, відповідних моделей та підходів для відображення актуальної, доречної та правдивої інформації в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності [7].

Список використаних джерел:

1. Бухгалтерський облік під час війни: що буде зі звітністю та як оптимізувати податки. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/podatkova-praktika/buhgalterskiy-oblik-pid-chas-viyni-shcho-bude-zi-zvitnistyu-ta-yak-optimizuvati-podatki.html>

2. Прокопова О. М., Кудлаєва Н. В. Бухгалтерський облік в умовах воєнного стану: ключові характеристики та проблемні аспекти. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/9-10_2022/8.pdf

3. Шот А. П., Підручняк К. П. Організація бухгалтерського обліку та оподаткування на підприємствах у сучасних умовах. *Молодий вчений*. 2022. № 12 (112), грудень.

4. Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти. URL: [https://lnup.edu.ua/attachments/article/5027/%D0%9B%D0%9D%D0%A3%D0%9F%20%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%A7%D0%B0%D1%81%D1%82%201%20\(22-23.03.2023%D1%80.\).pdf#page=402](https://lnup.edu.ua/attachments/article/5027/%D0%9B%D0%9D%D0%A3%D0%9F%20%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%A7%D0%B0%D1%81%D1%82%201%20(22-23.03.2023%D1%80.).pdf#page=402)

5. Зміни в частині оподаткування ПДВ, що запроваджуються у зв'язку із внесенням змін до Податкового кодексу України Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів щодо дії норм на період дії воєнного стану» (абзац третій п. 322 підрозділу 2 Розділу XX ПКУ). URL: <https://poltava.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/577061.html>

6. ЗМІНИ ДО ПОРЯДКУ ОБЧИСЛЕННЯ СЕРЕДНЬОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ / Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=679c8d85-6e6c-4e3e-8dc9-3fdd42994078&title=UriadVnisZminiDoPoriadkuObchislenniaSerednoiZarobitnoiPlati>

7. Щодо бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в період воєнного стану : Лист Національного банку України від 18.04.2022 № 60-0005/28391. URL: <https://ibuhgalter.net/material/1318/26235>

Tetiana Ignatenko, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
Maria Chernenko, 2nd year student,
State University of Trade and Economics, Kyiv

CHANGES IN ACCOUNTING DURING THE WAR

From the morning of February 24, 2022, Ukraine began to live in a new way - in a state of war, and this was unexpected for everyone, including enterprises and entrepreneurs. From that date, the President declared martial law, the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine confirmed that the specified materials from February 24, 2022 until their official end are extraordinary, unavoidable, that is, force majeure. Ukraine now lives and works in these natural conditions.

Тетяна Ігнатенко, к.е.н., доцент,
Софія Шамрай, студентка,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ

Грошові кошти є надзвичайно важливими у житті будь-якого підприємства. Завдяки їм здійснюється господарська діяльність, оплачуються рахунки, виплачують заробітну плату та розвивають бізнес. Без ефективного використання та обліку цих ресурсів неможливо досягти платоспроможності, стійкості та успішного розвитку. Тому актуальність цієї теми, зумовлена низкою факторів, не може бути переоцінена. Економічні реалії сьогодення – нестабільність, висока інфляція, мінливість валютних курсів – роблять дуже необхідним вміння раціонально розпоряджатися та ретельно обліковувати грошові кошти.

Цим питанням займалися вчені Височан О. С., Савлук М. І., Єрешко Ю. О., Лігоненко Л. О., Момот Т. В., Береза С. Л., Бутинець Ф.Ф., Голов С.Ф., Калюга Є.В., Кужельний М.В., Сопко В.В., Шевчук В.О., Салтикова Г. А., Соловійова О. В., Сорокіна О. М.

Збільшення обсягів готівкових і безготівкових транзакцій робить ведення обліку грошових коштів більш складним завданням. Для підприємств стає важливим правильно оформлювати всі касові та банківські операції, а також ретельно вести відповідну документацію.

Оновлення в законодавстві, що стосуються обліку грошових коштів, роблять цю тему дуже актуальною. Підприємствам важливо постійно бути в курсі змін у цій сфері та вносити відповідні корективи до своєї системи обліку.

Метою тез є вивчення, дослідження та аналіз особливостей обліку грошових коштів. Об'єктом дослідження є особливості обліку грошових коштів. Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти обліку грошових коштів.

Грошові кошти - це один з найважливіших активів підприємства, який використовується для здійснення поточних платежів, розрахунків з постачальниками, кредиторами, бюджетом, а також для інвестування та інших цілей. Грошові кошти класифікуються за різними ознаками:

За формою:

- Готівкові кошти – це гроші в фізичній формі, такі як банкноти та монети.
- Безготівкові кошти – гроші, які зберігаються на банківських рахунках або доступні за допомогою платіжних карт.

За видами валюти:

- Грошові кошти в національній валюті – грошові кошти, номіновані в валюті країни, де зареєстровано підприємство.
- Грошові кошти в іноземній валюті – грошові кошти, номіновані в валюті інших країн.

За ліквідністю:

- Ліквідні кошти – це гроші, які можуть бути легко конвертовані в готівку без втрати вартості або з мінімальною втратою.
- Неліквідні кошти – гроші, які не можуть бути швидко конвертовані в готівку або мають обмежену можливість конвертації без втрати вартості.

За способом використання:

- Операційні кошти – це гроші, що використовуються для забезпечення поточних операцій діяльності підприємства.
- Інвестиційні кошти – гроші, які вкладаються в активи або проєкти з метою отримання прибутку у майбутньому.
- Резервні кошти – це гроші, що відведені для покриття непередбачуваних витрат або для забезпечення фінансової стабільності [1].

При веденні обліку грошових коштів важливо знати про такі особливості:

1. Ведення касової книги: основа обліку та запорука безпеки. Касова книга – це невід’ємний елемент бухгалтерського обліку, який використовується для фіксації всіх готівкових операцій. Її

ведення може бути як паперовим, так і електронним, але реквізити залишаються незмінними: дата, номер документа, підстава для операції, суми та підпис касира. Зберігання касової книги протягом трьох років – запорука безпеки та прозорості обліку [3].

2. Безпечне зберігання готівки: запорука збереження та спокою. Готівка, як і будь-який цінний актив, потребує дбайливого зберігання. Неправильне зберігання готівки може призвести до її втрати або крадіжки, що може мати серйозні наслідки для бізнесу чи особистого бюджету. Сейф – це надійний спосіб захисту готівки. При виборі сейфа важливо звертати увагу на його відповідність стандартам ДСТУ EN 1143-1:2012. Ці стандарти гарантують, що сейф має необхідний рівень стійкості до злону та вогню. Крім того, важливо також призначити відповідальну особу за зберігання готівки, яка повинна бути надійною та мати доступ до сейфа. Призначення відповідальної особи зможе допомогти контролювати рух готівки та мінімізувати ризики крадіжки.

3. Контроль за залишками готівки: запобігання ризикам та гарантія раціонального використання коштів. Будь-яка операція з готівкою – це не просто передача коштів з рук в руки. Це фінансова транзакція, яка повинна бути документально підтверджена. Отримання з каси підприємства, банку, банкомату чи каси іншого підприємства супроводжується відповідними документами. Звірка залишку готівки в касі з даними касової книги наприкінці кожного дня – це не просто формальність, а важливий елемент контролю за рухом готівкових коштів. Ця процедура допоможе:

- виявити нестачу або надлишки готівки та вжити заходів для їх усунення;
- запобігти крадіжкам та шахрайству;
- забезпечити збереження ваших коштів.

Підприємства, які ведуть розрахункові операції за готівку, зобов'язані вести облік готівки у розрахунковій книзі (ГРК). Ця книга містить інформацію про всі прибуткові та видаткові касові

операції, а також про залишок готівки в касі на кінець дня. Ведення ГРК та звірка залишків готівки – це не лише вимога законодавства, а й вигідне рішення для бізнесу. Це допоможе уникнути несанкціонованого витрачання коштів, підвищити рівень контролю за фінансами та забезпечити їх раціональне використання [2].

Ведення обліку коштів на банківських рахунках – це не просто формальність, а важлива складова фінансової діяльності будь-якого підприємства. Відкриття рахунків в одному або декількох банках, отримання щомісячних виписок з рахунків, звірка даних та контроль за залишками – це комплекс заходів, що забезпечують ефективне управління коштами.

Облік грошових коштів – це складний та багатогранний процес, який потребує знань, досвіду та відповідальності. Дотримання вищезазначених особливостей та рекомендацій дозволить організувати чіткий та ефективний облік грошових коштів на підприємстві. Важливо пам'ятати, що облік грошових коштів – це не лише рутинна процедура, а й важливий інструмент управління фінансами підприємства. Ефективний облік дозволяє контролювати рух коштів, раціонально їх використовувати, мінімізувати ризики та максимізувати прибуток.

Список використаних джерел:

1. Степова Т. Г., Татарінова Г. О., Гріщук Р. І. Облік грошових коштів. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/531/1/%D0%A1%D1%82%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%A2.%20%D0%93.%20%D0%9E%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA%20%20%D0%B3%D1%80%D0%BE%D1%88%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D0%BA%D0%BE%D1%88%D1%82%D1%96%D0%B2%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
2. Мороз С. Г. Облік коштів та розрахунків. ОЕФ. URL: https://economica.nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/lecture_7_accounting_for_costs_and_payments_2018.pdf
3. Безкоровайна Лідія. Облік грошових коштів. URL: <https://ibuhgalter.net/material/1338/26374>

Tetyana Ignatenko, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
Sofia Shamrai, student,
State University of Trade and Economics, Kyiv

PECULIARITIES OF CASH ACCOUNTING

Cash is a key asset for any business, so its accounting must be accurate and efficient. This article describes the specifics of cash accounting, such as maintaining a cash book, safe storage of cash, control over cash balances, and accounting for funds in bank accounts. Compliance with these features will help you organize proper cash accounting, minimize risks, and maximize profits.

Тетяна Ігнатенко, к.е.н., доцент,
Марина Шишкіна, студентка 3 курсу,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ ОБЛІКУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Фінансовий облік є важливою частиною фінансового управління підприємства, а звітність – засобом відображення фінансових результатів. Мета фінансового обліку – це складання форм звітності, передбачених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку України, щоб доводити економічні показники та фінансові результати до керівництва компанії та сторонніх осіб, зацікавлених у діяльності компанії.

Бухгалтерський (фінансовий) облік базується на документуванні всіх господарських операцій і періодичному проведенні інвентаризацій. Також у системі фінансового обліку

здійснюється узагальнення всіх господарських явищ у грошовому вимірнику та їх відображення в системі рахунків бухгалтерського обліку за допомогою подвійного запису. У кінці звітної періоду за даними фінансового обліку складається фінансова звітність [1].

Фінансова звітність складається з: балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток до фінансової звітності. У балансі відображаються активи, зобов'язання та власний капітал підприємства, події минулих періодів. За допомогою економічного аналізу можна виміряти міру відхилень за період за всіма статтями, які наводяться у ньому; аналізується абсолютна і відносна динаміка показників; структура активів, зобов'язань та капіталу; відношення одних статей балансу до інших, або одних розділів до інших; робляться висновки щодо поліпшення цих показників та виявляють фактори впливу на них [2].

Удосконалення фінансової роботи на підприємстві доцільно здійснювати за такими напрямками [3]:

- системний і постійний фінансовий аналіз їхньої діяльності;
- організацію обігових активів відповідно до існуючих вимог з метою оптимізації фінансового стану;
- впровадження управлінського обліку і на цій підставі оптимізацію витрат підприємства;
- оптимізацію розподілу виручки і вибір найефективнішої дивідендної політики;
- більш широке впровадження комерційного кредиту з метою оптимізації джерел грошових коштів;
- застосування лізингових операцій з метою розвитку виробництва;
- впровадження сучасної системи управління грошовими потоками;
- розробка і реалізація стратегічної фінансової політики підприємства.

Моніторинг фінансової стійкості включає такі елементи:

- ідентифікація цільових критеріїв оцінки роботи підприємства (прибутковість, рентабельність, запас фінансової стійкості та інші);
- принципи кількісної та якісної оцінки зовнішніх сигналів (методи збору й обробки інформації, джерела інформації, надійність даних, експертиза тенденцій та ін.);
- періодичність спостережень (щодокадне, за місяць, за квартал, за рік, за декілька років);
- методику комплексної оцінки фінансової стійкості;
- методику визначення «контрольних точок» (власними силами чи консалтинговими фірмами);
- принципи та методи антикризового управління на основі даних контролінгу та їх аналізу.

Головну роль у системі забезпечення фінансової стійкості підприємства слід відвести внутрішнім механізмам фінансової стабілізації. Основною метою фінансового менеджменту є швидке відновлення платоспроможності та відновлення достатнього рівня фінансової стійкості для запобігання банкрутству [4].

Отже, управління фінансовою стійкістю підприємств у сучасних умовах потребує збільшення фінансових ресурсів та зменшення зовнішніх і внутрішніх зобов'язань. Це включає в себе оптимізацію організаційної структури та скорочення постійних витрат, оптимізацію виробничих процесів та скорочення персоналу в основних і допоміжних відділах для зменшення змінних витрат, реорганізацію та перенесення кредиторської заборгованості, а також скорочення періодів кредитування для покращення оборотності дебіторської заборгованості.

Економічний розвиток і стратегічна фінансова стабільність компанії повинні бути спрямовані на підвищення її ринкової вартості. В основі цього процесу також лежать такі чинники: підвищення рентабельності продажів, яке можна досягти за допомогою цінової політики, збільшення частки чистого прибутку, спрямованої на розвиток, збільшення виробництва, збільшення оборотності активів, прискорення оборотності активів.

Список використаних джерел:

1. Фінансовий облік : навчальний посібник / В. М. Краєвський, О. П. Колісник, Н. В. Гуріна та ін. Ірпінь : Державний податковий університет, 2022. 616 с.
2. Коваленко В. В., Чопікова Є. В. Місце діагностики в системі антикризового управління сучасними банками. *Економіка і суспільство*. 2016. №5. С. 363–367.
3. Рудницька, О. М., and Я. Р. Біленська. Шляхи покращення фінансового стану українських підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2009. 639: 132-138.
4. Вінницька О. А., Чвертко Л. А., Корнієнко Т. О. Теоретична сутність та значення фінансової стійкості підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. №11/3. С. 25–29.

Tetiana Ignatenko, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
Maryna Shyshkina, 3rd year student,
State University of Trade and Economics, Kyiv

USING THE ACCOUNT TO INCREASE THE FINANCIAL STABILITY OF ENTERPRISES

Financial accounting plays an important role in the financial management of an enterprise. Areas of improving the company's financial work, such as financial analysis, management of current assets, implementation of management accounting, optimization of revenue distribution, and others. I emphasize the need to increase financial resources and reduce liabilities in order to achieve financial stability.

Марія Лалакуліч, к.е.н., професор,
Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
Леся Рибаківа, к.е.н., доцент,
Ужгородський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ,
м. Ужгород

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ, КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ОБЛІКУ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Поняття «необоротні активи» формувалося разом із розвитком економічної науки та бухгалтерського обліку, тому в усіх наукових працях і нормативних документах передбачаються як бухгалтерські, так і економічні категорії, якими позначають поняття необоротних активів [1].

На сьогодні відсутнє єдине визначення терміна «необоротні активи» у законодавчих, нормативних та інструктивних документах, що призводить на практиці до виникнення певних проблемних питань при визнанні активів необоротними. УНП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», «необоротні активи - це всі активи, що не є оборотними» [2]; у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [3] взагалі відсутнє визначення цього терміна; у НП(С)БО7 «Основні засоби» наведено визначення основних засобів, які є основною складовою необоротних активів.

Трактування сутності поняття «необоротні активи» вітчизняними науковцями також мають суперечливий характер. Загальновизнаного тлумачення категорії «необоротні активи» не існує. Це можна пояснити значною кількістю підходів щодо визначення цієї категорії, що свідчать про еволюцію поглядів в економічній теорії. Науковці у своїх визначеннях поділились на дві групи. Одна група вважає, що необоротні активи – це майнові цінності підприємства, інша – це матеріальні та нематеріальні ресурси.

Аналіз наукових напрацювань дає можливість виокремити основні характерні ознаки необоротних активів підприємства, яких

вони набувають на сучасному етапі розвитку, а саме: існує ймовірність того, що суб'єкт господарювання у майбутньому отримає економічну вигоду від його використання; термін експлуатації (корисного використання) більше одного року чи операційного циклу; переносять свою вартість частинами виготовлену продукцію, виконану роботу, надані послуги; можуть мати матеріальну чи нематеріальну форму.

Важливу роль в обліковому процесі суб'єктів господарювання відіграє класифікація необоротних активів. Ф. Ф. Бутинець, Л. Л. Горицька зазначають, що у більшості країн необоротні активи поділяються на такі групи: матеріальні довгострокові активи, нематеріальні довгострокові активи; довгострокові фінансові інвестиції [4]. Для ведення бухгалтерського обліку, найбільш вдалою, на нашу думку, є класифікація необоротних активів, яку наводить В. С. Сеймон [5], а саме: за функціональними видами; за характером нарахування амортизації (зносу). І. В. Дем'янюк [6] вказує, що за функціональним видом необоротні активи в сучасній практиці фінансового обліку та управління поділяються на: основні засоби, нематеріальні активи; незавершені капітальні вкладення.

У формі 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» до складу необоротних активів включені: нематеріальні активи, незавершені капітальні інвестиції, основні засоби, інвестиційна нерухомість, довгострокові біологічні активи, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи, гудвіл, інші необоротні активи [2].

На сьогодні існує і податковий класифікаційний підхід щодо необоротних активів, який пов'язаний з бухгалтерським обліком. Згідно з пп.138.3.3. ПКУ визначено класифікаційні групи основних засобів та інших необоротних активів, а згідно з пп.138.3.4.ПКУ визначено класифікаційні групи нематеріальних активів. Бухгалтери-практики намагаються поєднати класифікаційні групи, при цьому надають перевагу нормативним рекомендаціям, які

мають вищу юридичну силу. Рекомендована Податковим кодексом класифікація, як правило, береться за основу організації обліку.

В Україні облік необоротних активів здійснюється відповідно до вимог чинного законодавства (законів, кодексів), а також з урахуванням рекомендацій вітчизняних облікових стандартів, а саме: НП(С)БО 7 «Основні засоби», НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи», НП(С)БО 14 «Оренда», НП(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність», НП(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість».

Список використаних джерел:

1. Бразилій Н. М., Крот Ю. М., Пастернак Я. П. Напрями визначення економічної сутності необоротних активів та їх класифікації в системі обліку і звітності. *Фінансовий простір*. 2022. № 1 (45). С. 7-14.
2. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р. (зі змінами і доповненнями).
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України.
4. Бутинець Ф.Ф., Горецька Л. Л. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: [навч. посібн. для студентів вищих навчальних закладів]. Житомир: Рута, 2002. 544 с.
5. Сеймон В. С. Поняття необоротних активів, їх класифікація та склад. *Вісник ЖДТУ: Економічні науки*. 2009. № 3 (48). С. 162-168.
6. Дем'янюк І.В. Класифікація необоротних активів. Проблеми економіки, менеджменту та сільської кооперації: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Львів, 2015. С. 336-339.

Maria Lalakulych, PhD of Economic Sciences, Professor,
Uzhhorod Institute of Trade and Economics of SUTE, Uzhhorod
Lesya Rybakova, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Uzhhorod College of Trade and Economics of SUTE, Uzhhorod

THEORETICAL ASPECTS OF THE NATURE, CLASSIFICATION, AND ACCOUNTING OF NON-CURRENT ASSETS

Non-current assets play a significant role in ensuring the effective operation of a company, constituting a substantial part of its assets. Special attention in the study of non-current assets as an economic category is required to address the issue of interpreting its essence and generalizing classifications and accounting.

Юлія Маначинська, к.е.н., доцент,
Дмитро Боднарюк, магістр,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ В АГРОБІЗНЕСІ: ВИКЛИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ

Попри всі виклики та загрози вітчизняний агросектор забезпечує продовольчу безпеку України. Адже в умовах воєнного стану чітко визначено пріоритети роботи, зокрема це такі, як: безпека та оборона, стійкість; благоустрій. Аграрний сектор, незважаючи на складне становище, продовжує всебічно сприяти економічній стійкості країни, зокрема мова йде про збереження робочих місць, і створення нових, розширення виробництва, впровадження нових технологій, в тому числі щодо вирощування органічної продукції [1].

За оцінками Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (*англ. Food and Agriculture Organization, FAO*), яка є міжнародною організацією під патронатом ООН, через війну аграрні підприємства України зазнали 2,25 млрд дол. США збитків. З них 1,26 млрд дол. США збитків завдано в секторі рослинництва та 0,98 млрд дол. США – у тваринництві. В цілому в Україні 25% сільськогосподарських підприємств зупинили або зменшили обсяги виробництва продукції через війну, а у прифронтових областях на 38% [2].

Фінансові результати від операційної діяльності визначають не тільки сьогоднішній стан аграрного підприємства, але й його пріоритети у перспективному періоді. Сукупність фінансових результатів від операційної діяльності сільськогосподарського підприємства на мікрорівні формують загальну картину розвитку економіки країни, тому тільки за умови постійного удосконалення їх обліку, а також оптимізації аспектів оподаткування можна досягти економічного зростання та стратегічних пріоритетів.

На побудову системи обліку аграрних підприємств безпосередній вплив чинять особливості їх функціонування. Специфікою є те, що визначення фінансового результату від продажу сільськогосподарської продукції звітного року можна здійснювати тільки в кінці періоду, це зумовлено тим, що лише в кінці звітного року можна визначити її фактичну собівартість.

У зв'язку з цим потребують проведення додаткових досліджень проблеми формування фінансових результатів на сільськогосподарському підприємстві та низка способів узагальнення інформації про них у системі публічної фінансової і внутрішньої звітності.

Зокрема для аграрних суб'єктів, що функціонують у секторі рослинництва, вітчизняні вчені пропонують розподіляти витрати на три групи (змінні, умовно-змінні та постійні) відповідно до впливу на них обсягу вирощеної сільськогосподарської продукції та низки інших чинників, що сприятиме покращенню системи управління фінансовими результатами аграрного підприємства при бюджетуванні.

На думку Щербань О. Г., для покращення фінансового стану аграрні підприємства повинні нарощувати обсяги виробництва, підвищувати продуктивність праці працівників, захопити якомога більшу частку на ринку, розширювати асортимент продукції і підвищувати її якість, зменшувати витрати на виробництво продукції, з максимальною віддачею використовувати усі види ресурсів, грамотно будувати договірні відносини з постачальниками та покупцями, вести раціональну цінову політику [3].

Ключові напрями забезпечення функціонування аграрного сектора в умовах повномасштабної війни мають бути спрямовані на збереження ефективності ланцюга «виробництво – перероблення – зберігання – постачання населенню харчових продуктів». Виникає потреба формування нової повоєнної моделі розвитку аграрного сектора зі збалансуванням його економічних та екологічних компонентів, що відповідатиме цілям сталого розвитку. Першочерговим завданням державної аграрної політики

у 2024 р. є відновлення аграрного виробництва на деокупованих територіях. Саме відновлення аграрного сектора стане рушієм значної активізації розвитку суміжних секторів економіки, до яких належать перероблення агропродукції, виробництво добрив, аграрне машинобудування, біоенергетика, сегменти ІТ-індустрії, задіяні в цифровізації аграрного виробництва та логістики [2].

Розвиток системи обліку фінансових результатів аграрних суб'єктів потребує поглиблення організаційних засад на основі реформування системи рахунків та введення розширеної аналітики відповідних субрахунків, що, зрештою, підвищить інформативність внутрішньої звітності із врахуванням принципу релевантності. Тому на сільськогосподарських підприємствах доцільно застосовувати облікову інформаційно-матричну модель витрат, доходів та фінансових результатів, яка за своїм змістом поглиблює його можливості, створюючи дієвий аналіз змін з подальшим впровадженням до застосування у середовищі сучасних цифрових технологій.

Список використаних джерел:

1. ГС «Агрокластер «АгроВін» підбив підсумки своєї діяльності у 2023 році та визначив пріоритети на 2024 рік. URL: <https://vinrada.gov.ua/gs-agroklaster-agrovin-pidbiv-pidsumki-svoei-diyalnosti-u-2023-roci-ta-viznachiv-prioriteti-na-2024-rik.htm>
2. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. Національний інститут стратегічних досліджень. NISS. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryny-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta>
3. Щербань О.Г. Фінансовий результат аграрного підприємства та шляхи його забезпечення. URL: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/7772/1/%82.pdf>

Yulia Manachynska, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,

Dmytro Bodnaryuk, Master's degree student,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

DEVELOPMENT THE ACCOUNTING SYSTEM OF FINANCIAL RESULTS IN AGRIBUSINESS: CHALLENGES AND PRIORITIES

The directions and priorities of development the accounting system of financial results at agrarian enterprises under martial law were studied. It has been proven that the national accounting system of financial results in the agricultural sector needs deepening of organizational foundations based on reforming. The need to introduce extended analytics of relevant sub-accounts has been determined, which will ultimately increase the informativeness of internal reporting the financial results of agricultural enterprises, taking into account the principle of relevance.

Юлія Маначинська, к.е.н., доцент,

Яна Капра, магістр,

Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

МОНІТОРИНГ ОПЕРАЦІЙ З ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ АГРАРНИХ СУБ'ЄКТІВ: ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ

На 2024 рік експерти очікують скорочення врожаю основних сільськогосподарських культур на 12-17% порівняно з минулим роком. Прогнозується і зміна культур під посів. На жаль, варто очікувати і збільшення кількості незасіяних ділянок, хоча експерти запевняють: явище не стане масовим в агробізнесі. Прогноз Міністерства аграрної політики припускає скорочення посівних площ під кукурудзою і соняшником у 2024 році. На заміну їм агросектор планує наростити площі для вирощування ріпаку, сої, ярих ячменю та пшениці [1].

Управління складом оборотних активів повинне базуватися на обліку особливостей функціонування основних їхніх елементів та політиках управління запасами, грошовими коштами і дебіторською заборгованістю, що склалися на сільськогосподарському підприємстві. Оптимізація структури припускає такий вид співвідношення елементів поточних активів, який забезпечував би нормальний (рекомендований або плановий) рівень платоспроможності, тобто здатності розраховуватися за своїми борговими зобов'язаннями [2].

Важливою складовою оборотних активів аграріїв є запаси. Тому на етапі облікового процесу управлінського обліку запасів аграрних підприємств вітчизняні науковці пропонують розробити: форми звітності МВО та керівників центрів відповідальності; графіки подачі звітів МВО; організувати облік запасів за центрами відповідальності. Особливу увагу при цьому варто приділити системі нормування запасів методами нормування техніко-економічних розрахунків, або економіко-статистичним та експертним методами нормування.

Загалом, метою оперативного моніторингу операцій з оборотними активами на аграрних підприємствах є перевірка достовірності, доцільності, законності здійснення операцій, які пов'язані із формуванням, рухом, використанням активів сільськогосподарського підприємства. При фактичному моніторингу оборотних активів застосовуються такі прийоми: обстеження; огляд; контрольне придбання; контрольне приймання продукції за якістю і кількістю; дослідження операцій на місці.

Потребує удосконалення облік такої складової оборотних активів, як запаси сільськогосподарського призначення, а саме мінеральних та органічних добрив. Зокрема, вітчизняні вчені обґрунтовують, що добрива, які внесені у періоді, доцільно відносити до складу незавершеного аграрного виробництва.

Доволі важливою ділянкою обліку оборотних активів виступає синтетичний та аналітичний облік грошових коштів, зокрема у 2024 році введено нові субрахунки для операцій з РРО Наказом

Міністерства фінансів України від 10.01.2024 р. №10 [2]. Зміни торкнулися передусім Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Зокрема, у ній для рахунку 30 «Готівка» додали нові субрахунки: 308 «Готівка в національній валюті за операціями, проведеними із застосуванням РРО»; 309 «Готівка в іноземній валюті за операціями, проведеними із застосуванням РРО».

Вітчизняні науковці [3] пропонують удосконалити синтетичний та аналітичний облік грошових коштів шляхом внесення коректив, до діючого Плану рахунків, зокрема відкрити спеціальний рахунок 32 «Електронні кошти», до якого на аграрних підприємства варто поглиблювати деталізацію таким чином: 32.1 «Електронні кошти на основі платіжних банківських карток»; 32.2 «Електронні гроші на спеціалізованій програмній основі. Також українські дослідники пропонують змінити назву рахунку 31 «Рахунки в банках» на «Грошові кошти на рахунках в банку», що більш об'єктивно відображатиме зміст грошових цінностей, які на них узагальнюються; доцільним є зміна назви рахунку 33 «Інші кошти», шляхом введення назви «Інші грошові активи», що на думку вітчизняних вчених, дасть змогу більш об'єктивно врахувати змістове наповнення об'єктів, інформація про які фіксується на цьому рахунку.

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що євроінтеграційний курс України прискорить модернізацію національної економіки шляхом прийняттям сучасних регуляторів для аграріїв. Це призведе до зміцнення довіри українських та іноземних інвесторів і до зростання обсягів інвестицій в Україну. Проте питання зростання цін на паливо та добрива як важливої складової оборотних активів аграріїв залишається актуальним та потребує додаткових заходів на загальнодержавному рівні управління.

Список використаних джерел:

1. Посівна-2024: чи побачимо покинуті поля. Українська аграрна конфедерація. 2024, березень. URL: <http://agroconf.org/content/posivna-2024-chi-pobachimo-pokinuti-polya>

2. Федотова В. В. Управління оборотними активами. *Наукові записки*. Вип. 20.2016. С. 119–127. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/158807235.pdf>

3. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку : Наказ Міністерства Фінансів України від 10.01.2024. №10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0134-24#n4>

4. Стовпова А.С. Удосконалення обліку електронних грошей на основі використання нового рахунку 32 «Електронні гроші». *Інвестиції: практика та досвід*. №6. 2021. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2021/8.pdf DOI: 10.32702/2306-6814.2021.6.35

Yulia Manachynska, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
Yana Capra, Master's degree student,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

MONITORING OPERATIONS WITH CURRENT ASSETS OF AGRICULTURAL ENTITIES: ACCOUNTING ASPECTS

The monitoring system operations with current assets of agricultural enterprises was studied. It was determined that the accounting and analytical support of the process managing the current assets of agrarians includes: material and production stocks, cash, receivables and other important components. Considerable attention is paid in the study to the improvement of synthetic cash accounting. Accounting in the current asset management system has been opened.

Юлія Маначинська, к.е.н., доцент,
Богдан Макарчук, магістр,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Аграрний сектор у 2024 році отримає з бюджету 4,2 млрд грн. У свою чергу Міністерством аграрної політики та продовольства передбачено 4,9 млрд грн. Проте на державні програми АПК виділено лише 1 млрд грн. Також варто зазначити, що

Міністерство економіки України у 2024 році передбачило кошти на: поновлення програми часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва – 1 млрд грн; введення компенсації витрат за розмінування сільськогосподарських земель – 2 млрд грн [1].

Умови воєнного стану в Україні диктують нові вимоги до основної операційної діяльності аграрних підприємств, спонукаючи необхідність залучення бажаного обсягу фінансових інвестицій задля досягнення позитивного рівня результативності бізнес-процесів. Основною прерогативою успіху вітчизняних аграріїв в ході функціонування на аграрному ринку є ефективне управління сільськогосподарським виробництвом. Фундаментом при цьому виступає показник собівартості аграрної продукції, зменшення якої до оптимального рівня формується на основі балансу між виробничими витратами та стабільним рівнем врожайності сільськогосподарських культур.

Серед важливих ділянок обліку витрат операційної діяльності аграрних підприємств удосконалення потребують методичні засади оцінки окупності операційних витрат, що понесені в періоді, на закупівлю мінеральних добрив із врахуванням рівня впливу природно-кліматичних умов, що передбачає оцінку на базі співвідношення варіацій рівня врожайності сільськогосподарських культур та витрат на мінеральні добрива, за умови вирахування із останніх частки варіації, яка викликана дією природної родючості ґрунту аграрного підприємства, останнє досягається за рахунок балансування величини стандартного відхилення рівня врожайності сільськогосподарських культур й витрат на закупівлю мінеральних добрив на їх середній рівень [2].

На думку вітчизняних науковців, доволі актуальними є питання раціонального розподілу непрямих витрат; не розв'язаною є проблема щодо визначення рівня дії природно-кліматичних факторів на перекриття затрат, що понесені в ході господарського циклу на закупівлю мінеральних добрив. Всі із вищеперерахованих проблемних ділянок вимагають негайного розв'язання.

Детальне та всебічне дослідження підходів українських вчених до обліку операційних витрат дало змогу оцінити їхні підходи до методики розподілу непрямих витрат. Тому вітчизняні науковці пропонують внести пропозиції щодо удосконалення даної ділянки на сільськогосподарських підприємствах. Зокрема, запропоновано розподіляти загальновиробничі витрати пропорційно до суми понесених матеріальних витрат на виробництво аграрної продукції, за мінусом вартості насіння і посадкового матеріалу. Відповідно до підходу науковців доцільно розподіляти загальновиробничі витрати на такі види, як галузеві і загальноцехові. До перших слід відносити витрати даного сектору економіки у цілому; до другої – загальні витрати бригади (за підрозділами аграрного суб'єкта) [2].

У сучасних умовах господарювання для забезпечення управлінських функцій суб'єкти аграрного сектору надають перевагу оперативній, несистемній інформації, що погіршує якість управління. Тому Н. Здирко, Я. Іщенко пропонують виокремлювати організаційні складові системи обліку витрат на аграрних підприємствах. Серед них – формування облікової політики щодо витрат, формування номенклатури об'єктів обліку витрат, організація документування виробничих процесів, формування робочого плану рахунків, номенклатури статей обліку витрат [3].

За результатами проведеного дослідження варто зазначити, що побудова ефективної системи управління витратами операційної діяльності на вітчизняних сільськогосподарських підприємствах повинна базуватися на раціональній системі організації синтетичного обліку загальновиробничих витрат. Тому узагальнення підходів вітчизняних вчених дає змогу стверджувати, що доволі дієвим механізмом може стати перенесення обліку непрямих витрат з рахунків класу 9 «Витрати діяльності», рахунок 91 «Загальновиробничі витрати» на рахунок 29 з однойменною назвою, до якого аграрним суб'єктам доцільно відкривати низку субрахунків за галузями сільського господарства та в розрізі допоміжних виробництв.

Список використаних джерел:

1. Бюджет 2024 – яку державну підтримку заклали для агросектору? *AgroPolit.com*. Жовтень 2023. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/1025-byudjet-2024--yaku-derjavnu-pidtrimku-zaklali-dlya-agrosektoru>
2. Олійник Т.І., Мещеряков В.Є. Методичні підходи до оцінки впливу природно-кліматичних умов на окупність витрат на мінеральні добрива. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 19. Ч.2. 2016. С. 82–85.
3. Зdirko Н., Іщенко Я. Організаційні основи побудови системи обліку витрат виробництва фермерських господарств. *Економіка та суспільство*. Випуск 50. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2468> DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-86>

Yulia Manachynska, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,

Bohdan Makarchuk, Master's degree student,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

IMPROVING THE ORGANIZATION OF COST ACCOUNTING AT AGRICULTURAL ENTERPRISES: MANAGEMENT ASPECT

The main concepts of the organization accounting of costs operational activity at Ukrainian agricultural enterprises are disclosed. The results obtained in the course of the research made it possible to solve the scientific task of substantiating the theoretical and methodological aspects of the formation costs operational activity at agricultural enterprises and to develop proposals for improvement.

Юлія Маначинська, к.е.н., доцент,
Євгеній Мацків, магістр,

Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ДОХОДІВ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЇХ ЗМІНИ В АГРОСЕКТОРІ ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

Сукупний дохід провідних агрохолдингів України, за офіційними даними Opendatabot, у 2023 році збільшився на

35,00%, що є позитивною тенденцією в умовах воєнного стану. Агросектор комплексно та всебічно довів, що здатен забезпечити продовольчу безпеку держави, незважаючи на всі загрози. Порівняно з 2022 роком абсолютна сума доходів аграрних компаній, що увійшли до топ-10 по Україні, зросли на 86,57 млрд гривень. Зазначений показник в 1,5 рази перевищує показники до повномасштабного вторгнення [1].

Щодо тенденцій зміни доходів від експорту в аграрному секторі, то за 2023 рік вони зменшилися на 8,00% від однойменного показника 2022 року. В цілому за 2023 рік Україна вивезла 67,5 млн т сільськогосподарської продукції, зазначений показник на 15,00% перевищує рівень попереднього періоду. Але якщо оцінювати рівень сукупних доходів від експорту, то вони навпаки, скоротилися на 8,00% та склали 21,90 млрд дол. США [2].

На рис. 1 наведено структуру агроринку України за обсягом доходу, згідно з даними Індексу Opendatobot [1], зокрема 21,43 млрд грн припадає на ПрАТ «Миронівська птахофабрика», 15,68 млрд грн – на ПрАТ «Лебединський насінневий завод», 7,5 млрд грн – на агропромислове підприємство «Дружба-Нова», тобто вони формують суттєву частку ринку.

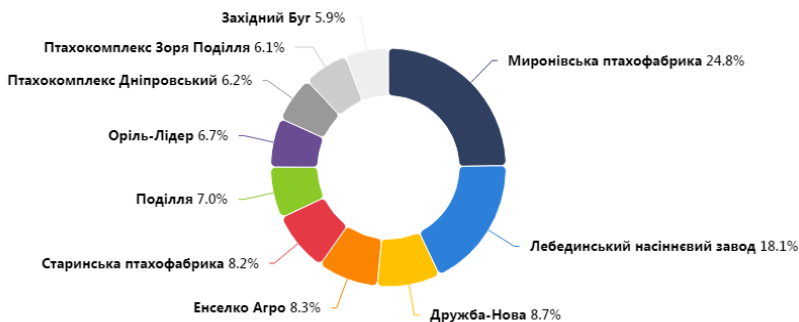

Рис. 1. Сільськогосподарські підприємства України, які увійшли у ТОП-10 за обсягом сукупного доходу [1]

На думку експертів, рівень експорту сільськогосподарської продукції є недостатнім для того, що реалізувати весь врожай аграріїв України 2023 року. Такі тенденції обумовлені зниженням на світовому рівні цін на аграрну продукцію порівняно з 2022 роком, коли вони були суттєво вищими. Серед труднощів, з якими стикнулися аграрії: затримки та припинення роботи зернового коридору; суттєві руйнування морських портів; заборони на експорт та транзит з деякими країнами ЄС; блокування контрольно-пропускних пунктів на кордоні з деякими країнами ЄС. У зв'язку із суттєвими витратами на експорт та доволі низькими цінами, аграрії будуть відчувати нестачу обігових коштів, тому аналітики, надаючи оцінку ситуації, що склалася, роблять акцент на необхідності сприяння збільшенню експорту через усі можливі канали [1].

Тому на перший план виходить побудова ефективної системи управлінського обліку доходів та збутової логістики для аграріїв.

Згідно з підходом В. В. Бобиль, Ю. С. Лавренюк, в умовах фінансової кризи управлінський облік доходів варто здійснювати за центрами відповідальності. Використання сегментів (центрів) відповідальності в управлінському обліку дозволяє навіть в умовах кризи та воєнного стану розширити можливості у збільшенні доходів від продажу, в тому числі на зовнішньому ринку [3].

На думку О.В. Фоміної, управління доходами слід будувати на основі організації обліку за процесним підходом в управлінні підприємством, який передбачає здійснення оцінки ефективності, здійснення бізнес-процесу на основі аналізу одержаних вигод та доходів. Процесний підхід передбачає розгляд певної діяльності, зокрема і обліку, в розрізі набору процесів [4]. Тому важливий акцент в ході побудови ефективної системи управління бізнес-процесами в агросекторі слід здійснювати на ділянку управлінського обліку доходів від реалізації сільськогосподарської продукції, що сприятиме побудові ефективної стратегії відновлення даного сектору національної економіки.

Список використаних джерел:

1. На 35% зросли доходи лідерів агропромисловості у 2023 році. Індекс Опендатаботу. Квітень 2024. URL: <https://opendatobot.ua/analytics/index-agriculture-2024>
2. У 2023 році доходи від експорту в аграрному секторі України зменшилися на 8%. Січень 2024. Landlord. URL: <https://landlord.ua/news/u-2023-rotsi-dokhody-vid-eksportu-u-ahranomu-sektori-ukrainy-zmenshylysia-na-8/>
3. Бобиль В. В., Лавренюк Ю. С. Управлінський облік доходів та витрат за центрами відповідальності в умовах фінансової кризи. *Ефективна економіка*. 2022. №10. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.10.10>
4. Фоміна О. В. Управлінський облік доходів підприємств торгівлі: процесний підхід. *Вісник ЖДТУ*. 2016. №3 (77). URL: <https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5136/7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Yulia Manachynska, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,

Evgeny Matskiv, Master's degree student,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

MANAGEMENT ACCOUNTING OF INCOME AND TRENDS OF ITS CHANGES IN THE AGRICULTURAL SECTOR UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

The study reveals the structure of the agricultural market of Ukraine based on the total income of the leading agricultural holdings. The authors investigated the trends of changes the export of agricultural products in the conditions of the war. It is proved that the goal of management accounting of income is timely provision of information about income of managers at different levels of management based on a process approach and accounting by responsibility centers.

Юлія Маначинська, к.е.н., доцент,
Юлія Ніколаєнко, магістр,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТОВІРНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРОСЕКТОРУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Агробізнес в Україні є однією із системоутворюючих складових національної економіки, тому його важливість неможливо переоцінити. Вплив війни загалом на діяльність суб'єктів аграрного сектору надзвичайно вагомий, адже: знищена техніка та склади, заміновані поля, окуповані родючі землі, чимало складнощів виникає з логістикою. Перед аграріями стоять серйозні виклики, до того ж законодавець також ставить додаткові перепони (блокування податкових накладних, ліцензування експорту тощо). Незважаючи на складну ситуацію, правове регулювання процесів, які відбуваються в агросекторі через війну, знаходиться на досить непоганому рівні [1].

Проте навіть за умов воєнного стану актуальними залишаються питання дезорганізації системи управління фінансовими ресурсами (в тому числі одержаними за грантовими програмами) для підтримки суб'єктів агросектору.

У 2024 році аграрії можуть скористатися такими грантами: на відновлення українських фермерів; на переробне підприємство; на сад; на теплицю; на власну справу; для розробки й впровадження інструментів змішаного фінансування агропідприємств; на розвиток експортоорієнтованої переробки зернових, олійних та бобових культур; домогосподарствам, що здійснюють сільськогосподарську діяльність, та дрібним фермерам; для підтримки сільського господарства [2].

Бухгалтерський облік в цей час відіграє критично важливу роль у забезпеченні ефективного управління фінансовими ресурсами та збереженні економічної стабільності країни. Проте під час

воєнного конфлікту, коли суспільство знаходиться у стресовій ситуації, а урядові структури можуть бути сконцентровані на військових операціях та кризовому управлінні, можливості для недостовірності звітних даних значно збільшуються.

Усі частини фінансової звітності – це єдине ціле, достовірність яких, згідно зі звітними документами, повинна бути підтверджена у взаємозв'язку і несуперечності всіх показників, що містяться у формах фінансової звітності [3, с. 106]. Одним із основних аспектів викривлення даних у системі бухгалтерського обліку під час воєнного стану є недостовірність фінансової звітності. Умисне перекручення або зниження звітних даних може бути спрямоване на відображення меншої кількості витрат або більшого обсягу прибутку, що дозволяє збільшувати власну вигоду. Це особливо небезпечно в умовах воєнного конфлікту, коли фінансові потоки можуть бути нестабільними та менш піддатливими моніторингу.

Крім того, під час воєнного стану, коли виникає потреба у швидких та ефективних рішеннях, може відбуватися ігнорування стандартних процедур та контрольних механізмів, що також сприяє неточностям в бухгалтерському обліку. Наприклад, можуть проводитися угоди з постачальниками чи підприємствами без належної перевірки та конкурентного відбору.

Справді, є багато питань, які стосуються різних аспектів агробізнесу. Регулювання цих відносин під час воєнного стану непросте, а нові правила гри для експорту продукції аграріїв тощо не залишають іншого вибору, як тримати руку на пульсі і слідувати за всіма оновленнями. При цьому регулювання відносин хоч і є досить динамічним, але за наявності якісної підготовки дає змогу ефективно продовжувати роботу [1].

У період воєнного стану для забезпечення достовірності облікових даних у звітності необхідно впровадження комплексу заходів. Це включає в себе зміцнення контролю та перевірок над фінансовою звітністю, а також залучення незалежних експертів до моніторингу та аудиту фінансових операцій. Тільки через спільні зусилля уряду, громадськості та міжнародних партнерів можна

забезпечити прозорість та відкритість в управлінні фінансовими ресурсами, в тому числі одержаними, як грантові кошти в умовах воєнного стану.

Достовірність обліку та звітності, аналіз причин невідповідності цієї звітності та реальної картини економічного суб'єкта, а також контроль ефективності фінансово-господарської діяльності є актуальними питаннями [3].

Можна дійти висновку, що важливо активно включати громадськість та незалежних експертів у процеси моніторингу та контролю за достовірністю облікових даних, що знаходять узагальнення у фінансовій звітності аграрних суб'єктів, щоб забезпечити більшу відкритість та відповідальність перед суспільством. Тільки за умови спільних зусиль усіх зацікавлених сторін можливо забезпечити достовірність фінансової звітності суб'єктів агросектору в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Подолін М. Законодавчі виклики для агробізнесу в умовах війни. *Всеукраїнське професійне юридичне видання. Юридична газета on-line*. Березень 2024. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zakonodavchi-vikliki-dlya-agrobiznesu-v-umovah-viyni.html>
2. Сердюк О. Якими грантами можуть скористатися аграрії у 2024 року. *Головбух Агро №1*. Січень 2024. URL: <https://agro.expertus.com.ua/10012693>
3. Михалків А. А. Роль аудиту у забезпеченні достовірності фінансової звітності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 6. Частина 2. 2016. С. 105–107.

Yulia Manachynska, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,

Yulia Nikolayenko, Master's degree student,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

ENSURING THE RELIABILITY OF FINANCIAL REPORTING AGRICULTURAL SECTOR IN THE CONDITIONS OF WAR

The reliability of financial reporting agricultural entities under martial law is becoming more and more relevant and covers a wide range of theoretical and

practical issues are considered in *the article*. The use of an effective monitoring system for the reliability of accounting and reporting at agricultural enterprises, as well as control of the effectiveness the use of grant financial resources for the agricultural sector are among the urgent issues that play a strategically important role in the conditions of martial law in Ukraine.

Юлія Маначинська, к.е.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

РОЗВИТОК ОБЛІКУ В СИСТЕМІ МСО ТА ПРОФЕСІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ: ЦИФРОВИЙ АСПЕКТ

Розвиток обліку та професійної компетенції бухгалтерів-практиків практично не можливо розглядати без акценту на професійні об'єднання. Серед міжнародних професійних об'єднань чільне місце посідає: Асоціація присяжних сертифікованих бухгалтерів (англ. *Association of Chartered Certified Accountants (ACCA)*); Американський інститут сертифікованих публічних бухгалтерів (англ. *American Institute of Certified Public Accountants, AICPA*); Міжнародна асоціація фахівців з управлінського обліку (англ. *Chartered Institute of Management Accountants*) та Міжнародна федерація бухгалтерів (англ. *International Federation of Accountants (IFAC)*).

Зокрема Міжнародною федерацією бухгалтерів визначено перелік регуляторів, що містять загальні вимоги, пропоновані до освітнього та професійного рівня фахівця, і рекомендації щодо набору знань, якими повинен володіти професійний (тобто сертифікований і визнаний професійним співтовариством) бухгалтер. Вагомий акцент в умовах цифрової трансформації економіки України в умовах війни та нової епохи цифрових технологій здійснюється на практичні навички роботи в середовищі сучасних облікових програмних продуктів.

Серед напрямів цифровізації облікових процедур в системі управління підприємством вітчизняні науковці виокремлюють: 1. Цифровізацію практики здійснення облікових процедур, технологічних і методологічних аспектів отримання і обробки релевантної інформації. 2. Цифровізацію взаємодії в процесі отримання і обробки релевантної інформації між зацікавленими сторонами, виявлення невідповідності даних у їх системах бухгалтерського обліку. 3. Цифровізацію в об'єктах бухгалтерського обліку: трансформацію існуючих об'єктів в залежності від виду діяльності підприємства, появу нових – наприклад використання нематеріальних цифрових об'єктів, тощо. 4. Цифровізацію щодо посилення якісних характеристик обліково-аналітичної інформації, а саме: своєчасності, достовірності та прозорості; формування нових функцій обліку [1, С.135].

Основними технологічними трендами від *Gartner* – провідної світової дослідницької і консалтингової компанії у сфері інформаційних технологій на 2024 рік визначено: демократизацію генеративного штучного інтелекту (ШІ); управління довірою, ризиками та безпекою; безперервне виявлення кіберзагроз; стійкі технології; розробку інженерної платформи; розробку на основі штучного інтелекту (ШІ); галузеві хмарні платформи; інтелектуальні програми; робочу силу з розширеним підключенням; клієнти-машини. *Gartner* запевняє, що до 2026 року понад 80% компаній по всьому світу працюватимуть з генеративними API та моделями ШІ або впровадять підтримку GenAI у виробничих середовищах [2].

Підхід до розвитку компетенції професійного бухгалтера як основної умови існування професії викладений у Концептуальній основі МСО та у восьми стандартах: IES (МСО) 1 «Вихідні вимоги до програми професійного бухгалтерського освіти»; IES (МСО) 2 «Зміст програм професійної освіти»; IES-3 «Професійні навички»; IES (МСО) 4 «Професійні цінності та етика»; IES-5 «Вимоги до практичної підготовки»; IES (МСО) 6 «Оцінка професійних здібностей та компетентності»; IES (МСО) 7 «Система неперервної

професійної освіти»; IES (МСО) 8«Вимоги щодо компетентності професіоналів з аудиту».

МСО 2 визначає рівень технічної компетентності, яку особа, що прагне отримати статус професійного бухгалтера, повинна продемонструвати наприкінці початкового професійного розвитку, зокрема серед переліку дисциплін «Інформаційні технології», зокрема рівень компетентності, якими повинен володіти професійний бухгалтер – середній [3].

Сучасним напрямом атоматизації системи бухгалтерського обліку є хмарні *ERP-системи управління підприємством*. Основними перевагами хмарних *ERP-систем управління підприємством* є відсутність обмежень у користувачах та зручність в доступі [4].

Прогнозується що до 2027 року галузеві хмарні платформи (*ICP, industry cloud platforms*) використовуватимуть понад 70% компаній. ICP перетворюють звичайну хмарну платформу на бізнес-ресурс для інновацій. ICP поєднують базове програмне забезпечення як послугу (SaaS), платформу як послугу (PaaS) та інфраструктуру як послугу (IaaS) із набором інноваційних технологій. Такий цілісний підхід дає змогу легше та швидше переносити технічні та бізнес-інновації з однієї галузі в іншу [2].

Список використаних джерел:

1. Бунда М., Матюха М. Цифровізація системи бухгалтерського обліку підприємства. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. №6(17). 2023. С. 133–142. URL: https://www.researchgate.net/publication/379684629_CIFROVIZACIA_SISTEMI_BUHGALTERSKOGO_OBLIKU_PIDPRIEMSTVA
2. Технологічні тренди від Gartner на 2024 рік: прогнози для бізнесу. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/tehnologichni-trendi-vid-gartner-na-2024-rik-prognozi-dlya-biznesu>
3. Зубілевич С. Я. Міжнародні стандарти освіти професійних бухгалтерів: «перезавантаження». URL: <https://biem.sumdu.edu.ua/images/stories/docs/9956/zubilevich.pdf>
4. Ярмолюк О. Ф., Дмитренко О. М., Вітер С. А. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду. *Облік і фінанси*, № 1 (91), 2021. С. 44 – 51. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/12024/1/OiF_2021_1%2891%29_44-51.pdf

Yulia Manachynska, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

DEVELOPMENT OF ACCOUNTING IN THE SYSTEM OF IES AND PROFESSIONAL ASSOCIATIONS: DIGITAL ASPECT

The impact of professional accounting associations and International Education Standards on the development of accounting in modern conditions is studied. Particular attention is paid to aspects digitalization of accounting in the environment of modern industry cloud platforms and Artificial Intelligence (AI) models. The level of competences that a professional accountant should possess from the point of view technical competences in the system of International Education Standards is disclosed.

Юлія Маначинська, к.е.н., доцент,
Марія Фірчук, студентка 4 курсу,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Цифровізація як якісно нова інформаційно-комунікаційна технологія ще знаходиться на стадії становлення, але вже дає можливість підвищити ефективність обліково-фінансового забезпечення та якісне виконання завдань підприємств. Оскільки технологічні можливості й обсяг інформації зростають, стає зрозуміло, що зібрані дані та автоматизовані системи ще не мають позитивного впливу та потребують ресурсів, уваги, обслуговування.

Розвиток передових технологій штучного інтелекту (ШІ) має беззаперечний потенціал для використання як у глобальному розвитку світу, так і економіки, але наукові та прикладні проблеми

характеризуються великою складністю та неоднозначністю [1]. Штучний інтелект змінює структуру організацій, особливо моделі управління інноваціями.

У контексті реалізації Програми фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility» до 2027 років саме ІТ-сектор відкриває шлях до *цифрової* трансформації та розвитку інновацій, необхідних для підтримки інших галузей. Реалізація реформ у цій сфері сприятиме формуванню швидкого та захищеного зв'язку; створить умови для розвитку екосистеми стартапів; забезпечить інтеграцію із цифровим ринком ЄС [2].

Дослідження цифровізації в бухгалтерському обліку стають все більш актуальними й охоплюють широкий спектр теоретичних і практичних питань щодо обґрунтування створення нової «парадигми цифрового обліку» [3].

Серед актуальних питань практики та теорії бухгалтерського обліку: використання технології безконтактної ідентифікації активів в бухгалтерському обліку, технологія блокчейн, електронні формати звітності, представлення криптоактивів у фінансовій звітності та її облік.

Використання сучасних цифрових технологій в бухгалтерському обліку гарантує, що власники бізнесу (керівники) завжди отримують повну, об'єктивну та своєчасну бухгалтерську інформацію та аналіз, тим самим зменшуючи трудовитрати та своєчасне забезпечення точної бухгалтерської інформації. Основними вимогами до впровадження цифрових технологій бухгалтерського обліку на вітчизняних підприємствах є потреби як самих підприємств, так і їхніх користувачів, а також наявність відповідних фінансових ресурсів і технічних засобів.

Підприємства, які інвестують у дослідження та розробки штучного інтелекту та ефективно використовують їх, можуть стати лідерами у своїх галузях та стимулювати інновації в інших галузях.

Щоб зробити зв'язок між штучним інтелектом та інноваціями ефективнішим, запустили програму «Цифрова Європа». Фактично це є центральним елементом загальної відповіді Європейської

Комісії на виклик цифрової трансформації та включено до пропозиції щодо багаторічної фінансової програми (*Multiannual Financial Framework* (MFF) до 2027 року. Її мета полягає в тому, щоб запропонувати фінансові продукти, адаптовані до операційних потреб у розбудові потенціалу в сферах, визначених Європейською Радою, і використати синергію між ними.

Цілями цієї програми є: розвиток та зміцнення ключових компетенцій у сфері штучного інтелекту, включаючи: ресурси даних та архівів для алгоритмів штучного інтелекту; забезпечення державного та приватного сектору ЄС доступом до основних навичок, необхідних для захисту цифрової економіки, суспільства та демократії ЄС; підвищення конкурентоспроможності індустрії кібербезпеки ЄС; розширення оптимального використання цифрових можливостей, зокрема високопродуктивних обчислень, штучного інтелекту та кібербезпеки на всі сектори економіки, включаючи впровадження сумісних рішень у секторі суспільних інтересів [4].

Цифрова трансформація виступає важливою складовою Програми фінансової підтримки України від Європейського Союзу «Ukraine Facility до 2027 року», адже інтеграція України до Єдиного цифрового ринку ЄС сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості нашої держави [2]. Ринок цифрових технологій обліку і оподаткування пов'язаний з такими спеціалізованими обліковими цифровими програмами, як: IT-Enterprise, Акцент-бухгалтерія, Бест Звіт Плюс, М.Е.Дос, ВпрАвно ERP.

Отже, використання цифрових технологій та штучного інтелекту покращують ведення бухгалтерського обліку, що знайде вияв у прискоренні операційних, фінансових та інвестиційних процесів.

Список використаних джерел:

1. Боліла С. Ю. Роль інформаційних технологій та цифрових інструментів в умовах викликів війни та післявоєнного відновлення економіки України. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. № (16). С. 265-275. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.35>.

2. План для реалізації Програми фінансової підтримки України від Європейського

союзу «Ukraine Facility 2024 – 2027». URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>

3. Спільник І., Палюх М. Бухгалтерський облік в умовах цифрової економіки. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. Вип. 1-2. С. 83-96.

4. Україна – 2030E – країна з розвинутою цифровою економікою. 2023. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>.

Yulia Manachynska, PhD of Economic Sciences,

Associate Professor,

Maria Firchuk, 4th year student,

Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

ACCOUNTING IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION: TODAY'S CHALLENGES

Research on digitalization in accounting is becoming more and more relevant and covers a wide range of theoretical and practical issues. The use of contactless asset identification technology, blockchain technology and electronic reporting formats, as well as the presentation of crypto-assets in financial reporting and accounting are among the topical issues in the practice and theory of accounting that will lead to effective digitization.

Олена Мошковська, д.е.н., професор,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ

ЗАВДАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан, який був введений на території України Указом Президента України «Про введення воєнного стану» [1], створив в економічній площині нову економічну та облікову реальність. У сучасних умовах вітчизняні підприємства стикаються із новими викликами, які формуються на тлі військової агресії, викликають

значні обмеження та формують проблеми у діяльності господарюючих суб'єктів.

Не можна ігнорувати і такі реалії українського господарського життя, як руйнування інфраструктурних об'єктів, ракетні атаки на виробничі потужності підприємств, евакуацію підприємств в райони, які знаходяться на достатній відстані від районів бойових дій. Також бойові дії суттєвим чином вплинули на логістичну систему підприємства та його економічні зв'язки, на можливості співпраці із клієнтами, постачальниками, підрядниками. Ці складнощі ставлять українську промисловість та український бізнес на межу економічного виживання. Не можна ігнорувати і той факт, що нині українські підприємства відчують брак трудових ресурсів, а також втратили можливість активної участі у вирішенні соціальних проблем працівників.

Отже, логічним є те, що фактори сучасного економічного життя утворюють нове бачення завдань облікового процесу взагалі та управлінського обліку зокрема. Звертаючись до наукової літератури [2; 3] доцільно зробити висновок, що традиційною метою (з якої випливають завдання) системи управлінського обліку є інформаційне супроводження процесу прийняття управлінських рішень по широкому колу проблем, які виникають на фоні потреб оперативного і стратегічного управління організацією.

У сучасних умовах ця мета дещо видозмінюється, маючи на увазі необхідність надання переваги питанням оперативного управлінського обліку, оскільки прийняття стратегічних рішень ускладнено повною невизначеністю соціально-економічної ситуації, яка може виникнути у віддаленому майбутньому. Відповідно, певна зміна мети управлінського обліку тягне за собою і зміну його завдань, які традиційно розглядаються у площині обліку ресурсів, витрат і доходів, визначення собівартості продукції, складання управлінської звітності, контролю за використанням наявних ресурсів та надання іншої інформації, яка потребує оперативного прийняття управлінських рішень [2; 4-5].

Вищезазначені завдання управлінського обліку були сформовані в часи його активного осмислення в українській науковій літературі (початок 2000-х років) і з тих часів не переглядалися. Така ситуація була пов'язана не з низькою науковою активністю, а з тим, що сформований перелік завдань управлінського обліку досить повно відображав напрями його функціонування і не потребував радикальних змін та уточнень. Проте часи змінилися, і сучасна ситуація вимагає нового осмислення цієї проблематики, маючи на увазі, що традиційні завдання управлінського обліку залишаються його базовими методологічними засадами, а нові завдання, що впливають із поточної військово-політичної ситуації, стають доповненням до цих традиційних завдань.

У цьому контексті слід зауважити, що будь-які зміни в системі управлінського обліку не можуть якимось чином впливати на його методологічну системність. Йдеться про те, що будь-які зміни мають бути узгоджені з метою управлінського обліку та не виходити за межі його предмету та об'єкту. Отже, в даному контексті виникає принципове питання відносно зміни цільової парадигми управлінського обліку в умовах воєнного стану. Досліджуючи це питання, слід розуміти, що кожна мета може змінюватися відповідно до ситуації, але ці зміни мають та можуть носити ситуативний характер, не змінюючи саму методологічну спрямованість облікової системи. Отже, зазначена вище мета управлінського обліку, на наше переконання, не потребує радикальних змін, але може бути уточнена за рахунок того, що управлінський облік має забезпечувати інформаційне підґрунтя для прийняття управлінських рішень з урахуванням поточної військово-політичної ситуації і специфіки інформації, яку потребує вище керівництво підприємства. Це уточнення дозволяє окреслити коло нових завдань управлінського обліку, не виходячи за межі його методологічної парадигми.

Отже, слід зазначити, що сучасна система управлінського обліку має вирішувати наступні завдання:

- надання керівництву підприємств інформації стосовно військово-політичної ситуації, яка сприяє прийняттю управлінських рішень, що є реакцією керівництва на нові загрози та ризики;

- надання керівництву підприємств інформації стосовно змін у логістичному та ринковому оточенні підприємства, що тягне за собою зміни у системі взаємовідносин із постачальниками, підрядниками, клієнтами; надання інформації стосовно мобілізаційних заходів, їх впливу на економічне становище підприємства;

- збір інформації про можливі райони розташування підприємств в разі застосування евакуаційних заходів, надання керівництву рекомендацій стосовно перспективних районів розташування;

- контроль витрат, які несе підприємство у зв'язку із наданням допомоги ЗСУ, забезпечення населення гуманітарною допомогою, контроль за розподілом вищезазначеної допомоги;

- збір та оформлення документації, яка спрямована на визначення обсягу збитків підприємства, які виникли внаслідок руйнувань, пошкоджень об'єктів промислової інфраструктури;

- збір та оформлення документації, яка спрямована на реструктуризацію банківських кредитів, на отримання відстрочок їх погашення у зв'язку із форс-мажорними обставинами, що виникли унаслідок бойових дій;

- розробка нових форм управлінської звітності, яка буде відображати актуальну інформацію, пов'язану із функціонуванням підприємства в умовах воєнного стану;

- розробка системи калькуляції собівартості продукції з урахуванням нових втрат, що виникають на тлі участі підприємства у вирішенні завдань національної оборони;

- організація обліку матеріальних та трудових ресурсів, які входять до кола ресурсного забезпечення оборонних потреб відповідно Закону України «Про правовий режим воєнного стану», інших нормативно-правових актів, які визначають

взаємовідносини підприємств України з представниками військових адміністрацій.

Безумовно, що коло цих завдань може бути уточнено та розширене, але, на нашу думку, наведений вище перелік є універсальним, тобто таким, що має бути узятий на озброєння усіма підрозділами управлінського обліку, які в умовах воєнного стану забезпечують керівництво українських підприємств необхідною управлінською інформацією.

Як здається, ця система завдань здатна сформувати нове методологічне підґрунтя управлінського обліку, маючи на увазі, що набутий таким чином досвід можна буде використовувати у мирні часи, в разі виникнення ситуацій, коли управлінський облік буде задіяний у процесах антикризового управління, управління підприємством в умовах надзвичайних ситуацій. Відповідно, набутий Україною досвід у сфері методичного забезпечення управлінського обліку з урахуванням принципово нових його завдань здатен збагатити світову практику обліку тим досвідом, який буде набутий українським фахівцями під час дії воєнного стану на території нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану : Указ Президента України від 24.02.2022 №64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>
2. Биба В. В., Матюшина Ю. І. Система управлінського обліку: сутність, завдання та етапи впровадження. *Економіка та держава*. 2015. № 1. С. 60–62.
3. Марущак Л. Концептульні засади побудови управлінського обліку. *Галицький економічний вісник*. Тернопіль : ТНТУ, 2017. Том 45. № 2. С. 122–127.
4. Фоміна О. В. Розвиток функцій управлінського обліку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 6. С. 117–123.
5. Циган Р. М., Онищенко О. В., Хоменко Л. М. Дослідження завдань управлінського обліку з урахуванням вимог сучасного менеджменту. *Ефективна економіка*. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5282>

Olena Moshkovska, Doctor of Economic Sciences, Professor,
State Trade and Economic University, Kyiv

THE TASKS OF MANAGEMENT ACCOUNTING UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Considering the sharp change in the economic situation in Ukraine under the influence of new threats associated with military aggression, issues related to the problems of management accounting and its functioning in the current conditions are being updated. In this regard, it is important to clarify the tasks of management accounting in the new economic environment, taking into account the risks and threats that are formed in the external environment of enterprises in connection with the military situation.

Ірина Мустеця, к.е.н., доцент,
Сергій Угрин, магістр,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

УДОСКОНАЛЕННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКУ У СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ

Перемога у війні України є логічною та безумовною подією, на яку очікує весь цивілізований світ. Уряди демократичних країн світу надають Україні різноманітну підтримку, основу якої складає фінансова допомога, тяглість та обсяги якої залежать від багатьох факторів, у т.ч. від ефективності управління державними фінансами. Досягти означеного результату неможливо без трансформації бухгалтерського обліку в державному секторі (надалі – БОДС), яка активно здійснюється, починаючи з 2007 р. [1, с. 5]. В Україні триває процес реформування системи бухгалтерського обліку, причому в комерційному секторі цей процес суттєво випереджає аналогічні процеси у державному секторі.

Умови воєнного стану впливають на державну політику України щодо бюджетної сфери. Основні зміни стосуються розподілу доходів і видатків бюджетних установ, формування та подачі звітної інформації, а також системи контролю за використанням бюджетних коштів. В цьому контексті стає важливим вдосконалення обліку в державному секторі з урахуванням сучасних вимог.

Більшість українських бюджетних установ не має доступу до достатньої кількості програмного забезпечення на внутрішньому ринку. Вони змушені використовувати часткову автоматизацію облікових процесів, зокрема, за допомогою електронних таблиць MS Excel. Такий підхід призводить до втрати часу, повноти та достовірності даних при прийнятті управлінських рішень.

Чимало поширених програм автоматизації бухгалтерського обліку не включають всі необхідні функції для управління та господарської діяльності бюджетних установ. Зокрема, вони не забезпечують формування аналітичних показників і документів, систему планування доходів і видатків, а також внутрішній контроль. Тому одним з основних напрямів реформування системи бухгалтерського обліку у бюджетній сфері є повна автоматизація процесів після впровадження НП(С)БОДС [2, с. 11].

У контексті цифровізації багатьох державних процесів ручне ведення бухгалтерського обліку в багатьох бюджетних установах створює значні перешкоди для подальших прогресивних змін, які в останні роки роблять Україну лідером у світових рейтингах щодо відкритості публічних даних.

Автоматизація бухгалтерського обліку в державному секторі є важливою з наступних причин:

по-перше, вона дозволяє значно скоротити час, який працівники витрачають на рутинні операції, вільні ресурси можуть бути використані для більш складних завдань та аналізу фінансової інформації;

по-друге, автоматизація допомагає уникнути помилок, що можуть виникнути через людський фактор, що особливо важливо

в державному секторі, де точність і надійність фінансової інформації мають велике значення для прийняття рішень та дотримання законодавчих норм;

по-третє, автоматизація бухгалтерського обліку сприяє покращенню прозорості фінансової діяльності державних установ, що дозволяє громадськості та контролюючим органам легше відстежувати витрати та видатки державного бюджету;

по-четверте, автоматизація допомагає оптимізувати використання фінансових ресурсів, особливо важливо в умовах фінансової обмеженості та бюджетних обмежень;

по-п'яте, автоматизована бухгалтерія надає керівництву суб'єктів державного сектору зручний доступ до фінансової інформації, необхідної для стратегічного планування та прийняття рішень [3, с. 23].

На сьогодні існує широкий спектр програмних продуктів, які використовуються в бюджетній сфері, серед яких можна виділити такі: Дебет Плюс, ЕЛФІ, Парус, Crystal Finance Millennium, ФІТ-Бюджет, ISpro: Бюджет, Master: бюджетні установи, РБюджет, UA-БЮДЖЕТ та інші. При виборі автоматизованої системи управління важливо звернути увагу на ступінь автоматизації обліку, відповідність специфіці діяльності, технічні параметри, цінову політику та технічну підтримку з боку розробників [4, с. 21].

Використання однієї з вищезазначених платформ як основи для інтегрованої інформаційно-аналітичної системи або розробка власної національної системи є складним процесом на рівні державного сектору, оскільки потребує уніфікації даних і процесів, відповідного нормативно-правового регулювання, системного відпрацювання технічних даних платформ та інше. Однак, з урахуванням досягнень України у сфері цифровізації, ці завдання мають реальний характер і можуть значно підвищити ефективність інформаційних потоків у державному секторі найближчим часом.

Проведений аналіз бухгалтерських програм для обліку в державному секторі сфокусував увагу на системі ISpro: Бюджет, яка має широкий функціонал, включаючи облік договорів,

грошових коштів, взаєморозрахунків, управління запасами, закупівлею і продажем, планування виробництва, калькуляцію витрат, управління автотранспортом, облік кадрів, майна, управлінський аналіз, бюджетне планування, освіту, облік податків, взаємовідносини з клієнтами та комунальні послуги. Кожен користувач може створити унікальну конфігурацію програми, вибравши необхідні модулі для оптимального задоволення потреб бюджетної установи.

Автоматизована система управління ISpro: Бюджет може працювати як автономно (версія 7.11.050), так і через центрального адміністратора (версія 8.00.007), що дозволяє працювати в офісі або дистанційно в межах або поза Україною. Конфігурація програми призначена для бюджетних установ, які фінансуються з державного або місцевих бюджетів, з урахуванням особливостей діяльності цих установ згідно з законодавством України. Це дозволяє швидко оновлювати програму відповідно до змін у законодавстві, наприклад, останнє оновлення здійснено у вересні 2023 р. із врахуванням змін у податковому законодавстві.

Сучасні цифрові інструменти та програми можуть покращити професійну діяльність бухгалтерів суб'єктів державного сектору, зробивши їх більш ефективними та допомагаючи адаптуватися до сучасних вимог обліку та фінансів.

Автоматизація бухгалтерського обліку та використання нових технологій свідчать про необхідність розробок їх застосування на практиці з метою вирішення різних облікових завдань. Перспективи цих сфер дослідження дозволять покращити планування організації автоматизації облікового процесу та підвищити ефективність діяльності установ державного сектору.

Список використаних джерел:

1. Бардаш С. Проблеми підготовки та пріоритети підвищення кваліфікації бухгалтерів суб'єктів державного сектору. *Бухгалтерський облік суб'єктів державного сектор: проблеми практики та професійної підготовки* : матеріали круглого столу, м. Ірпінь, 05 жовтня 2023 р. Ірпінь, 2023. С. 5-10.

2. Білобровенко Т. Фінансовий та бюджетний облік суб'єктів державного сектору: проблеми та перспективи розвитку. *Бухгалтерський облік суб'єктів державного сектор:*

проблеми практики та професійної підготовки : матеріали круглого столу, м. Ірпінь, 05 жовтня 2023 р. Ірпінь, 2023. С. 11-16.

3. Дорошенко О. Цифровізація обліку в державному секторі: реалії та виклики сьогодення. *Бухгалтерський облік суб'єктів державного сектор: проблеми практики та професійної підготовки* : матеріали круглого столу, м. Ірпінь, 05 жовтня 2023 р. Ірпінь, 2023. С. 23-27.

4. Гришук Г. Автоматизація обліку в державному секторі. *Бухгалтерський облік суб'єктів державного сектор: проблеми практики та професійної підготовки* : матеріали круглого столу, м. Ірпінь, 05 жовтня 2023 р. Ірпінь, 2023. С 21-22.

Iryna Mustetsa, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Serhii Uhryn, Master's degree student,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

A NECESSITY OF AUTOMATION OF ACCOUNT IS FOR PUBLIC SECTOR

Most Ukrainian budgetary institutions do not have access to sufficient software on the domestic market. They are forced to use partial automation of accounting processes, in particular, using MS Excel spreadsheets. This approach leads to a loss of time, completeness and reliability of data when making management decisions.

Ірина Мустеця, к.е.н., доцент,
Галина Фербей, студентка 4 курсу,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

«KBS. ОБЛІК БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ» – СУЧАСНА ПРОГРАМА ДЛЯ ОБЛІКУ У ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ

Використання програм для ведення обліку у бюджетних установах має велике значення з кількох причин. По-перше, вони дозволяють забезпечити точний та систематизований облік фінансових операцій, що є критичним для правильного управління бюджетом. По-друге, програми такого типу сприяють підвищенню

прозорості використання бюджетних коштів, що є важливим аспектом для забезпечення відкритості та відповідальності у фінансових операціях урядових установ. Крім того, вони дозволяють автоматизувати багато рутинних процесів, що зменшує ризик помилок і забезпечує більш швидкий та ефективний облік фінансів. Загалом, використання програм для обліку допомагає забезпечити ефективне й транспарентне управління бюджетними ресурсами у державних установах.

У сучасному світі ефективно управління бюджетними коштами є однією з ключових складових економічного розвитку. Державний сектор потребує надійних інструментів для обліку та контролю фінансів, що сприяє забезпеченню прозорості й ефективності використання бюджетних ресурсів. У цьому контексті виникає потреба в сучасних програмах обліку, серед яких виділяється KBS.

KBS («Комплексна бюджетна система») – це програмне забезпечення для обліку фінансів у державному секторі. Воно забезпечує автоматизацію процесів бюджетного планування, виконання бюджету, звітності й аналізу фінансових показників [1].

KBS дозволяє здійснювати комплексний облік бюджетних коштів, враховуючи всі аспекти фінансової діяльності урядових установ. Його функціональні можливості включають:

1. Бюджетне планування. Програма дозволяє розробляти бюджетні плани на різні періоди, враховуючи поточні потреби та стратегічні цілі установи.

2. Виконання бюджету. KBS автоматично відстежує виконання бюджету, аналізуючи витрати та доходи у реальному часі.

3. Звітність. Програма генерує різноманітні фінансові звіти, які необхідні для звітності перед владою, аудиторами та іншими зацікавленими сторонами [2].

4. Аналіз даних: KBS забезпечує інструменти для проведення аналізу фінансових показників, що допомагає виявляти тенденції та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Переваги використання KBS для обліку бюджетних коштів:

1. Ефективність: автоматизація процесів дозволяє зменшити

час та зусилля, витрачені на облік фінансів, тим самим звільняючи ресурси для інших важливих завдань.

2. Прозорість: KBS забезпечує прозорість управління бюджетними коштами, що підвищує довіру громадськості і партнерів.

3. Точність: автоматичний облік дозволяє уникнути помилок та неточностей, що часто виникають при ручному обліку фінансів.

4. Аналітичні можливості: KBS надає інструменти для проведення глибокого аналізу фінансових даних, що допомагає виявляти та виправляти недоліки у фінансовій стратегії [3].

Незважаючи на численні переваги, KBS також має свої недоліки і виклики. Одним з найбільш важливих є потреба у висококваліфікованих кадрах для належного впровадження та обслуговування системи. Недостатній рівень компетенцій у фінансовому та інформаційному секторах може стати перешкодою в успішному функціонуванні програми.

Крім того, існує загроза кібератак та витоку конфіденційної інформації через онлайн-систему KBS. Забезпечення кібербезпеки стає важливим завданням для урядових установ, які використовують цю програму, оскільки вразливість до кіберзлочинності може поставити під загрозу фінансову стабільність країни.

У зв'язку зі зростанням технологічного прогресу, програма KBS продовжує розвиватися для відповіді на потреби урядових установ. Інновації включають в себе використання штучного інтелекту для прогнозування бюджетних витрат, блокчейн-технології для забезпечення безпеки та децентралізованих систем для підвищення прозорості та відкритості фінансових операцій [1].

Використання програм для ведення обліку у бюджетних установах, зокрема програми KBS («Комплексна бюджетна система»), стає ключовим фактором для ефективного управління фінансами в державному секторі. KBS забезпечує автоматизацію процесів бюджетного планування, виконання бюджету, звітності та аналізу фінансових показників, що дозволяє урядовим установам здійснювати комплексний облік бюджетних коштів з

урахуванням всіх аспектів фінансової діяльності.

Майбутні перспективи KBS полягають у поширенні свого застосування не лише у державному секторі, але й у приватному. Багато компаній і організацій можуть скористатися перевагами автоматизованої бюджетної системи для підвищення ефективності своєї фінансової діяльності.

Список використаних джерел:

1. KBS. Облік бюджетної установи. URL: <https://inagro.com.ua/kbs-obu#!> (дата звернення: 14.03.2024).
2. KBS. Облік бюджетної установи | Портфель. URL: <https://portfel.ua/kbs-oblik-budjetnoji-ustanovu/> (дата звернення: 14.03.2024).
3. KBS. Комплексний облік бюджетних установ. В Києві | Програми. URL: <https://soft.integra.ua/uk/product/kbs-oblik-dlya-byudzhetnih-ustanov/> (дата звернення: 14.03.2024).

Iryna Mustetsa, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Halyna Ferbei, 4th year student,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

"KBS. ACCOUNTING OF A BUDGET INSTITUTION" – A MODERN PROGRAM FOR ACCOUNTING IN THE PUBLIC SECTOR

The relevance of the research lies in the fact that effective management of budgetary resources is becoming critically important in the modern world, especially in the public sector. Accounting software such as KBS helps ensure transparency, efficiency and accuracy in the financial transactions of government agencies. The future prospects of such systems include their spread not only in the public sector, but also in the private sector, which reinforces their importance in the context of overall economic development.

Ірина Мустеца, к.е.н. доцент,
Марія Фірчук, студентка 4 курсу,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ

Європейські інтеграційні процеси та розвиток громадянського суспільства змінюють підхід держави до неурядової організації (НУО). У Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки, затвердженій Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021, зазначено, що громадянське суспільство досягається завдяки функціонуванню громадянського суспільства, підкреслює важливість того, щоб стійкість стала соціальною системою [1]. Завдяки цим інститутам громадяни та соціальні групи забезпечують самоорганізацію, представництво, реалізацію та захист своїх прав та інтересів. Також наголошується на необхідності побудови продуктивного партнерства між громадянським суспільством і державою.

Державне фінансування неурядових організацій (НУО) може здійснюватися лише відповідно до бюджетних вимог і має відповідати положенням Фінансового регламенту України. Натхнені досвідом європейських країн, законодавці з 2010 року намагаються запровадити механізм бюджетного фінансування громадських організацій через відсоткову благодійність. Суть відсоткової філантропії полягає в тому, що вона дозволяє фізичним особам, які сплачують податки, перераховувати законодавчо визначену частину своїх податків до громадських організацій, які відповідають певним критеріям – це бюджетне фінансування.

З листопада 2023 року в комітеті Верховної Ради України перебуває на розгляді законопроект №7500 від 28 червня 2022 року, який передбачає запровадження процентних відрахувань на

підтримку неприбуткових організацій [2]. Бюджетне фінансування діяльності громадських організацій може бути конкурсним і без конкурсним. Паралельним процесом в Україні йшов запровадження механізму фінансування політичних партій з державного бюджету.

Завдяки внесенню змін до Закону України від 5 квітня 2001 року № 2365-III «Про політичні партії в Україні» з третього кварталу 2016 року було виділено бюджетні кошти на забезпечення законної діяльності політичних партій [3].

У широкому розумінні політичні партії також є певною формою організації громадянського суспільства, але їх основною метою є заохочення політичної волі громадян та участь у виборах. З точки зору цієї мети, політичні партії не входять до традиційного визначення неурядових організацій (НУО). Використання національних бюджетів для фінансування політичних партій є поширеною тенденцією в Європі, яка прагне до більшої прозорості у фінансуванні та діяльності політичних груп.

Політичним партіям надається фінансування з Державного бюджету України для фінансування статутної діяльності та відшкодування витрат на агітацію на виборах народних депутатів України відповідно до закону.

Надходження до бюджету різних політичних партій розраховуються на основі загальної кількості виборців, які віддали свої голоси за та проти народних депутатів у багатомандатних округах по всій країні під час останніх виборів. Тенденція до отримання політичними партіями власних бюджетів є загалом хорошою, оскільки дозволяє політичним партіям гнучкіше отримувати фінансування від цих установ.

Однак реалізація таких позик не сприяє внутрішній конкуренції та не заважає малим партіям розвиватися чи активно конкурувати з більшими політичними силами. Через неструктурований та неконкурентний механізм прямого бюджетного фінансування НУО в Україні участь в провідних ініціативах не заохочується, а вплив на НУО має бути мінімальним.

Український приклад фінансової підтримки політичних партій, хоч і підвищує прозорість, але не є найкращим прикладом розвитку конкуренції за створення універсального підходу до механізмів державного фінансування неурядових організацій (НУО).

У 2024 році в державному бюджеті передбачено менше фінансування парламентських партій, ніж це передбачено законом. Цього року не заплановано фінансування забороненої проросійської опозиційної партії «Платформа життя», а 148,3 млн грн очікувано залишаться в бюджеті.

Також у бюджеті на 2024 рік на фінансування статутної діяльності парламентських партій загалом передбачено 840,5 млн грн. Водночас відповідно до встановленої законом формули, ця сума мала б становити 988,9 млн грн.

Сума фінансування розраховується за формулою: 1% від мінімальної заробітної плати за попередній рік (6700 грн), помножений на загальну кількість виборців (14,7 млн у 2019 році). З цієї суми 90% виділяється пропорційна кожній партії за результатами виборів, а ще 10% - партіям, які дотримуються гендерного розподілу (щонайменше $\frac{2}{3}$ одностатевого представництва в парламенті).

У відповідь на запит Руху ЧЕСНО у НАЗК (Національне агентство з питань запобігання корупції) пояснили, що у бюджеті на 2024 рік не передбачено жодних видатків на ОПЗЖ («Опозиційна платформа — за життя»).

Із загальної суми видатків 148 363,1 тис. грн державних грантів для «Опозиційної платформи — за життя» не були включені до проєкту державного бюджету на 2024 рік, оскільки їхня діяльність заборонена рішенням 8-го адміністративного суду від 20 червня 2022 року (№ 11/857/8/22). Це рішення було підтримано Апеляційним судом 15 вересня 2022 року, а 22 вересня 2022 року Державне агентство оприлюднило Наказ № 219/22 «Про припинення державного фінансування легальної діяльності політичних партій» [4] про зупинення державного

фінансування статутної діяльності Політичної партії «Опозиційна платформа — за життя».

Враховуючи вищевикладене, бюджетна програма КПКВК 6331020 «На фінансування статутної діяльності політичних партій» на 2024 рік має бюджетний обсяг 840 526,6 тис. грн і державне фінансування надається політичним партіям «Слуга народу», «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», «Європейська Солідарність», «Голос».

Так, цього року партія «Слуга народу» отримає 490 млн грн, партія «Батьківщина» - 92 млн грн, партія «Європейська Солідарність» - 141 млн грн; оскільки Національне агентство з питань запобігання корупції відновило державне фінансування партії «Голос» на початку 2024 року, ще партії «Голос» буде виділено 115 млн грн.

Зазначимо, що з 2021 року партія не отримувала жодних коштів з бюджету через порушення у звіті за 2020 рік. Дві партії - «Європейська Солідарність», «Голос» - отримують премії за дотримання гендерного балансу в парламенті.

Питання фінансування неурядових організацій та політичних партій, а також удосконалення механізму їх бюджетування особливо актуальне в умовах воєнного часу і потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 – 2026 роки : Указ Президента України від 27 вересня 2021 року №487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021/card5#Links>.

2. Проєкт Закону про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо запровадження механізму відсоткового відрахування для підтримки неприбуткових організацій) №7500 від 28 червня 2022 року. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39744>.

3. Про політичні партії в Україні : Закон України № 2365-III від 5 квітня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.

4. Про припинення державного фінансування легальної діяльності політичних партій : Наказ № 219/22 від 22.09.2022. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/nakaz-219-22-vid-22-09-2022-pro-pryupynennya-derzhavnogo-finansuvannya-statutnoy-i-diyalnosti-politychnoyi-partiyi-opozytisjna-platforma-za-zhyttya/>.

Iryna Mustetsa, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Maria Firchuk, 4th year student,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

BUDGET FINANCING OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS AND POLITICAL PARTIES IN UKRAINE

The process of European integration and the development of civil society are changing the state's approach to non-governmental organizations (NGOs): budget grants for NGOs can be competitive or non-competitive. In Ukraine, a parallel mechanism for financing political parties from the state budget was introduced. The issue of financing non-governmental organizations and political parties, as well as improving their budgeting mechanism, is particularly relevant in wartime conditions and requires further research.

Олександр Назаренко, д.е.н., професор,
Сумський національний аграрний університет,
м. Суми

МІСІЯ ФОРЕНЗИКУ ПРИ ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНОГО БІЗНЕС-СУБ'ЄКТА

У сучасних умовах потребують перегляду стандартні методи управління і перспективи запровадження інноваційних підходів для сприяння підвищенню ефективності діяльності окремого господарюючого суб'єкта та зменшення ризиків щодо безперервності його подальшого функціонування. На сьогодні вже недостатньо керуватися виключно даними фінансової звітності, яка має орієнтацію на минулі події і на підставі якої можна ідентифікувати проблеми у діяльності суб'єкта господарювання та розробити алгоритм їх вирішення. Одним із таких підходів є форензик, який широко застосовується у світовій практиці, але ще не отримав достатньої уваги в Україні. Важливо дослідити його теоретичні засади, місію та можливості впровадження для оптимізації управління та запобігання втратам.

Форензик, як одна із форм контролю, має багато спільного з аудитом, ревізією, судово-бухгалтерською експертизою, проте відрізняється цілями, методикою проведення, наданням результатів зацікавленим сторонам. Зважаючи на те, що процедура форензику є досить складною і вимагає великого обсягу знань у сфері обліку, аналізу, аудиту, оподаткування, фінансів, комп'ютерних технологій, права тощо, в його основі лежить професійне судження, яке базується на комплексі знань, умінь, досвіду, вміння змодельювати ситуацію, враховуючи факти [2].

Дані світової статистики засвідчують втрати сучасного бізнесу від 5 до 15% щорічної виручки господарюючого суб'єкта через провадження недобросовісних дій залучених третіх осіб і менеджерів компанії. Українська статистика вказує на ще неприпустиміші цифри, де суми часто досягають 50% річного обороту окремого бізнес-суб'єкта. Як не прикро, але доцільно зазначити, що здебільшого грошові кошти безповоротно виводяться за межі підприємства бізнес-партнерами і недобросовісними менеджерами вищої ланки. За даними цієї ж статистики, середні суми грошових втрат унаслідок недобросовісних «білих комерційців» та бізнес-партнерів — у рази вищі, за понесені втрати внаслідок діяльності менеджерів вищої та середньої ланки [1].

Під час здійснення процедури форензик відповідному фахівцю доводиться зустрічатися щонайменше з 3 різними типами дій з боку опонентів (суб'єктів, які перебувають під підозрою): недбалість або непрофесіоналізм, умисне шахрайство, саботаж. Кожна з цих дій має один і той самий результат - заподіяння різносторонньої шкоди бізнесу матеріального чи нематеріального характеру.

У широкому розумінні слово «форензик» – це, з одного боку, перелік (сукупність) експертиз, що мають спрямування на розслідування різноманітних фактів шахрайських дій в межах господарюючого суб'єкта для розкриття «фрод-схем», з іншого - комплекс превентивних, спрямованих на сприяння мінімізації і протидії виникненню фактів шахрайських дій у майбутніх звітних періодах.

Для сприяння досягненню максимального сумарного ефекту (синергії) від провадження контрольних дій щодо функціонування окремої компанії доцільно запровадити їх взаємоузгоджене комбінування. До відповідних інструментів контролю можна віднести: форензик (Forensik), щорічний аудит фінансової звітності, Whistle blowing system (WBS) (система зворотного зв'язку), інструменти In-house та інші.

Сучасні практики та представники наукової спільноти у сфері обліково-фінансового супроводження та контролю визначають п'ятірку найпоширеніших ризиків, що можуть мати місце при здійсненні власної господарської діяльності: комерційна корупція; шахрайства в діючій структурі управлінському обліку; розкрадання фактично наявних активів: товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів (як готівкових, так і безготівкових), корпоративних прав, рухомого (нерухомого) майна; суттєве зниження захищеності інформаційних активів досліджуваного бізнес суб'єкта; співпраця з неблагонадійними контрагентами (в т.ч. постачальниками, підрядниками (іншими кредиторами) покупцями, замовниками (іншими дебіторами) тощо. Процедури, на які зазвичай орієнтований форензик, наведено на рис. 1.

фінансові розслідування	захист активів компанії	корпоративна (ділова) розвідка
ідентифікація недобросовісних схем у бізнесі	управління ризиками, пов'язаними із шахрайством	протидія в легалізації незаконних доходів
захист інтелектуальної власності	урегулювання спорів між акціонерами	проведення compliance розслідувань
перевірка контрактних зобов'язань і надійності бізнес партнерів	виявлення та аналіз прихованих комерційних ризиків	розробка процедур для протидії шахрайству, корупції, виведенню коштів, присвоєнню активів

Рис. 1. Процедури, які виконуються у процесі форензику*

*Джерело: узагальнено автором.

Серед наявних інструментів діагностування та контролю особливостей фінансово-економічної діяльності, облікового супроводження та оподаткування сучасних бізнес-суб'єктів, у межах процедури форензик, можна ідентифікувати окремі складові, які подано на рис.2. Досліджуваний інструмент форензик часто спрямований не лише на мітигацію корпоративних ризиків, але й на підтримку підвищення продуктивності конкретного підприємства, його подальшого розвитку та капіталізації.

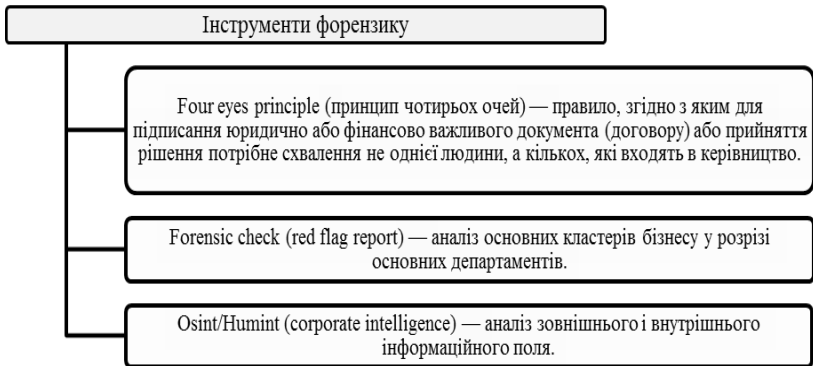

Рис. 2. Інструменти форензику при дослідженні особливостей діяльності сучасних бізнес-суб'єктів*

*Джерело: узагальнено автором.

Важливість цього інструменту в умовах сучасних реалій України важко переоцінити. Таким чином, форензик може істотно покращити як світову, так і українську статистику у боротьбі з внутрішніми та зовнішніми шахрайствами, що виникають у процесі реалізації бізнес суб'єктами власної комерційної діяльності. Як висновок, можемо зазначити, що форензик - це ефективний інструмент, який допомагає засновникам (власникам) зробити бізнес більш прозорим та економічно доцільним.

Список використаних джерел:

1. Ковбель А. Форензик — ключовий елемент корпоративної безпеки в компанії. *Фінансовий Директор Компанії*. 2022. № 1-2. URL: <https://e.fdk.net.ua/finansovyy-dyrekto-r-kompaniyi-2022-1/forenzyc-klyuchovyy-element-korporatyvnoyi-bezpeky-v-kompaniyi> (дата звернення: 10.04.2024)

2. Мельничук І. Форензик як форма попередження фінансових правопорушень.
Економіка та суспільство. 2021. № 25. URL:
<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/265/253> (дата
звернення: 10.04.2024).

Oleksandr Nazarenko, Doctor of Economic Sciences, Professor,
Sumy National Agrarian University, Sumy

MISSION OF FORENSICS IN THE FORMATION OF FINANCIAL SECURITY OF A MODERN BUSINESS ENTITY

Forensic audit, as a form of control, has much in common with audit, revision, and forensic accounting expertise, but differs in its objectives, methodology, and presentation of results to stakeholders. It is determined that the forensic tool is a "high-quality weapon" in the hands of the founder (owner), which will help to make business more transparent and efficient. A combination of procedures and tools of forensic analysis is proposed in the study of financial and economic activities of modern business entities.

Радміла Підлипна, д.е.н., професор,
Юрій Підлипний, к.тех.н, доцент,
Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Ужгород

ЗАСТОСУВАННЯ SWOT-АНАЛІЗУ ДЛЯ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансова стабільність підприємства залежить від ефективної роботи керівного складу менеджменту, яким в умовах політичної, економічної та фінансової нестабільності доводиться виявляти та боротися з внутрішніми та зовнішніми факторами для забезпечення свого існування. Зрозуміло, що без реалізації підприємством превентивних заходів вони не зможуть стабільно та

безпечно функціонувати, а усунення наслідків кризових явищ вимагає значно більших витрат на подолання наслідків, ніж попередження можливих проблем й організація необхідних заходів на основі прогнозів.

Власники підприємств намагаються забезпечити фінансову стабільність підприємства шляхом прийняття різноманітних заходів з фінансового убезпечення. Ключовими факторами такого взаємозв'язку є:

1) фінансова гнучкість як здатність підприємства швидко змінювати обсяги та структуру фінансування, напрями фінансування відповідно до змін зовнішнього та внутрішнього середовища;

2) фінансова стабільність, яка визначається оптимальними абсолютними та відносними показниками;

3) фінансова рівновага підприємства як збалансованість його розвитку, яка досягається оптимізацією доходності та ризику [1].

Механізмом забезпечення фінансової безпеки є реалізація розробленого алгоритму процесу формування та реалізації фінансової стратегії підприємства (рис. 1). Формування останньої є доволі трудомістким процесом, який потребує значних витрат часу. При здійсненні цього процесу необхідно враховувати законодавство підприємницької діяльності, економічну і політичну ситуації в країні, ресурсне забезпечення підприємств-конкурентів [5].

На основі розробленої фінансової стратегії потрібно забезпечити фінансову стабільність підприємства, тобто щоб стабільно реалізовувалась продукція підприємства, своєчасно надходила оплата за неї від дебіторів, а отриманих коштів було достатньо для виконання зобов'язань із бюджетом, постачальниками, кредиторами, працівниками. Залежно від життєвого циклу продукції, технологічного потенціалу, тенденцій розвитку економіки й економічного стану підприємства провідні вітчизняні вчені [3; 6] виділяють три базові стратегії підприємства: стратегію виживання, стратегію стабілізації, стратегію зростання.

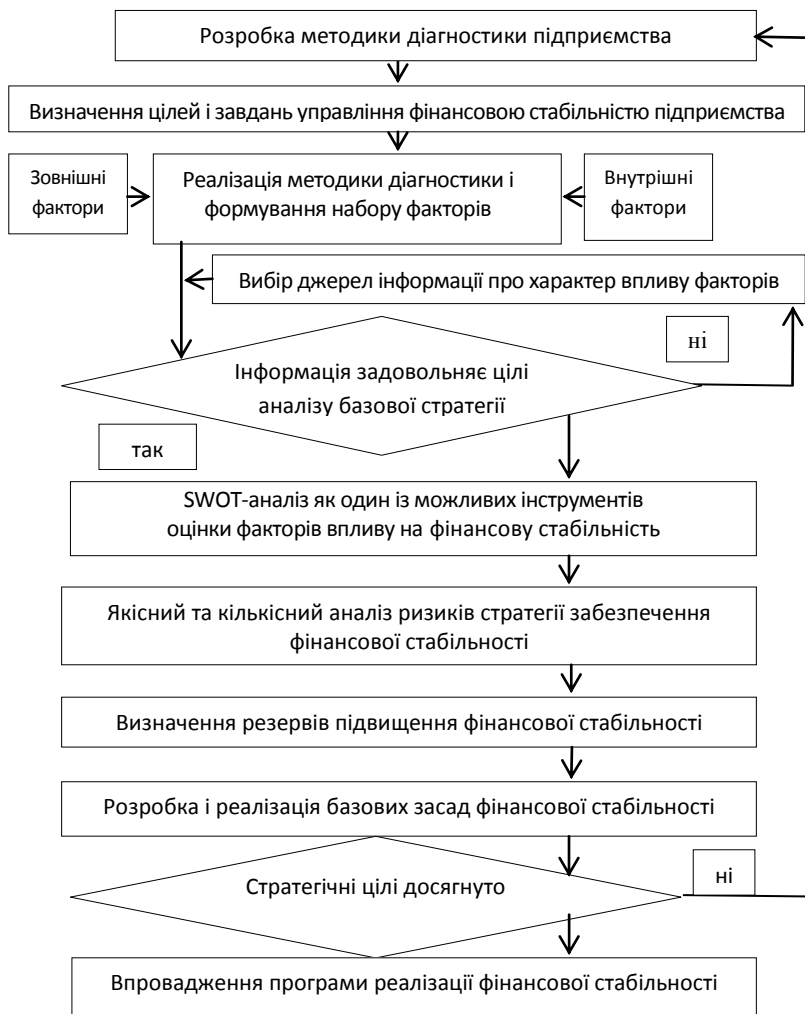

Рис. 1. Алгоритм процесу формування та реалізації фінансової стратегії підприємства

Формування фінансової стратегії відбувається поетапно. Спочатку необхідно зібрати інформацію про ринкове середовище функціонування підприємства. На цьому етапі фінансові

менеджери використовують мікроекономічне фінансове планування, прогнозування, стратегічний і фінансовий аналіз та економіко-математичне моделювання. Після проведення відповідних розрахунків та аналітичної роботи приймається управлінське рішення щодо вибору фінансової стратегії. Якщо в процесі реалізації фінансової стратегії виявлено деякі відхилення фактичних значень показників від планових, то відбувається коригування стратегії [5].

Успішність реалізації фінансової стратегії підприємства залежить перш за все від якості інформації (вибору джерела інформації про характер впливу факторів) її аналітичного забезпечення.

За умов нестабільності та мінливості економіки кожне підприємство повинно своєчасно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі та швидко пристосовуватися до них. Цьому сприяє заздалегідь проведений стратегічний аналіз середовища існування підприємства. Тому актуальним є проведення стратегічного аналізу зовнішнього середовища із застосуванням SWOT-аналізу.

Цей метод дозволяє об'єднати та згрупувати численні дані та перетворити їх на корисну інформацію, яка є відправною точкою для складання конкретного плану заходів щодо:

- підвищення цінності сильних сторін та збільшення їх кількості;
- усунення слабких сторін з метою перетворення їх на сильні;
- виявлення різних можливостей для їх використання;
- уникнення або мінімізації загроз [2].

SWOT-аналіз, як і інші інструменти фінансового управління, має певні переваги та недоліки. Так, перевагами SWOT-аналізу є можливість періодичного проведення діагностики ресурсів підприємства та ринку і визначення переваг підприємства порівняно із конкурентами. Недоліками SWOT-аналізу є суб'єктивність вибору факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, які впливають на діяльність підприємства.

Незважаючи на недоліки, цей інструмент є досить широко застосовуваним у межах фінансового управління й за умови якісного проведення дає змогу встановити максимальну кількість проблем, які існують у підприємства [4].

Проведення SWOT-аналізу допоможе розробити стратегію, спрямовану на забезпечення фінансової стабільності, досягнення конкурентних переваг та успіху на ринку.

Список використаних джерел:

1. Гапак Н. М., Капштан С. А. Особливості визначення фінансової стійкості підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2014. Випуск 1 (42). С.191-196.
2. Муромцева Ю. І. Використання SWOT-аналізу для характеристики економіко-географічного положення регіону. *Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Географія та туризм»*, 28 лютого 2024 р., м. Харків. Харків, 2024.
3. Пастухова В. В. Стратегічне управління підприємством : філософія, політика, ефективність. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2002. 302 с.
4. Пілецька С. Т., Коритько Т. Ю. Методика комплексної оцінки антикризового потенціалу підприємства. *Економіка промисловості*. 2018. № 3. С. 76-92.
5. Шевченко Т. Є., Лозовська О. І. Методичні підходи до управління фінансовою стратегією підприємства. *Сучасні проблеми економіки та підприємництва*. 2014. Випуск 14. С. 225-230.
6. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник. 2-ге вид., переробл. і доп. Київ: КНЕУ, 2004. 699 с.

Radmila Pidlypna, Doctor of Economic Sciences, Professor,
Yurii Pidlypnyi, PhD of Technical Sciences, Associate Professor,
Uzhhorod Institute of Trade and Economics of SUTE, Uzhhorod

APPLICATION OF SWOT–ANALYSIS FOR DEVELOPING A STRATEGY TO ENSURE FINANCIAL STABILITY OF A COMPANY

The financial stability of a company depends on the effective work of the management team, who, in conditions of political, economic, and financial instability, must identify and combat internal and external factors to ensure its existence. Conduction a SWOT-analysis will help develop a strategy aimed at ensuring financial stability, achieving competitive advantages, and succeeding in the market.

Наталія Позняковська, к.е.н., доцент,
Національний університет водного господарства та
природокористування,
м. Рівне

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасні виклики та потреба вирішення суспільно значущих в державі проблем посилюють роль та значення громадянського суспільства та його представників – громадських об'єднань. Так, в Україні за час повномасштабної війни було створено і діють близько 6 тисяч громадських організацій та 9 тисяч благодійних фондів, акредитувалося 85 нових філій представництв міжнародних організацій [1]. За цих умов зростає запит зі сторони громадськості на повну та достовірну інформацію про результати діяльності громадських організацій.

У режимі воєнного стану в Україні були значно спрощені правила державної реєстрації громадських формувань [2]. На даний час реєстрація здійснюється незалежно від місцеперебування громадського формування, якщо не встановлені відповідні обмеження (умови). Громадське об'єднання може здійснювати діяльність зі статусом юридичної особи або без такого статусу. Статус юридичної особи надає додаткові можливості для отримання допомог і фінансової підтримки з бюджетів. Проте зобов'язує об'єднання вести облік і складати звітність. За організаційно-правовою формою громадське об'єднання утворюється як громадська організація або громадська спілка (рис. 1).

Громадська організація за чинним законодавством є об'єднанням громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів [2].

Громадські об'єднання	
Добровільне об'єднання фізичних або юридичних осіб приватного права. Основними завданнями є представництво та захист спільних інтересів своїх учасників	
<i>Громадська організація</i>	<i>Громадська спілка</i>
Громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи	Громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи

Рис. 1. Ознаки громадських об'єднань

Основна особливість створення і функціонування громадських організацій, на відміну від інших форм господарювання, полягає у неприбутковій діяльності та цільовому її фінансуванні. Громадські організації вважаються невідприємницькими товариствами, для яких встановлені спрощені правила обліку і звітності [4]. Можуть мати статус неприбуткової організації у разі відповідності сукупності ознак, вказаних у пункті 133.4.1. Податкового кодексу України [5]. На відміну від міжнародної практики щодо визнання неурядових неприбуткових організацій, статус неприбуткової організації в Україні звільняє суб'єкта від сплати податку на прибуток, але не є організаційною формою установ громадського сектору.

Спрощені правила обліку і звітності для невідприємницьких товариств полягають в основному у можливості застосовувати спрощений План рахунків бухгалтерського обліку та скорочену за показниками фінансову звітність.

Для обліку витрат громадські організації використовують рахунки класу 9 «Витрати діяльності». Облік витрат організація буде вести на рахунку 97 «Інші витрати» у разі застосування спрощеного Плану рахунків або на загальному Плані рахунків – рахунку 92 «Адміністративні витрати» і субрахунку 949 «Інші витрати операційної діяльності». Рахунки 8 класу «Витрати за

елементами» громадськими організаціями, як правило, не використовуються. Це пов'язано, вочевидь, з вилученням у спрощеному Плані рахунків рахунку 84 «Витрати операційної діяльності» і 85 «Інші затрати» та виникненні низки питань з визначення елементів і обліку витрат. Вибір варіанту ведення обліку витрат має бути визначений у наказі про обліку політику. Для обліку цільових надходжень, членських внесків, гуманітарної допомоги, інших цільових надходжень громадська організація використовує рахунок 48 «Цільове фінансування і цільові надходження» або 47 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів» у разі спрощеного Плану рахунків. Основна вимога, щоб отримане цільове фінансування визнавалося доходом протягом тих періодів, в яких були зазначені витрати, пов'язані з виконанням умов цільового фінансування. Тому доречно відкривати аналітичні рахунки другого і третього порядку до рахунку 48 за видами надходжень у розрізі програм (проектів, послуг, робіт). Для обліку інших доходів застосовують рахунок 71 «Інший операційний дохід», 73 «Інші фінансові доходи», 74 «Інші доходи». Громадські організації самостійно вирішують питання підготовки повного комплексу, як п'ять форм фінансових звітів, чи скороченої за показниками фінансової звітності у складі балансу та звіту про фінансові результати. Звіт про управління не вимагається, натомість громадська організація має право розкрити поточний стан, проблеми і перспективи розвитку.

Список використаних джерел:

1. Департамент державної реєстрації Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/dep/ddr/departament-derjavnoi-reestratsii>

2. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2022 р. № 209. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF#Text>

3. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>.

4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : закон України від 16.07.1999 року № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

5. Податковий кодекс : кодекс від 02.12.2010 р. №2755-VI. URL: <https://tax.gov.ua/nk/>

Nataliia Pozniakovska, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

FEATURES OF ACCOUNTING OF CIVIL SOCIETY ORGANISATIONS IN MODERN CONDITIONS

The peculiarities of accounting and financial reporting of civil society organizations in Ukraine under modern conditions are determined. The classification of public associations and the influence of the organizational and legal form on the choice of financial statements are considered. Simplification of state registration under martial law is indicated. the status of a non-profit institution according to the tax legislation of Ukraine is indicated.

Леся Рибакова, к.е.н., доцент,
Іванна Галас, студентка 3 курсу,
Ужгородський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ,
м. Ужгород

ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА: ТРАКТУВАННЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА СТРУКТУРА

Власний капітал у діяльності підприємства є ключовим елементом для забезпечення фінансової стійкості й успішної роботи. Він є фінансовою основою для розвитку, здійснення інвестицій, погашення зобов'язань та знижує ризики для кредиторів.

Аналіз літературних джерел свідчить, що не має серед науковців єдності у трактуванні поняття «власний капітал». У таблиці 1 наведені різні визначення цього терміна.

Як бачимо, економічний термін «власний капітал» не має однозначного трактування. Це зумовлено його різноспрямованими функціями, які визначаються наявністю декількох суб'єктів економічних відносин, що мають різні інтереси стосовно власного капіталу. Цими суб'єктами є власники (засновники), кредитори та

держава або муніципалітет. Відповідно до інтересів власників (засновників) сума власного капіталу відображає обсяг їхніх прав. Для кредиторів власний капітал засновника (засновників) виступає критерієм оцінки його (засновника) надійності та гарантом виконання підприємством своїх зобов'язань. Стосовно державного та муніципального інтересу щодо власного капіталу підприємства, то він полягає у зміцненні стабільності підприємства та його розвитку в інтересах всього суспільства [6].

Таблиця 1

**Трактування сутності економічного терміна
«Власний капітал» науковцями**

<i>№</i>	<i>Автор</i>	<i>Визначення власного капіталу</i>
1.	Бугай Н.О. [1]	Власний капітал — це загальна вартість засобів підприємства, які належать йому на правах власності та використовуються ним для формування його активів
2.	Сопко В.В. [2]	Власний капітал - це власні джерела підприємства, які без визначення строку проведення внесені засновниками або залишені ними на підприємстві з уже оподаткованого прибутку
3.	Нужна О.А. [3]	Власний капітал – це загальна вартість власних засобів підприємства, які належать йому на правах власності і використовуються ним для формування його активів
4.	Івченко Л.В. [4]	Власний капітал підприємства – це фінансові ресурси, які воно вкладає для організації і фінансування господарської діяльності
5.	Любар О.О. [5]	Власний капітал – це загальна сума власних джерел фінансування активів, які по праву належать підприємству та сформовані за рахунок внесків власників, а також додатково створених та отриманих в процесі господарської діяльності власних коштів підприємства

Розглядаючи економічну сутність, потрібно відзначити найважливіші характеристики капіталу, які полягають у такому:

- продуктивність: капітал повинен бути продуктивним і генерувати прибуток або вартість;
- реалізованість: капітал повинен бути вкладений у виробництво або у фінансові активи;

- рухомість: капітал повинен бути здатним пересуватися та інвестуватися у різні галузі економіки або регіони;
- окупність: капітал повинен приносити прибуток або віддачу в довгостроковій перспективі;
- ризик: капітал є підвищенням ризику, оскільки існує вірогідність втратити інвестовані кошти.

Ці характеристики визначають роль капіталу у виробництві та розвитку економіки в цілому.

Величина власного капіталу характеризує фінансову стійкість та незалежність підприємства, оскільки це грошові та матеріальні цінності, які належать йому або є його власністю. Важливе значення для визнання у бухгалтерському обліку та звітності має класифікація власного капіталу. Класифікують власний капітал:

- за формою (інвестований, подарований, нерозподілений прибуток);
- за рівнем відповідальності (статутний, додатковий);
- залежно від джерел формування (вкладений, накопичений).

Власний капітал відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» включає такі елементи: зареєстрований (пайовий) капітал у дооцінках, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений капітал, вилучений капітал [7].

Складові власного капіталу відображають вартість активів, що належать підприємству і є джерелами фінансування його діяльності. Отже, власний капітал є основою для початку і подальшого існування будь-якої господарської діяльності і є найголовнішою складовою фінансового стану підприємства.

Список використаних джерел:

1. Бугай Н. О. Власний капітал як складова фінансової системи підприємства: проблематика та шляхи їх вирішення. *Агросвіт*. 2016. № 21. С.19-25.
2. Сопко Василь, Гуцайлюк Зіновій, Щирба Маркіян, Бенько Микола. Бухгалтерський облік : Навчальний посібник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. Тернопіль: Астон, 2005. 496 с.
3. Нужна О. А. Власний капітал сільськогосподарських підприємств: трактування, класифікація, структура. *Економічні науки. Серія облік і фінанси*.

Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. 2012. Вип. 9(33). 4.2. С. 498-507.

4. Івченко Л. В., Удовик Н.Л. Власний капітал: джерела формування та функції. *Молодий вчений*. 2016. № 1(28), Ч. 1. С. 55-59.

5. Любар О. О., Болехівська В. В., Сімаков О. О. Власний капітал та його вплив на розвиток вітчизняної науки. *Економіка та суспільство*. 2019. Випуск №20. С. 144-151.

6. Янчукович Т. В. Власний капітал підприємства торгівлі: сутність та особливості формування. *Приазовський економічний вісник*. 2017. Випуск 2(02). С. 86-90.

7. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затвердженим Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 (зі змінами і доповненнями).

Lesya Rybakova, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Ivanna Halas, 3th year student,
Uzhhorod College of Trade and Economics of SUTE, Uzhhorod

ENTERPRICE EQUITY: NTERPRETATION, CLASSIFICATION, AND STRUCTURE

The efficiency of each business entity is largely determined by the availability of its own capital, the rationality of its structure, and the provision of necessary components for carrying out relevant production, financial, and investment operations.

Наталія Савченко, к.е.н., доцент,
Роман Савченко, к.е.н., доцент,
Поліський національний університет,
м. Житомир

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Розвиток інформаційних технологій є безперервним процесом, що включає в себе перманентні зміни в напрямі вдосконалення та впровадження нових технологій у всі сфери діяльності суб'єктів господарювання, які дозволяють автоматизувати багато рутинних процесів у межах системи бухгалтерського обліку, наприклад, таких як: формування облікової політики, проведення

нарахування виплат працівникам, розрахунок податків, підготовка звітних форм тощо. Це значно зменшує час, який витрачають облікові працівники для виконання цих завдань та знижується ймовірність виникнення помилок. Завдяки використанню цифрових систем, інформаційний обмін та обробка даних стають більш ефективними та точними. Це допомагає уникнути помилок при внесенні даних, підвищує достовірність показників фінансової звітності та сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень. Розвиток аналітичних інструментів та бізнес-інтелекту в сфері бухгалтерського обліку дозволяє проводити більш глибокий аналіз фінансових даних, створювати звіти із бажаною деталізацією показників, здійснювати прогнозування, що сприяє досягненню стратегічних та поточних цілей суб'єктом господарювання.

Суттєвих змін в умовах використання цифрових технологій зазнає організація документування. По-перше, значно зростають обсяги використання електронних документів, по-друге, з'являється можливість автоматичного складання первинних документів [1]. З нашої точки зору, електронний документообіг має численні переваги порівняно з традиційним, паперовим обігом документів:

- електронний документообіг дозволяє передавати документи миттєво, без необхідності їх фізичної доставки. Це робить процес обробки документів набагато швидшим і ефективнішим;
- відсутність потреби у папері, друкарських пристроях, фізичному зберіганні документів та доставці зменшує розмір витрат суб'єкта господарювання;
- відзначається легкість доступу, перегляду та використання первинної та зведеної документації;
- електронні документи захищені шифруванням та доступні лише авторизованим користувачам, що забезпечує більш високий ступінь безпеки і захисту конфіденційної інформації;
- запровадження електронного документообігу сприяє зменшенню використання паперу та інших матеріальних ресурсів, що допомагає знизити негативний вплив на навколишнє середовище;

- стає можливою інтеграція різних програмних продуктів, що дозволяє автоматизувати проведення типових, рутинних дій облікового та адміністративного персоналу (підписання, розсилка, підготовка звітів тощо);

- у цифровому середовищі легко вести контроль та простежувати історію змін документів, що забезпечує більший ступінь прозорості формування облікової документації та відповідність її встановленим нормативно-правовим вимогам.

Хмарні технології дозволяють зберігати великі обсяги облікових даних в хмарних сховищах, що забезпечує легкий доступ до цих даних з будь-якого місця та пристрою, що зв'язаний із глобальною мережею. Хмарні рішення дозволяють обліковим працівникам спільно працювати над документами та звітами, обмінюватися даними та мати постійний доступ до актуальних інформаційних ресурсів. Багато хмарних платформ автоматично забезпечують резервне копіювання даних та високий рівень безпеки, що дозволяє захистити облікову інформацію від втрати або несанкціонованого доступу. Завдяки хмарним технологіям можна підвищити швидкість обробки даних та продуктивність роботи бухгалтерів, оскільки вони можуть працювати з великими обсягами інформації без значних затримок. Хмарні технології легко масштабуються відповідно до потреб бізнесу. Це означає, що суб'єкти господарювання можуть легко збільшувати або зменшувати обсяги використання хмарних ресурсів залежно від зростання або зменшення потреб в них. Загалом, хмарні технології в системі обліку сприяють доступності, ефективності, безпеці й економічності обробки облікової інформації, що робить їх важливим інструментом для сучасних бухгалтерів та інших спеціалістів.

Для обліку й управління підприємством з використанням хмарних технологій свої продукти пропонують: Облік «Saas», «jSolutions», «iFin», «MASTER:БУХГАЛТЕРИЯ», «хмарні» пропозиції для «BAS Бухгалтерія» та інші [2].

Проте слід зазначити, що при використанні інформаційних технологій системою обліку необхідно велику увагу приділяти захисту даних, оскільки зростаюча кількість цифрових загроз може призвести до витоку конфіденційної інформації, крадіжки даних або навіть порушення нормативно-правових вимог ведення господарської діяльності. Важливо використовувати механізми автентифікації (наприклад, паролі, біометричні дані, одноразові коди) та авторизації, щоб забезпечити доступ лише авторизованим користувачам. Регулярне створення та зберігання резервних копій бази даних дозволяє відновити інформацію в разі її втрати або пошкодження.

Список використаних джерел:

1. Бардаш С.В., Грабчук І.Л. Цифрові технології в сфері бухгалтерського обліку: основні можливості та ризики. *Ефективна економіка*. 2021. № 9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2021/20.pdf
2. Михайловина С. О., Матрос О. М., Поліщук О. М. «хмарні» технології як важливий аспект розвитку системи бухгалтерського обліку і оподаткування. *Ефективна економіка*. 2021. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9153>

Nataliya Savchenko, PhD of Economic Sciences,

Associate Professor,

Roman Savchenko, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,

Polissia National University, Zhytomyr

DIGITALIZATION AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF ACCOUNTING

The study of the role of digitalization in the development of accounting allows us to determine its importance in the modern business environment. The use of its elements such as electronic document management and cloud technologies makes it possible to reduce the labor intensity of accounting work, increases the level of data security and allows the use of accounting information for forecasting and strategic planning. However, it is necessary to take into account the challenges associated with the introduction of digital technologies into the accounting system to prevent leakage of confidential information.

Світлана Семенова, к.е.н., доцент,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ

КОДЕКС ЕТИКИ ПРОФЕСІЙНИХ БУХГАЛТЕРІВ У ПРОТИДІЇ GREENWASHING

Кодекс етики професійних бухгалтерів (Code of Ethics for Professional Accountants) [1], розроблений Радою з міжнародних етичних стандартів для бухгалтерів (The International Ethics Standards Board for Accountants – IESBA) [2], забезпечує основу для етичної поведінки та відповідальності бухгалтерів у всьому світі. Незважаючи на те, що його увага зосереджена на забезпеченні чесності, об'єктивності, професійної компетентності, належної уважності, конфіденційності і професійної поведінки, принципи, викладені в кодексі, мають велике значення для протидії такому негативному явищу, як спотворення інформації у вигляді «зеленого відмивання», відомого як greenwashing. Кодекс встановлює стандарти професійного поведінки бухгалтера і дотримання його принципів означає визнання професіоналом своєї відповідальності у сфері обліку, звітності та аудиту в суспільних інтересах [1].

Грінвошинг (Greenwashing) – «зелене відмивання» або «зелений вітринний маркетинг» – потенційно спричиняє серйозні наслідки для компаній, споживачів та довкілля, оскільки означає введення споживачів або зацікавлених сторін в оману щодо екологічних аспектів діяльності компанії, якостей продукту або її послуг [3]. Якщо компанія використовує greenwashing, щоб надати собі «екологічний» імідж, але насправді не вживає дійсних заходів для зменшення свого впливу на навколишнє середовище, споживачі втрачатимуть довіру до цієї компанії та її звітності. Крім того, це може мати негативний вплив на конкуренцію, оскільки дозволить більш вигідно показати недобросовісних учасників ринку, які, застосовуючи greenwashing, безпідставно заявляють

про свою екологічність у порівнянні з тими компаніями, які дотримуються правил і вимог щодо екологічності й правдиво подають інформацію. Також greenwashing означає поширення недостовірної інформації про екологічні показники продукції або послуг, що призводить до неправильних рішень споживачів та недостатнього усвідомлення екологічних проблем і їх посилення в подальшому. У багатьох країнах існують законодавчі стандарти та вимоги щодо екологічних показників звітності, якщо компанія порушуватиме дані вимоги і надаватиме неправдиві відомості, це може призвести до юридичних наслідків та штрафів.

Бухгалтери, особливо ті, хто займається аудитом або наданням звітності, відіграють вирішальну роль у забезпеченні прозорості інформації, поданої у різних формах звітності, та забезпеченні того, щоб екологічні заяви, зроблені підприємствами, були достовірними, точними та надійними. Кодекс етики професійних бухгалтерів є дієвим інструментом у боротьбі з «зеленим відмиванням». Кодекс етики професійних бухгалтерів як основоположний документ встановлює стандарти етичної поведінки для бухгалтерів по всьому світу [4]. Кодекс визначає принципи, які вони повинні враховувати у всіх аспектах своєї професійної діяльності, включаючи добросовісність, об'єктивність, конфіденційність та професійну компетентність. Крім того, кодекс надає настанови щодо вирішення етичних конфліктів та підтримує відповідність вимогам законодавства та стандартів професійної поведінки. Заснований на цих принципах, кодекс етики професійних бухгалтерів сприяє збереженню довіри громадськості до професії та забезпечує високий стандарт професійної практики [5]. Тому, відповідно до Кодексу етики професійних бухгалтерів, чесність є одним з ключових принципів. Від бухгалтерів очікується відвертість і чесність у всіх професійних і ділових відносинах. Цей принцип безпосередньо торкається питання «зеленого вимивання», наголошуючи на важливості правдивого, неупередженого та точного звітування про результативність підприємства і його впливу на навколишнє середовище.

Професійна компетентність і належна ретельність є вкрай необхідними, оскільки від бухгалтерів вимагається підтримка професійних знань та навичок на рівні, необхідному для забезпечення того, щоб клієнти або роботодавці отримували компетентні професійні послуги. Це включає в себе розкриття інформації про екологічні норми, стандарти та найкращі практики, що дозволяє визначати й ефективно вирішувати проблеми, пов'язані з greenwashing.

Щодо конфіденційності, то хоча вона має першорядне значення в бухгалтерському обліку, є винятки, коли мова йде про незаконну діяльність, таку як «зелене відмивання». Якщо бухгалтер дізнається про шахрайство у складанні екологічної звітності або маніпулюванні, викривленні її показників, він має бути зобов'язаний розкрити таку інформацію відповідним органам або зацікавленим сторонам відповідно до етичних і правових норм.

Згідно з кодексом етики професійних бухгалтерів, бухгалтери повинні зберігати об'єктивність і незалежність та бути вільними від конфлікту інтересів. Цей принцип має вирішальне значення для запобігання будь-яким упередженням або впливу, що можуть поставити під загрозу точність екологічної звітності. Незалежні аудити та перевірки, які проводяться бухгалтерами, допомагають перевірити достовірність екологічних тверджень і викрити будь-які спроби «зеленого відмивання» [6]. Відповідно до правил професійної поведінки, очікується, що бухгалтери будуть дотримуватись відповідних законів і правил та уникати будь-якої поведінки, яка може дискредитувати професію. Це включає в себе виступ проти практики «зеленого відмивання» та сприяння прозорості й повноти екологічної звітності [7].

Підводячи підсумок, слід зазначити, що хоча кодекс етики професійних бухгалтерів IESBA насамперед регулює поведінку професійних бухгалтерів у фінансовій звітності та аудиті, його принципи чесності, об'єктивності та професійної компетентності мають велике значення для боротьби з «зеленим відмиванням» - greenwashing. Дотримуючись цих етичних стандартів, бухгалтери

повинні сприяти зміцненню довіри до звітності про навколишнє середовище та, зрештою, допомагати вирішенню зростаючої занепокоєності, пов'язаної з «екологічним відмиванням» [1].

Отже, кодекс етики професійних бухгалтерів є дієвим інструментом у боротьбі з «зеленим відмиванням», оскільки він встановлює стандарти поведінки для бухгалтерів, спрямовані на забезпечення цілісності, об'єктивності та професійної компетентності. Кодекс надає бухгалтерам керівництва, певні рамки для визначення та виявлення нечесних практик, пов'язаних із заявами щодо екологічної діяльності підприємств. Зокрема, принципи добросовісності, професійної компетентності та незалежності допомагають бухгалтерам виявляти та реагувати на випадки недостовірної екологічної інформації та greenwashing. Виконання цих принципів забезпечує прозорість екологічних звітів та будує довіру до них з боку громадськості, сприяє формуванню ефективної системи контролю за достовірністю інформації, яку публікують підприємства.

Список використаних джерел:

1. The International Code of Ethics for Professional Accountants. IFAC, 2018. URL: <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/supporting-international-standards/discussion/international-code-ethics-professional-accountants-key-areas-focus-smes-and-smeps>
2. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів. IFAC, 2018. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/kodex_et.pdf
3. Environmental, Social, and Governance (ESG). URL: <https://www.oecd.org/finance/esg-investing.htm>
4. Голов С.Ф., Голубка Я.В., Костюченко В.М., Кузіна Р.В., Чижевська Л.В. Професійна етика бухгалтера. Житомир : ПП Рута, 2022. 260 с.
5. Фоміна О., Ромашко О., Семенова С. (2022). Професійна етика бухгалтерів: її особливості та проблемні аспекти дотримання етичних принципів. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-42>.
6. Schumacher, K. (2022). Environmental, Social, and Governance (ESG) Factors and Green Productivity: The Impacts of Greenwashing and Competence Greenwashing on Sustainable Finance and ESG Investing. *APQ Productivity Insights*. Vol. 2-11, December 15, 2022. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4303609>
7. Semenova S.M. (2023). Risks of violation of professional ethics of accountants and auditors in the conditions of war against Ukraine. IV International scientific and practical conference «Management and administration in the conditions of countering hybrid threats to national security», Erasmus+ Project «Academic Response to Hybrid Threats» WARN, 610133-EPP-1-2019-1-FI-EPPKA2-CBHE-JP, November 22, 2023, Kyiv, DUIT. P. 257-259.

Svitlana Semenova, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
State University of Trade and Economics, Kyiv

CODE OF ETHICS FOR PROFESSIONAL ACCOUNTANTS AGAINST GREENWASHING

Since greenwashing is not only morally wrong but also can have serious consequences for companies, consumers, and the surrounding natural environment, the Code of Ethics for Professional Accountants is an effective tool in combating greenwashing by establishing standards of behavior for accountants aimed at ensuring integrity, objectivity, and professional competence. This code provides accountants with frameworks for identifying and detecting dishonest practices associated with claims about the environmental activities of enterprises and ensures trust in the credibility of environmental enterprises.

Людмила Столяр, к.е.н., головний бухгалтер,
ТДВ «Чернівецький хімзавод»,
Таїсія Яцко, магістр,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці

ВАЛЮТНИЙ КОНТРОЛЬ: ОБМЕЖУВАЛЬНІ ТЕРМІНИ РОЗРАХУНКІВ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЯХ

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств є одним з шляхів подолання кризи на внутрішньому економічному ринку. Спочатку карантинні умови, тепер військова агресія російської федерації, відсікання ринку за рахунок тимчасово окупованих територій нашої держави призвели до зменшення ринку для бізнесу. Розуміємо, що може не на часі, як кажуть зараз, більше уваги потрібно приділяти підтриманню військових, фінансуванню потреб армії і т.п. Але є економічний фронт, який забезпечує доходи бюджетів всіх рівнів у вигляді

загальнодержавних та місцевих податків і зборів. Крім того, на місцях залишається населення, яке потребує працевлаштування, роботи і, відповідно, гідної оплати праці. Все це призводить до пошуку нових шляхів та розвитку діяльності підприємств шляхом пошуку нових споживачів у країнах Європи.

Отже, здійснення зовнішньоекономічної діяльності в умовах регіональної інноваційної трансформації може сприяти створенню сприятливих умов для сталого економічного розвитку, залучення нових інвестицій та реалізації інноваційних проектів. Зокрема, діяльність у сфері ЗЕД сприяє розвитку зовнішньої торгівлі, розширенню ринків збуту для місцевих товарів та послуг, інноваційних продуктів, що створить додаткові можливості для росту виробництва та збільшення доходів підприємств області та населення. Співпраця з іноземними партнерами у сфері зовнішньої торгівлі може сприяти обміну технологіями та передачі інноваційних рішень, що допоможе підвищити конкурентоспроможність місцевих підприємств та стимулювати їх інноваційний розвиток. Суб'єктам господарювання при здійсненні розрахунків з іноземними партнерами слід притримуватись граничних термінів валютної виручки. Ці граничні терміни з початком російської агресії постійно змінювались і на сьогодні зменшились. Крім того, на державному рівні здійснюється валютний контроль розрахунків за зовнішньоекономічною діяльністю. Суб'єктам господарювання при здійсненні такої діяльності потрібно бути особливо уважними щодо обмежень та термінів валютних операцій, а також розуміти механізм дії валютного контролю та можливі наслідки за порушення вимог законодавства щодо валютних операцій.

Граничний термін розрахунків – це максимальний (кінцевий) строк, встановлений для розрахунків за товар чи послугу, що виникають між сторонами в рамках зовнішньоекономічних договорів. Згідно з Положенням № 5 від 02.01.2019 року «Про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті» (зі змінами) встановлено граничні

строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів, що становлять 365 календарних днів. Тобто строк для контролю розрахунків за ЗЕД-операціями, за якими здійснюється валютний нагляд банківськими установами [3].

Варто звернути увагу, що до операцій, сума яких за курсом НБУ на дату здійснення операції є меншою, ніж 400 000,00 грн, граничний строк за розрахунками не застосовується, оскільки трактується як незначна за розміром операція, відповідно до ст. 20 Закону України від 06.12.2019 р. №361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [5].

Однак згідно з Законом України №959-XII від 21.06.2018 року «Про валюту і валютні операції» (зі змінами), Національний банк наділено правом встановлення/скасування граничних термінів розрахунків для валютних операцій (табл. 1) [2]. А тому задля посилення дисципліни дотримання суб'єктами ЗЕД граничних термінів розрахунків за операціями з експорту товарів та забезпечити повернення валютної виручки в установлені граничні строки розрахунків за окремими операціями з експорту товарів НБУ змінює такі терміни для деяких операцій.

Таблиця 1

Граничні терміни розрахунків за операціями з експорту товарів, робіт, послуг, встановлені НБУ

<i>Умови здійснення операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності</i>	<i>Граничний строк розрахунків</i>
Для всіх здійснюваних операцій з експорту товарів згідно Положення № 5 від 02.01.2019 р. [3]	365 календарних днів
Для операцій, що здійснювалися з 05 квітня 2022 року згідно постанови Правління НБУ від 24 лютого 2022 року № 18 [6]	180 календарних днів
Для операцій з експорту, що класифікуються за кодами УКТ ЗЕД, а саме: 1001, 1002, 1003, 1004, 1005, 1201, 1205, 1206 00, 1507, 1512, 1514, 2306, що були здійснені з 11 листопада 2023 року згідно постанови Правління НБУ від 14.05.2019 року № 18 [7]	90 календарних днів

Періодичний валютний контроль (моніторинг) строків дотримання граничних розрахунків здійснюють комерційні банки, що обслуговують такі розрахунки [4]. Однак банківські установи самостійно не нараховують штрафні санкції, а зобов'язані повідомити про виявлені порушення валютного законодавства Національний банк, а він в свою чергу органи Державної податкової служби України відповідного регіону, що здійснюють нарахування пені та здійснюють її стягнення.

Згідно Закону України № 2374 «Про валюту та валютні операції» порушення резидентами строку розрахунків тягне за собою нарахування пені за кожний день прострочення в розмірі 0,3 відсотка суми неoderжаних грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару) у національній валюті (у разі здійснення розрахунків за зовнішньоекономічним договором (контрактом) у національній валюті) або в іноземній валюті, перерахованій у національну валюту за курсом Національного банку України, встановленим на день виникнення заборгованості. Загальний розмір нарахованої пені не може перевищувати суми неoderжаних грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару) [3].

Отже, на сьогоднішній день Національний банк України, підтримуючи ідеї ризик-орієнтованого підходу при здійсненні валютного контролю операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності використовує обмежувальні терміни розрахунків у ЗЕД як один з важливих інструментів регулювання зовнішньої торгівлі та валютних операцій, спрямованим на забезпечення економічної стабільності та здорового фінансового середовища в країні в цілому, так і конкретного регіону.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 16.04.1991 р. №959-ХІІ «Про зовнішньоекономічну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
2. Закон України від 21.06.2018 р. №2473 «Про валюту та валютні операції». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>.

3. Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті : постанова правління НБУ від 02.01.2019 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005500-19#Text>;

4. Інструкція про порядок валютного нагляду банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів : постанова правління НБУ від 02.01.2019 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007500-19#Text>

5. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 р. №361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

6. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: постанова правління НБУ від 24.02.2022 р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>.

7. Про встановлення винятків та (або) особливостей запровадження граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і внесення змін до деяких нормативно-правових актів, постанова правління НБУ від 14.05.2019 р. № 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0067500-19#Text>.

Lyudmila Stoliar, PhD of Economic Sciences,
Chief Accountant «Chernivtsi khimzavod» ALC,
Taisiia Yatsko, Master's degree student,
Yuri Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi

CURRENCY CONTROL: LIMITATION OF SETTLEMENT TERMS FOR FOREIGN ECONOMIC TRANSACTIONS

The development of foreign economic activities of industrial enterprises by finding new consumers in European countries is one of the ways to overcome crisis phenomena in the domestic economic market. Cooperation with foreign partners in the field of foreign trade can facilitate the exchange of technologies and the transfer of innovative solutions, will help increase the competitiveness of enterprises. At the state level, the national bank carries out currency control of settlements for foreign economic activity. Therefore, the issue of currency control of transactions in the field of foreign economic activity is especially relevant: restrictions and terms of currency transactions, possible consequences for violating the requirements of the legislation on currency transactions. Currency control over operations in the field of foreign economic activity involves limiting the terms of settlements in currency as one of the important tools for regulating foreign trade and currency operations. This is one of the ways to ensure economic stability and a healthy financial environment in the country.

Петро Сук, д.е.н., професор,
Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України «Ніжинський
агротехнічний інститут»,
м. Київ

РОЗРАХУНОК АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ДОХОДУ ВІД ІНШОЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Щоб здійснювати процес виробництва, підприємство повинне застосовувати необоротні активи. Вони можуть використовуватись більш як один раз у процесі виробництва і мають очікуваний строк корисного використання (експлуатації) більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік). Необоротні активи по мірі зносу поступово втрачають свою вартість, яка розподіляється у витрати частинами за допомогою амортизації. Для її розрахунку використовують різні методи. До прикладу, можна застосовувати метод амортизації необоротних активів на основі доходу від іншої операційної діяльності.

Операційна діяльність поділяється на основну й іншу.

Операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю. Основна діяльність – операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу. Інша операційна діяльність – операційна діяльність підприємства, яка не пов'язана з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) [1; 2].

За результатами іншої операційної діяльності підприємства отримується інший операційний дохід. У Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) (форма № 2) інший операційний дохід знаходиться у статті "Інші операційні доходи" за кодом рядка 2120.

У цій статті відображаються суми інших доходів від операційної діяльності підприємства, крім чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг): дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від роялті, відсотків, отриманих на залишки коштів на поточних рахунках у банках, дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій), необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття, дохід від списання кредиторської заборгованості, одержані штрафи, пені, неустойки тощо.

До цієї статті можуть наводитись додаткові статті:

“Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю”, в якій відображається дохід від зміни вартості всіх активів (фінансових інструментів, інвестиційної нерухомості, біологічних активів та інших), які оцінюються за справедливою вартістю. Підприємства, основною діяльністю яких є торгівля цінними паперами, у цій статті відображають дохід від зміни вартості фінансових інструментів, які оцінюються за справедливою вартістю.

“Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції”, в якій відображається дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаних унаслідок сільськогосподарської діяльності [1; 2, п. 3.10].

Узагальнення інформації про інші доходи від операційної діяльності підприємства у звітному періоді, крім доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), ведеться на рахунку 71 “Інший операційний дохід”. Він має такі субрахунки:

710 “Дохід від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю”;

711 “Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти”;

712 “Дохід від реалізації інших оборотних активів”;

713 “Дохід від операційної оренди активів”;

714 “Дохід від операційної курсової різниці”;

- 715 "Штрафи, пені, неустойки";
- 716 "Відшкодування раніше списаних активів";
- 717 "Дохід від списання кредиторської заборгованості";
- 718 "Дохід від безоплатно одержаних оборотних активів";
- 719 "Інші доходи від операційної діяльності" [3; 4].

Можна застосовувати різні методи амортизації необоротних активів відповідно до видів доходу від іншої операційної діяльності, а також за субрахунками до рахунку 71, які формуються на основі: 1) доходу від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю; 2) доходу від купівлі-продажу іноземної валюти; 3) доходу від реалізації інших оборотних активів; 4) доходу від операційної оренди активів; 5) доходу від операційної курсової різниці; 6) доходу від штрафів, пені, неустойок; 7) доходу від відшкодування раніше списаних активів; 8) доходу від списання кредиторської заборгованості; 9) доходу від безоплатно одержаних оборотних активів; 10) інших доходів від операційної діяльності та інші методи.

Метод амортизації необоротних активів на основі чистого доходу від основної діяльності можна вираховувати за двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

У міжнародній практиці існує метод амортизації необоротних активів на основі доходу (revenue-based amortisation method) [5]. Метод амортизації необоротних активів на основі доходу від іншої операційної діяльності можна розглядати як його вид або як окремий метод на основі доходу.

Визначення річної суми амортизації за методом на основі доходу від іншої операційної діяльності визначається як добуток вартості, що амортизується (різниці між первісною і ліквідаційною вартістю), і коефіцієнта амортизації, обчислюється діленням доходу від іншої операційної діяльності за окремі періоди на плановий обсяг доходу від іншої операційної діяльності за увесь період.

Амортизацію необоротних активів за методом на основі доходу від іншої операційної діяльності обчислюють за формулами:

$$CA = (ПВ - ЛВ) \times КА,$$

де: CA – сума амортизації, ПВ – первісна вартість об'єкта, ЛВ – ліквідаційна вартість об'єкта, КА – коефіцієнт амортизації;

$$КА = ДІОД : ПДІОД,$$

де: ДІОД – плановий або фактичний обсяг доходу від іншої операційної діяльності за окремі періоди, ПДІОД – плановий обсяг доходу від іншої операційної діяльності за увесь період.

Розрахунок амортизації необоротних активів за методом на основі доходу від іншої операційної діяльності можливо здійснювати також за іншим варіантом:

$$CA = ДІОД \times КА;$$

$$КА = (ПВ - ЛВ) : ПДІОД.$$

Таким чином, дохід від іншої операційної діяльності можна використовувати як критерій для застосування на його основі методу амортизації необоротних активів.

Нарахування амортизації необоротних активів можна здійснювати за методом на основі доходу від іншої операційної діяльності. Інша операційна діяльність включає види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю, та не пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг).

По видах доходу від іншої операційної діяльності і за субрахунками до рахунку 71 можна використовувати відповідні методи амортизації необоротних активів, що формуються на основі: 1) доходу від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю; 2) доходу від купівлі-продажу іноземної валюти; 3) доходу від реалізації інших оборотних активів; 4) доходу від операційної оренди активів; 5) доходу від операційної курсової різниці; 6) доходу від штрафів, пені, неустойок; 7) доходу від відшкодування раніше списаних активів; 8) доходу від списання кредиторської заборгованості; 9) доходу від безоплатно одержаних оборотних активів; 10) інших доходів від операційної діяльності та ін.

Обчислювати амортизацію необоротних активів за методом на основі доходу від іншої операційної діяльності можна за двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" : Наказ Міністерства фінансів України) № 73. 2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

2. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності : Наказ Міністерства фінансів України № 433. 2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.

3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України № 1591. 2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.

4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України № 291. 1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

5. Clarification of Acceptable Methods of Depreciation and Amortisation, Amendments to IAS 16 and IAS 38 (May 2014). URL: https://library.croneri.co.uk/cch_uk/ias/ias16-amending-201405.

Petro Suk, Doctor of Economic Sciences, Professor,
Separate Division of the National University of Bioresources and
Nature Management of Ukraine
"Nizhyn Agricultural Technical Institute", Kyiv

CALCULATION OF DEPRECIATION OF NON-CURRENT ASSETS USING THE METHOD BASED ON INCOME FROM OTHER OPERATING ACTIVITIES

The essence of income from other operating activities and its reflection in accounting and financial reporting is considered. It is proposed to use the method of depreciation of non-current assets based on income from other operating activities. Depending on types of income from other operating activities and subaccounts to account 71 "Other operating income", the possibility of using different methods of depreciation of non-current assets is determined.

Юрій Тютюнник, к.е.н., доцент,
Світлана Тютюнник, к.е.н., доцент,
Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава

ПОКАЗНИКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ В ОЦІНЮВАННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Більшість дослідників в оцінюванні ефективності грошових потоків суб'єктів господарювання пропонують використовувати різноманітні за економічним змістом коефіцієнти, серед яких: коефіцієнт ліквідності грошового потоку, коефіцієнт ефективності грошового потоку, коефіцієнт чистого поповнення грошових засобів, коефіцієнт грошового поповнення операційної маржі, коефіцієнт участі грошових коштів та їх еквівалентів в оборотних активах, коефіцієнт обертання грошових коштів та їх еквівалентів, коефіцієнт кореляції позитивного та від'ємного грошових потоків [1, с. 173-174; 2, с. 853].

Водночас в аналізі ефективності грошових потоків важливими є показники рентабельності, під час розрахунку яких порівнюється фінансовий результат із залишком грошових коштів та величинами грошових потоків (табл. 1).

Залежно від мети аналізу в чисельнику показників рентабельності грошових потоків можуть бути різні види фінансових результатів підприємства: чистий фінансовий результат, валовий прибуток (збиток), фінансовий результат від операційної діяльності, фінансовий результат до оподаткування.

Під час формулювання висновків необхідно враховувати, що підвищення показника рентабельності залишку грошових коштів в умовах їхнього зменшення не є однозначно позитивним результатом. Зростання рентабельності грошових коштів таким шляхом може негативно позначитися на абсолютній ліквідності підприємства. Ефективним можна визнати використання грошових коштів, якщо частка високоліквідних активів підприємства відповідає поточним потребам у них.

Таблиця 1

Показники рентабельності грошових потоків*

Показник	Формула розрахунку	Економічний зміст
Рентабельність залишку грошових коштів, %	$P_3 = \Phi_p / 3Г \times 100$, де Φ_p – фінансовий результат діяльності підприємства; $3Г$ – середній залишок грошей та їх еквівалентів	Сума прибутку (збитку), що припадає на 1 грн грошей та їх еквівалентів, які перебувають у розпорядженні підприємства у середньому протягом періоду дослідження
Рентабельність отриманих грошових коштів, %	$P_o = \Phi_p / ГП_d \times 100$, де $ГП_d$ – додатний грошовий потік	Сума прибутку (збитку), що припадає на 1 грн грошових коштів, які отримало підприємство
Рентабельність витрачених грошових коштів, %	$P_B = \Phi_p / ГП_B \times 100$, де $ГП_B$ – від'ємний грошовий потік	Сума прибутку (збитку), що припадає на 1 грн грошових коштів, які витрачені підприємством
Рентабельність чистого грошового потоку, %	$P_{чгп} = \Phi_p / ЧГП \times 100$, де $ЧГП$ – чистий грошовий потік	Сума прибутку (збитку), що припадає на 1 грн чистого грошового потоку

*Джерело: [3, с. 188].

Оцінюючи рентабельність отриманих і витрачених грошових коштів, слід брати до уваги особливості формування відповідних показників. Наприклад, зниження рентабельності витрачених грошових коштів не слід розглядати як негативний результат поточної діяльності підприємства, якщо така тенденція зумовлена збільшенням виплат, які забезпечать позитивну динаміку прибутку в майбутньому. Не є негативним також зниження рентабельності отриманих грошових коштів, якщо збільшилося надходження коштів від господарських операцій, фінансовий результат, за якими буде виявлений у майбутніх періодах.

За вихідною інформацією, наведеною у табл. 2, проведемо розрахунок та проаналізуємо динаміку показників рентабельності грошових потоків підприємства (табл. 3).

1. У таблиці 3 відображається позитивне числове значення (без знака «-»).

Таблиця 2

**Вихідна інформація для розрахунку показників
рентабельності грошових потоків**

Показник	Порядок розрахунку за даними форм № 1, 2, 3 (З-Н) (рядки)
Чистий фінансовий результат: прибуток	Ф. № 2: 2350 (2355)
Гроші та їх еквіваленти:	
а) на початок року	Ф. № 1: 1165, гр.3
б) на кінець року	Ф. № 1: 1165, гр.4
Додатний грошовий потік	Ф. № 3 (З-Н): (3195+3295+3395), суми зі знаком «+»
Від'ємний грошовий потік	Ф. № 3 (З-Н): (3195+3295+3395), суми зі знаком «-»
Чистий грошовий потік	Ф. № 3 (З-Н): 3400

Таблиця 3

Показники рентабельності грошових потоків підприємства

№ з/п	Показник	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+, -)	
				абсолютне	відносне, %
1.	Чистий фінансовий результат: прибуток, тис. грн	30904	482	-30422	-98,4
2.	Гроші та їх еквіваленти, тис. грн:				
	а) на початок року	3669	5300	+1631	+44,5
	б) на кінець року	5300	5247	-53	-1,0
3.	Середній залишок грошей та їх еквівалентів, тис. грн ((п.3а+п.3б)÷2)	4485	5274	+789	+17,6
4.	Додатний грошовий потік, тис. грн	17685	2086	-15599	-88,2
5.	Від'ємний грошовий потік, тис. грн ¹	16054	2139	-13915	-86,7
6.	Чистий грошовий потік, тис. грн	1631	-53	-1684	×
7.	Рентабельність залишку грошових коштів, % (п.1÷п.3×100)	689,1	9,1	-680,0	×
8.	Рентабельність отриманих грошових коштів, % (п.1÷п.4×100)	174,7	23,1	-151,6	×
9.	Рентабельність витрачених грошових коштів, % (п.1÷п.5×100)	192,5	22,5	-170,0	×
10.	Рентабельність чистого грошового потоку, % (п.1÷п.6×100) ²	1894,8	×	×	×

2. Розраховується за умови позитивного значення чистого грошового потоку ($\text{п.6} > 0$).

Отже, показники рентабельності грошових потоків мають негативну динаміку. Так, значення рентабельності залишку грошових коштів показує, що у 2022 р. у розрахунку на 1 грн середнього залишку грошей та їх еквівалентів було одержано 6,89 грн чистого прибутку, а у 2023 р. це співвідношення зменшилося до 0,09 грн. Таке зниження пояснюється тим, що за зменшення чистого прибутку на 98,4 % середній залишок грошей та їх еквівалентів збільшився на 17,6 %.

Унаслідок випереджального скорочення чистого прибутку порівняно зі скороченням додатного та від'ємного грошових потоків рівень рентабельності отриманих та витрачених грошових коштів, як відсоткове відношення чистого прибутку до, відповідно, додатного та від'ємного грошових потоків, знизився зі 174,7 до 23,1 % та зі 192,5 до 22,5 %.

У 2022 р. у розрахунку на 1 грн чистого грошового потоку було одержано 18,95 грн чистого прибутку, а у 2023 р. рентабельність чистого грошового потоку не визначалася через від'ємне його значення (-53 тис. грн).

Комплексне застосування показників рентабельності грошових потоків підприємства дає змогу визначити рівень ефективності використання залишку коштів, встановити збалансованість додатного та від'ємного грошових потоків, узагальнити позитивні та негативні тенденції, наявні та потенційні проблеми, що пов'язані з формуванням та використанням грошових коштів.

Список використаних джерел:

1. Роганова Г. О., Шірінян Л. В. Оцінка ефективності управління грошовими потоками підприємств харчової промисловості на основі дискримінантної функції. *Економічний вісник*. 2020. № 4. С. 170-180.

2. Чемчикаленко Р. А., Бондаренко Н. В., Кравченко О. І. Грошові потоки підприємства: особливості оцінки ефективності їх формування та використання. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 16. С. 851-854.

3. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Полтава : Видавництво ПП «Астрая», 2020. 434 с.

Iurii Tiutiunyk, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
Svitlana Tiutiunyk, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
Poltava State Agrarian University, Poltava

INDICATORS OF PROFITABILITY IN ASSESSING THE EFFICIENCY OF CASH FLOWS OF THE ENTERPRISE

The expediency of using profitability indicators in assessing the efficiency of the company's cash flows is substantiated. The method of calculation is presented and the economic content of indicators of profitability of the balance of funds, received funds, spent funds and net cash flow is revealed. The peculiarities of the calculation of indicators of the profitability of cash flows based on the information of the financial statements of the enterprise were considered, and an assessment of their actual values and dynamics was carried out.

Петро Хомин, д.е.н., професор,
Тернопільський державний технічний університет,
м. Тернопіль

РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ЧИ ІЛЮЗІЇ?

При всьому бажанні ствердної відповіді на запитання в першій частині заголовка тез доводиться переходити до останньої ідіоми. Адже після афоризму: «Зусилля багатьох талановитих і самовідданих професіоналів створили не набагато більше, ніж декілька урочистих фраз для ілюстрації системи, винайденої 500 років тому» [3, с. 72] ілюзії стосовно облікової теорії й практики лише укріпились.

Оскільки, незважаючи на широкий доступ до зарубіжної літератури, з неї почерпнуто лише перекручення назв книг, в яких експлуатуються англомовна термінологема management чи грецького походження strategy з неодмінним долученням іменника облік і багаторазовим повторенням цих словосполучень в

плеоназмах текстів багатосторінкових опусів під рубриками посібників чи підручників. Але, як парадокс – із традиційною відсутністю викладу в них бодай якоїсь конкретної методики облікових процедур і втратою реальності щодо ірраціональності цих іншомовного походження дефініцій. Не кажучи вже про їхню конкретизацію за кореспонденцією рахунків.

Зате зі зливою звинувачень у бік бухгалтерського обліку, мовляв, наука, «яку назвали «бухгалтерським обліком», ...опинилася на узбіччі науково-технічного прогресу і не вийшла із зародкового стану...», тож він «набуде ознак науки лише у випадку приведення у відповідність назви до існуючої реальності новітнього часу – епохи постіндустріального суспільства», тож замість бухгалтерського обліку «суб'єкти підприємництва вимагають адекватного (так у цитованому тексті – П. Х.) інформаційного забезпечення для свого тривалого і успішного існування» [2, с. 4].

Й спочатку спробували в якості такої адекватності виставити креативний облік, стверджуючи, що він нібито «є поглибленням моделі фінансового обліку», причому «з точки зору менеджера – одне з джерел інформації, що має великий ступінь довіри, оскільки ґрунтується на даних системного обліку» [2, с. 312-313], тож його треба негайно впроваджувати на підприємствах. Поза тим, що споконвіку він оцінюється як «застосування хитрощів «творчої» бухгалтерії [1, с. 10]. Потім пошестю стали компіляції з перекладних зарубіжних видань англо- і німецькомовних авторів, у яких превалує вдалий маркетинговий трюк – підтасування під іменник «облік» прикметників «управлінський», «стратегічний», або долучення до нього ключового терміна «метатеорія». Що стало флером для нелегітимної «прихватизації» представниками владних структур повноцінних активів під камуфляжем їхнього зносу та шаленої інфляції 90-х років. За чим мовчки спостерігали бухгалтери й учені, заворожені антиподами фізичного й морального зносу та амортизації будівель і споруд, машин і механізмів etc. Перший бо став їм полудою на очах, яка донині в

обліковій теорії, незалежно від того, який прикметник із наведених вище до неї не приклеюють, залишається terra incognita.

Бо зрозуміло, що перенести вартість будівлі чи станка на новостворений продукт жодний факір не в змозі: зношуються вони індивідуально, залежно від дбайливого (чи не) використання, а не огульно за якимись абстрактними відсотками, як ото прийнято в бухгалтерському, пардон, фінансовому обліку. Про безслідно зниклу амортизацію ці персонажі воліють не згадувати, тим паче, що й анонімні «облікові воєводи», як висловлювався О. Рудановський, подібно до схрещення вужа й їжака, тобто рахунки зносу основних засобів й амортизації, на першому з яких традиційно відображалася втрата вартості необоротних активів унаслідок їхньої експлуатації, а другий мав би відображати нагромадження фінансових засобів для їхнього простого відновлення, інкогніто об'єднали в конгломерат – один синтетичний рахунок, який дає можливість безбоязно затуманювати нецільове використання цих коштів – показовим є списання в 2015 р. понад 9 млрд грн у галузі транспорту України.

І можна було би знехтувати тим, що більшість наших громадян, які мали б регулярно отримувати дивіденди за юридично засвідчену їм частку загальнонародного добра, змушені втішатися пустопорожніми сертифікатами, коли б його власниками стали інновативно налаштовані менеджери на кшталт Г. Форда й Лі Яккока. Та ба, про це не мріється, позаяк турботи нових «бізнесменів» діаметрально протилежні – вичавлювання з отриманих об'єктів власності якомога більших статків. Але не для відтворення зношеної виробничої бази з технологіями минулого століття, а інновативної матеріалізації їх у віллах і яхтах, аби хизуватися ними за рубежем.

Проте висвітлити всі аспекти окресленої проблеми в тезах неможливо, тож її наступні дослідження, безумовно, перспективні.

Список використаних джерел:

1. Амеліна О. В. Креативний облік та маніпулювання фінансовою звітністю. *Вісник Львівської комерційної академії*. 2011. С. 9-12.

2. Пушкар М. С., Чумаченко М. Г. Ідеальна система обліку: концепція, архітектура, інформація. Тернопіль: Карт-бланш, 2011. 336 с.

3. Hendriksen Eldon A., van Breda Michael F. Teoria Rachunkowosci. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002. 904 s.

Еріка Югас, к.е.н., доцент,
Марія Симочко, старший викладач,
Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Ужгород

ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Розвиток підприємства потребує результативну адаптацію до зміни зовнішніх та внутрішніх факторів, в тому числі удосконалення практики ведення обліку та аналізу витрат на виробництво, з метою відповідності постійно зростаючим інформаційним запитам керівництва. Наявна ситуація зумовлена зростанням інфляції у більшості країн світу внаслідок зростання вартості енергоносіїв, наслідків карантинних обмежень, воєнними діями, стрімким розвитком та впровадження нових технологій. В таких умовах актуальність проблеми управління витратами на підприємстві вимагає всебічного, глибокого аналізу облікових даних про витрати.

Ідентифікація та розподіл витрат виробництва – це важливий та водночас складний елемент організації та розвитку виробничо-господарського механізму підприємств. Від належного облікового відображення витрат на виробництво, їхнього дослідження та ефективного управління залежить рентабельність виробництва, виявлення внутрішніх резервів розширення номенклатури виробництва та резервів оптимізації собівартості продукції, розрахунок вартості реалізації одиниці продукції, розрахунок економічної ефективності від впровадження організаційно-технічних заходів, а також обґрунтування рішень стосовно виробництва нових видів продукції.

Витрати підприємства виступають об'єктом уваги з боку управління, органів оподаткування, державних контролюючих органів, потенційних інвесторів, а отже вимагає деталізованого представлення у фінансовій звітності, належного облікового відображення. Від точності і своєчасності відображення витрат на виробництво в бухгалтерському обліку залежить точність і достовірність фінансового результату, який відображає та розподіляє підприємство, з якого утримують та сплачують податки до державного та місцевого бюджетів.

Витрати виробництва – це сукупність витрат живої праці та праці, уречевленої в засобах виробництва, на всіх стадіях створення продукції [1]. Витрати, що включаються до собівартості продукції (робіт, послуг), визначає НП(С)БО 16 «Витрати», та передбачає їх групування за такими елементами [2]: матеріальні витрати; витрати на оплату праці; відрахування на соціальні заходи; амортизація основних фондів і нематеріальних активів; інші витрати. Класифікація витрат відповідно до економічних елементів витрат дозволяє окреслити структуру собівартості, порівнювати з витратами підприємств аналогічних галузей, здійснювати цілеспрямовану політику покращення економіки підприємства в цілому. Однак за межами даної класифікації залишається можливість визначення собівартості однієї одиниці продукції. Тому у фінансовій звітності підприємства публікують загальні витрати на виробництво за елементами для формування загальної оцінки економічного стану підприємства, однак зберігають підприємницьку таємницю в частині вартості одиниці продукції, методики розподілу витрат та інше. Для розрахунку витрат на одиницю продукції використовують класифікацію у розрізі статей витрат (калькуляційні статі).

На противагу розглянутій класифікації витрат, калькуляція розширює можливості врахування витрат, що прямо пов'язані з виробництвом продукції відповідно до номенклатури виробів. Калькуляція представляє собою сукупність матеріальних витрат, а також пов'язаних витрат з обслуговуванням та налагодженням,

управлінням виробництва в розрізі номенклатури видів виробів. За цих умов калькуляція здається тотожною собівартості, оскільки складається з аналогічних статей витрат, що і собівартість продукції в цілому по підприємству, проте деталізує складові статей витрат в розрахунку на одиницю продукції.

У теорії та практиці відсутня єдина методика визначення собівартості одиниці продукції, оскільки відображає індивідуальні властивості продукції, стратегію розвитку підприємства, особливості галузі та інше. Основою калькуляції виступає акумулювання витрат на виробництво з подальшим розподілом на готову продукцію в розрізі номенклатури. Узагальнюючи, можна відзначити, що калькуляція становить реєстрацію і класифікацію розподілу затрат для розрахунку собівартості продукції, наданих послуг, виконаних робіт.

Перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) встановлюється підприємством самостійно.

Для обчислення собівартості калькуляційної одиниці використовують систему прийомів, тобто методи калькуляції, вибір яких залежить від типу виробництва, його складності, наявності незавершеного виробництва, тривалості виробничого циклу, номенклатури продукції, що виробляється [3].

Залежно від повноти включення в собівартість продукції загальновиробничих витрат розрізняють такі методи обліку витрат і калькуляції собівартості [4]: метод обліку змінних витрат; метод обліку витрат за повною собівартістю.

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та розкриття її у фінансовій звітності в Україні визначає НП(С)БО16 «Витрати» [2]. Це положення передбачає обов'язковість включення до історичної (фактичної) собівартості продукції лише виробничих витрат: прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати і загальновиробничі витрати. Загальногосподарські (адміністративні) витрати не включено до виробничої собівартості, а разом з витратами на збут та іншими операційними витратами

відносять до витрат періоду. За цих умов сучасна виробнича собівартість менша за виробничу на розмір загальногосподарських витрат, як її розраховували раніше. На розсуд підприємства здійснюється розрахунок повної виробничої собівартості для аналізу і контролю витрат за видами продукції, центрами витрат і сферами [2].

Метод обліку витрат і калькулювання включає в себе сукупність прийомів обліку виробничих витрат і способів обчислення собівартості одиниці продукції (робіт, послуг). Особливості технології виробництва та характеру продукції, виконуваних робіт, наданих послуг визначають організацію обліку витрат на підприємстві.

Залежно від типу виробництва витрати на виробництво обліковуються декількома методами: позамовним, попередільним, нормативним та комбінованим.

Отже, в умовах ринкових відносин питанням сутності, формування, обліку витрат та собівартості продукції потрібно приділяти більше уваги. Для цього необхідно: визначити номенклатуру витрат для планування й обліку конкретному суб'єкту; розробити методику підрахунку й оцінки залишків незавершеного виробництва, а також порядок визначення результатів господарської діяльності та ін. При цьому велику роль повинно відіграти використання методів обліку витрат та визначення (калькуляції) собівартості, що, в свою чергу, дає підприємству переваги в аналізі, визначенні своїх цілей, закономірностей розвитку фірми та її особливостей.

Список використаних джерел:

1.Завгородній А. Г., Вознюк Г. Л., Партин Г. О. Облік і аудит : термінологічний словник. Львів : Центр Європи, 2002. 671 с.

2.Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» № 318 від 31.12.1999 р.(зі змінами і доповненнями).

3. Мандрика О. В. Методи обліку витрат та калькуляції собівартості продукції. *Проблеми матеріальної культури*. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34921/10-Mandraka.pdf?sequence=1>

4.Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : [навч. посіб.] / В. В. Сопко. Київ: КНЕУ, 2006. 526 с.

Erika Yuhas, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Mariia Symochko, Senior lecturer,
Uzhhorod Institute of Trade and Economics of SUTE, Uzhhorod

PRODUCTION COSTS AS OBJECT OF ACCOUNTING

In the context of market relations, more attention needs to be given to the essence, formation, accounting of costs, and the cost of production. For this purpose, it is necessary to determine the nomenclature of costs for planning and accounting to a specific entity, develop a methodology for calculating and evaluating the remains of unfinished production, as well as the procedure for determining the results of economic activity and others. In this process, the use of cost accounting methods and the determination of cost of production play a significant role, which, in turn, gives the enterprise advantages in analysis, defining its goals, patterns of development, and unique characteristics of the firm.

Людмила Яловега, к.е.н., доцент,
Ольга Лега, к.е.н., доцент,
Тетяна Прийдак, к.е.н., доцент,
Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава

СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

За умов невизначеності результативність діяльності суб'єктів господарювання здебільшого залежить від рівня ефективності оперативного й стратегічного управління, його адаптації до ймовірних змін внутрішнього та зовнішнього бізнес-середовища. Наукові дослідження підтверджують вагомe значення управлінського обліку в системі менеджменту діяльності підприємств агросфери, де особливого значення набувають такі економічні категорії, як витрати, методи обліку витрат та методи калькулювання продукції (робіт, послуг). Витрати виробництва

господарюючого суб'єкта є важливим елементом відтворювального процесу первинної ланки, що акумулюють у собі витрати на спожиті ресурси в процесі виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг). Зауважимо, що наразі не існує єдиного підходу до визначення категорії «витрати виробництва», оскільки одні вчені розглядають це поняття як частину операційного циклу господарюючого суб'єкта, а інші – як вартісний показник, що впливає на формування фінансових результатів діяльності підприємства. На наше переконання, ці два підходи можна звести до єдиного цілісного поняття, доповнюючи його судженням, що витрати є ключовим важелем впливу як на фінансовий результат, так і на можливість перспективи існування підприємства загалом, адже добре сплановане й економічно обґрунтоване управління витратами підприємства є завданням системи управлінського обліку, націленої на підвищення ефективності підприємницької діяльності та досягнення стратегічної мети суб'єкта господарювання.

Вочевидь, вагоме значення для побудови системи управлінського обліку має класифікація витрат. У більшості вітчизняних сільськогосподарських підприємствах прослідковується єдиний підхід до групування витрат, визначення бази розподілу, розроблення методичних прийомів системи контролю витрат, проте із урахуванням особливостей технології виробництва кожної окремої галузі сільського господарства. Натомість зарубіжні дослідники акцентують увагу на тому, що в основі класифікації витрат лежить принцип «різні напрями класифікації – для різних функцій управління», оскільки групування витрат є необхідною складовою в управлінні різними секторами суб'єкта господарювання. Як результат, витрати класифікуються за 3 напрямками:

1. Для оцінки запасів, визначення собівартості продукції та прибутку (спожиті й неспожиті; витрати на продукцію й витрати періоду; основні й накладні; прямі й непрямі; одноелементні й комплексні; продуктивні й непродуктивні, інші).

2. Для контролю й регулювання (регульовані й нерегульовані; заплановані й незаплановані; нормовані й ненормовані та ін.).

3. Для ухвалення управлінських рішень й планування (постійні й змінні; релевантні й нерелевантні; середні й граничні, ін.).

Вибір пріоритетного напрямку класифікації витрат для потреб ефективного управління, на нашу думку, має здійснюватися, враховуючи організаційно-технологічні особливості діяльності суб'єкта господарювання, а впровадження системи управлінського обліку вимагає від працівників бухгалтерії організації внутрішніх правил щодо її обґрунтування, виходячи з інтересів менеджменту підприємства. В економічній літературі виокремлюють напрям класифікації витрат, що передбачає маркетингові, технологічні й технічні наукові дослідження, зокрема, використання функціонально-вартісного аналізу, що розглядається як стратегічний. Ще один напрям класифікації витрат ґрунтується на потребах бюджетування; калькулювання продукції (робіт, послуг); формування внутрішніх управлінських звітів із деталізацією аналізу виявлених відхилень фактичних витрат від їх запланованого рівня; розроблення заходів щодо раціонального використання ресурсів підприємства, а також збуту продукції (робіт, послуг) за центрами відповідальності та в цілому по підприємству. Разом із тим, важливим аспектом є обґрунтування вибору методів обліку витрат та методів калькулювання продукції (робіт, послуг), а також розподілу повноважень між управлінським персоналом.

Організація системи управлінського обліку на підприємствах агросфери передбачає вирішення ключових завдань, зокрема: формування моделі ощадного виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг); розширення асортименту та підвищення якості продукції (робіт, послуг); формування цінової політики конкурентоспроможної на ринку; аналіз витрат виробництва та формування системи контролю витрат. Зазвичай, система контролю витрат ґрунтується на «нормативному методі витрат», який уможливорює ведення оперативного контролю за витратами виробництва. Важливість впровадження «нормативного методу витрат» у діяльність сільськогосподарських підприємств та доцільність його застосування обґрунтував Ю. Я. Литвин [2], на

базі наукових досліджень автор розробив методичні рекомендації щодо його застосування, проте незважаючи на певні переваги методу, він так і не набув широкого використання у сільськогосподарських підприємствах. На нашу думку, це пояснюється технологічними особливостями галузей аграрного сектору.

Узагальнюючи вищевикладене, варто виокремити три системи організації управлінського обліку:

- управлінський облік виокремлений із фінансового;
- управлінський облік є незалежним від фінансового;
- управлінський облік відсутній, а облік витрат виробництва

відноситься до завдань фінансового обліку [1].

Характерними ознаками першої системи організації управлінського обліку є деталізація даних щодо витрат виробництва та витрат за сегментами діяльності у розрізі асортименту продукції, а також наявності рахунків для обліку відхилень фактичної собівартості від планових показників.

За другої системи організації управлінського обліку (автономному його веденні), використовується метод «витрати-обсяг-прибуток». Відтак, окремо обчислюється результат від фінансової діяльності, а управлінський облік побудований на використанні методу «змінних витрат» або «повних витрат», проте можуть застосовуватися й інші методи.

Третя система, на нашу думку, є більш досконалою, але має свої обмеження, оскільки не може одночасно використовуватися при формуванні даних за центрами відповідальності та сегментами діяльності та також у вирішенні тактичних і стратегічних завдань. Варто відзначити, що сучасні умови господарювання потребують удосконалення методологічних підходів до побудови системи організації управлінського обліку, зокрема в частині методів обліку витрат та калькулювання продукції, методів контролю за витратами та їх узгодження між собою.

Отже, система організації управлінського обліку, що характеризується витратами їх класифікацією та поведінкою, методами обліку витрат й методами калькулювання продукції

(робіт, послуг), системою аналізу та контролю за витратами потребує належного інформаційного забезпечення, що уможливить не тільки розраховувати економію витрат або їх перевитрати, а й виявити причини таких явищ, врахувавши технологію й організацію виробництва та інші особливості підприємств аграрної галузі. До того ж, розроблення загальної системи кодуювання витрат виробництва сприятиме розвитку системи внутрішнього контролю за витратами виробництва у розрізі центрів відповідальності та бюджетуванню витрат задля деталізації їх аналізу.

Список використаних джерел:

1. Жук В. М. Здобутки науково-практичної школи з бухгалтерського обліку в сільському господарстві. *Бухгалтерський облік, контроль і аналіз*: Міжнар. зб. наук. праць. Вип. 2(5). Житомир: ЖДТУ, 2006. С. 141-154.
2. Литвин Ю. Я. Теоретичні основи нормативного методу обліку витрат на виробництво у сільському господарстві. Київ, 1970. 136 с.

Yaloveha Liudmyla, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Leha Olha, PhD of Economic Sciences, Professor,
Priydaк Tetiana, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Poltava State Agrarian University, Poltava

MANAGEMENT ACCOUNTING ORGANIZATION SYSTEM: THEORETICAL ASPECT

The peculiarities of the formation of the management accounting system at agricultural enterprises are considered. It was determined that production costs, their classification, which determine cost accounting methods and methods of calculating products (works and services) are of great importance in the formation of this system. Three systems of organization of management accounting are distinguished: management accounting is separated from financial accounting; management accounting is independent from financial accounting; there is no management accounting, and the accounting of production costs belongs to the tasks of financial accounting.

It is summarized that the management accounting system needs proper information support, which will make it possible not only to calculate cost savings or their overspending, but also to identify the causes of such phenomena, to take into account the technology and organization of production and other features of agricultural enterprises.

Олена Ярмолюк, к.е.н., доцент,
Поліський національний університет,
м. Житомир

ПОДАТКОВА СКЛАДОВА У ФОРМУВАННІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Повномасштабна війна, розв'язана росією, суттєво вплинула на економіку України. Військовий конфлікт спричинив окупацію частини території країни, масову міграцію трудового населення, масштабні руйнування інфраструктури, спад економічної активності та суттєве скорочення виробництва майже у всіх галузях. Внаслідок цих негативних процесів місцеві бюджети недоотримали значної частини коштів, особливо у регіонах, де тривають активні бойові дії.

Перед місцевими громадами виникло питання, за рахунок яких надходжень вони зможуть утримувати комунальні органи, заклади первинної охорони здоров'я, освіти, надавати соціальну допомогу, займатись ліквідацією наслідків військового вторгнення, відбудовою пошкодженої інфраструктури, допомагати армії та постраждалим з окупованих територій. Тому дослідження місцевих бюджетів України та аналіз структури їх надходжень мають важливе значення для вирішення економічних і соціальних проблем країни в умовах сьогодення.

Основна частина доходів місцевих бюджетів України у 2023 р.і була сформована громадами самостійно – за рахунок податкових надходжень (67% доходів загального та спеціального фондів із трансфертами). Трансферти з державного бюджету становили менше третини – 27% (рис. 1).

У 2023 році відбулось збільшення надходжень до загального фонду місцевих бюджетів у порівнянні з 2022 роком – на 11% (43,8 млрд грн) або на 25,5% (90 млрд грн) порівняно з 2021 довоєнним роком. У цілому до місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) надійшло 441,9 млрд грн [2].

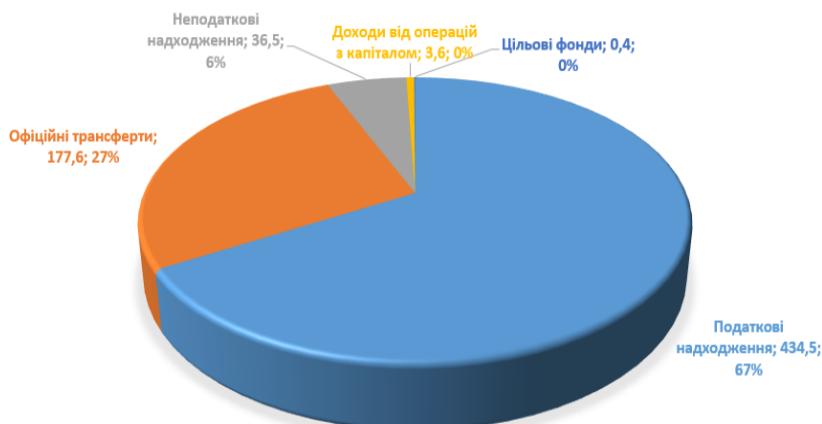

Рис. 1. Структура доходів місцевих бюджетів у 2023 році,
млрд грн; %*

*Джерело: складено за [1].

Найбільший приріст доходів у місцевих бюджетах у 2023 р. порівняно з 2022 р. відбувся у тих регіонах, до яких перемістились фізичні особи – ВПО та релокувався бізнес з територій, на яких ведуться активні бойові дії або окупованих росією. Серед таких областей: Київська (+26%), Черкаська (+20,8%), Закарпатська (+17,5%), Рівненська (+16,2%). Значно скоротилися надходження відповідно у Луганській (-59,9%), Херсонській (-28,0%), Донецькій (-16,2%) та Запорізькій (-5,3%) областях.

У структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів (рис.2) ключова роль належала податку на доходи фізичних осіб – 65% (289,4 млрд грн); частка єдиного податку у доходах становила 13% (55,8 млрд грн); плата за землю – 8% (34,5 млрд гривень); надходження від акцизного податку – 5% (22,4 млрд гривень); податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки – 3% (14,5 млрд грн); податку на нерухоме майно – 2% (9,1 млрд грн).

Структура фактичних надходжень до загального фонду місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) за 2023 рік (441 875,0 млн грн)

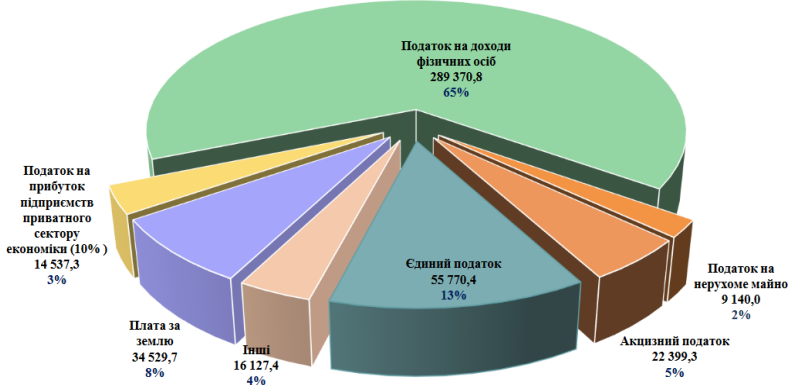

Рис. 2. Структура надходжень до загального фонду місцевих бюджетів у 2023 році, млн грн, %*

*Джерело: [2].

Проте у динаміці за місяцями надходження до місцевих бюджетів від податків були нерівномірними. Якщо у січні–жовтні приріст надходжень загального фонду місцевих бюджетів був позитивним, то у вересні, листопаді та грудні 2023 року динаміка мала від’ємне значення: -1,4 млрд грн; -26,2 млрд грн та -67,3 млрд грн відповідно.

Частково негативна динаміка пояснюється зупиненням прийнятих у 2022 році антикризових заходів уряду щодо послаблення податкового тиску. Так, з 1 серпня 2023 року платники єдиного податку третьої групи, які використовували спрощену систему оподаткування зі ставкою у 2%, були переведені на попередньо встановлений режим оподаткування (на відповідну групу єдиного податку або загальну систему оподаткування), на якій зазначені платники податку перебували до обрання особливостей оподаткування. Відбулися зміни у термінах сплати єдиного податку: якщо єдиний податок з 2% ставкою сплачувався щомісячно (впродовж 30 днів після

закінчення звітнього місяця), то зі ставками 3% та 5% перераховується щоквартально (впродовж 50 днів після закінчення звітнього кварталу). Відтак, у вересні та грудні 2023 року надходження за єдиним податком мали негативну динаміку у порівнянні з 2022 роком та становили -14,7% та -16,5%.

Спад надходжень від податку на доходи фізичних осіб у листопаді та грудні 2023 р. (на -61,3% та -25,4% відповідно) зумовлений Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України» від 08 листопада 2023 р. № 3428-IX. За прийнятими реформами податок з доходів фізичних осіб, утриманий з військових, з 1 жовтня вилучається з місцевих бюджетів та перенаправляється до спецфонду з держбюджету на виробництво та закупівлю спецобладнання для військових, нові технології та посилення матеріально-технічного забезпечення сектору оборони.

Отже, хоча у 2023 році спостерігався значний приріст надходжень до державного бюджету, внаслідок перерозподілу «військового» податку з доходів фізичних осіб та скасування спеціальної групи єдиного податку зі ставкою у 2%, частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету скоротилась у 2023 р. на 6,6% і становила 17,8%, що дорівнює показнику 2011 року

Значна частина громад сьогодні не одержує плату за землю та податки на нерухоме майно, оскільки земельні ділянки та нерухомість, зараховані до Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією РФ проти України, звільнені від оподаткування. Ті підприємства, які розташовані поблизу зон бойових зіткнень та/або знаходяться під постійними обстрілами, сьогодні втратили свою ділову активність, оскільки не володіють у достатній кількості трудовими ресурсами, мають проблеми з постачанням сировини,

нарощуванням обсягів виробництва та збутом продукції, логістикою тощо.

Отже, російська агресія вкрай негативно вплинула на фінансове забезпечення територіальних громад і перерозподіл бюджетних коштів. Серед основних напрямів нарощування доходів місцевих бюджетів можна виділити заходи, які спрямовані на: впровадження режиму жорсткої економії бюджетних коштів; пошук інвестицій, грантів на розвиток бізнесу, що давав би додаткові робочі місця; запровадження податкових пільг для підприємств з іноземними інвестиціями; залучення активів міжнародних донорів і партнерів у розвиток громад; запровадження ефективної системи контролю за надходженнями та видатками бюджетів; створення резервного фонду для непередбачуваних витрат тощо.

Список використаних джерел:

1. Онищук Ігор. Аналіз місцевих бюджетів за 2023 рік. URL: <https://hromady.org/analiz-miscevix-byudzhativ-za-2023-rik/>
2. Довідка щодо виконання доходів загального фонду місцевих бюджетів за 2023 рік. URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhativ>

Olena Yarmoliuk, PhD in Economics, Associate Professor,
Polissia National University, Zhytomyr

TAX COMPONENT IN THE FORMATION OF LOCAL BUDGETS UNDER CONDITIONS OF WARTIME

The article considers the peculiarities of formation of the revenue side of local budgets of Ukraine under martial law. The structure of the revenue side of local budgets is studied and a detailed analysis of its components is carried out. An analysis of the dynamics of tax revenues in the context of local taxes and fees is carried out. Measures to increase local budget revenues during the war are proposed.

Olha Vdovichena, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,

Anna Krymska, PhD of Technical Sciences, Senior Lecturer,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

DEVELOPMENT AND CHALLENGES OF IMPLEMENTATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES IN THE SPHERE OF DIGITAL MANAGEMENT

Artificial intelligence emerged in the middle of the last century, but it has been widely used since the 90s of the twentieth century when artificial intelligence technologies were combined with robotics. Since 2010, the development of information systems and technologies has made it possible to combine deep learning with big data due to the growth of digital capacities, which has accelerated the introduction of artificial intelligence technologies in all areas of human activity, including digital management. Digital management is a targeted impact on the object of management through the use of digital technologies and tools that optimise and automate the management decision-making process.

Management efficiency is primarily based on the information received by the manager. Artificial intelligence technologies solve the problem of collecting, organising, and summarising data, followed by processing and storing it. Obtaining data based on artificial intelligence includes the following steps:

- 1) primary information processing;
- 2) identification of features;
- 3) machine learning.

The first stage involves scaling the data and then converting it into a readable form. The second stage involves the identification of significant features and dimensionality reduction. At the third stage, the algorithm processes and generates important data for further use. Machine learning technologies, which are a class of artificial intelligence methods, first became available for widespread use with

the launch of Google Brain in 2010 and the Google Prediction API in 2012. Today, such technologies are available in almost every software product. They help to reduce fraud, increase customer trust, and increase demand by personalising services.

In the field of project management, generative artificial intelligence, which in 2018 was the basis of the generative pre-trained transformer, is used to analyse historical data to plan and optimise a project, identify potential risks and opportunities, and formulate various project implementation options. Machine learning, natural language processing, time series analysis, clustering, and predictive modelling are used in risk management.

In the field of human resources, artificial intelligence is used in hiring and training. Technologies analyse candidate data and match it with requirements, avoiding human bias. This ensures fast and fair recruitment. To adapt new employees and improve the skills of existing ones, hiring managers develop courses using various platforms. For example, the Lingio platform, created in 2023, allows for the development of individual courses based on specific textual material prepared by the hiring manager. Artificial intelligence independently analyses data, presents it in the form of short presentations and tests to consolidate knowledge. In addition, it is possible to personalise the course for an individual employee, as well as translate materials into more than 100 languages, which is especially useful for international companies [1].

Thus, the introduction of artificial intelligence technologies into the field of digital management has undeniable advantages. However, the use of these technologies can also be accompanied by certain difficulties. First of all, the country in which the business operates must be ready to implement the relevant technologies. The Government AI Readiness Index is used to determine the degree of readiness. As of the end of 2023, Ukraine ranked 60th among other countries with an index value of 53.29, which is associated with a low level of innovation and human capital, as well as slow infrastructure development. Despite the availability of data, the effective functioning

of artificial intelligence in Ukraine requires high values of other indicators and the digital transformation of the economy. For example, due to the availability of innovative potential, a high level of management, availability, and representativeness of data, European countries such as Germany and France ranked 8th and 6th, respectively, and the United States of America ranked 1st in 2023, scoring 84.8 points [2].

Other disadvantages of introducing artificial intelligence include the following:

- use of off-the-shelf solutions (implementation of off-the-shelf solutions based on artificial intelligence does not take into account the specifics of an individual entity's activities, which may lead to inaccurate or incorrect conclusions and proposals);

- high costs (the costs of implementing artificial intelligence and its support are among the highest, due to the use of state-of-the-art hardware and software, as well as the need for a personalised approach);

- security breaches (providing AI technologies with confidential data can lead to its leakage into the network and use by malicious actors, which increases the need to improve data protection systems);

- increased unemployment (automation of the management system may lead to a reduction in the number of human resources involved in the management process, but scientists argue that the development of artificial intelligence will not lead to an outflow of labour, but will only change the requirements for employees, in particular, determine the need for high computer literacy);

- the need for sufficient input information (despite the fact that most materials are digitised, some information remains inaccessible to computers);

- reduction of the efficiency of human management (relying on artificial intelligence, a person can become dependent on technology and lose their own skills and abilities).

The growth of corporate investment in artificial intelligence indicates the potential for the development of relevant technologies, despite the challenges. In order to achieve competitive advantages in the market, along with the introduction of artificial intelligence in the management sphere, it is necessary to ensure appropriate legislative changes, information protection, and staff development.

References:

1. The best AI tools for HR in 2024: a complete guide. HR online: training HR managers remotely - HR courses at Mike Prytula's HR Academy. URL: <http://ukr.prytula.academy/tpost/frm9ju8111-naikrasch-nstrumenti-shtuchnogo-ntelektu>.
2. Gov AI readiness index. *Oxford Insights*. URL: <https://oxfordinsights.com/ai-readiness/ai-readiness-index/>

Ольга Вдовічена, к.е.н., доцент,
Анна Кримська, к.т.н., старший викладач,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

РОЗВИТОК ТА ВИКЛИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СФЕРІ ЦИФРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Розвиток інформаційних систем і технологій дозволив поєднати глибоке навчання з великими даними, що прискорило впровадження технологій штучного інтелекту в усі сфери людської діяльності, включаючи цифровий менеджмент. Технології штучного інтелекту вирішують завдання збору, організації та узагальнення даних з подальшою їх обробкою та зберіганням. Впровадження технологій штучного інтелекту в сферу цифрового менеджменту має незаперечні переваги. Для ефективного функціонування штучного інтелекту в Україні необхідні високі значення інших показників та цифрова трансформація економіки.

Valeriia Peniuk, PhD of Economic Sciences, Senior Lecturer,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

ASSESSMENT OF PERSONNEL POTENTIAL OF ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF WAR

The development of the economy of any country in the world, the competitiveness of its industries, and the adaptation of enterprises to the conditions of war depend on both the quantity and quality of human resources. Modern approaches to enterprise management (including personnel and personnel) today require the use of new human resources management tools in order to achieve high economic results. In conditions of general intellectualization of production, man becomes its main driving force, even in particularly difficult conditions and conditions of constant threats. Objective socio-economic processes force enterprises to focus on innovative development, and a special role in this is played by personnel potential, timely assessment, development and management of which can expand the capabilities of the enterprise, bring it to a new competitive level, and ensure its sustainable development. Personnel potential is also a key factor in the economic development of enterprises, because the formation of highly qualified personnel is a resource capable of providing not only quantitative, but also qualitative results.

The level of development of personnel potential directly affects the competitive capabilities of the enterprise. In turn, a competitive enterprise strives to use the capabilities of employees as effectively as possible, creating all the conditions for the fullest return and intensive development of their potential. Achieving optimal interaction between a person and an organization is a very difficult, but at the same time important strategic task of every successful organization. In our country, in the conditions of constant competition and threats, the key to the success of any enterprise is the effective use of already existing personnel potential, as well as the creation of conditions for

professional and qualification development, career growth and expansion of the profile, skills and abilities of personnel.

Planned and well-founded formation of the personnel potential of the enterprise will allow solving the following tasks: establish the ratio of the number of employees with different professional qualifications and socio-demographic characteristics to achieve the maximum correspondence between the structures of work, workplaces and personnel; to ensure the optimal degree of loading of employees for full use of their personal potential and improvement of their work efficiency; to optimize the structures of employees with different functional content of work.

It is important to realize that the crisis prompts Ukrainian businesses to take truly heroic and unprecedented actions. However, real recovery is possible only if the long-term effects of such measures are maintained. Therefore, ideas and intentions alone are not enough. Quick and deep changes are needed: moving away from a narrow perception of challenges regarding human capital and realizing the scale of a person's role at work, rethinking the usual approaches to working with personnel, finding and establishing new practices that would take into account the needs of employees, their life circumstances, and health, vocation and opportunities.

The conditions of constant threats (pandemic, missile attacks, disconnection of strategic infrastructure objects) are the conditions faced by many company managers and their HR teams in the process of managing personnel potential [1]. Nevertheless, the following are the most common problems [2]:

- shortage of skilled labor in some industries;
- a large flow of labor migration abroad;
- low level of salaries and unstable working conditions;
- ineffective management of talent and career development of employees;
- the need to adapt to rapid changes in technologies and approaches to business;
- deterioration of the economic situation in the country and geopolitical turbulence.

Taking into account the previous studies [1] and the war conditions in which the enterprises of Ukraine are located, we believe that it is necessary to take into account such personal competence as self-control in emergency situations (or in a state of threats) in order to determine the level of personnel potential of enterprises. To calculate the value of this indicator, it is important to test the employee before hiring (simulate situations that affect the self-control of the individual, for example, turn on air alarms or conduct psychological tests) and involve a professional psychologist in such testing.

Therefore, in the conditions of war, personnel potential is the main factor in achieving high economic results of the activity of any enterprise. Lack of understanding of the importance of constant assessment of its level will lead to a decrease in the labor productivity of each employee and, as a result, a decrease in the financial results of the enterprise in general. It is not enough to be guided only by basic indicators to assess the level of personnel potential, but to take into account the conditions in which the enterprise operates and its personnel work.

References:

1. Peniuk V.O. (2020). Features of HR management under pandemic condition. *Bulletin of the Chernivtsi Institute of Trade and Economics. Economic sciences*. Issue. IV(80). P. 138-151. URL: <http://herald.chite.edu.ua/content/download/archive/2020/v4/10.pdf>
2. Haustova K.M., Dem'yanovich E. (2023). Management of the personnel potential of the enterprise in conditions of modern instability. *Economy and society*. Issue. 56 p. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2989/2909>

Валерія Пенюк, к.е.н., старший викладач,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

ОЦІНКА КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах війни кадровий потенціал є головним фактором досягнення високих економічних результатів діяльності будь-якого підприємства.

Відсутність розуміння важливості постійної оцінки його рівня може призвести до зниження продуктивності праці кожного працівника і, як наслідок, зниження фінансових результатів підприємства загалом. Недостатньо керуватись лише базовими показниками для оцінки рівня кадрового потенціалу, а варто брати до уваги умови, в яких діє підприємство та працює його персонал.

Володимир Бедзир, старший викладач,
Ужгородський торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Ужгород

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ

Глобальне поширення пандемії COVID-19, а потім воєнна агресія стали значним ударом для української індустрії туризму. Карантинні обмеження та обмеження воєнного стану спровокували низку проблем у сфері туризму та супутніх галузях. Туристичні потоки скоротилися: в'їзний туризм у 4 рази, а виїзний у 2,6 рази порівняно з 2019 роком [1]. Туристична галузь країни опинилася в тривалій невизначеності, зазнала значних матеріальних збитків і, відповідно, втратила інвестиційну привабливість. Державна «Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року», затверджена Кабінетом Міністрів України в березні 2017 року, стала сумнівним орієнтиром ще у 2020 році з введенням пандемічних карантинних обмежень, а з початком війни фактично втратила організаційно-цільову актуальність. Наразі немає жодних ознак, що уряд працює над розвитком туризму хоча б у тих регіонах країни, які не постраждали від конфлікту, але зазнали певного демографічного переформатування внаслідок внутрішньої міграції та тимчасового переміщення населення із зон бойових дій.

На Закарпатті – єдиному регіоні, де не впроваджувався комендантський час в силу його географічного розташування,

криза в індустрії туризму виявилася не такою глибокою та тривалою. З перших днів війни засоби розміщування в краї почали заповнюватися біженцями і швидко перепрофілювалися, фактично стали пансіонатами, прилаштованими для довготривалого – і на той час здебільшого безоплатного – проживання людей, які приїхали в регіон аж ніяк не відпочивати. В цей період Закарпаття, населення якого не перевищує 1,2 млн, прийняло понад півмільйона внутрішньо переміщених осіб.

З осені 2022 року туристична індустрія регіону працює майже в штатному режимі. Почала поновлюватися та навіть розвиватися туристична інфраструктура. Так, якщо станом на 2021 рік мережа закладів розміщення в області нараховувала 511 об'єктів, то на кінець 2023 року кількість зросла до 705 об'єктів, з одночасною місткістю близько 30000 осіб. Окрім того, ще понад 500 суб'єктів сільського зеленого туризму надають послуги з розміщення, харчування та організації дозвілля. Показово, що протягом 2022 року до місцевих бюджетів регіону сплачено на 65,7% більше туристичного збору, аніж за попередній рік; в 2023 році обсяги туристичного збору зросли ще на 13,8% і становили 22 160,7 тис. гривень [2].

Винятково спекотне літо 2023 року виявилось рекордним в розрізі туристичних потоків, натовпи туристів спостерігалися на всіх діючих туристичних локаціях, особливо на водних об'єктах – водоймах, басейнах, термалах, аквапарках. Це загострює проблему екологічного навантаження Карпат і вимагає відповідних інфраструктурних зрушень принаймні в сфері водопостачання, водовідведення та утилізації сміття.

Уклавши Угоду про асоціацію з ЄС, наша країна зобов'язана дотримуватися і «Водної рамкової директиви ЄС», відповідно до якої вода, на відміну від будь-якого комерційного продукту, є спадщиною, яку необхідно охороняти, захищати та відповідно з нею поводитися [3].

За реальними запасами прісної води Україна вважається однією з найменш забезпечених у Європі – близько 1 тис. кубометрів

води на 1 жителя. Приміром, у Швеції та Німеччині цей показник становить 2,5 тис. кубометрів, у Франції – 3,5 тис., Великобританії – 5 тис. кубометрів. За останні 20 років обсяг водоспоживання в Україні зріс майже вдвічі; за рівнем раціонального використання водних запасів та якості води Україна, за даними ЮНЕСКО, посідає 95 місце серед 122 країн світу [4].

Кожна сьома річка України тече в Закарпатті, а це 9 426 річок сумарною довжиною 19 723 км, причому всі вони належать до басейну ріки Тиси. Кліматичні особливості останніх років (малосніжна зима, спекотне бездощове літо) спричиняють суттєве зменшення річкового стоку і пониження рівня підземних вод, що загострює водну проблему в регіоні. Так, із 579 населених пунктів області тільки 97 (16,8%) мають централізовані мережі водопостачання, загальною довжиною 978 км. Каналізаційних мереж ще менше – 642 км, до того ж деякі з них не оснащені навіть примітивними очисними спорудами. Загалом в області існує 22 каналізаційно-очисних споруд, і лише три з них забезпечують нормативну очистку стічних вод населених пунктів. При цьому обласна цільова Програма «Питна вода Закарпаття» на 2012-2020 роки проіснувала тільки на папері, не отримавши жодної гривні фінансування [5].

Найгірша ситуація склалася в сільській місцевості, де домогосподарства, за винятком одиниць, що змонтували автономні каналізаційні системи закритого типу, традиційно скидають відходи життєдіяльності – не лише людей, а й свійських тварин – у придорожні канави. Внаслідок чого якість поверхневих вод, а отже й колодязів, із яких домогосподарства (в тому числі й ті, що надають послуги зеленого туризму) користуються питною водою, не відповідають санітарно-епідеміологічним нормам, і фактично ця вода може використовуватися лише для технічних потреб (полив, прання тощо). Не набагато краща ситуація зі свердловинами, які ніяк не обліковуються, але в наявності в більшості домогосподарств, і середня глибина яких становить 17-27 метри. Вода в свердловинах хоч і чистіша, ніж у колодязях, однак

перевищує норми з мінералізації (особливо солями заліза), тобто вважати її питною можна дуже умовно.

Засмічення русел і заплав річок твердими і рідкими побутовими відходами є однією з головних водно-екологічних проблем, специфічної для української частини басейну р. Тиси, в яку зрештою попадають всі комунальні стоки регіону. Тиса є річкою міжнародною, протікає територією Угорщини, Румунії, Сербії, а отже, проблеми в її басейні на Закарпатті мають очевидні негативні наслідки й для низки країн ЄС. Це означає, що нам потрібно тісно співпрацювати з сусідами, а в найближчій перспективі й спільно управляти водними ресурсами басейну річки Тиси за принципами, прийнятими в ЄС.

Очевидно, щоб вирішити екологічні проблеми водних ресурсів регіону, не потрібно чекати ні вступу України до Європейського Союзу, ні адекватних в сенсі стратегічного планування та фінансового забезпечення державних програм регіонального розвитку (приміром, програми розвитку Українських Карпат). Необхідно вже сьогодні, опираючись на чинне законодавство, на рівні місцевого самоврядування виробити, затвердити і, головне, дотримуватися спільних, єдиних і обов'язкових комунальних правил співжиття в територіальній громаді. До того ж за кількістю мешканців багато закарпатських сіл явно перевищують типові європейські містечка (3000-9000 тис. осіб). Потрібна відповідна державна воля на давно вже назріле адміністративно-територіальне переформатування сільських населених пунктів, з чіткими статусними як повноваженнями, так і зобов'язаннями, насамперед щодо житлово-комунальної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР; ред. від 01.01.2024. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>
2. Управління туризму та курортів Закарпатської ОДА. URL: https://www.facebook.com/tourism.oda/?locale=uk_UA
3. Директива Європейського парламенту і Ради 2000/60/ЄС від 23.10.2000; ред. від 20.11.2014.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text
4. Україна комунальна. Експертний веб-сайт. URL: <http://jkg-portal.com.ua/ua>

5. Про результати виконання обласної Програми «Питна вода Закарпаття на 2012-2020 роки» : Рішення Закарпатської обласної ради №285 від 24.06.2021. https://zakarpal-rada.gov.ua/docs/rishennya/8/3_sesion_1/rish_285.pdf

Volodymyr Bedzyr, Senior Lecturer,
Uzhgorod Institute of Trade and Economic of SUTE, Uzhgorod

ENVIRONMENTAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF TOURIST INFRASTRUCTURE IN THE REGION

The problems of increasing ecological load due to the uncontrolled development of tourism infrastructure and the increase of tourist flows in Transcarpathia are considered. Attention is focused on the vulnerability of the region's water resources, Ukraine's non-compliance with international obligations in the field of water supply, sewerage and waste disposal, and the lack of effective state and regional development programs for the Carpathian region.

Олена Бозуленко, к.е.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

МАРКЕТИНГОВИЙ ПІДХІД ДО СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Тема соціального підприємництва в останні роки здобула значний науковий і практичний інтерес як в Україні, так і в усьому світі. Розгляд цього явища став об'єктом досліджень для теоретиків, які націлені на глибше розуміння його природи, принципів і потенціалу. Зокрема, ці дослідження допомагають у розкритті особливостей взаємодії соціальних підприємств зі суспільством та економікою загалом.

Практична сфера також активно використовує концепції соціального підприємництва для розробки та впровадження

новаторських ідей, орієнтованих на розв'язання соціальних проблем, які часто здійснюються у вигляді масштабних програм або проєктів, спрямованих на підтримку потреб спільнот і підвищення їхнього добробуту. Як у теоретичній, так і у практичній площині соціальне підприємництво продовжує здобувати визнання та становити собою значний інструмент для позитивних змін у суспільстві.

В Україні за різними джерелами функціонує приблизно 1000 соціальних підприємств. Частина або всі доходи цих підприємств направлені на підтримку громадських і благодійних організацій або фондів, а також на фінансування окремих видів послуг для малозахисчених соціальних груп.

За даними «Економіко-правового аналізу соціального підприємництва в Україні», здійсненого за фінансової підтримки Європейського Союзу, розбіжності у визначенні соціального бізнесу у національних законодавствах країн Європи не стали на заваді виведення статистики масштабу цього явища. В Європі налічується більш як 2 мільйони соціальних підприємств, на яких працюють майже 11 мільйонів працівників (6% від усіх працівників у регіоні), це становить 10% від усього європейського бізнесу [1]. У програмних документах Європейського Союзу соціальна відповідальність бізнесу визначається як ефективний механізм, що «пропонує перелік цінностей, на основі яких можна побудувати більш згуртоване суспільство та здійснити перехід до сталої економічної системи» [2].

У сучасних умовах існує необхідність удосконалення концепції управління маркетингом шляхом впровадження нових підходів та розширення її горизонтів. Зростаюча взаємозалежність економічних і соціальних процесів сприяє інтеграції у маркетинг різноманітних соціальних складових, таких як забезпечення зайнятості, гуманізація умов праці, постійна підготовка та перепідготовка кадрів, а також залучення працівників до управлінських процесів підприємства [3].

Соціально-відповідальний маркетинг є концепцією, відповідно до якої підприємство аналізує потреби та побажання споживачів і впроваджує інтегрований підхід у всіх сферах своєї діяльності для задоволення цих потреб, з одночасним збільшенням добробуту як працівників підприємства, так і всього суспільства [4].

За два роки війни еволюція трендів у маркетингу суттєво змінилася і тепер дедалі більше акцентується на європейських цінностях, що призвело до посилення розвитку соціального підприємництва, яке спрямоване на задоволення соціальних потреб населення. Цей вид бізнесу акцентує на соціальному впливі, а не на максимізації прибутку, сприяючи створенню робочих місць для уразливих груп населення, упровадженню інклюзивних практик і підтримці сталого розвитку.

Якщо бізнес займається благодійністю і направляє частину свого прибутку на допомогу Збройним Силам України або тим, хто цього потребує найбільше, важливо використовувати маркетингові інструменти для інформування клієнтів про це. Така інформація може значно збільшити зацікавленість споживачів у придбанні товарів або послуг компанії, оскільки багато людей підтримують ідею благодійності та соціальної відповідальності [5]. Знання про те, що їхні покупки сприяють добродійним цілям, може стати ключовим мотиватором для придбання товарів або послуг, а також допоможе підняти позитивний імідж бренду не тільки в країні, але й за її межами. Актуальність розвитку вітчизняного брендингу в межах соціально-етичного маркетингу в умовах євроінтеграції набуває особливого значення, адже спрямоване на розширення політичних і економічних зв'язків між Європейським Союзом та Україною, що дозволить українським підприємствам розширити ринок збуту та надасть можливість зарекомендувати себе на світовому ринку, одночасно актуалізуючи морально-етичні, правові, ідеологічні та інші норми суспільного буття людей [6].

Маркетинг і соціальна відповідальність стають все більш актуальними у процесі євроінтеграції для країн, які прагнуть вступити до Європейського Союзу або поглибити свої зв'язки з

ним. Євроінтеграція передбачає адаптацію до стандартів та вимог ЄС, включаючи сферу маркетингу та соціальної відповідальності.

Маркетинговий підхід до сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу в умовах воєнного конфлікту та європейської інтеграції полягає в активному використанні маркетингового інструментарію для підтримки та поширення цінностей соціальної відповідальності серед підприємств та споживачів. Він передбачає залучення уваги до соціальних ініціатив та проєктів (благодійність, екологічні починання, програми соціальної допомоги тощо), націлених на підтримку постраждалих від війни, а також на сприяння досягненню міжнародного мирного врегулювання конфлікту. Крім того, цей підхід включає активну підтримку процесу європейської інтеграції через просування цінностей співпраці, міжкультурного діалогу та міжнародного партнерства. Застосування маркетингових стратегій у цих сферах дозволяє підприємствам впливати на суспільство та споживачів, сприяючи соціальній стабільності та розвитку у європейському напрямку.

Для цього необхідно підприємництву рішуче наголосувати на своїй готовності приєднатися до соціально відповідальних ініціатив, особливо тих, які підтримують мир та співпрацю в умовах війни через публічні заяви керівництва, розміщення відповідної інформації у медіа, соціальних мережах та інших каналах комунікації. Бізнес повинен постійно підтримувати гуманітарні програми й ініціативи, спрямовані на покращення життя людей, постраждалих від війни шляхом надання фінансової підтримки, ресурсів або товарів для допомоги потерпілим. З урахуванням вимог ЄС до маркетингової діяльності, підприємства повинні дотримуватися етичних стандартів у своїх рекламних кампаніях та комунікаціях зі споживачами. Це означає уникання оманливої реклами, підтримку чесної конкуренції та захист прав споживачів. Умови євроінтеграції повинні також стимулювати підприємства до розробки інноваційних продуктів і послуг, які

відповідають потребам ринку ЄС і вимогам щодо сталого розвитку та соціальної відповідальності в умовах війни.

Цю думку підтверджує і моніторинг настроїв українців, ініційований дослідницькою компанією Factum Group Ukraine. Найбільша кількість респондентів знають про допомогу Україні (населенню та захисникам) від українського бізнесу, котрий працює в Україні (67%) і від міжнародного бізнесу (59%). За результатами опитування для споживачів на сучасному етапі важливим є забезпечення того, щоб під час військових дій в Україні компанія або бренд насамперед виявляли підтримку Збройним Силам України та захисникам (39%), а також своїм співробітникам (18%). Подальшим пріоритетом є здатність компанії відновлювати або продовжувати свою діяльність (якщо ситуація дозволяє) (14%) і підтримувати загальне населення (12%). У поточних умовах 42% споживачів розглядають відновлення рекламної активності брендів за доцільне, в той час як 22% вважають це неактуальним [7].

Отже, соціальне підприємництво виконує важливу роль у сучасному світі, сприяючи соціальному прогресу та створюючи нові можливості для розв'язання складних проблем суспільства в умовах війни.

Загалом, маркетинговий підхід до сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу є ефективним інструментом для позитивного впливу на суспільство, підвищення конкурентоспроможності та формування стійкого позитивного іміджу компанії. В умовах війни та нестабільності, які супроводжуються економічними труднощами та соціальними викликами, бізнес зобов'язаний виявляти відповідальність перед суспільством та дбати про свою репутацію, враховуючи стратегічні цілі на шляху до європейської інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Соціальне підприємництво в Україні. Економіко-правовий аналіз. URL: <https://euneighbourseast.eu/news/publications/social-entrepreneurship-in-ukraine-economic-and-legal-analysis/>.

2. Communication from the European Commission (2017). Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information) (2017/C215/01). URL: [http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XC0705\(01\)&from=EN](http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XC0705(01)&from=EN)

3. Wren Daniel A., Bedeian Arthur G. (2009). History of Management Thought. John Wiley & Sons. 560 p.

4. Манаєнко І. М., Шевченко Д. С. Концептуальні засади соціально відповідального маркетингу на підприємствах з імпортною діяльністю. *Ефективна економіка*. 2020. №11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_11_39.

5. Вовчанська О. М., Іванова Л. О. Особливості реалізації інструментів маркетингу в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1293>.

6. Формування та управління брендинговими технологіями підприємств регіону в умовах євроінтеграції : монографія / колектив авторів за загальною редакцією д.е.н., проф. Вдовічена А. А. Чернівці, 2023. 108 с.

7. Factum Group Ukraine. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни. URL: <https://cases.media/en/news/socialna-vidpovidalnist-biznesu-v-umovakh-viini>.

Olena Bozulenko, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

MARKETING APPROACH TO PROMOTING BUSINESS SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE CONTEXT OF WAR ON THE PATH TO EUROPEAN INTEGRATION

The significance of social entrepreneurship, which has garnered great interest both in Ukraine and worldwide, is considered. The impact of social enterprises on society and the economy, as well as their potential in addressing social issues, is noted. The role of marketing and social responsibility in the successful functioning of social entrepreneurship is highlighted, emphasizing the importance of actively engaging businesses in social initiatives. The importance of social entrepreneurship as a tool for positive societal change, particularly in times of war and the process of European integration, is underscored.

Оксана Верстяк, к.е.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА РЕГІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Кіберзлочинність та кібертероризм на сьогодні становлять серйозну загрозу для регіональної та світової безпеки. Вони можуть мати різноманітні форми і прояви, включаючи крадіжку конфіденційної інформації, шахрайство, віруси, атаки на критичну інфраструктуру та багато іншого.

Одна з ключових проблем полягає в тому, що кіберзлочинці та кібертерористи можуть діяти анонімно з будь-якого місця у світі, що робить їх важкими для виявлення та зупинення. Вони можуть використовувати широкий спектр інструментів і технік, щоб проникнути в системи, викрасти дані або завдати шкоди.

Загроза кібертероризму стає особливо небезпечною через можливість атак на критичну інфраструктуру, таку як енергетичні системи, фінансові установи, медичні системи тощо. Пошкодження або відключення цих систем може призвести до серйозних наслідків для громадської безпеки та економічної стабільності.

В Україні були зареєстровані кібератаки на державні установи, банки, енергетичні підприємства та інші критичні інфраструктурні об'єкти. Деякі з найвідоміших інцидентів включають кібератаку на енергетичну систему, яка призвела до відключення електропостачання у деяких регіонах, а також атаки на банки та фінансові установи з метою крадіжки грошей або конфіденційної інформації.

Кібератаки в регіонах України можуть включати широкий спектр інцидентів, від спростовуваних сайтів до серйозних порушень безпеки критичних інфраструктурних об'єктів. Найбільш поширеними об'єктами кібератак є державні установи, банки, енергетичні компанії, телекомунікаційні мережі та інші критичні інфраструктурні об'єкти. Розглянемо основні етапи кібератак (рис. 1).

Рис. 1. Етапи кібератак

Саме тому необхідні корпоративні процеси для запровадження кібербезпеки (рис. 2).

Рис. 2. Корпоративні процеси для запровадження кібербезпеки

Безпека даних – процес захисту конфіденційності, цілісності та доступності даних від несанкціонованого доступу, втрати, пошкодження або розкриття.

Засоби, які дають найкращі результати:

- цифрування даних;
- встановлення багаторівневої системи доступу до даних;
- резервне копіювання;

- встановлення антивірусного програмного забезпечення.

Для боротьби з загрозами, країни повинні співпрацювати на міжнародному рівні, обмінюючись інформацією та ресурсами, розробляючи та впроваджуючи ефективні кіберзаходи безпеки, інвестуючи в кіберзахист та розвиток технологій, що містять в собі безпекові функції. Також важливо підвищувати свідомість громадськості про кібербезпеку та забезпечити надійність та захищеність критичних інфраструктур.

Список використаних джерел:

1. Найбільші кібератаки проти України з 2014 року. Інфографіка. (б.д.). Новини України та світу. Головні і останні новини-NV. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/najbilshi-kiberataki-proti-ukrajini-z-2014-roku-infografika-1438924.html>
2. Limba, T.,Plèta, T.,Agafonov, K.,& Damkus, M.(2017).Cyber security management model forcriticalinfrastructure. Entrepreneurship and Sustainability Issues, 4(4),559-573. DOI: [https://doi.org/10.9770/jesi.2017.4.4\(12\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2017.4.4(12))

Oksana Verstiak, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

CYBERCRIME AS A THREAT TO REGIONAL SECURITY

Cybercrime and cyberterrorism today pose a serious threat to regional and global security. They can take various forms and manifestations, including theft of confidential information, fraud, viruses, attacks on critical infrastructure, and much more. One of the key challenges is that cybercriminals and cyberterrorists can operate anonymously from anywhere in the world, making them difficult to detect and stop. They can employ a wide range of tools and techniques to penetrate systems, steal data, or cause damage.

Ірина Григорук, к.е.н., доцент,
Вінницький фінансово-економічний університет,
м. Вінниця

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗЕВОГО РОЗВИТКУ

Перспективи розвитку суспільства залежать не тільки від ефективності використання наявних ресурсів, а й від здатності його членів створювати та впроваджувати інновації. Так, саме завдяки радикальним нововведенням, що мають високий потенціал ринкового проникнення, підприємці отримують додатковий прибуток, який спрямовується не тільки на розвиток власного бізнесу та задоволення потреб, а також впровадження та використання інновацій у різних галузях та сферах діяльності. Можна сказати, що це кругообіг новацій в ринковому середовищі: потреби бізнесу все зростають, за рахунок нарощування обсягів виробництва товарів і послуг, що в свою чергу зумовлює використання інновацій, і навпаки, інновації зумовлюють зростання обсягів виробництва товарів і послуг.

Сьогодні країна переживає складні часи через повномасштабне вторгнення Росії на територію суверенної держави. З точки зору обраної теми, даний стан є новим і вимагає переходу на нову інноваційну модель для функціонування економіки в воєнний та поствоєнний періоди. Впровадження воєнного стану передбачає роботу економіки переважно в напрямі забезпечення потреб армії, що не зменшує ролі інвестиційних ресурсів в економічній системі. Проте актуальність забезпечення вітчизняного бізнесу інвестиційними ресурсами значно зростає у повоєнний час, оскільки важливою буде відбудова підприємств критичної інфраструктури, відновлення роботи соціально-економічної сфери з використанням новітніх технологій [1].

Впровадження інновацій та інвестицій для розвитку національної економіки може здійснюватися за інтенсивним або екстенсивним типом і бути спрямованим на скорочення трудо-, фондово- та матеріаломісткості продукції, забезпечуючи тим самим підвищення рівня конкурентоспроможності економіки та національної безпеки. На сьогодні підвищується значущість наукомістких технологій, використання яких дозволить прискорити досягнення світових стандартів у галузі виробництва товарів і послуг (як це має місце в Японії, Південній Кореї та інших розвинених країнах, що швидко розвиваються), а також підвищити рівень і якість життя населення. І хоча застосовуються переважно екстенсивні новації, проте це аж ніяк не знижує значущість проведення заходів, спрямованих на створення альтернативних робочих місць (передусім у сільській місцевості за рахунок розвитку «зеленого» туризму, розвитку переробних та розміщення структурних підрозділів промислових підприємств тощо). Стимулювання інноваційно-інвестиційної активності в даний час набуває провідного значення в реформуванні та трансформації економіки [2].

Необхідність державного регулювання структурно-інвестиційних процесів, прийняття довгострокових програм створює сприятливий інноваційний клімат у сфері науково-дослідної діяльності. Для цього використовується чимало різних важелів. Серед них різноманітні пільги, аж до безкоштовної передачі результатів фундаментальних досліджень комерційним підприємствам. Регулювання розвитку ситуації в інвестиційній сфері, насамперед на регіональному рівні, значною мірою визначатиметься розробкою та результативністю реалізації концепції державної інвестиційної політики, до основних напрямів якої можна віднести такі:

- послідовну децентралізацію інвестиційного процесу з урахуванням розвитку різних форм власності;

- державну підтримку підприємств за рахунок централізованих інвестицій при перенесенні центру важкості з безоплатного

бюджетного фінансування інвестиційних проєктів на фінансування виключно на конкурсній основі;

- підвищення ролі внутрішніх (власних) джерел накопичення підприємств для фінансування та інвестиційних проєктів;

- розширення практики спільного державно-комерційного фінансування із залученням капіталів інших країн;

- посилення державного контролю за видатками коштів центрального бюджету, що спрямовуються на інвестиції у формі безоплатного бюджетного фінансування та у формі кредиту.

Назріла гостра потреба у виробленні чинної державної інноваційно-інвестиційної політики щодо трансформації економіки, спрямованої на диверсифікацію її структури, пріоритет розвитку наукомістких галузей (у тому числі в межах оборонного комплексу), а також галузей, розвиток яких має сприяти орієнтації економіки на значне збільшення її структуру частини споживчого комплексу. У той же час необхідно створити та послідовно реалізувати інноваційно-інвестиційний механізм, що відповідає новим економічним та соціально-політичним реаліям, що забезпечує значний за масштабом приплив капіталу для модернізації виробництва. Вихідний момент цього механізму – розробка селективності інноваційно-інвестиційної стратегії, яка знайде відображення у державних та регіональних інноваційних та інвестиційних програмах, великих проєктах, розрахованих на тривалий період. Головна проблема полягає у виборі пріоритетів виробництва, де концентрація ресурсів зможе у порівняно короткий термін забезпечити успіх та ланцюгову реакцію переходу у вищі сфери громадського господарства [3].

До пріоритетних сфер інноваційно-інвестиційної діяльності, які заслуговують на державну підтримку, належать:

- сучасні засоби комунікацій, створення засобів транспорту та зв'язку, створення та модернізація транспортних та інформаційних мереж. Тут потрібні значні державні та міждержавні капіталовкладення;

– високі технології, засновані на конверсії, організація яких має бути спрямована на виробництво високотехнологічних, конкурентоспроможних на світових ринках;

- ресурсозберігаючі, екологічно чисті технології, необхідні для повного вилучення мінеральних багатств з надр та глибокої комплексної переробки природної сировини. Підтримка проєктів із освоєння безвідходних технологій з видобутку, переробки та використання природної сировини допоможе зменшити ресурсозатратність та забезпечити додатковий дохід від реалізації на внутрішньому та зовнішньому ринках продуктів глибокої переробки сировини;

- забезпечення виробництва екологічно чистої продовольчої продукції за рахунок підтримки мережі фермерських та особистих підсобних господарств. Провідна роль реалізації цього пріоритету належить регіональним програмам.

Інноваційна діяльність не тільки в оборонній, а й у будь-якій іншій сфері наразі супроводжується використанням ІТ-технологій. Під час війни ІТ-сектор майже єдиний, що може стабільно працювати, тому держава має наміри зберігати та підтримувати ІТ через його динамічність і перспективність, що є основним важелем у майбутній відбудові економіки у поствоєнний час. Зараз ІТ-сфера має потужний експортний потенціал і продовжує стрімко розвиватись. Зауважимо, що після російського вторгнення ІТ-компаніям відразу вдалось адаптуватись до складних умов, за рахунок чого було збережено близько 95% обсягів всіх контрактів [1].

Згідно з оцінками національних та міжнародних експертів, внаслідок війни втрати ВВП України можуть становити від 30% до 50% у 2022 році, що відповідає 1,6-2,7 трильйонів гривень (56-92 млрд. доларів) «невиробленої» продукції протягом року в абсолютних цінах 2021 року [4]. Більш того, витрати внаслідок руйнувань інфраструктурних та цивільних об'єктів складуть приблизно від 500 до 1000 млрд доларів. Відповідно, з метою відновлення ВВП до передкризового рівня необхідне заохочення

міжнародного фінансування фондів з відбудови економіки України та стимуляції фіскальних і монетарних інструментів, що дозволять відновити інвестиційні процеси в країні.

Зазначимо, що на даний момент інвестиційна діяльність, особливо забезпечення інвестиціями інноваційних процесів розвитку підприємств, є майже неактивною у більшості галузей економіки, а всі можливі інвестиції спрямовані на розвиток оборонної промисловості. Однак, незважаючи на всю складність ситуації, Україна все одно намагається залучити іноземних інвесторів в умовах війни. Наразі іноземні інвестори мають можливість заходити на український фінансовий ринок та купувати цінні папери за спрощеною процедурою [5].

Згідно з проведенням дослідження, виявилось, що існує значна кількість перешкод на шляху реалізації інноваційних проєктів. Нагальними проблемами є недостатнє фінансування інноваційної діяльності з боку державного сектору, присутність тіншового сектору економіки, несприятливий інвестиційний клімат. Ще однією не менш важливою проблемою на сучасному розвитку вважаємо недосконалість методичної бази щодо визначення ефективності використання можливостей міжнародного співробітництва при реалізації інноваційних проєктів. Тобто всі елементи – виробничий, науковий, інформаційний, економічний та інші – не мають достатнього рівня розвитку, що не тільки не стимулює, а й гальмує розвиток інноваційного спрямування будь-якої галузі економіки. Одним із можливих виходів є залучення до співпраці з передовими компаніями в галузі управління та розробки інновацій.

Таким чином, необхідно дослідити основні етапи проведення розрахунків та визначення інтегрованого показника, які могли б допомогти на етапі впровадження міжнародного проєкту визначити його доцільність, масштабність та обсяги необхідних подальших фінансових вкладень у розвиток. Необхідно врахувати непередбачені ризики, які можуть виникнути вже в процесі

реалізації проєкту, та застосувати необхідні важелі для їхньої мінімізації з меншими загальними втратами.

Список використаних джерел:

- 1.Гречко А. В., Джумаєєва Д. Д. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку підприємств в Україні в воєнний та поствоєнний період. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2022. №22. URL: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/259798/256678> (дата звернення 14.04.2024).
- 2.Bokovets, V., Moskvichova, O., Hryhoruk, I., & Suprunenko, S. (2020). The ways of Improving the Innovation Management in Ukraine Using the International Development. *European Journal of Sustainable Development*, 9(2), 203. URL: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n2p203> (дата звернення: 13.04.2024).
- 3.Moskvichova O., Gevchuk A., Hryhoruk I. (2021). Management of innovation processes in the tourist company. *Innovative Approaches to Ensuring the Quality of Education, Scientific Research and Technological Processes. Series of monographs Faculty Of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology Monograph 43*. Publishing House of University of Technology, Katowice, 2021. P. 153-164.
- 4.Центр Економічної Стратегії. URL: <https://ces.org.ua/> (дата звернення: 13.04.2024).
- 5.Країна можливостей: чому інвестор прийде в Україну. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/29/691997/> (дата звернення: 13.04.2024).

Iryna Hryhoruk, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
Vinnytsia Finance and Economics University, Vinnytsya

SOCIO-ECONOMIC TRANSFORMATIONS OF INNOVATION AND INVESTMENT SUPPORT OF INDUSTRY DEVELOPMENT

The article identifies the main trends in socio-economic transformations in innovation and investment support for sectoral development. Methodological aspects of economic transformations of sectoral development are revealed. The most promising areas of innovation and investment support for industry development are considered. Those who are ready for these challenges and have a deep understanding of the market can find in this business opportunity for successful investments even in difficult geopolitical conditions. In the conditions of the war, the state is trying to attract foreign investors who are actively involved in the development of the domestic business, which in turn widely uses IT technologies in its activities, which positively affects the investment attractiveness of the industry.

Галина Долга, к.е.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ

Прагнення готельних підприємств досягти комерційного успіху зумовлює необхідність підвищення конкурентоспроможності послуг, що надаються, за рахунок комплексного розв'язання проблеми через удосконалення діяльності всіх ієрархічних ланок та підрозділів готелю. Ця думка знаходить підтвердження в дослідженнях І. В. Багрової та О. Г. Нефедової, які вважають, що не слід надавати перевагу окремим чинникам, оскільки складники конкурентоспроможності формують зазначений стан загалом, а неврахування окремих складників може знизити можливості підприємства [1, с.13]. Ринок послуг гостинності відкритий і конкурентний, здійснює значний тиск на готельну індустрію, змушуючи її постійно підвищувати якість своїх послуг. Зважаючи на це, одним із найважливіших напрямів управлінської діяльності готелю є пошук дієвих стратегічних рішень для забезпечення конкурентоспроможності послуг [2, с. 123].

Щодо суті поняття «конкурентоспроможність», то це – багатоаспектне значення, що демонструє відповідність товару умовам ринку, конкретним вимогам споживачів не тільки своїми якісними, економічними, технічними, естетичними характеристиками, але й комерційними та іншими умовами його реалізації (терміни постачання, ціна, канали збуту, сервіс, реклама) [3, с. 54]. Одним з основних напрямів формування стратегічних конкурентних переваг у готельному бізнесі є надання послуг більш високої якості порівняно з конкуруючими аналогами. Проведені в низці країн дослідження показали, що в готельних комплексах, які приділяють мало уваги якості, до 60% часу може витратитися на

виправлення помилок неякісного обслуговування [4, с. 231]. Конкурентоспроможність підприємства досягається за продуктивною і бездоганною роботою на ринку, надійною репутацією. Підприємство, яке тривалий час функціонує на ринку, має суттєві конкурентні переваги перед тим підприємством, яке тільки входить на цей ринок або працює на ньому короткий проміжок часу.

Варто зазначити, що для забезпечення конкурентоспроможності підприємств готельного бізнесу необхідно: проведення досліджень щодо формування принципів управління готельним бізнесом; застосування в процесі розроблення та прийняття управлінських рішень наукових підходів; орієнтація розвитку готельного бізнесу на інновації; формування рівня ціни та якості послуг [2, с. 219]. Основні рекомендації під час вирішення проблем у сфері конкурентоспроможності готельних послуг такі: 1) розробка організаційно-економічного механізму територіального управління якістю готельних послуг; 2) формування єдиної системи державного контролю якості цих послуг; 3) упровадження міжнародних стандартів та інших нормативних документів у практику готельного господарства; 4) організація системи навчання і підвищення кваліфікації кадрів із питань управління діяльністю підприємств готельного господарства [5, с. 114].

На нашу думку, це дасть змогу надавати якісні послуги, що в нинішніх умовах є необхідним інструментом забезпечення ефективної діяльності та посилення конкурентоспроможності. Для підвищення якості та культури обслуговування клієнтів, а також конкурентоспроможності на світовому ринку готельних послуг підприємства повинні мати не тільки високий рівень комфорту, але й широкий набір додаткових послуг. Сервіс готелів доцільно організувати не за принципом попиту, а за принципом пропозиції. Необхідно зазначити, що рушійною силою конкуренції є стимул до нововведень. Саме за рахунок інноваційних рішень можливо підвищувати якість послуг, покращувати їх корисний ефект, розширювати спектр пропозицій, тим самим формувати дієві конкурентні переваги.

Процес підвищення конкурентоспроможності готельної діяльності передбачає реалізацію низки послідовних та взаємопов'язаних дій. Вважаємо, що обираючи напрям руху і характер поточних дій, готелям, залежно від конкретної ринкової ситуації, доцільно застосовувати такі основні стратегії:

1. **VTL-стратегія.** Це стратегія готелю, яка передбачає цілеспрямовану діяльність щодо впливу на споживача в момент прийняття рішення про покупку послуги. Вона включає в себе проведення промоакцій, семплінгу, демонстрацій, тестових використань, надання знижок, бонусів тощо. VTL-стратегія готелю включає потужний набір інструментів, форм і методів впливу на потенційного споживача, ніж пряма реклама.

2. **Бізнес-стратегія** передбачає розробку комплексного плану управління, який спрямований на зміцнення становища підприємства на ринку готельних послуг і забезпечує координацію зусиль, залучення та задоволення потенційних споживачів, успішну конкуренцію і досягнення глобальних цілей. Процес вироблення бізнес-стратегії готелю ґрунтується на ретельному вивченні всіх можливих варіантів розвитку та діяльності підприємства готельного бізнесу та полягає у виборі загального напрямку, методів конкуренції і моделей бізнесу, тобто бізнес-стратегія означає вибір готелем шляху розвитку, методів конкуренції й ведення бізнесу.

3. **Стратегія диференціації** передбачає надання послугам особливих властивостей, які важливі для гостей готелю та які відрізняються від послуг конкурентів. Надання послугі специфічних якостей вимагає додаткових витрат, що можуть бути компенсовані за рахунок того, що ринок готовий прийняти більш високу ціну. Іншими словами, особливі якості послуги сприяють залученню більшої кількості покупців. Ця стратегія здатна забезпечити захист готелю від стратегій конкурентів.

4. **Інноваційна стратегія.** Інноваційні технології впливають на конкурентоздатність готелю на сьогоdnішньому ринку. Використання комп'ютерних мереж та Інтернет-технологій нині не

просто питання лідерства та конкурентних переваг, але й виживання на ринку в найближчому майбутньому. Використання новітніх програмних продуктів у діяльності готелю підвищить його конкурентоспроможність, якість наданих послуг, що позитивно вплине на імідж підприємства, збільшуючи потік постійних клієнтів, що, відповідно, гарантує отримання прибутку.

У сучасних ринкових умовах головною метою підприємства готельної індустрії є досягнення конкурентних переваг у довгостроковому періоді, які забезпечуватимуть високий рівень прибутку та стабільне економічне зростання. Розвиток ринкових відносин, отримання підприємствами готельної індустрії, що надають конкурентоспроможні послуги, права виходу на готельний ринок вимагають постійного вдосконалення підходів до стратегічного управління. Без ретельно сформульованої стратегії діяльність підприємства готельного бізнесу втрачає сенс і призводить до внутрішнього застою та погіршення фінансових результатів діяльності. Оптимальне поєднання наведених стратегічних підходів, на нашу думку, дасть змогу підприємствам готельного бізнесу отримати такі позитивні результати, як збільшення кількості постійних клієнтів готелю, підвищення популярності його торгової марки, формування лояльності споживачів, зростання прибутку та ін.

Список використаних джерел:

1. Багрова І. В. Складові та фактори конкурентоспроможності. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 1(11). С. 11–16.
2. Подлепіна П. О. Підвищення конкурентоспроможності підприємств індустрії гостинності. *Туристичний бізнес : світові тенденції та національні пріоритети : матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції*. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2020. 387 с.
3. Павлова В. А. Конкурентоспроможність підприємства : управління, оцінка, стратегія : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2021. 352 с.
4. Кузнєцова Н. М. Регіональний вимір розвитку туристичного та готельного бізнесу : монографія. Одеса : Астропринт, 2020. 256 с.
5. Анісімова О. М. Підвищення конкурентоспроможності підприємства в процесі адаптації до світового ринку. *Наукові записки. Серія «Економіка»*. Острогоз : Острозька академія, 2020. 398 с.

Halyna Dolha, PhD in Economics, Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

STRATEGIC APPROACHES TO INCREASE THE COMPETITIVENESS OF HOTEL BUSINESS ENTERPRISES

Theses are devoted to the topical issues of finding effective strategic approaches to increasing the competitiveness of hotel business enterprises. The essence of competitiveness was studied, the content was defined competitive advantages of the hotel enterprise and the factors of their formation. The main strategic approaches to increasing the competitiveness of hotel business enterprises are given.

Оксана Зеленюк, к.е.н., доцент,
Ірина Лошенко, к.т.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

СТРАТЕГІЯ МАРКЕТИНГОВОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У період воєнного стану України надзвичайно важливими стають питання ефективного маркетингового управління діяльністю підприємств. Саме на них базується формування попиту та задоволення різнобічних потреб споживачів.

Зайняття стійких позицій підприємств на ринку потребує розробки стратегії маркетингового управління, яка зможе поєднати всі складові діяльності підприємств, направити виробництво та реалізацію товарів у правильні ніші, забезпечити високу конкурентоспроможність як підприємства, так і його товарів для споживачів. При цьому ринкові процеси, що відбуваються в економіці України, перехід її на якісно нову модель розвитку створили принципово нову ситуацію на споживчому ринку, у зв'язку з чим комплексне дослідження і розробка стратегії

маркетингового управління діяльністю торговельних підприємств стають винятково важливими.

Стратегічне маркетингове управління вітчизняними та закордонними науковцями подається як філософія бізнесу й активний процес, який спрямований на удосконалення виробничо-збутової діяльності підприємств.

Стратегічне маркетингове управління поєднує систему організації виробництва і реалізації товарів, невід'ємною частиною якої є орієнтація на задоволення потреб споживачів і одержання прибутку на основі дослідження і прогнозування ринку. У цих питаннях особливо актуальною є розробка маркетингових управлінських рішень, що стосуються конкретного споживчого ринку.

Сьогодні стабільне положення підприємства на ринку та його взаємовідносини з покупцями мають бути побудовані на довгостроковій основі, яка спрямована на задоволення покупця купівлею товарів. При цьому головний акцент ставиться на те, що вдоволений покупець, зробивши покупку, через якийсь час повертається до того ж продавця. Це, у свою чергу, вимагає від підприємств як виробничої, так і збутової орієнтації проведення комплексу маркетингових заходів з позиції грамотного управління.

Сучасний етап вітчизняної економіки характеризується поглибленням євроінтеграційних взаємовідносин у торговельній сфері. Під впливом даних процесів відбувається суттєва трансформація підприємницьких структур з переходом до глобальної акумуляції та перерозподілу торговельного потенціалу. Серед основних завдань підприємств виступають покращення результатів діяльності, які можливі лише у разі застосування ефективного маркетингового управління.

При цьому оцінка стратегій маркетингового управління відіграє важливу роль, оскільки на її основі приймаються рішення щодо подальшого розвитку підприємств, формується стратегія функціонування на ринку. Відтак, це потребує грамотного маркетингового планування та організації проведення

різноманітних заходів, підбору і підготовки персоналу, підвищення ефективності маркетингових рішень.

Формування конкурентного середовища діяльності підприємств відбувається під впливом внутрішніх і зовнішніх політико-правових, економічних, соціокультурних та інших чинників. Кожний з них має певну об'єктивність і суб'єктивність, сфери та рівні прояву, характер та ступінь впливу, можливості регулювання керівництвом підприємств. Для подолання негативних наслідків зазначених чинників необхідно вести постійний моніторинг змін, які відбуваються у ринковому середовищі, особливо тих, що стосуються торговельної діяльності, вчасно вносити і передбачати їх у роботі підприємств.

Розвиток стратегії маркетингового управління ґрунтується на твердженні того, що управління можна вважати ефективним лише у випадках, коли маркетингова діяльність підприємств буде позитивною та результативною. При цьому підприємства займають найбільш розвинуті та перспективні сегменти ринку, посилюють цінову дестабілізацію, знаходять прибуткові ринкові ніші.

Зазначимо, що стратегія маркетингового управління впроваджується у діяльність підприємств поетапно, враховуючи сегментацію та вибір цільового ринку, просування товарів, аналіз маркетингових каналів, мотивацію та стимулювання персоналу, маркетингові програми. Все це допомагає знайти потрібну комбінацію асортименту товарів для окремого споживача, групи споживачів та підприємств загалом. Основні етапи маркетингового управління відображають як глобальну трансформацію умов бізнес-діяльності, так і еволюцію торговельної системи підприємств з використанням законодавчих, економічних та організаційно-технічних важелів впливу, що особливо стосується ефективності прийняття управлінських рішень.

Дослідження стратегії маркетингового управління доводять необхідність позиціонування підприємств в умовах конкурентного середовища, що потребує проведення ситуаційного аналізу ринку, факторів його впливу, зокрема: реальних та потенційних

конкурентів, посередників і партнерів, споживачів, інфраструктури ринку. Політика маркетингового управління має бути спрямована на досягнення основних цілей підприємств, визначених і структурованих у межах внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування, торговельної, фінансової, інвестиційної та інноваційної сфер виконання поставлених завдань.

Основні конкурентні переваги, які здатні допомогти зайняти підприємствам вигідне положення на ринку: якість товарів (послуг); нижча ціна; відсоток ринку; реклама ефективність; широта асортименту; оперативність поставок; рекламний бюджет; ефективна стратегія розподілу (охоплення збутової мережі, чисельність торгового персоналу); продажів підтримка; банк маркетингових даних [1, с. 121].

Керівництву підприємств необхідно оновити чи створити маркетингову інформаційну систему, адекватну їх стратегічним інтересам та міжнародним нормам управлінської діяльності. Цей процес потрібно здійснювати через моніторинг інформаційного середовища, відкритість ринків, контроль за конкурентоспроможністю та поведінкою споживачів. Важливо створити вигідні та ефективні умови розвитку торговельного потенціалу, просування товарів на ринок. Водночас повинна передувати організація власних управлінських структур, а підприємства мають сформулювати програми стимулювання та мотивації споживачів. За допомогою маркетингового інструментарію вдається краще координувати роботу торговельних агентів і торговельного персоналу підприємств, підвищувати ефективність управлінських операцій. Велика робота має проводитись у напрямі формування та управління брендинговими технологіями підприємств [2]. При цьому забезпечиться баланс між виробничими та торговельними ресурсами, що загострить конкурентну боротьбу на ринку і сприятиме як більш повному задоволенню потреб споживачів, так і інтеграції підприємств у національний та закордонний споживчий ринок.

Отже, запровадження стратегії маркетингового управління підприємствами забезпечить практичну реалізацію здібностей, поєднання передбачення і стратегічної проникливості, орієнтацію на єдине лідерство та мобільність виробничо-торговельних ресурсів. Підприємства будуть здатні за рахунок стратегії маркетингового управління протягом тривалого часу зберігати позиції лідерів на ринку, а у кризових ситуаціях швидко переорієнтовуватись на прибуткову діяльність.

Список використаних джерел:

1. Shapovalova, I. V. (2016). Formation of the strategic set of the enterprise in the quality management system. *Bulletin of socio-economic research*, 2 (61), 119-126.

2. Вовчанська О. М., Іванова Л. О. Особливості реалізації інструментів маркетингу в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1293>.

Iryna Losheniuk, PhD of Technical Sciences,
Associate Professor,

Oksana Zeleniuk, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,

Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

MARKETING MANAGEMENT STRATEGY IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Issues of marketing management strategy of enterprises are considered, which are determined by new marketing approaches to forming their competitive advantages. Marketing management strategy emphasizes strategic market penetration and anticipates the development prospects of enterprises based on monitoring new trade and marketing technologies, evaluating their interplay, and searching for new markets.

Олександр Кифяк, д.е.н., доцент,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
Василь Кифяк, д.е.н., професор,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

ТРАНСКОРДОННА СПІВПРАЦЯ – ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ ЕКОНОМІКИ ПРИКОРДОННОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Зростання геополітичної та економічної нестабільності у світі та агресивна війна росії актуалізує питання пошуку шляхів забезпечення стійкості соціально-економічного розвитку регіонів України. Зарубіжні та українські науковці розглядають стійкість економіки регіону через призму резилієнтності (життєздатності, шокостійкості, опору внутрішнім та зовнішнім кризовим явищам, а також спроможності економіки відновлюватися та виходити на якісно нову траєкторію розвитку). Так, зокрема, науковці Оксфордського та Кембриджського університетів James Simmiea та Ron Martinb зазначають, що інтерес до стійкості виник частково, принаймні як реакція на конкретні надзвичайні події та потрясіння, які спонукали до дуже певних типів відповіді державної політики, та стверджують, що важливим для довгострокового успіху регіональної економіки є здатність промислових, технологічних, трудових та інституційних структур регіону адаптуватися до мінливих конкурентних, інноваційних і ринкових умов та протистояти цим викликам [1].

Далі автори виокремлюють чотири концептуальних основи для побудови еволюційного підходу до регіональної економічної стійкості та адаптації:

- узагальнений дарвінізм (підкреслює різноманітність, новизну та відбірковість);

- теорія залежності від шляху (фокусується на історичних безперервних шляхах, шляхах «блокування» і створення нового шляху);

- теорія складності (підкреслює самоорганізацію, біфуркації та адаптаційний ріст);

- панархія (чітко пов'язує цикли стійкості та адаптивності).

Щодо транскордонної співпраці та її впливу на резилієнтність економіки прикордонного регіону, то Marcela Şlusarcius вважає, що економічний розвиток і хороша співпраця громад у транскордонному просторі може відігравати важливу роль і займати вагоме місце в транскордонній політиці через місцеві та національні потреби безпеки. Транскордонна територія має сильний потенціал: міжнародний ринок; конкурентоспроможність капіталу, товарів, праці та послуг [2, с. 403].

Для прикордонних територій «транскордонне співробітництво може допомагати у нівелюванні негативних наслідків існування кордонів і подоланні негативів, які випливають з периферійного розташування прикордонних регіонів» [3, с. 145].

В умовах війни в Україні перебіг соціально-економічних процесів у регіональній системі характеризуються диспропорційністю та неоднозначністю. Проте наявність у прикордонного регіону достатніх ресурсів виходу з кризового стану та транскордонна співпраця відіграють значну роль в ефективному функціонуванні економіки регіону, визначаючи її резилієнтність та сталий розвиток.

На основі аналізу стану соціально-економічного розвитку Чернівецької області, як прикордонного регіону, для визначення стійкості та впливу транскордонного співробітництва на резилієнтність економіки регіону пропонуємо використовувати такі показники:

- валовий регіональний продукт (ВРП) на душу населення (тис. грн);

- частка іноземних інвестицій з прикордонних територій сусідніх країн в основний капітал на душу населення від ВРП (%);

- кількість створених спільних підприємств у транскордонному просторі;

- доходи консолідованого бюджету регіону на душу населення (тис. грн);
- обсяг інновацій (млн грн);
- обсяги експорту/імпорту (млн грн);
- рівень безробіття (%);
- середньомісячна номінальна зарплата (тис. грн) та ін.

Такий набір показників, що може використовуватися при оцінці резилієнтності прикордонної території, відображає як стан соціально-економічного «імунітету» регіону до зниження впливу фактору війни, так і його здатності відновлюватися, ефективно використовуючи при цьому транскордонну співпрацю.

З метою підвищення вагомості впливу транскордонної співпраці на резилієнтність економіки прикордонного регіону в умовах війни, необхідно виокремити пріоритетні напрями, обґрунтувати стратегічні цілі та підходи до використання транскордонного співробітництва у процесі планування соціально-економічного розвитку регіону як основи економічної стійкості та розвитку інтеграційних процесів.

Таким чином, транскордонна співпраця може стати найбільш ефективною формою інтеграційної взаємодії та сприяти підвищенню резилієнтності економіки регіону, що дозволить враховувати специфіку потреб населення прикордонних територій, задіяти адміністративні можливості регіональної та місцевої влади, залучити до міжнародного співробітництва середній і малий бізнес, якому важче вийти на міжнародний ринок.

Список використаних джерел:

1. James Simmiea and Ron Martinb (2009). The economic resilience of regions: towards an evolutionary approach. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 1–17. URL: <file:///C:/Users/Principle-2/Downloads/The20economic20resilience20of20regions20towards20an20evoultionary20approach.pdf> (дата звернення 02.04. 2024 р.).

2. Slusarciuc, Marcela (2017) : Milestones for the resilience of the crossborder regions. *Centre for European Studies, Iasi*, Vol. 9, Iss. 3, pp. 401-422.

3. Чучка І. М. Вплив транскордонного співробітництва на розвиток національної економіки. *Актуальні проблеми економіки* №5 (155), 2014. С. 143–151.

Oleksandr Kyfyak, Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor,
Yuri Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi
Vasyl Kyfyak, Doctor of Economic Sciences, Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

CROSS-BORDER COOPERATION - A WAY TO INCREASE THE RESILIENCE OF THE REGION'S ECONOMY IN THE CONDITIONS OF WAR

A set of indicators that can be used in assessing the resilience of the border area is defined and reflect both the state of the region's socio-economic "immunity" to the reduction of the influence of the war factor, and the ability of the region's economy to recover, effectively using cross-border cooperation. It is recommended to consider cross-border cooperation as one of the most effective forms of integration interaction, which can contribute to increasing the resilience of the region's economy.

Наталія Рошко, к.е.н.,
Андрій Калинович, здобувач доктора філософії,
ПВНЗ «Буковинський університет»,
м. Чернівці

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЕКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Управління підприємством у воєнний стан – це складний і багатогранний процес, який потребує від керівництва та працівників гнучкості, стійкості та готовності до швидких змін. Кожне підприємство має свої особливості і має самостійно адаптуватися до нових умов, використовуючи доступні ресурси та можливості. Сьогодні керівникам, які управляють суб'єктами господарювання, особливу увагу потрібно приділяти таким сферам, як витрати, операції, ціноутворення, інвентаризація, маркетинг та робота з персоналом, а саме оцінці продуктивності

працівників та розробці програм навчання і розвитку. Оскільки ситуація постійно змінюється, то підприємствам необхідно регулярно стежити за зовнішньою інформацією та адаптуватися до нових викликів [1].

В умовах воєнного стану український бізнес стикається з безпрецедентними викликами. Для того, щоб зберегти стійкість та продовжувати свою діяльність, підприємствам необхідно швидко адаптуватися до нових реалій та впроваджувати антикризові рішення. Складність інформаційного забезпечення управління діловою активністю полягає у самому змісті досліджуваної категорії, адже вона не відображає тільки моментний кількісний чи вартісний стан господарської діяльності, призначення ділової активності – оцінити якісні аспекти процесів, які не завжди мають вартісно-числове вираження, визначити вплив факторів, що прямо не залежать від суб'єкта господарювання [2].

Вагомим є те, що відбувається зміна пріоритетів, зокрема керівник повинен враховувати такі питання, як забезпечення безпеки працівників та майна, підтримка обороноздатності країни, безперебійну роботу критичної інфраструктури та ін. Адаптуватися необхідно до нових умов роботи, оскільки відбувається зміна ланцюгів постачання, за потреби – перехід на дистанційну роботу і як результат впровадження нових технологій, таких як онлайн-платформи чи хмарні сервіси.

Важливим фактором функціонування суб'єкта господарювання під час військового стану в державі є фінансова підтримка, яка досягається через державні програми, міжнародну допомогу та кредитні програми.

Суб'єктам господарювання потрібна також інформаційна підтримка. На допомогу їм приходять урядові веб-сайти (де є інформація про державні програми, зміни законодавства та інші важливі питання), бізнес-асоціації та професійні спілки.

Найбільш актуальні та релевантні рішення запропоновані до використання українськими підприємствами під час воєнного стану: переорієнтація бізнесу, оптимізація витрат, підтримка

працівників, комунікація з зацікавленими сторонами, використання можливостей (табл. 1).

Таблиця 1

Управлінські рішення для українських підприємств

<i>Актуальні (релевантні) рішення</i>	<i>Заходи</i>	<i>Ефект від рішення</i>
Пере-орієнтація бізнесу	Зміна продуктового асортименту	Перехід на випуск товарів першої необхідності, продуктів харчування, медикаментів, військової амуніції або інших товарів, які користуються попитом в умовах воєнного стану.
	Перехід на онлайн-торгівлю	Створення або розширення онлайн-магазину та використання онлайн-каналів для просування та продажу товарів
	Релокація бізнесу	Переміщення виробничих потужностей або офісу в безпечні регіони України або за кордон
Оптимізація витрат	Скорочення невиробничих витрат	Зменшення витрат на оренду, маркетинг, роз'їзди, канцелярські товари та інші невиробничі витрати
	Перегляд умов співпраці з постачальниками та партнерами	Переговори про зниження цін, пролонгацію оплати, реструктуризацію боргів
	Оптимізація логістики	Зменшення транспортних витрат за рахунок використання більш економних маршрутів, консолідації вантажів та співпраці з логістичними компаніями.
Підтримка працівників	Збереження робочих місць	Наскільки це можливо, намагатися зберегти робочі місця та не звільняти працівників.
	Забезпечення виплати заробітної плати	Навіть якщо доходи підприємства скоротилися, важливо за можливості виплачувати працівникам зарплату, хоча б частково.
	Надання соціальної та психологічної підтримки	Допомога працівникам у вирішенні побутових проблем, надання психологічної консультації та підтримка їхнього морального духу.
Комунікація з зацікавленими сторонами	Регулярне інформування про діяльність бізнесу	Інвесторів, кредиторів, клієнтів та інших зацікавлених сторін про те, як підприємство працює в умовах воєнного стану, які виклики воно стикається та які плани має на майбутнє.
	Підтримка відкритого діалогу	Відкритість до спілкування з зацікавленими сторонами та готовність відповідати на їхні запитання.
	Співпраця з державними органами та громадськими організаціями	Участь у державних програмах підтримки бізнесу, співпраця з громадськими організаціями, які допомагають постраждалим від війни.

Актуальні (релевантні) рішення	Заходи	Ефект від рішення
Використання можливостей	Державні програми підтримки	Участь у державних програмах кредитування, податкових пільг, реструктуризації боргів та інших програм підтримки бізнесу, які пропонуються урядом.
	Гранти та допомога від міжнародних організацій	Пошук можливостей отримання грантів, кредитної допомоги та іншої підтримки від міжнародних організацій.
	Нові ринки та канали збуту	Вивчення можливостей виходу на нові ринки, як в Україні, так і за кордоном, використання нових каналів збуту для своїх товарів та послуг.

Запропоновані рекомендації можуть бути використані керівництвом для організації роботи будь-якого суб'єкта господарювання в Україні.

Управління підприємством під час воєнного стану – це не лише виклик, але й можливість для розвитку та трансформації. Завдяки стійкості, гнучкості та креативності підприємства можуть не лише вижити, але й стати сильнішими та більш конкурентоспроможними після закінчення війни.

Список використаних джерел:

1. Рилєєв С. В., Багрій К. Л., Дрінь І. І. Оперативний економічний аналіз як складова управлінської системи: ретроспективи та сучасність. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Чернівці, 2023. Вип. II (90). Економічні науки. С. 58-75.

2. Євдокименко В. К., Штерма Т. В., Рошко Н. Б. Облікове, контрольне та аналітичне забезпечення управління діловою активністю суб'єкта господарювання. *Бізнес Інформ*. 2023. №12. С.254-262.

Nataliia Roshko, PhD of Economic Sciences,
Andrii Kalynovych, Doctoral Student,
Private higher educational institution «Bukovinian University»,
Chernivtsi

PECULIARITIES OF MANAGEMENT OF BUSINESS ENTITIES DURING MARTIAL LAW

Managing a business during wartime is a complex and multifaceted process that demands flexibility, resilience, and a willingness to adapt quickly from both

management and employees. Each business has its unique characteristics and must independently adapt to new conditions, utilizing available resources and opportunities. Through resilience, flexibility, and creativity, businesses can not only survive but also emerge stronger and more competitive after the war.

Юлія Урсакій, к.е.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОГО НАВЧАННЯ В ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Незважаючи на період, в якому ми живемо (широкомасштабне військове вторгнення росії на територію України) та всі негативні його наслідки, розвиток світових технологічних змін потребує реакції і на внутрішньому ринку. Саме швидкі темпи технологічних інновацій і перехід до економіки із «низьким вмістом вуглецю» викликають глибокі зміни на ринку праці. Останні досягнення в сфері штучного інтелекту розширюють діапазон завдань, які піддаються автоматизації, що викликає припущення та занепокоєння серед працівників щодо втрати роботи.

Компанії процвітають завдяки досягненню та підтримці конкурентоспроможності через бурхливе бізнес-середовище, яке швидко змінюється. Дослідження М. Рожман, П. Томінц та Т. Штрукель показує, що можливо підвищити конкурентоспроможність організацій, за рахунок формування екосистеми стратегічного управління талантами та екосистеми стратегічного гнучкого управління [1, с. 373].

Екосистеми стратегічного управління талантами передбачають розвиток потенціалу та формування конкурентних переваг персоналу. Конкурентні переваги персоналу визначаються комплексом внутрішніх і зовнішніх факторів, які дозволяють працівникам максимально реалізувати свій творчий потенціал. До таких чинників, зокрема, належать:

– спадкові конкурентні переваги: здібності; темперамент; статура;

– набуті конкурентні переваги: професійні навички; спілкування; вміння дружити; підхід до роботи; природа; цілеспрямованість [2; 3].

Розвиток та підвищення кваліфікації персоналу є важливою ланкою якісного функціонування кожного підприємства, адже сприяє зростанню кваліфікації, удосконаленню умінь і знань, підвищенню інтелектуального, духовного та професійного рівня, що в свою чергу сприяє підвищенню конкурентоспроможності працівника на ринку праці.

Кваліфікований персонал є важливим елементом конкурентоспроможності підприємства. Проте проблема полягає в тому, що значна кількість робочих місць, які існують сьогодні, навряд чи існуватимуть у майбутньому, тому створення майбутньої робочої сили має включати не лише залучення, набір та розвиток нових необхідних талантів, але й перекваліфікацію нинішніх працівників за допомогою навчальних програм [3, с. 26]. Ефективне корпоративне навчання є важливим з таких причин [4]:

1. Підвищення продуктивності. Корпоративне навчання дає працівникам необхідні навички та знання. Завдяки цьому вони можуть ефективно та результативно виконувати свої завдання.

2. Підвищений моральний дух співробітників. Інвестиції в розвиток співробітників вказують на прихильність організації своїм співробітникам – виховання почуття цінності та вдячності.

3. Сприяння інноваціям. Корпоративне навчання розвиває культуру інновацій, заохочуючи співробітників мислити творчо, сприймати нові ідеї та адаптуватися до мінливих обставин.

4. Зниження ризику. Корпоративне навчання також є важливим для того, щоб співробітники були добре обізнані та дотримувалися політики компанії, галузевих норм і стандартів безпеки. Це має вирішальне значення для зменшення ризиків, пов'язаних із недотриманням вимог, юридичною відповідальністю, фінансовими штрафами та репутаційною шкодою.

5. Залучення та утримання найкращих талантів. Організації, які інвестують у розвиток співробітників, підвищують свою привабливість для найкращих талантів. Програми навчання демонструють прихильність до росту співробітників і кар'єрного зростання, що робить організацію більш привабливою для потенційних нових працівників [5].

Список використаних джерел:

1. Rožman M., Tominc P., Štrukelj T. (2023). Competitiveness Through Development of Strategic Talent Management and Agile Management Ecosystems. *Glob J Flex Syst Manag.* 24: 373-393.

2. Урсакій Ю.А. Управління мотивацією на засадах якості життя як засіб підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки.* 2013. Вип. № 12 (4). С. 101-106.

3. Leshchynskiy V. (2021). Personnel innovations as a factor in increasing the competitiveness of the enterprise. *Ways to Improve Construction Efficiency.* 2(47) : 25-32.

4. Kapadia V. The Role of an LMS in Corporate Training. GyruS. 2023. URL: <https://www.gyruS.com/role-of-an-lms-in-corporate-training> (дата звернення: 18.11.2023).

5. Haan K. Best Learning Management Systems (LMS) Of 2023. Forbes. 2023. URL: <https://www.forbes.com/advisor/business/best-learning-management-systems/> (дата звернення: 18.11.2023).

Yuliia Ursakii, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

THE ROLE OF CORPORATE TRAINING IN INCREASING COMPETITIVENESS OF THE ENTERPRISE

The purpose of the article is to determine the specifics of using LMS systems in personnel training for further use in training programs of enterprises. The goals of the article are defined: characterize staff training as a factor in the company's competitiveness on the market and as an employer and to investigate the peculiarities of LMS-systems of personnel training.

In the course of the research, there were used general scientific theoretical methods: system analysis in the part of studying the features of LMS as a system, deduction when determining the features of its application; generalization when forming conclusions about the conducted research. In addition, to visualize the results, a graphic method was used to highlight the relationship between the competitiveness of the staff and the competitiveness of the enterprise.

Ольга Хитрова, к.е.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

МІЖНАРОДНІ ТЕНДЕНЦІЇ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ

Динаміка ринку праці постійно змінюється, а очікування працівників спонукають до постійної еволюції. З приходом молодих поколінь на роботу з'являються нові технології, а важливість психічного здоров'я та балансу між роботою та особистим життям стає все більш вирішальною. Тому компанії повинні адаптуватися до цих трансформацій, щоб залучати та утримувати найкращих талантів, залишатися конкурентоспроможними та продовжувати впроваджувати інновації. Щороку галузь HR переживає інновації та зміни, віддзеркалюючи поточні тенденції та адаптуючись до вимог сучасного ринку праці. У 2024 році ми спостерігатимемо за розвитком нових трендів у галузі управління персоналом. Компанія Gartner опитала понад 500 HR-лідерів у 40 країнах світу з усіх основних галузей, щоб визначити та оцінити основні тренди, пріоритети та очікувані виклики у сфері управління персоналом у 2024 р. Тож розгляньмо ключові аспекти, які визначатимуть ландшафт HR цього року та впливатимуть на взаємовідносини між працівниками та компаніями.

Розвиток лідерів і менеджерів. Менеджери перебувають під величезним тиском: понад три чверті співробітників акцентують увагу на їхній підтримці. Вони беруть на себе на 51% більше обов'язків, ніж можуть впоратися, що робить їхню роботу некерованою. Замість традиційних програм розвитку менеджерів настав час переосмислити саму роль. Перезавантажте очікування, перебудуйте конвеєр менеджерів, перепрограмуйте звички та усуньте перешкоди, щоб підвищити їхню ефективність.

Організаційна культура. Ландшафт робочого місця змінюється: менше особистої взаємодії, менше часу в офісі та скорочення екосистеми співробітників. 41% HR-лідерів визнають, що зв'язок

співробітників із культурою перебуває під загрозою через гібридну роботу. Щоб процвітати в цій новій парадигмі, лідери мусять цілеспрямовано узгоджувати та пов'язувати персонал із культурою, надаючи командам можливість створювати яскраві та процвітаючі мікрокультури [2].

HR-технології. Галас навколо штучного інтелекту (ШІ) та генеративного ШІ зростає разом із дискусіями про продуктивність і відповідальне використання ШІ. Проте більшість HR-функцій погано підготовлені до ефективного впровадження ініціатив, пов'язаних зі штучним інтелектом. Організаціям і HR-лідерам потрібна система оцінки, щоб приймати обґрунтовані рішення про те, які HR-технології впроваджувати, враховуючи питання корпоративного управління, готовності робочої сили, ризиків, етики.

Управління змінами. Темпи та обсяги змін стали непосильними для працівників, а зміни безперервно нагромаджуються. Це негативно позначається на добробуті співробітників і може мати руйнівний вплив на ключові результати. Шокуючим є той факт, що лише близько 50% працівників довіряють своїм організаціям. Аби впоратися з цими викликами, організації мають планувати ризики втомі від змін та включати управління втомою у свої стратегії для забезпечення успішних перетворень.

Управління кар'єрою та внутрішня мобільність. Традиційні шляхи розвитку кар'єри більше не відповідають потребам бізнесу та очікуванням персоналу, що постійно змінюються. Вони часто залишають працівників у невизначеності щодо просування по кар'єрних сходах. Рішення полягає в розробці адаптивних кар'єрних шляхів, які відповідають вимогам бізнесу, враховуючи при цьому ширші цілі, інтереси та навички співробітників [1].

Можливість перерви в кар'єрі. Опитування LinkedIn показують, що приблизно 62% співробітників у той чи інший момент робили перерву в кар'єрі, а приблизно 35% планують зробити це в майбутньому. Ці цифри вказують на високу популярність перерв у кар'єрі з різних причин, таких як порушення психічного здоров'я, проведення часу з родиною чи подорожі світом.

Роботодавці починають усвідомлювати важливість творчих відпусток і перерв у кар'єрі та вносять відповідні зміни, щоб сприяти цьому. Наприклад, деякі організації впроваджують політику, що підтримує продовження відпустки для особистого та професійного розвитку, тоді як інші запроваджують відповідні стратегії, щоб забезпечити плавний перехід до та після перерв у кар'єрі, або навіть запускають власні програми поновлення на посаду, щоб захотити більше працівників, які зробили перерву.

Різноманітність та інклюзивність. Ні для кого не секрет, що принципи різноманітності та інклюзивності мають бути в основі кожної організації не лише як етичний обов'язок, але і як спосіб підвищення ефективності бізнесу. Forbes стверджує, що такі компанії мають на 35% більше шансів досягти кращих результатів і на 70% більше шансів домінувати на нових ринках. Крім того, різноманітність і інклюзивність також відіграють важливу роль у залученні найкращих талантів: 80% кандидатів на роботу стверджують, що інклюзивність на робочому місці відіграє важливу роль у процесі прийняття рішення [3]. Тож у цьому році потрібно зосередитися на різноманітності, справедливості й інклюзивності. Це зобов'язання виходить за рамки простої риторики, оскільки компанії несуть відповідальність за активне впровадження інклюзивних практик рекрутингу, спрямованих на подолання бар'єрів і сприяння рівним можливостям для всіх.

Переворот покоління Z. Сплеск покоління Z, що приходить на ринок праці, змінює професійний ландшафт, породжуючи хвилю вихідців із цифрових технологій з унікальними перспективами й очікуваннями. Оскільки ця демографічна група стає помітнішою, її вплив на тенденції на робочому місці стає дедалі більш значущим. Покоління Z, яке характеризується технічно підкованим і соціально свідомим мисленням, сприяє змінам у стилях спілкування, робочих уподобаннях та інтеграції технологій у повсякденну діяльність. Це покоління також надає перевагу цілеспрямованій роботі, інклюзивності та гнучкості, змушуючи бізнес адаптуватися до цих змін.

Щоб залишатися попереду, компанії повинні активно залучати покоління Z у свої організаційні структури. Це передбачає розвиток динамічної та інклюзивної культури, використання технологій для покращення співпраці та переоцінку ваших стратегій рекрутингу для залучення й утримання талантів покоління Z, переконавшись, що вони відповідають основним цінностям покоління Z [4].

Ситуація на ринку працевлаштування обіцяє бути непростю, також очікується безліч несподіваних поворотів. Проте, враховуючи дані тенденції, можна уникнути негативних сценаріїв, здійснивши відповідні кроки, щоб зробити наступні періоди максимально рентабельними для організації. У цьому постійно мінливому ландшафті уваги потребують три ключові сфери: HR-функції зараз мають унікальну можливість відчутно вплинути на сфери, на які вони вже давно претендують. Все більше уваги приділяється розумінню досвіду співробітників, що є критично важливим аспектом у жорсткій конкурентній боротьбі за найкращих фахівців. Підтримка позитивного досвіду співробітників має першорядне значення в часи змін та економічної невизначеності. Ефективна внутрішня комунікація стане ключем до успіху в досягненні цих кадрових пріоритетів, оскільки вона сприяє залученню, узгодженню та гарантує, що працівники будуть поінформовані та підтримані протягом усіх цих трансформаційних зусиль. У міру того, як HR-лідери орієнтуватимуться в цьому новому ландшафті, їхня здатність розставляти пріоритети, адаптуватися та ефективно комунікувати стане ключем до досягнення успіху та сприяння процвітанню робочої культури.

Список використаних джерел:

1. На чому фокусуватиметься HR у 2024 році. URL: <https://www.management.com.ua/tend/tend1422.html> (дата звернення 20.03.2024).
2. Ключові HR-тренди 2024 року: що чекає на сферу рекрутингу? URL: <https://budni.robota.ua/ru/recruiting/klyuchovi-hr-trendi-2024-roku-shho-chekaye-na-sferu-rekrutingu> (дата звернення: 20.03.2024).
3. У 2024 році: огляд глобальних трендів. URL: <https://speka.media/hr-v-2024-oglyad-globalnix-trendiv-pjmmg1> (дата звернення: 20.03.2024).

4. Переваги залучення до співпраці різних поколінь: розширення рамок традиційного «робочого віку». URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ua/Documents/human-capital/Deloitte-Global-Human-CapitalTrends-2018-5.pdf>. (дата звернення: 20.03.2024).

Oliha Khytrova, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

INTERNATIONAL TRENDS IN PERSONNEL MANAGEMENT

The article examines the modern world challenges organizations face in the domain of personnel management. Les tendances modernes dans le domaine de la gestion des ressources en main-d'œuvre sont nommées. The importance of the use of new methods and approaches in the field of human resources is noted, as well as the challenges and opportunities presented to organizations when they use a certain method of personnel management.

Юрій Чаплінський, к.е.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

ЦИФРОВИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

Цифровий, або digital (діджитал) маркетинг є загальним терміном для маркетингу товарів і послуг, який використовує цифрові канали для залучення та утримання клієнтів. Часто це поняття ототожнюють з інтернет-маркетингом. Проте цифровий маркетинг включає в себе інтернет-маркетинг, але не обмежується лише інтернетом [1, с. 297]. З розвитком інтернету, мобільних технологій та соціальних медіа цифровий маркетинг перетворився з простого інструменту продажу товарів і послуг у важливий компонент стратегії бізнесу. Цифрова трансформація не лише включає заміну інструментів та методів роботи на більш сучасні, але також означає перегляд підходів до управління, контролю та комунікації [2, с. 4].

Основними перевагами цифрового маркетингу є:

– Збільшення охоплення аудиторії. Однією з основних переваг цифрового маркетингу є його здатність досягати значної аудиторії за допомогою онлайн-каналів. Це дозволяє підприємствам взаємодіяти з клієнтами не лише на місцевому, але й на міжнародному рівні.

– Максимізація ефективності комунікаційних кампаній. Завдяки аналізу показників ефективності, цифровий маркетинг дозволяє підприємствам точно налаштовувати комунікаційні кампанії для досягнення найкращих результатів. Це дозволяє ефективно використовувати комунікаційні бюджети та отримувати велику конверсію.

– Оптимізація взаємодії з клієнтами. Соціальні медіа й інші онлайн-платформи надають можливість підприємствам взаємодіяти з клієнтами в реальному часі. Це створює унікальну можливість для залучення уваги, отримання відгуків та відповідей на запитання клієнтів.

– Персоналізація маркетингових кампаній. За допомогою аналізу даних та використання інструментів штучного інтелекту, підприємства можуть створювати персоналізовані пропозиції для своїх клієнтів. Це дозволяє підвищити залучення та стимулювати лояльність клієнтів.

– Постійна оптимізація та адаптація. Підприємства повинні постійно вдосконалювати свої стратегії, враховуючи зміни в поведінці споживачів та технологій.

Інструменти цифрового маркетингу є важливими ресурсами для будь-якого бізнесу, який прагне досягнути успіху в онлайн-середовищі. Вони дозволяють ефективно взаємодіяти з аудиторією, аналізувати дані, вдосконалювати стратегії маркетингу.

Ключові інструменти цифрового маркетингу:

1. *Аналітика веб-сайту.* Платформи, такі як Google Analytics, дозволяють отримувати детальні дані про відвідувачів веб-сайту, їхні дії та взаємодію з контентом. Це допомагає зрозуміти, як відвідувачі знаходять сайт, що їх цікавить, як вони працюють з контентом.

2. *Платформи електронної пошти.* Інструменти електронної пошти, такі як Mailchimp або Constant Contact, дозволяють створювати, розсилати та відстежувати результати розсилок електронних листів. Вони допомагають підприємствам побудувати відносини з клієнтами через персоналізовані комунікації.

3. *Соціальні медіаплатформи.* Платформи, такі як Facebook, Instagram, Twitter та LinkedIn, дозволяють підприємствам взаємодіяти з аудиторією, створювати контент, розміщувати рекламу та відстежувати результати кампаній.

4. *Платформи управління контентом (CMS).* CMS, такі як WordPress або Drupal, дозволяють створювати та керувати вмістом веб-сайту без необхідності глибоких технічних знань. Вони спрощують процес створення, редагування та публікації контенту.

5. *Платформи управління відносинами з клієнтами (CRM).* CRM-системи, такі як Salesforce або HubSpot, дозволяють підприємствам керувати відносинами з клієнтами, відстежувати історію взаємодії з ними, створювати персоналізовані пропозиції та аналізувати дані для удосконалення стратегії маркетингу.

6. *Платформи SEO (пошукова оптимізація).* Інструменти SEO, такі як SEMrush або Moz, допомагають аналізувати позицію в пошукових системах, досліджувати ключові слова, а також відстежувати та аналізувати конкурентів.

7. *Аналітика соціальних медіа.* Інструменти аналізу соціальних медіа, такі як Sprout Social або Hootsuite, дозволяють відстежувати результати активності в соціальних мережах, аналізувати залучення аудиторії та взаємодію з контентом.

Таким чином, використання інструментів цифрового маркетингу може значно покращити ефективність стратегії маркетингу та допомогти досягнути поставлених цілей.

Список використаних джерел:

1. Марчук О.О. Цифровий маркетинг як інноваційний інструмент управління. *Економіка і суспільство*. 2018. № 17. С. 296-299.

2. Кримська А. О., Балик У. О., Клімова І. О. Цифрова трансформація у сфері маркетингу: нові підходи та можливості. *Академічні візії*. 2023. Випуск 26. С. 1-12

Yurii Chaplinskyi, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Chernivtsi Trade and Economic Institute STUE, Chernivtsi

DIGITAL MARKETING AS A TOOL OF MARKETING COMMUNICATIONS OF THE ENTERPRISE

With the development of the Internet, mobile technologies and social media, digital marketing has ceased to be a simple tool for selling goods and services and has become an important component of business strategy. The main advantages of digital marketing are: increasing audience coverage, maximizing the effectiveness of communication; optimization of interaction with clients; personalization of marketing patients; constant optimization and adaptation. Key digital marketing tools: website analytics; e-mail platforms; social media platforms; content management platforms; customer relationship management platforms; search optimization; social media analytics.

Валентина Чичун, к.е.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИМИ ЗМІНАМИ – НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах сьогодення зміни вітчизняної економіки значною мірою залежать від аспектів адаптації підприємств до вектору інноваційних перетворень. Активність динамічних процесів у зовнішньому середовищі, де здійснюють свою діяльність практично всі бізнес-структури (і не тільки), виокремлює важливість розробки та впровадження в практику їх управління нових методів й інструментів, які потрібні для розвитку здатності гнучкого реагування та адаптації до постійних змін у навколишньому середовищі.

У сучасному розумінні термін «зміни» характеризує внутрішні зміни, що виникають внаслідок необхідності підприємства

адаптуватись до умов зовнішнього середовища конкретної галузі. Слово «change» і його переклад на українську мову «зміна» максимально відображають погляд на організацію як на організм. З цієї точки зору, «зміни» по суті – це «внутрішні повороти» (життєво необхідні для використання потенційних можливостей) [1, с. 42]. Отже, трактування цього поняття спонукало до використання терміна «зміни» як поштовху до нових подій в житті індивідуума, суспільства та організації.

Загалом управління змінами – це процес, інструменти та методи для управління бізнес-зміними зі сторони людей для досягнення необхідних результатів бізнесу, а також розуміння того, що зміни в бізнесі ефективно функціонують лише в межах соціальної інфраструктури на робочому місці.

На сьогодні існує чимало тлумачень поняття «організаційна зміна». Кожний науковець вкладає свій сенс, своє бачення в визначення зазначеного поняття. Організаційні зміни, які здійснюються у процесі організаційного розвитку, є запланованим поетапним процесом. Організаційне планування повинно бути спрямоване на досягнення таких цілей, як визначення видів фізичної і розумової праці; розподіл обов'язків за посадами з метою успішного виконання та визначення осіб, відповідальних за їх виконання, тобто визначення функцій та відповідальності за їх реалізацію. Отже, можна зазначити, що організаційні зміни як комплексне поняття, що передбачає перетворення організації чи її окремих елементів відповідно до вимог постійно мінливого навколишнього середовища для досягнення високого рівня розвитку. Слід зауважити, що лише за умов ефективного управління організаційні зміни можуть бути інструментом досягнення високого рівня розвитку організації. Варто зауважити, що управління організаційними змінами – це заходи, які тісно пов'язані з функціями менеджменту [2, с. 34]. Управлінські нововведення можуть бути обумовлені різними причинами і факторами, а саме політичними: зміна ладу або влади, зміна закону; економічними: економічна вигода чи економічна

ефективність, економічна стабільність / нестабільність; методи економічного управління, обліку витрат, зміна підходу до витрачання коштів; соціальними: необхідність соціальної підтримки певних верств, категорій працівників; технологічними: розвиток науково-технічного прогресу-впровадження нових технологій, виробів, обладнання, вдосконалення організації виробництва і праці; ринковими: стан попиту і пропозиції, конкуренція; зміна функціональних можливостей товару, управлінські зміни.

Слід зауважити, що при управлінні організаційними змінами важливо володіти уявленням щодо майбутніх наслідків змін, що вимагає дослідження феномена «опір організаційним змінам». Звичайно, під опором організаційним змінам розуміють протидію співробітників будь-яким перетворенням в організаціях під впливом великої кількості факторів. Коттер Дж. у своїх дослідженнях дійшов висновку, що більша частина проектів та програм змін виявляються невдалими через неефективне управління, що характеризується виникненням опору організаційним змінам з боку співробітників. Хеллер Р. виокремив три основні причини негативного ставлення персоналу організації до змін [3]:

- раціональні: проблеми пов'язані з усвідомленням деталей проекту змін, відсутність віри в ефективність змін, негативні очікування;
- особисті: страх втрати робочого місця, тривога стосовно майбутнього, критика з боку керівництва;
- емоційні: схильність людей чинити опір змінам не залежно від одержуваної вигоди і втрати, низька залученість до проекту змін, стан іммобілізації.

Якщо розглядати напрями змін для бізнесу, то вони можуть стосуватися будь-якої функціональної сфери діяльності організації: технологічної; кадрової; структурної; фінансової та інших. Найчастіше організаційні зміни стосуються кадрових і структурних напрямів, а саме:

- управління змінами у розподілі влади та відповідальності: зміни характеру взаємин «керівник – підлеглий»;
- управління змінами щодо джерел влади: зміна частоти використання різних джерел влади;
- управління змінами щодо організаційної побудови;
- управління процесами розвитку організаційних структур з метою забезпечення керованості та адаптивності організації.

Так, на даний час не існує єдиного універсального механізму управління організаційними змінами. Не має сформованої єдиної моделі, яка враховує усі специфічні поведінкові аспекти співробітників в рамках процесу управління змінами. Отже, стосовно практики діяльності бізнесу необхідно залучати інструменти змін в залежності від завдання і наявних можливостей підприємства, напрямів їхньої діяльності та програм розвитку.

Список використаних джерел:

1. Гусева О. Ю. Управління стратегічними змінами : теорія і прикладні аспекти : монографія. Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (Донецьке відділення), 2018. 395 с.
2. Дзяна С. Р. Теоретичні засади управління змінами в сучасних умовах. *Ефективність державного управління*. 2019. Вип. 34. С. 31–40. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/efdu_2013_34_5.pdf.
3. Гринько Т. В. Управління змінами на підприємствах – необхідна умова забезпечення їх розвитку. URL: www.business-inform.net
4. Лісун Я. В., Гайдей О. О. Механізм управління стратегічними змінами як інструмент капіталізації підприємницької діяльності. Стратегічні імперативи сучасного менеджменту. Ч.2. Київ : КНЕУ, 2022. С. 472-479.

Valentina Chichun, PhD in Economics, Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

MANAGEMENT OF ORGANIZATIONAL CHANGES IS A NECESSARY CONDITION FOR ENSURING THE DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE

The thesis substantiates the need for change management, as conditions for ensuring the development of the enterprise. Conducted analysis of approaches to defining the concept of "organizational changes". Factors and causes of organizational resistance are determined changes It was established

that the analysis of theoretical foundations and models of organizational change management is carried out according to in two directions. The first direction is the study of the dynamics of the organizational change process. Within the framework of the second direction, the content of changes in the state of the organization at a certain point in time is investigated.

Алла Шимко, к.е.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

КОБРЕНДИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ БРЕНДІВ

Інтеграція України до європейського простору є важливим процесом, який має стратегічне значення для розвитку країни. Зокрема, економічна інтеграція може відкрити нові ринки для українських підприємств та стимулювати внутрішні реформи для підвищення конкурентоспроможності. У цих умовах особливого значення набуває розвиток українських брендів.

Формування бренда як джерела забезпечення конкурентних переваг уже є стандартом для успішних підприємств як зарубіжжя, так і України. Але, як свідчить аналіз діяльності підприємств, управління брендами має ситуаційний, епізодичний та навіть суперечливий характер. Такий підхід не дозволяє оптимально використовувати ресурси підприємства для створення сильного бренда та зміцнення своїх позицій на ринку [1].

Аналіз праць вчених-економістів Портера М., Вдовіченої О., Дзундзи Т., Чикусової М. [1; 3-5] дозволив виділити такі ключові аспекти розвитку українських брендів, як:

1. Висока якість продукції або послуг як фундамент успішного бренду. Завдяки останнім технологічним досягненням в Україні якість продукції деяких торгових марок конкурує зі світовими брендами.

2. Інновації, постійне вдосконалення, впровадження нових технологій, процесів виробництва, дизайну дозволяють українським брендам залишатися конкурентоспроможними на ринку.

3. Ефективна маркетингова стратегія та брендування допомагають позиціонувати українські бренди на ринку, залучати увагу споживачів та відокремлювати їх від конкурентів.

4. Розширення географії присутності й експорту продукції або послуг може допомогти українським брендам зайняти своє місце на світовому ринку та залучити нові можливості.

5. Використання унікальних культурних та історичних аспектів у товарах або брендингу може стати перевагою для українських брендів та дозволить їм виділитися і привернути увагу споживачів.

Для формування вітчизняними виробниками власних брендів необхідні великі зусилля і засоби, щоб зайняти окреме місце серед закордонних конкурентів, що давно почали захоплення ринків України та світу [1]. У цих умовах важливим стратегічним кроком для розвитку українських брендів, розширення їхньої діяльності на міжнародному рівні та присутності на різних ринках світу є використання можливостей кобрендингової співпраці. Стратегія кобрендингу (або спільного брендингу) – це колаборація між двома або більше брендами для створення спільного продукту або послуги, який має вигоди для всіх учасників [5]. Це ефективний інструмент для розширення аудиторії, підвищення свідомості про бренд та залучення нових клієнтів.

Перевагами стратегії кобрендингу для українських брендів є:

1. Колаборація з іншими брендами може допомогти привернути увагу нових аудиторій, особливо європейського ринку, який раніше був недоступним. Світові бренди зможуть отримати вигоди від створення спільного продукту з українськими брендами, зважаючи на сильну хвилю підтримки України іноземними країнами в прагненні вибороти свою незалежність, вистояти проти російських загарбників.

2. Спільний проєкт може допомогти підвищити впізнаваність бренду серед широкої аудиторії, особливо якщо партнери мають сильну репутацію або велику базу клієнтів.

3. Кобрендинг дозволяє обмінюватися ресурсами та знаннями з партнерами, це може призвести до зниження витрат на рекламу, дистрибуцію та інші аспекти бізнесу.

4. Об'єднання двох брендів може створити унікальний товар або послугу. Позитивне сприйняття змішування місцевих культурних елементів з іноземними культурними символами створює синергію, яка дозволяє кожному бренду використовувати свої сильні сторони.

5. Колаборація з відомим брендом підвищуватиме довіру європейських споживачів до українського бренду. Кобрендинг дає змогу споживачам уникнути ризиків, повідомляючи про високоякісні товари під брендом. Незважаючи на високу якість українських товарів, споживачі все одно можуть приймати рішення на основі існуючих стереотипів і вважати, що у світового бренда краща якість продукції, тому спільні проєкти стимулюватимуть до покупки та формуватимуть обізнаність про бренди. Водночас, світові бренди можуть отримати й ширше охоплення українського ринку, застосовуючи стратегію кобрендингу, оскільки поєднання бренду з символами України значно впливає на ймовірність покупки. Із зростанням економічного розвитку України у споживачів зростає почуття гордості та патріотизму до місцевих продуктів.

Кобрендинг є важливим інструментом у залученні іноземних інвестицій, розвитку ринкових відносин в Україні та виходом на нові європейські ринки збуту. Важливо, щоб українські бренди були відкриті до змін, реагували на потреби споживачів та використовували нові можливості для свого розвитку.

Водночас, розбудова сильних українських брендів сприятиме стабільному та стійкому економічному розвитку країни. Державна політика України має бути спрямована на сприяння національній гордості та заохочувати споживачів купувати вітчизняні бренди.

Державна промислова політика має зосередитися на трьох цілях, а саме переході: від «українських товарів» до «українських брендів», від «української кількості» до «української якості» та від «зроблено в Україні» до «розроблено в Україні».

Список використаних джерел:

1. Вдовічена О., Дзундза Т. Управління портфелем бренду в сучасних ринкових умовах. *Регіональна економіка та управління*. 2017. №5 (18), грудень. С. 23-28. URL: <http://rps.chtei-knteu.cv.ua:8585/jspui/bitstream/123456789/1193/1/55.pdf> (дата звернення: 10.04.2024).
2. Kotler F., Rein I., Hamlin M., Stoller M. (2008). Personal branding. Personal popularity technologies. 3rd ed. McGraw-Hill, New York.
3. Портер Майкл. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів ; пер. з англ. Наталія Кошманенко. Київ : Наш формат, 2020. 424 с.
4. Система управління бренду. URL: http://stud.com.ua/63290/marketing/sistema_upravlinnya_brendu (дата звернення: 10.04.2024)
5. Чикусова М. Кобрендинг як інструмент отримання конкурентної переваги. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2011. Вип. 4. С. 317-324. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2011_4_59 (дата звернення: 10.04.2024).

Alla Shymko, PhD, Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

CO-BRANDING AS AN EFFECTIVE TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN BRANDS

Co-branding is an important tool in attracting foreign investments, developing market relations in Ukraine and entering new European sales markets. It is important that Ukrainian brands are open to changes, respond to consumer needs and use new opportunities for their development. The advantages of the co-branding strategy for Ukrainian brands are presented.

Veronika Joukes, PhD, Hermínia Gonçalves, PhD,
Universidade de Trás-os-Montes e Alto Douro (UTAD),
Centro de Estudos Transdisciplinares para o Desenvolvimento
(CETRAD-UTAD)

António Pirra, PhD,
Universidade de Trás-os-Montes e Alto Douro (UTAD),
Agronomy Department (UTAD),
Vila Real, Portugal

ERASMUS+ PROJECT LEARNVIL AS DRIVING FORCE FOR LOCAL DEVELOPMENT IN THE RURAL VILLAGE VILA MARIM (PORTUGAL)

Introduction to the LEARNVIL Project

The project Learning Villages: Citizenship, Entrepreneurship, Heritage & Environmental Education for Rural Sustainable Development (2020-1-ES01-KA227-ADU-096064), funded by Erasmus+ – KA2 - Cooperation for innovation and the exchange of good practices, KA227 - Partnerships for Creativity – started on the 1st of march 2021. It was closed 30 months later on the 31st of August of 2023, after an extension of 6 months due to COVID.

The LEARNVIL project gained life thanks to an international partnership involving eight organizations spread across five countries: Portugal, Spain (project leader), Italy, Greece and Germany. It aimed to provoke positive impact by affecting applied research, educational resources, activities and funding opportunities to villages in low density rural areas with less opportunities as they face demographic challenges (high aging index, depopulation) and harsh mobility conditions. Willing to increase the villages' ecological and social added value, LEARNVIL focused on green tractor elements: gardening, eco-agriculture, agrarian heritage, and rural landscape. This way, community engagement, rural development and dynamization, heritage education, environmental education and tourism attraction were, indirectly, activated and/or enhanced.

Numerous examples have taught us that creative interdisciplinary projects in less favoured peripheral rural areas can help to at least to slow down negative population trends, attract new residents and promote tourism activities. The LEARNVIL pilot programme was another way to obtain similar benefits. The five selected learning villages served as:

- objects of ethnographical, sociological and economical research, social diagnosis, as well as tourism and attraction potential feasibility;
- scenarios for learning-by-doing adult education on active citizenship, health & safety, participatory budget, digital competences, rural entrepreneurship, cultural heritage management, sustainable tourism and environmental education;
- contexts and objects of strategical thinking and short and long-term planning;
- centres for elaborating strategies to positively impact their tourism attraction strength, cultural heritage, landscape valorisation, environmental social awareness, community decision and action;
- places to implement programs promoting health, wellbeing and active ageing for the older inhabitants.

Following these guidelines and working together with the local population, LEARNVIL was able to change the five learning villages inside and outside, to empower their communities and embellish some of their corners. The outcomes were gratifying thanks to continuous local authorities' and civil associations' support.

The Results of the LEARNVIL Project in Vila Marim (North of Portugal)

This report briefly summarizes the main achievements in the parish of Vila Marim, aggregating seven villages (Agarez, Arnal, Galegos da Serra, Muas, Quintela, Ramadas and Vila Marim, its headquarters), thanks to the combined efforts of the local consultancy company Ruralidade Verde and the nearby University of Trás-os-Montes, who could always count on the support of the local *Junta de*

Freguesia. This political administration structure is responsible for 1,517 inhabitants, according to the Census of 2022. The same dataset of the National Institute for Statistics (INE) states that 24% of its population is aged over 65 years and that, between 2011 and 2021, the population declined 14%. In other words, Vila Marim, selected to be the Portuguese “living laboratory”, was a perfect setting to explore how joined efforts between a local community, a public university and a private company, reinforced by an international partnership, promoted sustainable development in a rural setting.

Apart from a study about the quality of life of the local population and another one about the rural daily lives of the aging resident population and their perception of health and social care, the following actions were achieved: Organisation of the Plena Moon festival (2022 & 2023); Greening of the village (flower bed); Revival of flax culture (and other cultural/agricultural traditions); Creation and implementation of hiking trails; Proposal to re-style the neighbourhood around the tower of Quintela; Valorisation of local eco-system services; Geological exploration of Arnal in order to implement a pedestrian tour there underlining the importance of the past Tungsten mines; And the interpretation of Vila Marim’s flora and wildlife.

Going into more detail, three phases were defined. During the first phase, Vila Marim was object of ethnographical, sociological and economical research, social diagnosis and tourism and attraction potential feasibility studies. Among these studies, the one that applied the WHOQOL-BREF survey of the World Health Organization to determine the quality of life of the local population and another one that, after analysing the rural daily lives of the aging resident population, provides recommendations for the creation of ageing support systems in rural communities need to be emphasized as they resulted in scientific papers.

Using critical/strategical thinking techniques, the second round served to formulate scenarios for learning-by-doing adult education

and proposals to upgrade the active ageing of the elder inhabitants. Short and long-term plans favouring the reintroduction of the flax plant in the arable land of Agarez and its transformation process into linen products were also elaborated.

In the third phase different activities were implemented to improve local well-being and reinforce tourism attraction. Only a selection is highlighted below:

- Joining efforts with the nearby university UTAD, hiking trails were developed and implemented by bachelor students of the Tourism degree & Languages and Entrepreneurial Relations degree; moreover, a proposal for a new visual of the village centre of Quintela was designed by the master students of the Landscape Architecture degree; furthermore a geological and historical exploration of Arnal by mixed teams of researchers will allow to implement a pedestrian tour there underlining the importance of the past Tungsten mines; finally Vila Marim's flora and wildlife were analysed by other UTAD researchers.

- In close collaboration with Ruralidade Verde, the local eco-system services were measured and valorised, turning the local biodiversity evident.

- The cultural week that the President of the parish annually organizes, was upgraded and internationalized into the "Plena Moon" festival in 2022 and 2023, following a model that works well in Cáceres. Thanks to the international partnership, local and foreign players joined hands.

- During the international training week in September 2022 dedicated to rural wine landscapes and viticulture, a section of one of the main roads in Vila Marim was embellished with local plants creating a small garden, that needs little maintenance over the years. This mini park has been taking care of and survives until today.

Conclusions

The project LEARNVIL had an overall positive impact in Vila Marim.

In order to continue its growth, Vila Marim is now part of the international network Learning Villages International Network (LVIN).

The parish of Vila Marim, in the person of its president, Sandra Marcelino, continues to accept national and international collaboration proposals to create, for example, a small local eco-museum dedicated to linen in Agarez.

For more information, please consult the website of the project: <https://www.learnvil.eu>, the Facebook of the project: <https://www.facebook.com/learnvil> and the Facebook of the President of Junta de Freguesia <https://www.facebook.com/sandra.marcelino.58>.

Acknowledgments

This project was supported by Erasmus+ Project LEARNVIL (Learning Villages: Citizenship, Entrepreneurship, Heritage & Environmental Education for Rural Sustainable Development with project number 2020-1-ES01-KA227-ADU-096064

V. Joukes and H. Gonçalves would like to thank their research centre CETRAD for its general support as full researchers. This report is supported by national funds provided by the FCT - the Portuguese Foundation for Science and Technology, through its project UID/SOC/04011/2013.

Inna Koblianska, PhD, Associate Professor,
Zheng Senfeng, Master's degree student,
Sumy State University, Sumy

SUCCESSFUL BUSINESS STRATEGIES IN THE TIME OF DIGITAL TRANSFORMATION

The dynamic nature of the modern business landscape, propelled by rapid technological advancements, underscores enterprises' need to evolve their operational frameworks to remain competitive and relevant. As such, developing a digital business strategy becomes a strategic imperative, crucial for navigating the complexities of the digital age effectively. Given the rapid pace of digital transformations and the accelerated development and

dissemination of new technologies, such as artificial intelligence, an ongoing review of scientific publications on digital business strategies is imperative to discern the latest trends and apprise decision-makers in a timely manner.

This study aims to identify key research hubs and thought leaders in the field of digital business strategy, delineate the primary concepts associated with digital business strategies and thereby construct a universal framework that encapsulates this domain's core tenets.

This research provides a complex bibliometric review of Web of Science papers on Digital Business Strategy in Business and Management domains indexed within the last five years utilising the Biblioshiny app. A search query was formulated as "digital strategy" in the title field, with automatic filters applied, including a time span covering 2020 to 2024, Web of Scientific categories limited to Management and Business, and publication type restricted to articles, all in English. As of April 24, 2024, the search yielded 170 publications. After initial screening, papers not relevant for topic and with missing keywords and/or abstracts were excluded. The final collection consists of 120 papers.

The analysis of publications indexed by Web of Science in the field of digital business strategies over the last five years has provided valuable insights into the prevailing trends in this area of research. It is noteworthy to highlight the escalating interest in research within this domain, substantiated by the positive annual growth rate. Furthermore, there has been a notable surge in research output in recent years, indicated by the document average age of less than 2 years. The buoyant demand for studies on digital strategies in business is underscored by the commendable average number of citations (18.73). Typically, research on digital business strategies is conducted by collaborative research groups, with over 90% of articles being authored collectively. On average, research groups consist of three individuals. Notably, the field demonstrates high international collaboration, with close to 40% of articles co-authored with foreign partners. However, the prevalence of national studies in most leading

countries suggests the existence of local contexts in the implementation of digital strategies and efforts to ensure global competitiveness while limiting data leakage.

The results reveal notable contributions to research on this topic from China, the United Arab Emirates, Italy, Jordan, and the United Kingdom, underscoring the emergence of new leading countries in the realm of modern business and the disruptive nature of digital technologies leading to reshaping the global business competitive landscape.

While the articles from the analysed collection are dispersed across a wide array of sources (83 in total), several journals stand out prominently. Technological Forecasting and Social Change, IEEE Transactions on Engineering Management, Journal of Business Research, and Technology Analysis and Strategic Management emerge as significant contributors. This phenomenon underscores the multifaceted nature of the research problem at hand, encompassing social changes precipitating shifts in business practices, the pivotal role of technology, and the prominence of digitalisation as a contemporary business trend and challenge necessitating strategic resolutions. Moreover, it is noteworthy that a substantial proportion of research within the collection (one-sixth) is disseminated through these key journals. Consequently, these sources serve as pivotal platforms for scholarly discourse and represent crucial outlets for staying abreast of the latest industry trends.

Researchers predominantly use the term "digital transformation," underscoring the recognition of the radical and transformative nature of changes induced by digital technologies in the business environment. The key components of a successful digital business strategy include a focus on innovation and management alongside considerations of performance and impact. Digital business strategies are closely associated with digital technologies, marketing, social media, business models, and supply chains. Notable trends encompass business models, partnerships, competition significance, social media, and innovations driven by industry 4.0 and Internet advancements.

A successful digital business strategy is characterised by a strategic approach, clear articulation of innovations and their management mechanisms, defined implementation plans, and models for impact and effectiveness assessment. Furthermore, it emphasises marketing aspects, social media utilisation, supply chain integration, and transformative content aligned with the nature of digital transformations. Organisational readiness for change, dynamic capabilities, and flexibility are vital, particularly for entrepreneurial enterprises, thereby presenting significant opportunities for SMEs.

The research results could inform business decision-makers concerning the main aspects of successful digital strategy in modern times. The list of the most influential publications on this topic can inform more precise and specific modern solutions concerning digital business strategies, thus guiding further research in this domain.

Петро Біленчук, к.ю.н., доцент,
Микола Малій, доктор філософії,
завідувач юридичної клініки «Фенікс»,
Київський університет права НАН України,
м. Київ

**СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЇ ПРОТИДІЇ
КІБЕРЗАГРОЗАМ У СУЧАСНОМУ ЕЛЕКТРОННОМУ СВІТІ:
РЕГІОНАЛЬНИЙ ТА СВІТОВИЙ РІВЕНЬ**

Відомо, що за останні роки відбувся значний ріст регіональних і світових кіберзагроз внаслідок значного збільшення кількості інтернет-користувачів, що, відповідно, призвело до масового глобального використання і поширення новітніх інформаційних технологій, зокрема електронного (штучного) інтелекту, та несе в собі нові небачені і непрогнозовані кіберзагрози та кібервиклики як регіональному розвитку громад, так і світовому співтовариству.

Поруч із новими кіберзагрозами і кібервикликами для України та всього українського народу постало тяжке випробування, спричинене військовою агресією, яка поширилась в наземному, повітряному, космічному та кібернетичному просторах. Очевидно, що варто звернути особливу увагу на значне збільшення та велику інтенсивність кіберінцидентів на регіональному та загальнодержавному рівні в Україні ще до початку війни, що підтверджується різними вітчизняними та закордонними аналітичними дослідженнями кіберзагроз і кібервикликів [1, с. 283].

Відомо, що для дестабілізації діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в ніч з 13 на 14.01.2022 р. було здійснено неймовірно масштабну і блискавичну злочинну хакерську кібератаку на надзвичайно важливі сімдесят урядових сайтів України. Наступною, ще більш масштабною кіберзагрозливою кібератакою в наземному та космічному просторі на важливі державні та приватні об'єкти як України, так і низки країн-членів Європейського Союзу, стала кібератака, організована агресором за годину до початку війни проти України.

Як засвідчують фахівці з кібербезпеки, це перша в світі така потужна кібератака на рівні держави в електронному наземному, повітряному, космічному та кібернетичному просторах, яка передувала повномасштабному військовому сухопутному, повітряному, космічному та кібернетичному вторгненню на територію суверенної та незалежної держави України.

Отже, на практиці в умовах війни існують як тактичні, так і стратегічні завдання, пов'язані з необхідністю дослідження кіберзагроз та кібервикликів, які потребують постійного дослідження і оперативного розв'язання як на регіональному рівні, на рівні держави, так і на міжнародному, міждержавному рівнях.

Очевидно, що питання кіберзагроз і кібервикликів потребує оперативного використання знань в галузі міжнародного права, порівняльного фінансового права, кримінологічної науки, які сьогодні є базою і основним інструментом для використання всіх наявних можливостей системи запобігання і протидії кіберзагрозам

і кібервикликам як на регіональному, так і на державному, а також міжнародному та міждержавному рівнях [2].

Викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що наявний сьогодні достатньо потужний рівень сучасних кіберзагроз і кібервикликів в електронному світі як в наземному, так і космічному кіберпросторі потребує негайної розробки пріоритетних напрямів дослідження з метою запобігання і протидії цим негативним кіберзагрозам, кіберризикам і кібербезпекам, які реально мають місце в суспільстві [3, с. 432].

Список використаних джерел:

1. Біленчук П.Д., Лихова С.Я., Малій М.І. Космічні кіберзагрози в третьому тисячолітті: наукове і правове пізнання. *50 років академічної науки на Закарпатті: матеріали міжнародної конференції* (м. Ужгород, 24-25 травня 2021 року). Укладач: А.М. Завілопуло, д.ф.-м.н. Інститут електронної фізики НАН України. Ужгород, Видавництво «ФОП Сабов А.М.», 2021. С. 283-286.
2. Біленчук П.Д., Кобилянський О.Л., Малій М.І., Перелигіна Р.В., Тарасевич Т.Ю. та ін. Електронне суспільство, електронне право, кібербезпека: стратегія розвитку інноваційної ери: монографія / за заг. ред. П.Д. Біленчука і Т.Ю. Тарасевич. Київ: УкрДГРІ, 2020. 388 с.
3. Біленчук П.Д., Малій М.І. Планетарна електронна кіберзлочинність на шляху до сингулярності. *Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації*: зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінологічної асоціації України, професора Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків, ХНУВС, 2021. С. 432-434.

Petro Bilenchuk, PhD of Sciences in Law, Associate Professor,
Mykola Malii, PhD in Law, Head of legal clinic "Phoenix",
Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of
Ukraine, Kyiv

SOCIAL AND LEGAL BASIS OF THE STRATEGY AGAINST CYBER THREATS IN THE MODERN ELECTRONIC WORLD: REGIONAL AND GLOBAL LEVEL

It is known that the significant growth of regional and global cyber threats is associated with the massive global use and spread of the latest information technologies, in particular, electronic (artificial) intelligence carries new unseen and unforeseeable cyber threats and cyber challenges to both the regional

development of communities and the global community. Today, there is a real powerful level of modern cyber threats and cyber challenges in the electronic world, both in terrestrial and space cyberspace, and society needs to immediately develop priority areas of research in order to prevent and counter these negative cyber threats, cyber risks and cyber security.

Вікторія Витоптова, науковий співробітник,
Український науково-дослідний інститут продуктивності
агропромислового комплексу (НДІ «Укראгропромпродуктивність»),
м. Київ

АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: ПРОБЛЕМИ І ВИКЛИКИ

Для української економіки загалом, в тому числі для аграрного комплексу, з початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну, 2022 рік став шоковим. Але, оцінюючи стан економіки за 2022 рік, можна стверджувати, що наш бізнес виявився стійкішим, ніж очікувалося, і навіть після зимових блекаутів було очевидно, що господарська діяльність у країні буде відновлюватися.

Світовим банком була проведена Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення [1], яка визначила, що в період з лютого 2022 року по лютий 2023 року аграрний сектор України поніс прямі збитки, завдані активам, в сумі 8,7 млрд дол. США. Також через скорочення виробничих потужностей непрямі втрати склали 31,5 млрд дол. США. Тобто, загалом за рік повномасштабного вторгнення аграрний сектор України поніс збитки на суму 40,2 млрд дол. США. Окремо проводилась оцінка втрат і збитків, нанесених системам зрошування та водовідведення, яка становить 380,5 млн та 282,5 млн дол. США відповідно. Також на розмінування необхідно витратити 37,6 млрд дол. США. Тобто, за оцінкою Світового банку, в період десятиліття (з 2023 року по 2033 рік), витрати на відновлення та реконструкцію аграрного сектору України становитимуть 29,7 млрд дол. США.

2022 року в Україні доходи від експорту сільськогосподарської продукції зросли до 52% від усіх експортних надходжень порівняно з доходами 2021 року (41%). Це пояснюється тим, що ми зменшили асортимент або кількість експорту інших основних продуктів (метали, руда, обладнання та інше). Але в абсолютних цифрах вартість експортованої сільськогосподарської продукції в 2022 році становила 21 млрд дол. США проти 27 млрд дол. США в 2021 році (тобто спостерігається зниження експорту на 22,2% за рік) [3]. Протягом 2022–2023 років максимальний вплив на прибутки від реалізації продукції сільського господарства мали логістика експорту та значне підвищення цін на ПММ та інші матеріально-технічні ресурси.

До початку повномасштабної війни Україна експортувала 95% зернових та олійних культур чорноморськими портами. З лютого 2022 року ця продукція перевозилась до країн ЄС через дунайські порти, залізницею та автоперевезеннями, що значно підвищило витрати на транспортування та перевалку. Часткове відновлення перевезення агропродукції Чорним морем із серпня 2022 року підтримало аграрників і дало їм змогу реалізовувати продукцію з меншими затратами на логістику. Але до довоєнних обсягів експорту навіть не наблизило.

Поряд з цим, через девальвацію гривні знизилась витрати на заробітну плату і єдиний податок IV групи. В той же час ціни на паливно-мастильні матеріали, добрива і ЗЗР, запчастини до техніки та насіннєвий матеріал значно збільшились, оскільки ці ресурси мають фіксовані ціни в доларах або євро. Орендна плата за землю у 2021-2022 роках була майже незмінною. З 2023 р. ріст орендної плати за землю склав до 10%, що також негативно вплинуло на загальну собівартість сільськогосподарської продукції. Така ж ситуація в 2021-2022 роках відбувалась і з оплатою праці. Але вже в 2023 році більшість аграрних підприємств підвищили рівень оплати праці з метою мотивації робітників і хоча б частковою компенсацією девальвації гривні та інфляції [4].

Величезним впливом на спроможність нашої країни виробляти продовольство стали такі фактори, як втрата та пошкодження засобів виробництва, нестача людських ресурсів, різке підвищення цін на паливно-мастильні матеріали, добрива та засоби захисту рослин. Особливо це виявилось під час проведення весняно-польових робіт у 2022 році. На той час ранніми зерновими було засіяно близько 79% площ, а восени – лише 60% полів засіяли озимими культурами [2].

На даний час основні овочеві регіони України, які в промислових масштабах вирощували і реалізовували понад 35% овочів, досі частково окуповані або перебувають у безпосередній близькості до зони бойових дій. На сьогодні, внаслідок військового втручання, близько 20% валового виробництва товарної овочевої та 46% баштанної продукції втрачено. В кінцевому підсумку дефіцит складає приблизно 2 млн т овочів та 230-250 тис. т баштанних продовольчих культур.

У 2023 році спостерігається збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції до 5% порівняно з 2022 роком [5]. Незважаючи на те, що посівні площі скоротилися на 25%, аграрії пристосовуються до ведення бізнесу в умовах воєнного часу, змінюють асортимент продукції, відшуковують нових постачальників, ринки збуту, також можливості зниження собівартості своєї продукції та витрат на реалізацію та зберігання.

Попри те, що в 2023 році Україна звільняла окуповані території та розмінювала землі, декілька мільйонів гектарів залишилися необробленими через неможливість вести там будь-яку виробничу діяльність. Але через сприятливі для сільського господарства погодні умови врожайність вирощуваних культур в 2023 році значно зросла і компенсувала втрати площ. Урожайність зернових, а особливо ячменю і пшениці, в деяких регіонах досягла рекордного рівня. За статистичними даними, в середньому з 1 гектара в 2022 році було зібрано 45,8 ц зернових, а 2023 році – 51,8 ц з гектару [7].

За даними Української зернової асоціації, в новий сезон після 2022 року наша країна мала невеликий запас – 2 млн т зерна. Розмір запасів у 2023 році буде залежати від темпів експорту і може становити 49 млн т при умові, що працюватимуть порти, залізничні та автомобільні переходи. Обсяги експорту аграрної продукції України в 2023 році в п'ять разів більші, ніж експорт продукції металургії. В 2023 році аграрні підприємства всіх форм власності зібralли 33,7 млн тонн нового врожаю [8].

Станом на 1 вересня 2023 року українські виробники отримали доходів на суму 6,1 млрд дол. США від експорту зернових культур (пшениці, ячменю, кукурудзи, жита, гречки, сорго). Це чверть від всієї продукції, експортованої за кордон за цей період [9]. В тому числі пшениці було експортовано 1,2 млн т, це на 36% вище показника за такий же період в 2022 році.

Через логістичні ускладнення імпорту ресурсів в нашу країну та ріст цін на енергоносії в 2022 році значно виросли витрати добрива, паливно-мастильні матеріали та засоби захисту рослин. Хоча в 2023 році ціни на деякі види імпортової продукції дещо знизилися і дещо стабілізувалась ситуація з більшістю поставок, проте вони не сягнули рівня, який був до початку повномасштабного вторгнення. Як наслідок всіх факторів, які вплинули на розвиток сільського господарства в Україні з початком повномасштабного вторгнення РФ, ключовими факторами впливу на виробництво аграрної продукції в наступні роки будуть ціни на ринках експорту, логістичні витрати, ціни на енергоресурси та динаміка курсу валют.

Список використаних джерел:

1. Урядовий портал. Government, World Bank, European Commission and UN present report on damage caused to Ukraine by Russia during a year of war. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/uriad-ukrainy-svitovyi-bank-ievropeiska-komisija-ta-oon-prezentuvaly-zvit-shchodo-zbytkiv-ukrainy-zavdanykh-rf-za-rik-viiny>

2. Agribusiness Ukraine, 9th edition of the infographic guide: "Agribusiness of Ukraine during the war". Agribusiness Ukraine. URL: <https://agribusinessinukraine.com/the-infographics-report-ukrainian-agribusiness-2022-eng/> (Accessed 16 June 2023).

3. EU takes steps to suspend all duties on imports from Ukraine, European Commission, 27 April 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2671

4. Виробництво трьох із п'яти основних культур залишиться збитковим за результати 2023 - дослідження «УКРАЇНА: Вплив війни на прибутковість сільськогосподарського виробництва». URL: <https://www.agroperspectiva.com/ru/news/190130>

5. Криволап К. Як війна змінила економічну географію країни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/10/19/705648/>

6. Бережна Т. За рік війни в більш безпечні регіони релоковано 800 підприємств. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=ZaRikViiniVBilsh>

7. Гордійчук Д. Цьогорічний урожай в Україні перевищує очікування, але радити зарано. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/09/5/703942/>

8. Жнива 2023. В Україні намолочено 337 млн тонн зернових та олійних культур. <https://minagro.gov.ua/news/zhniva-2023-v-ukraini-namolocheno-337-mln-tonn-zernovih-ta-olijnih-kultur>

9. Гвоздьова О., Корнилюк З. Сильне плече аграріїв. За вісім місяців 2023-го агросектор приніс Україні у п'ять разів більше виручки, ніж металургія. Які країни купують українське? Дослідження. URL: <https://forbes.ua/money/silne-pleche-agrariiv-za-visim-misyatsiv-2023-go-agrosetektor-prinis-ukraini-u-pyat-raziv-bilshe-viruchki-nizh-metallurgiya-zagalom-mi-eksportovali-tovariv-na-245-mlrd-yaki-kraini-kupuyut-ukrainske-dosli-11102023-16579>

Viktoriya Vytopova, Research Officer,

Ukrainian Research Institute of Agricultural Productivity, Kyiv

AGRICULTURAL INDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE IN WARTIME CONDITIONS: PROBLEMS AND CHALLENGES

The current state is analyzed and the main problems of the agricultural complex of Ukraine in wartime conditions are highlighted. The reasons that hold back development and slow down the pace of agrarian business recovery in the country have been determined. The key factors affecting the production of agricultural products in the following years will be prices on export markets, logistics costs, prices for energy resources and the dynamics of the exchange rate.

Сергій Гармаш, доцент,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків

КАДРОВА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Загальновідомо, що кадрову безпеку підприємства розглядають як підсистему економічної безпеки підприємства. Існує багато визначень поняття «кадрова безпека підприємства». Одне з них стверджує, що це «підсистема економічної безпеки підприємства, що являє собою упорядковану сукупність елементів, які можуть належати іншим підсистемам, комплексна взаємодія котрих слугує цілям протидії загрозам його внутрішнього і зовнішнього середовища завдяки ефективності використання наявних ресурсів та усунення перешкод у реалізації інтересів підприємства та скерована на досягнення динамічної рівноваги системи економічної безпеки підприємства» [1, с. 34].

На наш погляд, «... кадрову безпеку доцільно розділити за рівнями та функціями, щонайменше, на три частини:

- 1) підсистема економічної безпеки;
- 2) самостійна система;
- 3) забезпечення процесу управління персоналом» [2, с. 44].

«... перебудова вітчизняними підприємствами своєї діяльності в умовах динамічної невизначеності факторів зовнішнього середовища та пристосування до ринкових умов – безперервний процес, але методи досягнення конкурентних переваг та отримання прибутків вже залежать від «якості» людського ресурсу, який здійснює управління – від його морального виміру» [3, с. 269].

Якщо аналізувати основні показники оцінки рівня економічної безпеки підприємства по компонентах (фінансова, кадрова, виробничо-технологічна, законодавчо-правова, інформаційно-

аналітична, екологічна, силова складові), то слід зауважити, що «... належний рівень економічної безпеки підприємства значною мірою залежить від інтелекту та професіоналізму його кадрів» [4].

Аналізуючи систему індикаторів кадрової безпеки (показники чисельності складу персоналу і його плинності; показники кваліфікації та інтелектуального потенціалу; показники ефективності використання персоналу; показники якості мотиваційної системи; показники роботи кадрової служби), слід зазначити, що цю систему показників слід постійно корегувати, враховуючи швидкоплинні зміни зовнішнього та внутрішнього середовищ підприємства.

Але «якість» кадрової складової все ж таки більшою мірою залежить від морального виміру людського ресурсу. Саме цей вимір визначає як мотиви, так і «порогові бар'єри» людської поведінки.

«Оскільки персонал є одночасно як об'єктом, так і суб'єктом управління, то цілеспрямоване моральне та інтелектуальне зубожіння працездатного населення країни є як причиною, так і наслідком занепаду не тільки менеджменту окремих підприємств, а й деградації українського суспільства. Витоки низького рівня управління слід розглядати в аспекті взаємопов'язаних процесів, починаючи ще з навчання у вищому навчальному закладі. Молоде покоління «споживачів з кліповим мисленням» втрачає ціннісні орієнтири, а впровадження принципу «негативної селекції», ... непотизм та корупція сприяють подальшій деградації українського суспільства в цілому» [5, с. 78].

Отже, можна зробити висновок, що кадрова безпека є основою економічної безпеки підприємства, а «якість» людського ресурсу значною мірою визначається не тільки інтелектом та професіоналізмом, а й його моральним виміром.

Список використаних джерел:

1. Бурда І. Я. Суть та загрози кадрової безпеки підприємств видавничо-поліграфічної галузі. *Наук. вісн. Львів. нац. ун-ту вет. медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького*. 2010. Т. 12. С. 29-39.

2. Гармаш С. В. Кадрова безпека як економічна категорія в аспекті економічної безпеки підприємства (понятійний апарат та функції). *Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2022. № 4. С. 44-49.

3. Гармаш С. В. Логістичний менеджмент у сфері надання послуг мобільного зв'язку "по-українськи": проблеми та шляхи виходу з кризової ситуації [Електронний ресурс]. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством : матеріали 2-ї Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф., 23 квітня 2019 р. / Полтав. держ. аграрна акад.* Полтава, 2019. Ч. 2. С. 267-269.

4. Індикатори економічної безпеки підприємства. URL: https://pidru4niki.com/84414/ekonomika/indikator_i_otsinki_ekonomichnoyi_bezpeki_pidpr_ymstva

5. Гармаш С. В. Значущість індикаторів оцінки кадрової безпеки у системі індикаторів оцінки економічної безпеки підприємства. *Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", 2023. № 2. С. 78-82.

Sergii Garmash, Assistant Professor,
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute",
Kharkiv

PERSONNEL SECURITY AS THE BASE OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY

The main attention is paid to consideration of personnel security as a subsystem of economic security of the enterprise, taking into account indicators of the level of economic security of the enterprise by components. It is noted that the appropriate level of economic security of the enterprise depends not only on the intelligence and professionalism of its personnel, but also on the "quality" of the personnel component - the moral dimension of the human resource. It is this dimension that determines both the motives and the "threshold barriers" of human behavior in all aspects of human activity.

Юрій Королук, д.н.д.у., професор,
Анатолій Вдовічен, д.е.н., професор,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

ПЕРСПЕКТИВИ БЛОКЧЕЙН-ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Незаперечним фактом є суттєвий, революційний вплив технологічних інновацій на розвиток усіх сфер життєдіяльності суспільства. Яскравим прикладом цього є поширення винайденої у 1991 році Стюартом Хабером і В. Скоттом Сторнеттою технології блокчейн.

У технічному розумінні блокчейн – це децентралізована технологія транзакційної бази даних, яка полегшує перевірені, стійкі до втручання транзакції, узгоджені у великій кількості мереж [1]. Вся інформація такої мережі організовується у вигляді послідовних, сформованих поетапно блоків, які неможливо змінити без згоди усіх учасників (вузлів).

У функціональному розумінні блокчейн – засіб, що надає користувачам впевненість у тому, що електронна інформація (наприклад, сертифікат) не була підроблена [2]. При чому під час перевірки не використовується центральний орган чи інший головний регулятор, мережа є самоорганізованою і працює на консенсусі (згоді) всіх учасників.

Таким чином блокчейн дає дві потужні переваги учасникам мережі:

- криптографічний, колективний і незалежний захист від ретроспективних маніпуляцій з мережею та її інформацією;
- залучення кожного учасника мережі до її управління і підтримки, шляхом заохочення узгодженості бази даних наявних у кожного користувача під час перевірки нових транзакцій (змін інформації мережі).

У 2009 році Сатоші Накамото опублікував віховий білий документ, що визначив головні тенденції розвитку блокчейн [3]. Науковець розкрив головний потенціал блокчейн як методу економічної децентралізації, який означав, що ніхто ніколи нічого не контролюватиме, а все буде працювати на цифровій довірі та рівності усіх контрагентів. Глобальна економічна криза 2008-2009 року підтвердила такі прогнози на прикладі успіху блокчейн мережі біткоїн. Недовіра до центральних урядових регуляторів та класичної банківської системи сприяли потужній капіталізації біткоїна, яка навіть на даний час б'є усі рекорди. Саме тому сьогодні найбільш успішною і масовою сферою реалізації блокчейн є фінансовий сектор. Сотні криптовалютних мереж блокчейн надають користувачу можливість капіталізувати реальні кошти в криптовалюту, здійснювати численні транзакції чи біржові курсові операції з подальшою рекапіталізацією без жодних географічних чи вартісних обмежень.

Окрім прямого впливу на світову фінансову систему та вторинних наслідків, пов'язаних із товарно-грошовим обміном, де головним платіжним засобом є криптовалюта, блокчейн використовується і в інших сферах. За результатами досліджень турецьких науковців [2] структура використання технології блокчейн наступна: фінансовий сервіс – 46%, індустриальне виробництво – 12%, паливно-енергетичний комплекс – 12%, охорона здоров'я – 11%, урядові організації – 8%, ритейл і споживання – 4%, медіа і розваги – 1%.

Інтеграція технології блокчейн у функціональні процеси вказаних сфер є наслідком переваг децентралізації, покращеної безпеки передачі даних, прозорості і довіри, смарт-контрактів (наднадійних протоколів виконання угод між вузлами мережі). З іншого боку, така комплексна перспективність блокчейн у багатьох сферах призвела до появи нового явища – блокчейн економіки, як явища міграції багатьох процесів класичної економіки в мережі блокчейн.

Україна перебуває у стані війни проти російського загарбника, де агресії ворога зазнають усі сфери життєдіяльності нашого суспільства. Окрім військових та фізичних втрат, суттєвих ризиків зазнають бізнес-процеси, фінансовий сектор, логістичні ланцюги та інші сфери економіки. Окремо слід виділити загрозу інформаційній складовій забезпечення економіки. Успішний розвиток урядових онлайн-сервісів, платіжних систем, баз та сховищ даних різних рівнів та відповідальних утримувачів із їх широким доступом до мережі Інтернет створив ситуацію критичної вразливості національної економіки у випадках кіберінцидентів, зламів та інших видів кіберагресії. Множина інструментів кібервпливу на інформаційну складову бізнес-процесів передбачає, окрім тотального виведення з ладу інформаційної інфраструктури, спотворення інформації, її викрадення, використання в злочинних намірах, компрометація тощо.

У вказаних умовах технологія блокчейн володіє високим потенціалом зменшення ризиків реалізації кіберінцидентів при її інтеграції в інформаційне забезпечення бізнес-процесів. Децентралізація, довіра усіх учасників мережі і надійний криптозахист обміну інформацією є унікальною перевагою блокчейн в умовах кібероборони секторів економіки. З іншого боку, відкритість технології та порівняно низький ресурсний поріг впровадження потенційно сприятиме широкому і швидкому розгортанні мереж блокчейн на базі наявного апаратного забезпечення різних учасників національної економіки.

Однак на сьогодні відсутні конкретизовані урядові програми чи ініціативи впровадження блокчейн в роботу секторів економіки. Однією з причин є брак науково-аналітичних праць вітчизняних вчених та недостатня кількість підготовлених фахівців, здатних до розвитку та впровадження таких технологій, що безумовно потребує невідкладного вирішення на рівні вітчизняних наукових установ та закладів вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Glaser F. (2017). Pervasive Decentralisation of Digital Infrastructures: A Framework for Blockchain Enabled System and Use Case Analysis, Proceedings of the 50th Hawaii International Conference on System Sciences, Frankfurt.
2. Sakiz, B., & Gencer, A.H. (2019). Blockchain Technology and its Impact on the Global Economy. International Conference on Eurasian Economies 2019.
3. History of Blockchain Technology: A Detailed Guide. 2020. URL: <https://101blockchains.com/history-of-blockchain-timeline/#prettyPhoto,%20AI%C4%B1nt%C4%B1%20Tarihi>

Yurii Koroliuk, Doctor of Sciences in Public Administration,
Professor,

Anatolii Vdovichen, Doctor of Economic Sciences, Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

PROSPECTS OF BLOCK-CHAIN TRANSFORMATION OF UKRAINE'S ECONOMY

Block chain technology has a high potential for reducing the risks of cyber incidents when it is integrated into the information support of business processes. Decentralization, trust of all network participants and reliable crypto-protection of information exchange are a unique advantage of the block chain in terms of cyber defense of economic sectors. However, there are currently no specific government programs or initiatives to introduce blockchain into the work of economic sectors. One of the reasons is the lack of scientific and analytical works of domestic scientists and the insufficient number of trained specialists capable of developing and implementing such technologies, which definitely requires an urgent solution at the level of domestic scientific institutions and institutions of higher education.

Юлія Маначинська, к.е.н., доцент,
Сергій Угрин, магістр,
_Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

ОЦІНКА ЗАПАСІВ АГРОСЕКТОРУ В КОНТЕКСТІ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ЗАГРОЗИ ТА ВИКЛИКИ

Важливою складовою економічної безпеки України, в контексті повоєнного відновлення, виступає продовольча безпека. Цілком зрозуміло, що фундаментом останньої слугує ефективне функціонування агросектору.

На 2024 рік експерти очікують скорочення врожаю основних сільськогосподарських культур на 12-17% порівняно з 2023 роком. Прогноз Міністерства аграрної політики припускає скорочення посівних площ під кукурудзою і соняшником у 2024 році. Натомість агросектор планує наростити площі для вирощування ріпаку, сої, ярих ячменю та пшениці [1].

Міністерство аграрної політики та продовольства України розробило проект Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2030 року. Відповідно до даної Стратегії очікується доведення потенціалу агросектору до 200 млн т сільськогосподарської продукції, а зернових та олійних культур – до 150 млн т. В цілому на короткострокову перспективу інвестиційна привабливість галузі оцінюється у 57 млрд. дол. США. Особливо пріоритетними стануть проекти щодо переробки продукції аграріїв [2].

Динаміку рентабельності (збитковості) зернових та олійних культур, а також її прогноз на 2024 рік зображено на рис. 1.

Експертна оцінка прогнозованої врожайності ярих культур у 2024 році така: кукурудзи – 29 млн т; соняшника – 11,4 млн т; сої – 5,1 млн т; ячменю – 4,1 млн т; пшениці – 2,4 млн т; ріпаку – 0,9 млн т. В абсолютній сумі перспективний рівень врожайності агрокультур оцінюють в 52,9 млн т [1].

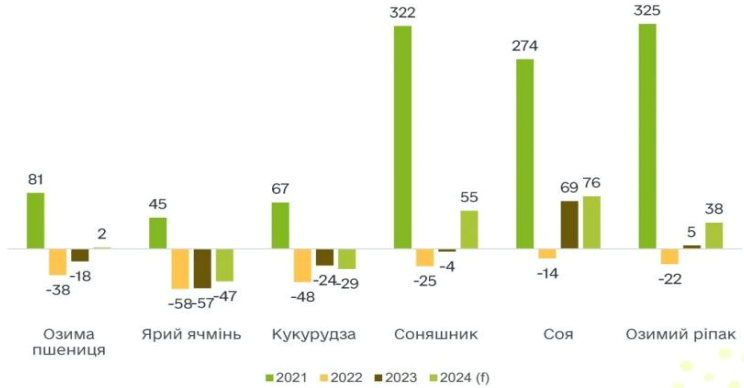

Рис. 1. Динаміка прибутковості (збитковості) вирощування основних видів зернових та олійних культур аграріями України за 2021–2023 роки та прогноз на 2024 рік, дол. США за тону [1]

Попри зниження виробничих витрат та поліпшення ситуації із логістикою, вирощування зернових у 2023 році залишалось в цілому збитковим. Ситуація з олійними культурами була дещо ліпшою: соняшник показав мінімальну збитковість, а соя та ріпак згенерували мінімальну прибутковість. Загалом, рівень рентабельності зернових та олійних культур покращився у 2023 році порівняно з 2022 роком, однак низькі світові ціни не дозволили галузі досягти відчутної прибутковості [4].

Серед числа ключових загроз для агросектору України на 2024 рік експерти виокремлюють: дефіцит трудових ресурсів, доволі обмежений експорт сільськогосподарської продукції, досить дорогівартісну логістику [5].

У 2024 році очікується зростання рівня рентабельності для всіх видів зернових та олійних культур. За умови, що ситуація із безпекою та експортом морським транспортом не ускладниться, а ситуація на західних кордонах стабілізується. У 2024 році очікується зниження врожайності – приблизно на 4-5%. Серед зернових мінімальну прибутковість матиме пшениця, тоді як

кукурудза та ячмінь, ймовірно, залишаться збитковими. Водночас очікується, що всі види олійних культур стануть прибутковими [4].

Основними викликами для аграріїв у 2024 році є першочергово розмінування сільськогосподарських угідь та недостатнє фінансування. Саме тому основним пріоритетом повинна стати адаптація законодавства України до стандартів ЄС, адже 40,00% законодавства ЄС стосується агросектору [6].

Список використаних джерел:

1. Посівна-2024: чи побачимо покинуті поля. Українська аграрна конференція. 2024, березень. URL: <http://agroconf.org/content/posivna-2024-chi-pobachimo-pokinuti-polya>
2. Розроблено проєкт Стратегії продовольчої безпеки України. AgroPortal. Лютий 2024. URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/rozrobлено-proyekt-strategiji-prodovolchoji-bezpeki-ukrajini>
3. Агросектор України втратив від війни 80,1 млрд дол. США. AgroPolit. *Гаряча Агрополітика*. 2024, лютий. URL: <https://agropolit.com/news/27650-agrosektor-ukrayini-vtrativ-vid-viyini-801-mlrd>
4. У 2024 році рослинництво буде беззбитковим, а прибутковість тваринництва знизиться. Мінагрополітики. Березень 2024. URL: <https://minagro.gov.ua/news/u-2024-rotsi-roslynnystvo-bude-bezzytkovym-a-prybutkovist-tvarynnystva-znyzysia-minahropolityky>
5. Експерти назвали головні проблеми агросектору актуальні для 2024 року. 2024, січень. URL: <https://agropolit.com/news/27326-eksperti-nazvali-golovni-problemi-agrosektoru-aktualni-dlya-2024-roku>
6. Експерт назвав головні виклики для аграріїв України у 2024 році. 2024, січень. URL: <https://agropolit.com/news/27471-ekspert-nazvav-golovni-vikliki-dlya-agrariyiv-ukrayini-u-2024-rotsi>

Yulia Manachynska, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,

Sergey Ughrin, Master's degree student,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

ASSESSMENT OF AGRICULTURAL SECTOR STOCKS IN THE CONTEXT OF UKRAINE FOOD SECURITY: THREATS AND CHALLENGES

The study provides an assessment of the stocks of agricultural enterprises of Ukraine. Forecast trends in the agricultural sector for 2024 according to expert assessments are provided. The dynamics of profitability and yield of the main types of agricultural crops are presented. It has been proven that the agricultural sector is the basis of Ukraine's food and economic security.

Наталія Проць, к.е.н., доцент,
Тарас Костенюк, аспірант,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення ефективного виконання функцій держави та місцевого самоврядування неможливе без належної матеріальної бази, забезпечення базових потреб мешканців територіальних громад. Наведене обумовлює необхідність створення, підтримання і модернізації відповідного стану об'єктів як житлової, так і соціальної та критичної інфраструктури. Зважаючи на те, що відповідні заходи потребують значних витрат, неможливим є їх фінансування лише за рахунок власних ресурсів місцевих бюджетів, запроваджений державою механізм міжбюджетних трансфертів покликаний вирішити проблему нестачі власних коштів місцевих бюджетів. Однак воєнні дії на території України призвели до значних руйнувань об'єктів житлової і критичної інфраструктури, що, відповідно, зумовило необхідність перегляду усталених механізмів міжбюджетних відносин відповідно до потреб і обставин сьогодення.

Мета роботи - дослідити міжбюджетні трансферти.

Серед вітчизняних науковців, які досліджували питання формування, використання та значення міжбюджетних трансфертів для розвитку бюджетної системи, варто виділити таких, як В.М. Асадчев, І.О. Луніна, І.В. Алексеев, В.С. Загорський, О.П. Кириленко, О.В. Гончаренко, В.І. Кравченко, В.В. Баранова, В.Я. Швець, С.В. Слухай, І.С. Волохова та інші.

Міжбюджетні відносини є важливою складовою бюджетної системи будь-якої країни. Нині механізм організації міжбюджетних відносин перебуває у процесі динамічної трансформації під дією потреб вирішення завдань соціально-економічного зростання адміністративно-територіальних

одиниць і держави у цілому, усунення розбіжностей у фактичному розвитку регіонів шляхом покращення фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування.

Відповідно до Бюджетного Кодексу України (стаття 81) міжбюджетні відносини – це відносини між державою, Автономною Республікою Крим та територіальними громадами щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією України та законами України.

Метою регулювання міжбюджетних відносин є забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за бюджетами, та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати виконання цих повноважень [1].

Інструментом досягнення цієї мети і є міжбюджетні трансферти. Міжбюджетні трансферти в Україні є основною формою реалізації міжбюджетних відносин і спрямовані на збалансування та вирівнювання фінансової спроможності відповідних бюджетів.

Згідно з Бюджетним Кодексом України (стаття 2, пункт 32), міжбюджетні трансферти – кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

Види міжбюджетних трансфертів, які використовуються в Україні, передбачені статтею 96 пункту 1 Бюджетного кодексу і поділяються на:

1) базову дотацію (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);

2) субвенції;

3) реверсну дотацію (кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);

4) додаткові дотації [1].

Функціональна спрямованість кожного виду міжбюджетних трансфертів визначається цільовим та адресним спрямування коштів з одного бюджету до іншого.

За допомогою міжбюджетних трансфертів вирішується ціла низка проблем, серед яких:

- розподіл видатків відповідно до розподілу повноважень між виконавчою державною владою і місцевим самоврядуванням;
- забезпечення місцевих бюджетів дохідними джерелами для виконання власних і делегованих повноважень;
- перерозподіл через державний бюджет фінансових ресурсів від багатших у фінансовому розумінні бюджетів до бідних;
- формування умов для збільшення зацікавленості органів місцевого самоврядування у мобілізації доходів;
- використання у процесі виконання бюджетів різних форм і методів взаємодії між державним бюджетом і місцевими бюджетами [2, с. 80].

Необхідно зазначити, що в Державному бюджеті України затверджується обсяг міжбюджетних трансфертів окремо для кожного з відповідних місцевих бюджетів, якщо є підстави для надання й отримання відповідних міжбюджетних трансфертів. Але сучасна ситуація, а саме російсько-українська війна кардинальним чином вплинула на державний бюджет України. На фінансування національної безпеки та оборони йде кожна друга гривня видатків державного бюджету. Але грошей хронічно бракує, бюджет-2023 рекордно дефіцитний, але й бюджет на 2024 рік, який вже знаходиться на розгляді парламенту, буде не набагато ліпшим [3].

Подальший успішний розвиток міжбюджетних відносин в Україні передбачає можливість застосування передового світового досвіду. Але тут потрібно зазначити, що такий досвід не дає змоги знайти еталон, повністю придатний для України. У кожній країні існують свої особливості правового регулювання міжбюджетних відносин, які залежать від політичних, економічних та історичних традицій розвитку.

Отже, міжбюджетні відносини є важливим складником бюджетної політики, інструментом розвитку фінансових відносин між державою і місцевими органами влади. Однією з форм реалізації міжбюджетних відносин є міжбюджетні трансферти. За

допомогою них на місцевому рівні вирішуються важливі питання, пов'язані з розвитком адміністративно-територіальних утворень. Сьогодні стан фінансування видатків органів місцевого самоврядування на виконання функцій і завдань у межах власної компетенції та реалізації делегованих центральною владою повноважень є надзвичайно складним.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-VI#Text>
2. Іоненко К.В. Дослідження факторів формування фінансового потенціалу регіону. *Вісник Полтавського національного технічного університету*. Полтава : ПНТУ, 2005. № 4(7). С. 80–84.
3. Як війна змінила бюджет України. URL: <https://finclub.net/ua/infographica/yak-viina-zminylya-biudzheth-ukrainy.html>

Nataliya Prots, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Taras Kostenyuk, Postgraduate Student,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk

INTERGOVERNMENTAL TRANSFERS UNDER MARTIAL LAW

It is determined that intergovernmental transfers in ensuring the viability of the State are one of the forms of implementation of intergovernmental relations in Ukraine. Therefore, the need to study this issue is necessary under martial law, since they help to solve important issues related to the development of administrative-territorial entities at the local level.

Іван Хилько, старший викладач,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних динамічних умовах ринкової економіки питання ефективності функціонування підприємств стає ключовим в аспекті їхнього успішного розвитку. В умовах постійних змін і конкуренції набуває особливого значення необхідність впровадження нових стратегій управління для забезпечення економічної безпеки підприємств.

Досягнення позитивних результатів у діяльності вимагає від підприємств впровадження інноваційних підходів до управління, які враховують специфіку сучасного бізнес-середовища. Економічна безпека в цьому контексті стає невід'ємною складовою стратегічного розвитку підприємств.

У контексті обмеженості ресурсів та необхідності формування ефективної системи управління економічною безпекою суб'єкта господарювання виникають проблеми. Вирішення цих проблем передбачає розробку та застосування оптимізаційної моделі. Ця модель повинна допомогти визначити оптимальні рівні різних складових економічної безпеки підприємства та максимізувати загальний інтегральний показник [1].

Моделювання економічної безпеки також призначене для виявлення дефіцитних ресурсів і оцінки рівня ризику, пов'язаного із збільшенням витрат цих ресурсів, які є необхідними для забезпечення економічної безпеки в цілому та її складових. В рамках такого моделювання слід враховувати різні ресурси, зокрема працю та капітал. Визначення оптимального використання цих ресурсів може допомогти забезпечити ефективне управління економічною безпекою підприємства в умовах обмежених ресурсних можливостей.

Потреба у ресурсах для забезпечення економічної безпеки на певному рівні не є константною та передбачуваною величиною, оскільки її визначають стохастичні аспекти. Ця невизначеність пояснюється випадковими факторами та наявністю ризиків. У зв'язку з цим, традиційну задачу лінійного програмування з лінійними обмеженнями та цільовою функцією було змінено на її стохастичний аналог. Суть цього підходу полягає в тому, що ми вирішуємо задачу з лінійною цільовою функцією, але з нелінійними (стохастичними) обмеженнями.

Невизначеність визначається випадковими величинами, які в даному контексті представляють витрати ресурсів на досягнення певного рівня економічної безпеки [2]. Отже, у моделі враховується ймовірність різних сценаріїв та витрат ресурсів, що дозволяє більш точно врахувати стохастичні аспекти та ризики при прийнятті рішень щодо економічної безпеки підприємства.

У процесі вивчення економічної безпеки можна визначити різні аспекти. Наприклад, ідентифікувати найбільш нестійкий в динаміці вид ресурсів, який може обмежити максимізацію цільової функції та призвести до недоексплуатації інших ресурсів. Для досягнення максимально можливого рівня економічної безпеки рекомендується використовувати певні методи. Наприклад, збільшення обсягу ресурсів, які перебувають у дефіциті, може призвести до зростання значення цільової функції, що представляє собою математичне очікування коефіцієнта економічної безпеки. Також важливо зменшувати ризики підвищення витрат для дефіцитних ресурсів. Це можна досягти розробкою системи заходів з ризик-менеджменту на підприємстві, що призведе до зменшення середньоквадратичного відхилення витрат ресурсів.

Крім того, для оптимізації рівнів всіх складових економічної безпеки можна враховувати їхню вагомість та розподіляти ресурси таким чином, щоб компенсувати дефіцитні аспекти. Також важливо порівнювати оптимальні розміри складових з їхніми фактичними значеннями для досягнення найвищого рівня ефективності в галузі економічної безпеки [3].

Отже, дослідження економічної безпеки, ґрунтоване на статистичних даних та використанні відповідних формул, дозволяє виявити ключові аспекти, що впливають на стійкість економічних процесів. Визначені методи виявлення нестійкості в динаміці ресурсів, порівняння рівнів та оптимізації складових, а також рекомендації щодо збільшення ресурсів у дефіциті та управління ризиками витрат створюють стратегічний фреймворк для досягнення максимального рівня економічної безпеки.

Ідентифікація найбільш нестійкого виду ресурсів дозволяє уникнути можливих обмежень та забезпечити більш ефективне використання інших ресурсів. Впровадження рекомендованих методів, таких як збільшення обсягів дефіцитних ресурсів та управління ризиками, сприяє максимізації цільової функції економічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. Львів : Арал, 2008. 386 с.
2. Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С., Черняк О. І. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. 240 с.
3. Мних Є. В. Економічний аналіз : підручник. Київ : Знання, 2011. 630 с. URL: <https://westudents.com.ua/knigi/121-ekonomichny-analiz-mnih-v.html>

Ivan Khylo, Senior Lecturer,
Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv

APPLICATION OF MATHEMATICAL MODELING METHODS TO OPTIMIZE THE LEVEL OF ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISE

Economic security is an integral part of the strategic development of an enterprise. The paper investigates the need to introduce new management strategies to ensure the economic security of an enterprise. The article considers methods of mathematical modeling for optimizing the level of economic security of an enterprise under conditions of uncertainty, taking into account stochastic aspects and risks in making management decisions.

Тетяна Брикова, к.т.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ: ВІД АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ДО ПЕРСОНАЛІЗОВАНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Сфера готельно-ресторанного бізнесу є одною із найбільш прогресивних, адже головна ціль господарюючих суб'єктів є постійне оновлення, вивчення та задоволення потреб споживачів, які швидкоплинно змінюються в умовах сучасного світу. Одним із способів оптимізації та покращення процесів, вдосконалення сервісу є їх автоматизація на основі динамічного впровадження цифрових технологій, інновацій і штучного інтелекту (далі – ШІ). Серед науковців сучасності, які досліджують тренди цифрової трансформації готельно-ресторанного бізнесу, впровадження інновацій та використання ШІ варто виділити праці таких, як В. Бурак, Н. Тюхтенко [1], А. Черномазюк, Н. Казаков, А. Перепелиця, М. Сідоровов [2], Л. Транченко, Н. Терещук [3] та ін. Проте зміни є динамічними. і це вимагає перманентних досліджень проблематики.

За даними Forbes, з огляду на те, що індустрія готельного і ресторанный бізнесів розвивається в умовах, сформованих технологічним прогресом та зміною очікувань споживачів, подальша перспектива, зокрема на 2024 рік, передбачає збільшення інтеграції технологій у бізнес-процеси та процеси комунікації із споживачами. Основні тренди сучасності охоплюють різноманіття послуг від пропозиції цифрових меню і сервісів для бронювання, формування замовлення до використання передових касових систем [4]. Окрім того, поширюється прихильність споживачів до правильного харчування, органічних продуктів, ековідпочинку та максимального єднання із природою, а також збалансування харчування із цілями збереження здоров'я.

Цифрові технології та ШІ тісно переплітаються із даним трендом, адже сприяють зростанню прозорості інформації про продукт/послугу, а також обґрунтованості вибору, що стає частиною персоналізованого обслуговування і дозволяє сформувати пропозицію послуг відповідно до специфіки запиту споживача.

До основних наслідків інтеграції ШІ у роботу суб'єктів сфери гостинності і ресторанної діяльності належать такі:

- автоматизація процесів: автоматичний прийом замовлень, бронювання, автоматизація контролю якості продуктів/послуг, оптимізація рутинних процесів (ведення обліку, калькуляція вартості, обробка замовлень, реалізація взаєморозрахунку із гостями і контрагентами, підготовка звітних документів);

- оптимізація управління економічними процесами – прогнозування попиту, оптимізація використання ресурсів, управління витратами: аналіз фінансових показників засобами із ШІ здатен полегшити та пришвидшити процес обробки інформації, прогнозування майбутніх трендів та формування тактики управління запасами, розподіленням робочої сили тощо;

- оптимізація управління безпекою діяльності і захистом особистої інформації гостей: ШІ може бути корисним для виявлення нетипових дій із документами, звітністю і ідентифікаційними даними господарюючого суб'єкта чи особистими даними споживачів, що може свідчити про шахрайство та потенційні загрози порушення конфіденційності даних;

- персоналізація діяльності: ШІ вміє ефективно обробляти інформацію про попередні відвідування гостей і формувати на основі попереднього досвіду вдосконаленого набору послуг із врахуванням очікувань, запитів і індивідуальних вподобань. ШІ здатен підтримувати безперервну комунікацію із гостем, адаптовувати сервіс до специфічних запитів тощо.

Аналізуючи автоматизацію і інформатизацію процесів, варто зауважити, що перші кроки до їх реалізації почались у США ще у 60-их роках минулого століття, коли лідери сфери індустрії гостинності (Hilton, InterContinental та Sheraton) разом із

компанією IBM інвестували ресурси у розробку першої інформаційної системи управління готелями, назвавши її HIS (Hotel Information System). На початкових етапах автоматизація визначалась необхідністю досягнення конкурентних переваг, зростання ефективності діяльності, оптимізації використання та розподілення ресурсів [3]. В умовах сучасного ринку автоматизація стала повноцінною частиною бізнес-діяльності, а використання автоматизованих систем управління процесами є невід'ємною частиною бізнес-стратегії. Проте сьогодні, в умовах цифровізації, технологічного прогресу, трансформації соціуму і постпандемічних наслідків, представники готельно-ресторанного бізнесу отримують нові виклики, прагнуть зберегти ефективну комунікацію із споживачем, що стало передумовою розвитку персоналізованого обслуговування із фокусом уваги на різні потреби споживачів, врахуванням диференціації їхніх запитів, можливостей та цілей споживання.

На шляху створення персоналізованого сервісу ШІ забезпечує використання чат-ботів у роботі суб'єктів сфери гостинності і ресторанної діяльності, розвиток різних шляхів комунікації (через соціальні медіа, електронну пошту, цифрові платформи, вебсайти чи інші інтерактивні засоби), а також обробки відгуків, аналіз історії клієнта, формує персоналізовані рекомендації, керуючись обробкою попереднього досвіду обслуговування споживача.

Позитивним аспектом використання ШІ є досягнення подвійного ефекту – і в контексті соціальної складової, і економічної:

- з одного боку, прослідковується зростання якості послуг, оптимізація швидкості обслуговування, зниження впливу «людського фактору», унеможливлення конфлікту інтересів та суб'єктивізму у рішеннях працівників;

- з іншого боку, економічна складова діяльності стає ефективнішою – витрати знижуються через скорочення кількості помилок; оптимізація використання ресурсів на основі автоматизованого аналізу фінансових показників діяльності дозволяє зосередити увагу на скороченні витрат, пошуку резервів,

оптимізації пропозиції та врівноваженні цінової політики, адже ШІ здатен ефективно аналізувати не лише поведінку споживачів, а і ринкові тенденції, політику діяльності конкурентів. Важливим наслідком є збільшення продажів – ШІ здатен відстежувати актуальні тренди та аналізувати вподобання аудиторії споживачів більш ефективно, ніж людина. Також частиною оптимізації витрат є зменшення харчових відходів на основі вдосконалення технологій приготування. В контексті управління діяльністю ШІ може бути застосований навіть у напрямі HR-менеджменту – формування робочих графіків, перерозподіл функцій, обов'язків з огляду на ефективність роботи фахівців, підбір працівників (первинний аналіз резюме, реалізація першого етапу співбесіди).

Таким чином, ШІ змінює сферу гостинності і ресторанної діяльності, раціональне застосування інновацій та ШІ дозволяє управляти якістю сервісу, кількістю пропозиції, знайти баланс між прибутковістю діяльності і задоволеністю споживачів. Перспективними напрямками трансформації готельно-ресторанного бізнесу на основі інтеграції ШІ та збереження цілі персоналізації є вдосконалення практики обробки великих масивів інформації про споживачів, що дозволить залучити і задовільнити більшу кількість гостей, формування більшого обсягу персоналізованих послуг (від персональних рекомендацій до повністю індивідуалізованого сервісу із ексклюзивними послугами), подальша оптимізація комунікації і взаємодії із споживачами.

Список використаних джерел:

1. Буряк В. Г., Тюхтенко Н. А. Сучасні інтерактивні технології управління у просуванні послуг готельно-ресторанного бізнесу. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2023. Т. 22. №1(53). С. 37–53. DOI: [https://doi.org/10.18524/2413-9998.2023.1\(53\).288740](https://doi.org/10.18524/2413-9998.2023.1(53).288740)
2. Казакова Н. А., Перепелиця А. С., Сідоров М. В. Інноваційний розвиток інформатизації готельного бізнесу в умовах глобалізації світового господарства. *Проблеми економіки*. 2017. № 1. С. 21–25.
3. Транченко Л., Терещук Н. Автоматизація бізнес-процесів як механізм підвищення ефективності діяльності готельного підприємства. *Innovations and Technologies in the Service Sphere and Food Industry*. 2021. №1–2(3–4). С. 14–24. DOI: [https://doi.org/10.24025/2708-4949.1-2\(3-4\).2021.241949](https://doi.org/10.24025/2708-4949.1-2(3-4).2021.241949)
4. Trends Shaping The Ever Changing Restaurant Business In 2024. Forbes. 2024, URL: <https://www.forbes.com/sites/garyocchiogrosso/2024/01/20/trends-shaping-the-ever-changing-restaurant-business-in-2024/?sh=4b7462804bfe> (дата звернення: 14.04.2024).

Tetiana Brykova, PhD of Technical Sciences, Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS: FROM PROCESS AUTOMATION TO PERSONALIZED SERVICE

The hotel and restaurant business is one of the most progressive, as the main goal of business entities is to constantly update, study and meet the needs of consumers, which are rapidly changing in the modern world. One of the ways to improve processes and service is to automate them based on the dynamic introduction of innovations and AI. Thanks to the use of AI, a business entity is able to achieve an increase in the quality of services and customer satisfaction while maintaining efficiency and profitability. In the future, AI will continue to optimize the work with large data sets, improve the offer of personalized services and communication with guests.

Роман Гищук, к.геогр.н., доцент,
Олександр Крецький, старший викладач,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

УПРАВЛІННЯ ПОВЕДІНКОЮ СПОЖИВАЧІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ПОСЛУГ РЕКРЕАЦІЇ ТА ГОСТИННОСТІ В КРИЗОВІ ПЕРІОДИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Послуги гостинності та дозвілля становлять основу туризму в широкому і загальному розумінні. Їхня якість впливає на поведінку споживачів, рівень обслуговування та загальний розвиток супутніх продуктів. Немає сумнівів, що послуги гостинності позитивно впливають на багато національних і регіональних економік. Однак внутрішній туризм та рекреація в Україні залишаються складними через продовження воєнного стану та наслідки пандемії COVID-19. Багато готелів та інших підприємств сфери гостинності наразі стикаються зі значними викликами для свого подальшого

розвитку. Ці ризики створюють непередбачуване середовище для тих, хто працює та укладає контракти в туристичному секторі.

Детермінованість загального розвитку та перших результатів впливу рекреації та туризму в період початку пандемії COVID-19 на розвиток і управління послугами гостинності регіону в кризовий період досліджував Р. Гищук [1; 2] і О. Крецький [2]. Виклики та напрями відновлення готельно-ресторанного бізнесу у воєнний час під час затяжної кризи зі зниженням туристичної активності розкрила у своєму науковому дослідженні О. Хитрова [3]. Окремим, але дуже актуальним питанням у період воєнного стану та після нього є соціальні запити суспільства з вивчення загального рекреаційного потенціалу територій і його впливу на лікування та реабілітацію хворих із посттравматичним стресовим розладом (надалі ПТСР). Нині цій конкретній проблематиці загальнотеоретичного та практичного змісту присвячені праці здебільшого закордонних науковців Елізабети Велл Джейн, Б. Мілліган і Дж. Бенет [4]. Поведінка споживачів послуг туризму на стику постпандемічного та посттравматичного розладу була в основі наукових пошуків китайської та американської наукових студій [5]. В Україні проблеми ПТСР і сучасні методи його діагностики у військовослужбовців розглянуті у наукових працях загальнотеоретичного змісту таких вітчизняних науковців, як О. Романюк, В. Бочелюк, М. Панов, А. Турубарова [6; 7].

Сьогодні на ефективність туристичного сектору загалом і готельних послуг зокрема щораз більше впливають соціальні та соціокультурні чинники, і ця тенденція, швидше за все, збережеться. Наразі в Україні спостерігається 49-відсоткове зменшення кількості іноземних туристів, що, безсумнівно, впливає на економічну ефективність послуг гостинності в країні. Крім того, знецінення національної валюти і повна невизначеність, сформована війною, призвели до зростання тенденції економії на всіх туристичних послугах по всій країні.

З регіональної точки зору, затяжна світова економічна криза, спричинена пандемією COVID-19, суттєво змінила міжнародний та

внутрішній туризм. Масштабне вторгнення Росії та оголошення воєнного стану в нашій країні значно посилили та ще більше трансформували економічну та соціальну карту деяких регіонів України. На сьогодні жодна країна світу не вийшла у 2019 році на абсолютний докризовий рівень. За кількістю іноземних туристичних прибуттів та доходами від них найближче до відновлення колишніх позицій на початку 2020 року знаходиться Європа. Україні обов'язково варто скористатися цим фактором у період воєнного стану, адже і туризм, і рекреація, за умови правильного планування та управління, можуть стати важливим джерелом фінансових надходжень до державного бюджету. З метою розвитку туристично-рекреаційних послуг та впливу на поведінку споживачів послуг розміщення в такі періоди кожна регіональна громада України, особливо ті, що розташовані далеко від лінії фронту конфлікту, має:

- продовжити популяризацію внутрішнього туризму, який у кризовій ситуації пандемії COVID-19 2020-2021 років виявився більш ефективним, ніж міжнародний, з урахуванням усіх особливостей соціальних запитів, таких як регіон, місце проживання, стать, вік та статус;

- створити кластери, що спеціалізуються на лікуванні симптомів ПТСР внутрішньопереміщених осіб, військовослужбовців та членів їхніх сімей, включаючи як довгостроковий місцевий бізнес, так і релокований під час війни;

- залучення іноземних інвесторів і туристичних інвестицій з Європи, США та інших зацікавлених країн для розбудови соціальної, туристичної, рекреаційної та реабілітаційної інфраструктури відповідно до стандартів ЄС з метою якнайшвидшої інтеграції України до держав-членів ЄС.

Список використаних джерел:

1. Гищук Р. Детермінованість впливу туризму на розвиток і управління готельною інфраструктурою регіону в кризовий період. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2021. Вип. I (81). Економічні науки. С. 8-25. URL: <http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2021/v1/1.pdf>. DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2021-1.81.01>

2. Гищук Роман, Крецький Олександр. Зовнішні конкурентні переваги готельної інфраструктури туристичного курорту Мигове в кризових умовах. *Перспективи ефективних управлінських рішень у бізнесі та проєктах : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції* (17 листопада 2023 р., м. Одеса) [Електронне видання]. Одеса: МГУ, 2023. 319 с. (С. 226-230)

3. Хитрова Ольга. Готельно-ресторанний бізнес у воєнний час: виклики та напрями відновлення. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Чернівці: ЧТЕІ ДТЕУ, 2022. Вип. III (87). Економічні науки. С. 70-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSunU_2013_16_44. DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2022-3.87.05>

4. Elizabeth Jane Vella, PhD, Briana Milligan, BA, Jessie Lynn Bennett. Participation in Outdoor Recreation Program Predicts Improved Psychosocial Well-Being Among Veterans With Post-Traumatic Stress Disorder. *Military Medicine*, Volume 178, Issue 3, March 2013, Pages 254-260

5. Miao L, Im J, So KKF, Cao Y. Post-pandemic and post-traumatic tourism behavior. *Ann Tour Res*. 2022 Jul;95:103410. doi: 10.1016/j.annals.2022.103410. Epub 2022 May 7. PMID: 35574179; PMCID: PMC9077025

6. Романюк О. О. Посттравматичний стресовий розлад як наслідок впливу бойового стресу на військовослужбовців. *Вісник Національного університету оборони України*. 2020. Вип. 5. С. 161-165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2020_5_23

7. Бочелюк В. Й., Панов М. С., Турубарова А. В. Посттравматичний стресовий розлад: стан проблеми, психодіагностика та психологічна допомога. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи*. 2022. № 2. С. 51-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tippu_2022_2_7

Roman Hyshchuk, PhD of Geographic Sciences, Associate Professor,
Olexandr Kretskyi, Senior Lecturer,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

MANAGEMENT OF CONSUMER BEHAVIOR OF DOMESTIC RECREATION AND HOSPITALITY SERVICES IN CRISIS PERIODS OF TOURISM DEVELOPMENT

Hospitality and recreation services in a broad and general sense are the basis of tourism. Their quality affects the behavior of consumers, the level of service, and in general the comprehensive development of the respective products. Hospitality services, without a doubt, have a positive effect on the economy of many countries and regions. The current features of the development of domestic tourism and their influence on the management of the behavior of consumers of recreation and hospitality services in the conditions of pandemic, war and social crisis periods are presented.

Михайло Кравченко, д.т.н., професор,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ

Ольга Романовська, к.т.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

ГАСТРОНОМІЧНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гастрономічний туризм – це форма туризму, в якій основною метою подорожі є вивчення, сприйняття та відчуття культурних, історичних та гастрономічних аспектів певного регіону чи країни через їхню кулінарну традицію, страви, напої та місцеві продукти. Гастрономічний туризм включає в себе відвідування місцевих ринків, ресторанів, фермерських господарств, виноробень, пекарень та інших місць, де можна познайомитися з місцевою кухнею, традиціями приготування страв, місцевими інгредієнтами та культурою харчування.

Науковий підхід до гастрономічного туризму включає в себе дослідження ролі харчування в культурному контексті, аналіз впливу кулінарної спадщини на розвиток туризму, вивчення місцевих традицій та обрядів, пов'язаних із їжею та напоями, а також дослідження економічних та соціокультурних аспектів гастрономічного туризму для розвитку регіону. Цей вид туризму сприяє збереженню традиційного місцевого гастрономічного досвіду, розвитку сільського господарства та місцевих підприємств, а також популяризує культурні особливості країни серед відвідувачів з усього світу.

У дослідженні, проведеному ЮНВТО, було встановлено, що більшість країн з Америки, Європи, Азії, Тихого океану та Африки (87%) вважають гастрономію ключовим елементом у формуванні бренду та ідентичності. Крім того, 46,5% країн, які включили стратегію гастрономічного туризму до свого плану розвитку туризму, виділили для цього окремий бюджет у розмірі 24,6% [1].

Одним з ключових відмінностей наявних гастрономічних турів є їх територіальний характер, що призводить до розрізнення між сільськими та міськими гастрономічними турами. Ця розрізненість ґрунтується на цілях подорожі (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Види гастрономічних турів України під час воєнного стану

<i>Назва туру</i>	<i>Характеристика</i>	<i>Вартість</i>
Сиро-винний тур Закарпаттям (2 дні)	Санаторій «Карпати» (екскурсія палацом Шенборна), Мукачево (екскурсія замком і обід), Берегово (купання в термальному басейні або прогулянка по місту), Берегівське вулканічне низькогір'я (дегустація вин), Берегівський р-н (вечера та ночівля в садибах сільського туризму), Виноградів (дегустація сиру), Національний парк «Синевир»	1395 грн
Тур-відпустка «Довкола Карпат за 7 днів» (7 днів)	Міжгір'я, Пилипець, Келечин (дегустація унікальної мінеральної води), Берегівське вулканічне низькогір'я (дегустація вин), Виноградів (дегустація сиру та огляд буйволиної ферми), Іза (оленяча ферма), Нижня Апша (огляд церкви), Ділове (огляд центру Європи та обід), Буковель, Яремче	3995 грн
Гурме-тур Галицької кухні (1 день)	З гурме-експертом відвідаєте кращі ресторани Львова, у кожному з яких на вас чекає частування, дегустація та розповіді про кулінарні тонкощі приготування галицьких страв. Дізнаєтесь від гурме-гіда про гастрономічні особливості регіону та вплив української, австрійської, польської, єврейської та вірменської кулінарних традицій на місцеву кухню Галичини	935 грн
Алко-тур «Хмільне Закарпа(у)ття» (2 дні)	Верхня Грабівниця (огляд бункера), Мукачево (обід), Косино (купання в термальних басейнах з вина, кави, пива та палинки), Берегово (дегустація вин і палинок), Берегівський р-н., Хуст (дегустація коньяку і вина), Іза (оленяча ферма), Колочава (обід, мініекскурсія, алкоквест та сценки з життя горян)	995 грн
12 відтінків релаксу (3 дні)	Пригощання шампанським та візд зі Львова. Дегустація сирів на екофермі Мукко. Курорт Східниця та пікнік серед лісу. Дегустація медових напоїв у м. Дрогобич. Ужоцький перевал та насолода краєвидами.	6990 грн

Дані досліджень табл. 1 свідчать, що гастрономічний туризм в Україні в умовах воєнного стану може бути складним і специфічним, але водночас це може стати інструментом для відновлення та зміцнення спільноти під час кризових ситуацій.

Україна має багату кулінарну спадщину та регіони, які є особливо привабливими для гастрономічного туризму. Львів та його околиці славляться своєю кавою, солодощами та традиційними галицькими стравами, такими як борщ, вареники, галушки. Крім того, тут можна скуштувати вина з місцевих виноробень. Закарпаття відоме своєю угорською, словацькою та румунською кухнею. Тут можна скуштувати гуляш, сирники, ковбаси та насолодитися місцевими винами і пивом. Київ пропонує багату різноманітність страв, починаючи від традиційного борщу та салату «Олів'є» до модних ресторанів із авторською кухнею. Одеса відома своїми морепродуктами, а також різноманітністю кав'ярень, де можна скуштувати відмінну каву та десерти. У Карпатах можна не лише насолодитися гірськими краєвидами, а й спробувати місцеві сири, смачні м'ясні страви, грибні делікатеси та фруктові наливки. Чернігівщина та Полісся відомі своїми різноманітними стравами на основі м'яса, зелених овочів та трав, а також місцевими смаколикami, наприклад, медом і паляницями [3].

Ці регіони України мають багатий культурний та кулінарний спадок, що робить їх ідеальними для розвитку гастрономічного туризму. Під час воєнного стану місцеві гастрономічні традиції можуть використовуватися для привертання туристів. Наприклад, Ліван використовував свою багату кулінарну спадщину, щоб привабити туристів після війни [4].

Організація гастрономічних фестивалів та смакових турів може стати способом підтримки місцевих господарств та ресторанів, а також залучення туристів, які цікавляться місцевою кухнею. В деяких випадках гастрономічний туризм може бути спрямований на підтримку мирного життя в зоні конфлікту. Наприклад, ініціативи, спрямовані на підтримку місцевих фермерів та продавців їжі в Афганістані під час конфлікту. Спільні

гастрономічні проекти, наприклад, створення ресторанів, які надають робочі місця для військових ветеранів або людей, які постраждали від конфлікту, можуть сприяти соціальній та економічній реабілітації. Організація гастрономічних заходів, які сприяють обміну кулінарними традиціями між різними культурами, може сприяти залагодженню міжетнічних та міжнаціональних відносин [5].

Ці приклади показують, що гастрономічний туризм може мати позитивний вплив в умовах воєнного стану, сприяючи розвитку місцевих господарств, залученню туристів та підтримці соціальних та культурних ініціатив.

Список використаних джерел:

1. Debasis Sahoo. Analysing the Tour Guides' Perceptions About Gastronomy Tourism in Himachal Pradesh (2020). *Cases on Tour Guide Practices for Alternative Tourism* P.22 DOI: 10.4018/978-1-7998-3725-1.ch008 (дата звернення: 12.04.2024).
2. FlixBus. Сервіс пошуку емоцій. URL : <https://flixbus.com/uk/tury/?emotion=0&location=0&month=0&page=2&type=36>.
3. Михайлюк О, Хумаров О. Перспективи розвитку гастрономічного туризму в Україні. *Економічні інновації*. Том 22, Вип. 2 (75). 2020. С.71–81.
4. Enrico Bonetti. *Creative Tourism and Cultural Heritage: A New Perspective* (2004) *Handbook of Research on Management of Cultural Products: E-Relationship Marketing and Accessibility Perspectives*. P. 29. DOI: 10.4018/978-1-4666-5007-7.ch018 (дата звернення: 12.04.2024).
5. López, T., Hernández, Y., Sánchez, L. and Pastaz, M. (2019). Gastronomic Tourism: Attitudes, Motivations and Satisfaction of the Visitor in Cantons of Tungurahua, Ecuador. *American Journal of Industrial and Business Management*, 9, P. 699–719. DOI: 10.4236/ajibm.2019.93047 (дата звернення: 21.01.2023).

Mihailo Kravchenko, Doctor of Technical Sciences, Professor,
State University of Trade and Economics, Kyiv

Olha Romanovska, PhD of Technical Sciences, Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

GASTRONOMIC TOURISM IN UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

The conducted study of the development of gastronomic tourism reveals the authenticity of Ukraine through culinary art, which allows a foreigner immerse yourself in the ancient traditions and daily life of Ukrainians, feel the

atmosphere hospitality and see unique local, natural, historical and cultural and ecological objects. The development of gastronomy is analyzed tourism in the world, regions with promising development were investigated gastronomic tourism in Ukraine.

Олена Москвічова, к.е.н., доцент,

Карина Теплюк, магістр,

Національний університет біоресурсів і природокористування
України, м. Київ

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Динамічність розвитку вітчизняної економіки у процесі ринкових трансформацій диктує свої умови щодо управління на макро- та мікрорівнях. На сьогодні стратегії розвитку українських готельних підприємств мають включати в себе не тільки забезпечення достатнього рівня платоспроможності, ліквідності і рентабельності, але й забезпечувати високий рівень науково-технічних розробок та інновацій, що значно підвищить рівень функціонування суб'єкта господарювання. Одним із інструментів, що сприятиме ефективній реалізації обраних стратегій, є інвестиції, які дадуть змогу злагоджено і поетапно провадити діяльність та гарантуватимуть належний рівень фінансово-економічної безпеки. Базуючись на світовому досвіді, зовнішнє та внутрішнє інвестиційне забезпечення формує велику частину сукупних вкладень в інноваційний розвиток національної економіки для стимулювання економічного зростання та забезпечення стійкості готельних підприємств. Відповідно, інвестиційне забезпечення є стимулятором інноваційних процесів в Україні, що дозволяє країні швидше розвиватись та стабілізувати усі галузі та сектори економіки [1].

Зазначимо, що на даний момент інвестиційна діяльність, особливо забезпечення інвестиціями інноваційних процесів розвитку підприємств, є майже неактивною у більшості галузей економіки, а всі можливі інвестиції спрямовані на розвиток оборонної промисловості. Однак, незважаючи на всю складність ситуації, Україна все одно намагається залучити іноземних інвесторів в умовах війни. Готельно-ресторанний бізнес є тим сектором економіки, який активно залучає інвестиції в умовах війни, що вже можна назвати інноваційним механізмом [2].

Інвестування коштів у готельно-ресторанний бізнес під час війни може мати певні переваги. Війна зазвичай призводить до збільшення попиту на послуги гостинності та розваг, оскільки люди шукають місця, де вони можуть відволіктися від стресу і небезпеки. Тому готелі та ресторани можуть мати стабільний попит навіть у складний час. Проте існують і серйозні ризики: війна може призвести до зниження туристичного потоку через обмеження переміщення, закриття кордонів та загальне погіршення економічної ситуації, що в свою чергу веде до зменшення виручки для готелів та ресторанів і, отже, до втрат для інвесторів.

Іншим ризиком є можливість пошкодження майна або закриття бізнесу через воєнні дії. Останні можуть нанести збитки будівлям, знищити майно та зупинити роботу. Це може призвести до серйозних фінансових втрат.

Аналіз ризиків дозволяє визначити такі ключові аспекти [3]:

1. Падіння попиту. У воєнний період туристичний потік може зменшитися через загрозу безпеки, відсутність економічної стабільності та обмеження на переміщення. Це може призвести до значного зниження виручки готелів і ресторанів.

2. Руйнування інфраструктури. Війна часто супроводжується руйнуванням інфраструктури, що може негативно вплинути на функціонування готелів і ресторанів. Пошкодження будівель, перерви в постачанні електроенергії та води можуть ускладнити нормальне функціонування бізнесу.

3. Політичні ризики. Зміни в законодавстві, податкові переваги або обмеження, введені урядом у воєнний час, можуть значно вплинути на прибутковість готельно-ресторанного бізнесу.

4. Збільшення витрат. У воєнний період витрати на безпеку, зберігання продуктів та енергозабезпечення можуть зрости, що знижує чистий прибуток.

Щоб зменшити вплив ризиків, інвестори можуть вжити такі заходи [4]:

1. Диверсифікація портфеля. Інвестори можуть розглядати різні географічні регіони та види готельно-ресторанних об'єктів, щоб зменшити ризик залежності від конкретного ринку.

2. Вивчення ринку. Глибоке розуміння місцевих ринків інвестування може допомогти прогнозувати зміни в попиті та адаптувати бізнес-стратегію відповідно до обставин.

3. Резервні фонди. Створення резервних фондів на випадок екстрених ситуацій може забезпечити фінансову стабільність під час воєнного конфлікту.

4. Вдосконалення безпеки. Інвесторам слід удосконалювати системи безпеки та планування заходів у разі надзвичайних ситуацій для забезпечення безпеки персоналу та клієнтів.

Урядові заходи, такі як стимулювання туристичного бізнесу в умовах кризи, податкові пільги або фінансова підтримка, також можуть зменшити вплив військових ризиків на готельно-ресторанний сектор. Також важливо мати страховий захист, який відшкодує збитки в разі непередбачуваних обставин.

Крім того, диверсифікація інвестицій може допомогти зменшити ризики. Інвестування коштів у різні галузі господарства може компенсувати збитки від ризикованих інвестицій.

Інноваційна діяльність не тільки в оборонній, а й у будь-якій іншій сфері наразі супроводжується використанням ІТ-технологій. Під час війни ІТ-сектор майже єдиний, що може стабільно працювати, тому держава має наміри зберігати та підтримувати ІТ через його динамічність і перспективність, що є основним важелем у майбутній відбудові економіки у поствоєнний період [1].

Готельно-ресторанний бізнес не є винятком і активно використовує ІТ-технології для розвитку, наприклад, у системах онлайн-бронювання готельних послуг. На сьогодні існують різні глобальні мережні системи бронювання (CRS – computer reservation systems). Усі вони відрізняються одна від одної як набором пропонованих послуг, так і технологією роботи. Найперші системи, такі як Amade Нові системи бронювання, серед яких Sabre, Galileo, Wordspan та інші, використовують як засіб зв'язку між своїми базами даних та клієнтами Інтернет, а як термінал – звичайний комп'ютер. us, Gabriel працюють в основному через спеціальні термінали, які необхідно встановити в готелі.

Тенденцією останнього часу стає створення та використання чат-ботів. Вони дозволяють використовувати інтелектуальний рівень програм і штучного інтелекту для економії часу, забезпечують персоналізацію у взаємовідносинах з клієнтами та передбачують їхні потреби. Чат-боти можуть відповідати на запитання і давати необхідні рекомендації клієнту без участі персоналу [5].

Основні переваги чат-ботів: дешевизна; миттєва відповідь; відсутність черг; доступність 24/7. Перераховані переваги дають ширші можливості для людей із особливими потребами при бронюванні готельних послуг. У світовій індустрії гостинності особливе та значне місце на сьогодні відводиться інклюзії. Інклюзивність передбачає спроможність готельних підприємств якнайповніше враховувати інтереси всіх членів суспільства, незалежно від їхніх можливостей і особистостей. Люди із інвалідністю все частіше з'являються на вулицях країни, що є результатом війни. Наші герої повинні мати все найкраще, в тому числі готельні і ресторани послуги.

Отже, вкладання інвестиційних коштів у готельно-ресторанний бізнес під час війни може бути доцільним, але вимагає ретельного аналізу ризиків і прийняття відповідних заходів для їх зменшення. Ті, хто готові до цих викликів і мають глибоке розуміння ринку, можуть знайти в цьому бізнесі можливості для успішних інвестицій навіть у складних геополітичних умовах. Інвестиційне

забезпечення відіграє ключову роль в інноваційних процесах розвитку українських готельних підприємств і є рушійною силою у стабілізації економіки в цілому. В умовах війни держава намагається залучити іноземних інвесторів, які активно долучаються до розвитку вітчизняного готельно-ресторанного бізнесу, який в свою чергу широко застосовує у своїй діяльності ІТ-технології, що позитивно впливає на інвестиційну привабливість галузі.

Список використаних джерел:

6. Гречко А. В., Джумакеєва Д. Д. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку підприємств в Україні в военний та поствоєнний період. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2022. №22. URL: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/259798/256678> (дата звернення 14.04.2024).

7. Левицька І.В., Климчук А.О., Басюк Д.І., Тарасюк Г.М., Москвічова О.С., *Економіка туризму : навчальний посібник*. Житомир: Державного університету «Житомирська політехніка», 2020. 488 с.

8. Klymchuk, A., et al. (2021). Crisis Management of Restaurant Business in Modern Conditions. *Journal of Environmental Management and Tourism*, (Volume XII, Summer), 4(52): 977 - 985. DOI:10.14505/jemt.v12.4(52).

9. Країна можливостей: чому інвестор прийде в Україну. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/29/691997/>(дата звернення: 25.03.2024).

10. Москвічова О.С., Буряченко О.В. Розвиток туристичного, готельного та ресторанного господарства. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2021. Вип 17. Т.2. С. 159-167. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/view/5601/5928> (дата звернення: 19.03.2024).

Olena Moskvichova, PhD of Economic Sciences,

Associate Professor,

Karyna Tepliuik, Master's degree student,

National University of Life and Environmental Sciences
of Ukraine, Kyiv

INVESTMENT SECURITY OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF HOTEL ENTERPRISES IN UKRAINE DURING THE WAR PERIOD

Investing investment funds in the hotel and restaurant business during wartime may be appropriate, but requires careful analysis of risks and the adoption of appropriate measures to reduce them. Those who are ready for

these challenges and have a deep understanding of the market can find in this business opportunities for successful investments even in difficult geopolitical conditions. Investment support plays a key role in the innovative development processes of Ukrainian hotel enterprises and is a driving force in the stabilization of the economy as a whole. In the conditions of the war, the state is trying to attract foreign investors who are actively involved in the development of the domestic hotel and restaurant business, which in turn widely uses IT technologies in its activities, which positively affects the investment attractiveness of the industry.

Наталія Науменко, к.е.н., доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк

ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕСТОРАННОГО РИНКУ УКРАЇНИ НА ДРУГОМУ РОЦІ ВІЙНИ

Умови війни примушують бізнес постійно адаптуватися та шукати нові рішення, оскільки це стає питанням виживання. Ресторанний бізнес не є винятком.

Війна, яку веде Росія проти України, відчутно впливає на всі сфери життя українців, включаючи ресторанний ринок. Зазначається, що тепер бізнесу, щоб вижити в умовах посиленої нестабільності, необхідно мати значно більшу адаптивність, гнучкість та впроваджувати креативні підходи.

У перші місяці війни практично увесь ресторанний бізнес в Україні тимчасово припинив свою роботу. Проте протягом трьох місяців з моменту початку повномасштабної війни відновило свою роботу 70% закладів. У той же час, протягом усього періоду конфлікту ресторанний ринок зменшився з 36 500 до 32 000 закладів. Так, у 2023 р. різко збільшилась кількість реєстрацій ФОП і ТОВ з ресторанными кведами. Аналітика виглядає таким чином:

- у пандемічний 2019 рік було зафіксовано 5 430 реєстрацій;
- у 2020 році – 6 290 реєстрацій;

- у 2021 році – 12 699 реєстрацій;
- у 2022 році – 8 059 реєстрацій;
- у 2023 році – 13 721 реєстрація.

Отже, незважаючи на затяжну післяковідну рецесію та бойові дії на території України у 2022 році, вже в 2023 році кількість нових закладів харчування суттєво зросла [1].

Лідерами ресторанного бізнесу останні два роки залишаються Львів та Київ. Так, у Києві за цей період відкрилося близько 350, а у Львові - близько 150 [2].

Смакові пристрасті українців змінилися не суттєво, вони надають перевагу національним закладам харчування, керуючись наступними критеріями:

1. Два основних тренди розвитку – кава та шаурма – сповільнили свою динаміку у 2022 та 2023 роках. Шаурма поступово втрачає свою актуальність через насиченість ринку. Заклади швидкого харчування із цією стравою часто-густо є синонімом швидкої, але не завжди смачної їжі. Навіть на таких центральних місцях, як Поділля, були помічені закриті точки. Ймовірно, це пов'язано з тим, що модна публіка вже наситилась цим продуктом, адже кіоски з шаурмою залишаються на ринках. Основними споживачами цієї страви є студіююча молодь та відвідувачі ринків чи торговельних центрів.

2. Майже чверть відкритих закладів – це кав'ярні, які можуть мати різноманітні додаткові функції: кав'ярня+пекарня; кавовий бар у вечірній час; ресторація, де можна покуштувати різні сорти кави, з книгарнею для перепочинку і дружніх інтелектуальних зустрічей або магазином одягу, наприклад «Sova», «Львівський круасан», «Львівський шоколад» тощо. Тренд розвитку кав'ярень+ відбувається відповідно до тенденцій, що були наявні кілька років тому в Європі, коли саме кав'ярні стали місцями, де люди можуть не лише снідати, але й обідати, вечеряти та випивати коктейлі ввечері [3].

3. Мікс декількох національних кухонь у ресторанах, коли в одному закладі пропонуються страви різних кухонь, таких як

італійська, грузинська, болгарська, вірменська, а саме суші, борщі-котлети, салати середземноморської кухні та інші. Цей тренд залишається актуальним протягом багатьох років, особливо популярний у регіонах та на околицях великих міст. Концепція, коли в одному меню можна знайти суші та піцу, вже не викликає здивування, адже піца стала невід'ємною частиною багатьох закладів, навіть в азійських ресторанах, як інструмент виживання.

4. Їжа на виніс, мова йде про суші-бари. Суші та роли відчули нове оживлення. Навіть у містах, що знаходяться ближче до фронту, суші-бари активно працюють, а великі міста показують високий попит на доставку суші та відвідування самостійних закладів. Це стає єдиною доступною екзотикою для багатьох. Не дешева страва для одного споживача, але доступна для невеликої компанії, яка часто замовляє таку їжу разом із слабоалкогольними напоями із наступною доставкою до місця відпочинку.

5. Мережеві заклади типу «Макдоналдза», «Пузатої Хати», суші-бари та піцерії продовжують свій розвиток, незважаючи на будь-які обставини, деякі відкрилися після річного простою, повернувши на роботу свій персонал, розпущений у перші місяці війни. Вони мають значний досвід у галузі та фінансові ресурси для розширення. Цей тренд також підтримує попит на франчайзинг, оскільки він дозволяє підприємцям використовувати вже готовий бізнес-формат, замість того, щоб створювати щось з нуля.

6. Оренда підвальних приміщень під бари. Зручно, безпечно і не потрібно «зриватися» із місця після початку повітряної тривоги.

7. Заклади здорової їжі, такі як веганські кафе, крафтові кав'ярні, не користуються значним попитом. У періоди стресових обставин, люди схильні споживати у більшій кількості ситну, калорійну їжу та солодощі, оскільки вони асоціюються з більшою насиченістю та задоволенням. Їжа знімає емоційний стрес та постійне переживання, піклування про здоров'я відходить на другий план.

8. Популярні грузинські ресторани поєднані із пекарнями, що випікають свіжу здобу на винос, особливо по спальних масивах.

Ситні, недорогі та зрозумілі страви, які можна покуштувати, як в закладі, так і принести до дому або взяти у подорож.

9. Через війну українська кухня із її гарячими стравами нині працює на українського гурмана, а не на іноземного туриста. Вона слабо конкурує із італійськими піцеріями та японськими суші-барами. Але ці страви ситні, доступні та абсолютно відповідають національному етнічному коду. Ресторани української кухні в період Covid-19 навчилися новим формам доставки гарячих українських страв.

10. Паралельно із відновленням ресторанного бізнесу зростає попит на компанії, що пропонують доставку гарячих страв. Працівниками таких компаній часто є молодь, що навчається, пенсіонери та переміщені особи, що шукають стабільний підробіток.

Список використаних джерел:

1. Як змінився ресторанний ринок України у 2023 році. (8.11.2023). *Visit Ukraine Today*. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2869/how-has-the-ukrainian-restaurant-market-changed-in-2023>

2. Насонова О. Ключові тренди ресторанного бізнесу у 2023 році. *AgroPortal*. 15.01.2024. URL: <https://agroportal.ua/blogs/klyuchovi-trendi-restorannogo-biznesu-v-2023-roci>

3. Гузар, У.Є., & Левчук, А.В. (2023). Аналіз діяльності закладів ресторанного бізнесу в Україні під час війни. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, № (9). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-9-12-01> URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-9-12-01>

Nataliia Naumenko, PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Volyn National University, Lesya Ukrainka National University, Lutsk

FUNCTIONING OF THE RESTAURANT MARKET OF UKRAINE IN THE SECOND YEAR OF WAR

The publication is devoted to the functioning of national catering establishments in the first two years of the Russian-Ukrainian war. The changes in the taste preferences of Ukrainians and, as a result, the emergence of innovative approaches to the introduction of the restaurant business are analyzed.

Тетяна Незвещук-Когут, к.е.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

АНАЛІЗ ТА СТРАТЕГІЇ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ У РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з багатогранністю та трудомісткістю ресторанного бізнесу, що підтверджується необхідністю та наявністю великої кількості організаційних, технологічних та управлінських процесів, ресторанний бізнес є одним із найбільш уразливих секторів національної економіки. Саме він має низку унікальних складових, які потребують постійної уваги з боку керівництва, починаючи від управління запасами, реалізації концепції закладу і закінчуючи створенням вишуканої атмосфери для гостей.

Серед основних складових організаційного, технологічного та управлінського напрямів діяльності закладів ресторанного господарства варто виділити: розробка та реалізація актуальної концепції діяльності, управління запасами, регламентація усіх технологічних процесів з метою забезпечення якості та безпечності харчових продуктів, формування команди та управління персоналом, виконання та дотримання вимог звітності та оподаткування, аналіз конкуренції, позиціонування закладу на ринку, забезпечення атмосфери гостинності та безпеки. Кожен із зазначених складових у звичайних умовах діяльності закладу ресторанного господарства має певні виклики, небезпеки та ризики, які вважаються традиційними, тобто передбачуваними.

Однак умови воєнного конфлікту додають ще більше складнощів та загроз для цієї галузі. Саме ці виклики вважатимемо непередбачуваними, оскільки ні власники, ні персонал, ні гості до певних загроз були не готові.

Для вивчення ймовірних негативних впливів на діяльність закладу ресторанного господарства спочатку варто розрізнити такі поняття, як небезпека, загроза та ризик, оскільки це дозволить

конкретизувати їх та своєчасно реагувати на них менеджерам зазначених підприємств.

Небезпека – це об'єктивно існуюча реальність, яка може порушити стан рівноваги суб'єктів і призвести до негативних наслідків.

Загроза – це наслідок небезпеки у вигляді об'єктивізованого чинника потенційно-негативної дії.

Ризик – це об'єктивно-суб'єктивна категорія, що пов'язана з певною мірою невизначеності результату внаслідок ухваленого рішення (дії і/або обставин) [4].

Виходячи із наведених трактувань, можна зробити висновок, що ризики у ресторанному бізнесі – це результат господарської діяльності або прийнятих управлінських рішень на загрози і небезпеки, оскільки прийняття неефективних рішень може призвести заклад ресторанного господарства до певних іміджевих та фінансових втрат.

Водночас варто зазначити, що ризик у ресторанному бізнесі не обмежується лише можливістю втрат, оскільки також включає певні можливості, що можуть призвести до позитивних результатів, таких як додатковий прибуток. А отже, при вивченні та дослідженні ризиків у ресторанному бізнесі варто для початку дослідити небезпеки та загрози та визначити рівень їх впливу на діяльність та результат діяльності підприємства.

Аналізуючи основні процеси закладу ресторанного господарства, можна стверджувати, що антикризовий менеджмент – це неперервний процес, метою якого є постійний моніторинг впливу загроз та небезпек на результати діяльності закладу, а також постійні дії з боку керівництва з метою нівелювання, зменшення, або попереджувальні та коригувальні дії.

Наприклад, управління персоналом може піддаватися загрозам через некомпетентність, невідповідність кваліфікаційним стандартам, агресивну або опортуністичну поведінку співробітників, а також кримінальну спрямованість, яка може включати крадіжки або розкриття конфіденційної інформації, а

також недотримання правил техніки безпеки. Ризик – відсутність злагодженої команди, корпоративної етики і, як наслідок – невдоволений гість та зменшення прибутків.

Щодо інформаційного забезпечення, загрози можуть включати недосконале програмне забезпечення, відсутність системи захисту інформації, неефективну роботу вебсайту або його відсутність, недостатню інтеграцію в світовий інформаційний простір та недостатній рівень комунікації.

З точки зору технологій, ризики можуть включати невідповідність стандартам та правилам техніки безпеки, зношеність обладнання, низьку потужність, енергоефективність або ергономічність, недостатню екологічну та санітарну сумісність, а також неадекватне забезпечення послугами ЖКГ.

У сфері фінансів ризики можуть включати негативні фінансові результати, неефективне ціноутворення, відсутність системи фінансового контролю, недосконалу систему розрахунків з клієнтами, персоналом та постачальниками, недотримання норм фіскального законодавства, зменшення надходжень виручки через відтік клієнтів.

У логістиці можливість ризику включає відсутність належного забезпечення ресурсами відповідної якості, несвоєчасне виконання замовлень або наявність дефіциту або понаднормових залишків ресурсів.

У сфері фізичної безпеки клієнтів ризики можуть включати відсутність служби безпеки, технічних засобів охорони приміщень або договорів з МВС або комерційними організаціями на охорону та обслуговування, а також можливість проникнення на територію сторонніх осіб.

Щодо іміджу, можливість ризику включає відсутність іміджевих заходів, формування негативного іміджу або провокації з боку конкурентів.

У сфері нормативно-регулятивного поля ризики можуть включати зміни законодавства, адміністративний тиск або зміни у зовнішньоекономічних відносинах.

Також варто виділити низку непередбачуваних загроз, які виникли під час воєнного стану. Це загроза безпеці інфраструктури та персоналу. Ворожі атаки, бомбардування та інші форми насильства та фізичного впливу можуть призвести до серйозних пошкоджень будівель, обладнання та загибелі працівників та гостей.

Гендерна нерівність структури гостей, у зв'язку з мобілізацією, впливає на зміни в споживчому попиті та поведінці, зокрема викликає необхідність заміни у меню висококалорійних страв на дієтичні страви, розширення дитячого меню тощо.

Економічна нестабільність є ще одним серйозним ризиком для ресторанного бізнесу у воєнний період. Зменшення попиту на послуги ресторанів, збільшення витрат на постачання та інфляція можуть призвести до серйозних фінансових труднощів для підприємств цієї галузі.

Також важливою проблемою є ризик постачання та логістики. Умови воєнного конфлікту можуть ускладнити логістичні процеси постачання інгредієнтів та іншого необхідного обладнання для ресторанів через блокади, перешкоди в переміщенні та затримки на кордонах.

Для забезпечення застосування відповідних методів та інструментів управління ризиком, які здатні максимально нівелювати його негативний вплив на діяльність підприємства ресторанного бізнесу варто враховувати класифікацію ризиків.

Відповідно до цієї класифікації виділяємо такі ризики:

- за характером походження: внутрішній та зовнішній;
- за видом діяльності підприємства: виробничий, фінансовий, комерційний, юридичний, інноваційний;
- за сферою походження: соціально-політичний, адміністративно-законодавчий, природно-екологічний, демографічний, геополітичний;
- за причиною виникнення: обмеженість інформації, невизначеність майбутнього, вплив суб'єктивних чинників;
- за джерелом виникнення: систематичний, несистематичний;

- за часом виникнення: ретроспективний, поточний, майбутній;
- за ступенем обґрунтованості рішення: обґрунтований, частково обґрунтований, авантюрний;
- за відповідністю допустимим межах: допустимий, критичний, катастрофічний;
- за можливістю прогнозування: прогнозований, частково непрогнозований, непрогнозований;
- за впливом на діяльність підприємства: негативний, нульовий, позитивний;
- за можливим результатом: чистий та спекулятивний.

Врахування такої класифікації ризиків у системі управління підприємством, у тому числі в управлінні ризиками, забезпечить максимально швидко, об'єктивну й обґрунтовану реакцію підприємства на різноманітні небезпеки і загрози, а відповідно зменшить втрати.

Також з метою зменшення впливу ризиків воєнного конфлікту на ресторанний бізнес потрібно розвивати та впроваджувати ефективні стратегії мінімізації ризиків. Серед таких стратегій можна виділити:

- забезпечення безпеки: впровадження систем (протоколів) безпеки, максимальне забезпечення безпеки інфраструктури та персоналу через впровадження заходів безпеки, проведення тренінгів для персоналу щодо ефективних методів реагування на загрози;

- фінансове планування: ретельне фінансове планування та управління ресурсами для зменшення фінансових ризиків та впливу економічної нестабільності;

- диверсифікація постачання: розширення джерел постачання та логістичних маршрутів для забезпечення стійкості постачання, розвиток альтернативних джерел постачання та логістичних шляхів для забезпечення неперервності бізнесу;

- стратегії маркетингу: адаптація маркетингових стратегій та акцій до змін в споживчому попиті та поведінці.

Крім основних стратегій мінімізації ризиків, варто виділити й додаткові підходи, які можуть бути корисними для ресторанного бізнесу під час воєнного конфлікту:

- збільшення ефективності операцій: аудит і оптимізація всіх операційних процесів можуть допомогти зменшити витрати та збільшити прибутковість;

- резервні плани і кризове управління: розробка детальних планів дій для кризових ситуацій та проведення тренувань персоналу з кризового управління;

- комерційне страхування: укладення договорів страхування на випадок різних ризиків, включаючи втрати від знищень, втрати прибутку та інші;

- моніторинг і аналіз: постійний моніторинг зовнішнього середовища й аналіз змін для швидкої реакції на нові умови та ризики;

- сталість та інновації: збереження стабільності в основних аспектах бізнесу разом із постійним пошуком нових інновацій та можливостей розвитку.

Отже, перерахувавши основні та додаткові стратегії реагування на ризики та їх мінімізацію, можна стверджувати, що ресторанний бізнес, як складний і динамічний сектор господарства, стикається з низкою викликів, що постійно еволюціонують в контексті різноманітних зовнішніх факторів. Один із таких ключових факторів – воєнний конфлікт, який вносить значну невизначеність та ризики для ресторанного бізнесу. Наше дослідження спрямоване на аналіз цих ризиків та розгляд стратегій їх мінімізації, що допоможе ресторанним підприємствам зберегти стійкість та просуватися вперед навіть у непередбачуваних умовах воєнного конфлікту. За допомогою виважених стратегій мінімізації ризиків, які поєднують у собі безпеку, фінансове управління та інновації, ресторани підприємства можуть відповідати на виклики та зберігати свою життєздатність навіть у найбільш непередбачуваних умовах.

Список використаних джерел:

1. Кругляно А. В. Менеджмент готельно-ресторанного бізнесу в умовах війни. *Управління розвитком сфери гостинності: регіональний аспект : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції*, м. Чернівці, 5 травня 2022 р. Чернівці: Технодрук, 2022. 352 с.
2. Марусяк Т. М. Інноваційний та ресурсний потенціал підприємств ресторанного бізнесу. *Управління розвитком сфери гостинності: регіональний аспект : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції*, м. Чернівці, 5 травня 2022 р. Чернівці: Технодрук, 2022. 352 с.
3. Скляр Г. В. Трансформація розвитку сфери гостинності регіону у воєнний період. *Управління розвитком сфери гостинності: регіональний аспект : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції*, м. Чернівці, 5 травня 2022 р. Чернівці: Технодрук, 2022. 352 с.
4. Попадинець Н. М. Використання стратегічного планування для забезпечення ефективної діяльності підприємств харчової промисловості. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України : зб. наук. пр.* 2018. Вип. 2(130). С. 82-85.
5. Шовкопляс Т. С. Сутність, ознаки та умови мінімізації ризиків у діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу. *Вісник НТУ «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. Харків: НТУ «ХПІ», 2017. № 46(1267). С. 39-42.

Tetiana Nezveshchuk-Kohut, PhD of Economic Sciences,
Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

ANALYSIS AND STRATEGIES OF RISKS MINIMIZATION IN THE RESTAURANT BUSINESS UNDER THE CONDITIONS OF THE MARITAL STATE

In the study, it was determined that the restaurant business is a business whose activity is influenced by many factors. The author gave a definition of such concepts as threats, dangers and risk, according to which the definition of the concept of risk was formed as an activity of the management of the enterprise in the direction of taking into account all dangers and threats. The author also gives a classification of risks, as well as specified strategies for minimizing risks in the operation of restaurant business establishments.

Каріна Паламарек, к.т.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СФЕРИ ГОСТИННОСТІ ПІД ВПЛИВОМ КРИЗОВИХ ЯВИЩ

Готельно-ресторанний бізнес є однією із провідних складових сфери послуг, насамперед сфери гостинності. Попри те, що частку української економіки дедалі більше займає сфера послуг, розвиток і стійке зростання готельно-ресторанного бізнесу ускладнюється цілим спектром проблем.

У період кризових явищ і фундаментальних змін інновації стають потужною стратегією та інструментом протидії кризі. Швидка глобалізація ринків, скорочення життєвого циклу продуктів і потреба у постійному оновленні якості товарів та послуг роблять інноваційні технології надзвичайно актуальними.

Сфері гостинності необхідно залучати більше клієнтів і зробити їх постійними. Це вимагає впровадження інноваційних рішень, модернізації технологій та раціоналізації процесів для економії часу, грошей та енергії. Тому в конкурентному середовищі індустрії готельно-ресторанного бізнесу інновації відіграють важливу роль у збільшенні та забезпеченні конкурентних переваг. Однак впровадження інноваційних технологій може зіткнутися з такими перешкодами, як висока вартість, потреба в ресурсах для навчання та опір з боку керівників і співробітників. Проте згідно з сучасними науковими дослідженнями та практикою, лише постійні інновації можуть допомогти подолати існуючі проблеми. Навіть невеликі зміни можуть забезпечити конкурентоспроможність і високі прибутки. Таким чином, інновації є ключовим фактором економічного зростання та конкурентоспроможності, допомагаючи сфері гостинності адаптуватися до змін у сучасній системі.

З початку 2014 року на ринку готельно-ресторанних послуг спостерігався різкий спад, на що вплинули нестабільна соціально-

економічна ситуація, зовнішня збройна агресія на Сході держави, анексія Кримського півострова, а також комплекс системних проблем: недосконала та немодернізована туристична інфраструктура, недостатня якість надання послуг, високі ціни тощо. Сукупність зазначених факторів призвела як до зменшення кількості іноземців, які приїжджають, так і до внутрішніх міграцій з метою туризму, рекреації чи роботи, що негативно вплинуло на розвиток готельно-ресторанного бізнесу [1-2].

Після того, як економіка оговталася від фінансової кризи 2014, туристичний бізнес почав зростати. На 2020 рік прогнози були оптимістичними. Але за два місяці вони стали різко негативними. Через пандемію коронавірусу світовий туристичний сектор у 2020 році зменшив обороти на 25% – це еквівалентно відсутності подорожей та будь-якої активності протягом трьох місяців. Закриті кордони, скасування авіасполучення, обмеження пересування як в межах міста, так і до інших країн, а також суцільна ізоляція спровокували комплекс проблем у сфері гостинності. Так, за даними прогнозу Всесвітньої туристичної організації ООН (UNWTO) у 2020 році число туристів скоротилося на третину, порівняно з показниками 2019 року [1]. Під загрозою скорочення опинилось близько 50 млн робочих місць, пов'язаних з індустрією гостинності.

Фахівці відзначають, що сфера обслуговування (ресторани, бари тощо) мала хоча б невеликий відрізок часу, щоб підготуватися до майбутніх наслідків впливу коронавірусу. А готельний бізнес зіштовхнувся з проблемою дуже швидко, внаслідок специфіки ведення господарювання. Так, після введення карантину близько 35–40% готелів в Україні закрилися, інші працюють у дуже обмеженому режимі. Відповідно, головна проблема полягає у скороченні або повній відсутності прибутку. Ті готелі, які продовжують функціонувати, втратили від 60 до 90% доходу [3].

Окрім цього, суттєвого удару по індустрії гостинності завдало військове вторгнення російських окупантів на територію України. За місяць війни український готельно-ресторанний бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії. Обсяг завданої шкоди та довгострокові наслідки оцінити важко, адже бойові дії на території країни тривають.

Чимало готельно-ресторанних підприємств опинилися в районах активних бойових дій і змушені були евакуюватися в більш безпечні регіони та припинити роботу. Однак навіть ті бізнеси, які відносно далеко від обстрілів, потерпають через проблеми з логістикою та нестачу сировини.

Чернівецька область продовжує бути надійним тилом для України та гостинним домом для усіх, хто залишає рідні домівки через воєнні дії. Хоча в країні війна, економіка мусить працювати. Тож у Чернівцях вже відчинені практично усі заклади індустрії гостинності (деякі не зачинялися взагалі). Щоправда, алкоголю там не продають – в місті діє заборона на продаж алкогольних напоїв.

Наразі важко спрогнозувати, наскільки критично сучасні глобальні негаразди вплинуть на розвиток індустрії гостинності. Проте зазначити можна точно, що кризи минути вже не вдалося. В останньому звіті, оприлюдненому Світовою радою з подорожей та туризму (WTTC), зазначається, що світовий туристичний сектор цього року може зменшитися в рази [4].

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що кризові явища є переломним моментом в діяльності суб'єктів господарювання на кожному життєвому циклі підприємства. Критична ситуація змушує боротися та приймати нестандартні рішення. Безперечно, в часі карантину та війни стало більше небезпек у житті. Але це шанс задуматися, проаналізувати ситуацію і ризики, вийти на ринок з більш глибоким розумінням бізнес-процесів. Тож нинішня криза дасть ще більш могутній поштовх до стрімкого розвитку технологій, які стають частиною сектора *hospitality*.

Сьогодні криза, пов'язана з пандемією COVID-19 та війною, змусила індустрію гостинності вийти з зони комфорту та шукати інноваційні шляхи розвитку та діяльності. На мою думку, для того щоб індустрія гостинності відновилася після кризи, її слід реанімувати упровадженням різного роду новацій. Зробити це можна багатьма шляхами. Але основними мають стати такі: державна підтримка у даній сфері, поліпшення сервісу, зокрема у сфері гостинності, та посилення інформаційної компанії, зокрема в мережі Інтернет.

Список використаних джерел:

1. Всесвітня туристична організація (UNWTO). URL: www.unwto.org. (дата звернення : 10.04.2024)
2. Мельник А. Г., Мельник О. І., Гуменюк В. В. Стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Чернівецькій області Інфраструктура ринку. 2017. № 3. URL: <http://market-infr.od.ua/uk/3-2017> (дата звернення : 10.04.2024).
3. Берещак В. Як COVID-19 змінить готельний бізнес в Україні. URL: <https://thepage.ua/ua/exclusive/sho-stanetsya-z-gotelyami-cherez-koronavirus> (дата звернення : 10.04.2024)
4. Світова рада з подорожей та туризму (WTTC). URL: <https://wtcc.org/About/Events-Webinars/Global-Summit> (дата звернення : 10.04.2024).

Karina Palamarek, PhD of Technical Sciences,
Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE HOSPITALITY SPHERE UNDER THE INFLUENCE OF CRISIS PHENOMENA

The article analyzes the components of crisis phenomena and their impact on the functioning of the hospitality sphere. The crises in the hospitality sphere caused by the armed aggression in the east of the country, the outbreak of COVID-19, the military invasion of the Russian occupiers are considered and their consequences are studied. It is noted that influencing key sectors of the economy, the hospitality sphere is increasingly becoming one of the most important indicators of socio-economic development, both in certain regions and the country as a whole.

Лариса Черчик, д.е.н., професор,
Ганна Кувіка, аспірант,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк

ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У СФЕРІ ГОСТИННОСТІ

Зростаюче використання цифрових технологій у всіх сферах життя призводить до впровадження нових інновацій у сфері гостинності. Цифрові технології, такі як мобільні додатки, онлайн-бронювання, використання штучного інтелекту та аналіз даних, стають невід'ємною частиною бізнесу. Вони дозволяють покращувати ефективність, забезпечувати персоналізоване обслуговування та привертати нових клієнтів. Зокрема, готелі, курортні, рекреаційні заклади можуть спрощувати процеси бронювання, покращувати комунікацію з гостями, впроваджувати системи «розумних» номерів та використовувати аналітику для підвищення ефективності управління та прогнозування попиту.

Один з основних трендів – цифрова трансформація та інновації в гостинності. Тому стратегічним напрямом є інноваційний розвиток закладів сфери гостинності, спрямований на впровадження новаторських підходів та технологій для покращення якості обслуговування, підвищення конкуренто-спроможності та задоволення сучасних потреб клієнтів. Для цього заклади гостинності мають активно використовувати нові технології, такі як інтерактивні системи бронювання, мобільні додатки для замовлення послуг та інші інноваційні рішення, що полегшують взаємодію з клієнтами й оптимізують процеси обслуговування.

Ця тенденція спонукатиме до реалізації стартапів та активізації інноваційного підприємництва, з одного боку, посилення стратегічного партнерства для обміну знаннями та ресурсами, спільного розвитку нових продуктів та послуг – з іншого. Це потребує інвестицій спочатку в дослідницькі проекти та розвиток нових технологій, спрямованих на поліпшення якості

обслуговування та залучення нових клієнтів, а також навчання та розвиток персоналу.

Раціональне застосування інформаційних технологій надасть можливість скоординувати персонал, процес роботи закладів сфери гостинності, а застосування інноваційних технологій допоможе створити сприятливе середовище для відтворення нововведень у товари чи послуги, що надалі сприятиме появі нових ринків збуту, зростанню попиту на дане благо, примноженню прибутків, а також залученню іноземних інвестицій.

Використання цифрових технологій актуальне в кількох аспектах, зокрема:

- покращення обслуговування клієнтів (онлайн-бронювання номерів, столиків у ресторанах, квитків та проїзд та інших послуг, безконтактні технології, такі як мобільні платежі та автоматизовані системи самообслуговування, для забезпечення безпеки та зручності клієнтів);

- інформування та просування послуг (власні мобільні додатки надають клієнтам зручний доступ до інформації про заклад, можливість замовлення послуг та отримання спеціальних пропозицій та знижок, тобто створення персоналізованих пропозицій; впровадження інтерактивні технології, такі як віртуальна реальність та розширена реальність, для створення цікавих та запам'ятовуваних вражень);

- використання інноваційних підходів для оптимізації процесів управління, починаючи з використання цифрових аналітичних інструментів, щоб збирати та аналізувати дані про клієнтів, що допомагає в удосконаленні маркетингових стратегій та прийнятті ефективних управлінських рішень. Цифрові технології дозволяють автоматизувати процеси управління та контролю за ресурсами, такими як електроенергія, вода та інші, що сприяє зменшенню витрат та підвищенню ефективності [1; 2].

Вже зараз, прагнучи запропонувати клієнтам ексклюзивний сервіс, багато готелів замовляють розробку особливих систем роботи, які суттєво розширюють функції готелю. Серед них,

наприклад, можна виділити такі: система автоматизації праці працівників відділу продажів, система роботи з клієнтами, система управління програмами лояльності для клієнтів, система управління заходами готелю [1].

Основні інноваційні технології, які для цього використовуються:

- QR-код, що відкрив нові необмежені можливості для online взаємодії компаній і споживачів. В ньому можна запрограмувати всі відомі інновації, а також безліч нових можливостей;

- Big Data, що дозволяє накопичувати дані і запропонувати клієнту, виходячи з його переваг (у даних), певні маршрути, готелі, відвідування конкретних міст, історичних місць, місць сили;

- Blockchain (блоковий ланцюг), що дозволяє відстежувати багаж, брати участь у програмах лояльності, здійснювати миттєві платежі, проходити ідентифікацію особистості за допомогою децентралізованого поширення даних, що дуже безпечно;

- віртуальний інтерлайнінг або мультимодальний транспорт – технологія, коли стикуються між собою види транспорту, які раніше не можна було стикувати. Вона дозволяє побудувати маршрут, що складається з перельотів повносервісного перевізника і бюджетного перевізника-лоукостера, залізниці і навіть автобуса. Раніше ці ресурси не можна було стикувати. Все це дозволяє будувати дуже складні маршрути, поєднувати тарифи й оформляти перевезення і саму подорож максимально зручним і раціональним чином;

- чати і чат-боти, що стають швидко зростаючими каналами комунікації. Вони дозволяють написати якесь звернення і тут же отримати відповідь на універсальному чаті або на чаті конкретного готелю. Впровадження технологій самообслуговування дозволяє підвищити ефективність сервісу і вносить значні зміни до порядку реєстрації та розміщення гостей [1-3].

Водночас спостерігається перебудова системи управління на основі використання новітньої комп'ютерної та телекомунікаційної техніки, впровадження високоефективних інформаційно-управлінських технологій, основні з яких ERP-системи, грейдинг, контролінг, бенчмаркінг, реінжиніринг, інжиніринг [4-6].

2021 рік показав, що компанії, які заздалегідь інвестували у впровадження ERP, виявилися більш підготовленими до роботи в ринкових умовах, що швидко змінюються, ніж їх менш технологічно розвинені конкуренти.

Виходячи із вищезробленого аналізу, сучасні технології управління – це комплекс інноваційних та організаційних технологій, що розвиваються як еволюційно, так і революційно, зважаючи на розвиток людства та його світобачення і потреби на даний період часу нашої цивілізації.

Список використаних джерел:

1. Чміль Г.Л., Джугташвілі Н.М. Цифровізація управління клієнтським досвідом у готельно-ресторанній індустрії. *Бізнес Інформ*. 2020. № 8. С.237-245. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-8-237-245>
2. Тищенко, С. Цифрові технології в індустрії гостинності. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2021. (7). С. 131-139. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2021.7.16>
3. Даниленко О.В., Зоценко Л.М., Братіцел М.Л. Пріоритети розвитку цифрових технологій у ресторанному бізнесі (food tech) в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Т.30(69). №2. С.95-101.
4. Плиско К.П. Застосування інновацій та digital-технологій в ресторанному господарстві. Інноваційний ринок індустрії туризму і сфери гостинності: Матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 травня 2020 р.). К., 2020. С.76.
5. Шушакова І.К., Свистун А.С. Інформаційні технології в управлінні підприємствами ресторанного господарства. *Економіка та суспільство*. 2021. №25. С.5-8.
6. Степова С.В., Когут А.Л. Доцільність застосування інформаційних технологій в ресторанному бізнесі. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/stepova.htm.

Larysa Cherchyk, Doctor of Economics, Professor,
Ganna Kuvika, Postgraduate Student,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk

DIGITAL TRANSFORMATIONS IN THE SPHERE OF HOSPITALITY

The growing use of digital technologies in all spheres of life leads to the introduction of new innovations in the field of hospitality. Digital technologies such as mobile applications, online booking, the use of artificial intelligence and data analysis are becoming an integral part of business. They allow you to improve efficiency, provide personalized service and attract new customers. In particular, hotels, resorts, and recreational establishments can simplify reservation processes, improve communication with guests, implement "smart" room systems, and use analytics to improve management efficiency and demand forecasting.

Ірина Басиста, д.ю.н., професор,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
м. Львів

ГЕНОЦИДНИЙ УМИСЕЛ РОСІЇ ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ (продовження огляду)

«Після лютого 2022 року кількість зниклих осіб в нашій країні збільшилась у чотири рази. На сьогодні (авт. 28.03.2024) не розшуканими залишаються 50 150 осіб», – про це повідомив заступник голови Національної поліції Андрій Небитов у Facebook [1]. «В Україні запрацював Єдиний реєстр зниклих безвісти. Він містить дані про українців, доля та місцезнаходження яких невідомо. Ще станом на 5 жовтня 2023 року з початку повномасштабного вторгнення Росії в Україні офіційно зниклими безвісти вважалися 26 тисяч людей. Серед них 15 тис. – військові та 11 тис. – цивільні» [1]. Йдеться й про те, що «в Україні можуть створити пошукові групи, які будуть займатися пошуком зниклих безвісти за особливих обставин. Відповідні зміни схвалив Кабінет міністрів» [1]. 7 грудня 2023 року омбудсмен зазначив, що «цивільні заручники – це нова система придушення цивільного населення на тимчасово окупованих територіях України. Станом на зараз 28 тисяч підтверджених громадян України знаходяться у полоні Російської Федерації... З них дві тисячі громадян України, вік яких складає більш, ніж 65 років, є серед них і ті, які старше 80-85 років. Представники України не можуть перевірити їхній стан, отримати доступ до російських в'язниць і передати полоненим ліки» [2]. Окрім того, звіт місії ООН містить інформацію про насильство російської адміністрації щодо жителів окупованих територій України, зокрема йдеться про вбивства цивільних осіб, свавільні затримання та обмеження свободи висловлення поглядів [3]. «Раніше в ISW оцінювали, що «евакуація» росією у 2022 році цивільного населення Херсона та Херсонської області була частиною більшої схеми подальшого переселення великої

кількості українців на територію рф, що є очевидним порушенням міжнародного права» [4].

Також «Росія блокує доступ до військовополонених» [2]. «Ми навіть не знаємо, де вони знаходяться, ми не знаємо їхню кількість, у нас немає доступу навіть до верифікації», – зазначив омбудсмен» [2]. Кричущими міжнародними злочинами та такими, що не вкладаються у рамки міжнародного гуманітарного права, є випадки розстрілів росіянами військовополонених [5]. «Моніторингова місія ООН отримала перевірені повідомлення про страту з боку російських окупантів щонайменше 32 українських військовополонених упродовж цієї зими (38-й звіт місії ООН щодо ситуації з правами людини в Україні, який охоплює період із 1 грудня 2023-го по 29 лютого 2024 року)» [3]. А звільнені з полону дають показання про застосування до них неодноразового побиття, електрошоку, погроз розстрілу, тривалих стресових поз та імітацій розстрілу [3]. Рідні військовополонених, серед іншого важливого, створюють й громадські організації задля об'єднання зусиль щодо звільнення своїх рідних, а також щоб бути почутими... Серед таких ГО «Спільнота родин Оленівки», у яку входять рідні поранених і загиблих внаслідок теракту в Оленівці військових, розповідає Марія Алексєєвич, чоловік якої, отримавши поранення, вже більше 20 місяців у полоні [6].

Вже неодноразово зазначалося й про такий тяжкий міжнародний злочин, як викрадення українських дітей, який слід розглядати не лише як воєнний злочин, а й як геноцид [7-10]. Побіжно відзначу, що «...ще до початку повномасштабної війни Україна перебувала у глибокій демографічній ямі. Наразі питання демографії набуває стратегічного значення для країни» [11].

Вчиняючи всі вищеперелічені та інші протиправні дії, росіяни прагнуть у такий спосіб знищити українську ідентичність та українську націю. «Перед народом України стоїть екзистенційна загроза...» – підкреслив заступник генерального секретаря ООН [12].

Список використаних джерел:

1. Данишук Надія. Нацполіція: понад 50 тисяч українців зникли безвісти. 28.03.2024. URL : <https://war.obozrevatel.com/ukr/natspolitsiya-ponad-50-tisyach-ukraintsiv-znikli-bezvisti.htm>
2. Смишляев Степан. Лубінець: РФ тримає в полоні 28 тисяч цивільних українців. 7.12.2023. URL : <https://www.dw.com/uk/lubinec-v-poloni-rf-perebuvaut-ne-mense-28-tisac-civilnih-ukrainciv/a-67658365?maca=ukr-rs>
3. Звіт ООН: росія за зиму стратила 32 українських військовополонених. 27.03.2024. URL : <https://armyinform.com.ua/2024/03/27/zvit-oon-rosiya-za-zymu-stratyla-32-ukrayinskyh-vijskovopolonenyh/>
4. Коваль Ольга. Загарбники використовують освітні організації для депортації українських дітей. 21.12.2023. URL : <https://ua.news.ua/ukraine/zagarbniki-vikoristovuyut-osvitni-organizatsiyi-dlya-deportatsiyi-ukrayinskykh-ditej>
5. Сааков Валерій, Кропман Віталій, Смишляев Степан. Розстріл полонених: Україна звинуватила РФ у новому злочині. 3.12.2023. URL : <https://www.dw.com/uk/rozstril-polonenyh-ukraina-zvinuvatila-rf-u-novomu-zlocini-dopovнено/a-67618717>
6. Причетні до злочину в колонії мають відповісти – представниця ГО «Спільнота родин Оленівки» Марія Алексєєвич. 28.03.2024. URL : www.armyfm.com.ua/ua/prichetni-do-zlochynu-v-kolonii-mayut-vidpovisti---predstavnicya-go-spilnota-ro000din-olenivki-mariya-alyeksyeyevich/
7. Басиста І. В. Насильницька передача українських дітей– акт геноциду чи воєнний злочин? *Українська воєнна та повоєнна кримінальна юстиція : матеріали ІХ (ХХІІ) Львівського форуму кримінальної юстиції* (м. Львів, 26–27 жовтня 2023 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2023. С. 18–64. URL : <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html>
8. Басиста І. В. Притягнення до кримінальної відповідальності за геноцид за чинним КК України: окремі проблеми. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування* : тези доповідей учасників науково-практичного семінару (01 грудня 2023 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2023. С. 10–17. URL : <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html>
9. Басиста І. В. Насильницька передача українських дітей (продовження огляду). *Всеукраїнська науково-практична конференція «Забезпечення принципів поваги, захисту та реалізації права дитини у цифровому середовищі» присвяченої річниці Конвенції ООН з прав дитини*. 23 листопада 2023 року. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпро: Ліра, 2023. С.17–22. URL : https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/2023/materiali%20konf/Zbirnyk_Konf_Zahyst%20prav_dytyny_v_cifrovomu_sviti.pdf
10. Басиста І.В. Викрадення українських дітей, як різновид геноцидної політики росії. *Військові кримінальні правопорушення та особливості їх розслідування : матеріали круглого столу, проведеного в межах Днів науки на факультеті правничих наук Національного університету «Києво-Могилянська академія»* (26 січня 2024 року). Київ : НАУКМА, 2024. С. 6–22.
11. Моїсєєв В. Україна втрачає населення: 52, 48, 42, 36, 32 мільйони – хто відновлюватиме країну. 29.11.2023. URL : <https://thepage.ua/ua/economy/demografichna-situaciya-v-ukrayini-pid-chas-ta-pislya-vijni>

12. Для народу України існує екзистенційна загроза – заступник генсека ООН.
12.04.2024. URL : <https://hromadske.radio/news/2024/04/12/dlia-narodu-ukrainy-iskuie-ekzystentsiy-na-zahroza-zastupnyk-henseka-oon>

Iryna Basysta, Doctor of Legal Sciences, Professor,
Lviv State University of Internal Affairs, Lviv

RUSSIA'S GENOCIDAL INTENT REGARDING THE UKRAINIAN NATION

Article is devoted to consideration of those components that make it possible to form a well-founded idea that genocide is being committed against the Ukrainian nation today. These actions are manifested both in relation to Ukrainian children and in relation to the adult Ukrainian population under occupation.

Андрій Богатирьов, д.ю.н.,
Офіс Генерального прокурора,
м. Київ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ТИПОЛОГІЯ РОЗКРАДАННЯ ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Російська агресія має негативний вплив на економіку України. Колосальні пошкодження інфраструктури, а останнім часом й енергетичної, негативно впливають на економічну ситуацію.

Для України ціна російського вторгнення є величезною, але його наслідки простягаються далеко за межі країни. За даними The Economist, війна в Україні вже призвела до втрати 1 трлн доларів США у глобальному ВВП у 2022 року [1].

За оцінкою KSE Institute, станом на січень 2024 року загальна сума задокументованих пошкоджень житлової та нежитлової нерухомості, іншої інфраструктури склала майже 155 млрд дол. США (за вартістю відновлення) [2].

У нинішніх умовах бюджетні кошти є досить привабливим джерелом для отримання злочинних доходів, враховуючи значні їх обсяги, цілком очевидним видається посилення ризиків для можливої корупції, розкрадання бюджетних коштів.

Корупція залишається однією із найнебезпечніших загроз як для суспільства, так і для держави в цілому. Саме корупція має безпосередній вплив на розвиток суспільства, соціальний прогрес, економічну, національну безпеку України, інвестиційний клімат та міжнародний імідж.

На сьогодні в Україні здійснюються заходи щодо запобігання та протидії корупції, але як і раніше, найбільш масштабні корупційні схеми, як правило, не можливо здійснити без підтримки окремих посадових осіб органів державної влади, державних та комунальних підприємств.

Найпоширенішими видами корупційних злочинів видаються хабарництво, розкрадання бюджетних коштів, службове підроблення, зловживання владою або службовим становищем.

Нами узагальнені типові схеми відмивання корупційних доходів, отриманих від розкрадання, нецільового використання державних коштів та коштів суб'єктів господарювання державного сектору економіки:

1. Привласнення бюджетних коштів особою, афілійованою з російськими олігархами.

На рахунки Групи підприємств, засновником яких виступає Особа 1, зараховуються бюджетні кошти призначені на утримання, ремонт та будівництво автомобільних доріг. Ці кошти з використанням «удаваних» договорів позики та фінансової допомоги перераховано на користь Особи 1. Надалі кошти розміщено на депозитних рахунках та частково переведено в готівку. Частина коштів перерахована на рахунок родича Особи 1 в іноземному банку. Водночас ця Особа 1 є довіреною особою російського олігарха, який і є фактичним контролером Групи підприємств та вигодоодержувачем у зазначеній схемі.

2. Розкрадання бюджетних коштів з використанням торговельних операцій та прихованого оготівковування.

Низкою Бюджетних установ оборонного та правоохоронного секторів перераховуються кошти для придбання продуктів харчування на користь Групи підприємств, які пов'язані між собою посадово-засновницьким складом та не є виробниками таких продуктів. Ці кошти надалі не спрямовуються на придбання продукції, а перераховуються на користь Транзитних підприємств з використанням таких ризикових фінансових інструментів, як фінансова допомога та фінансовий кредит. Надалі Транзитними підприємствами зазначені кошти перераховуються на користь підприємств виробничо-продажної галузі як оплата за товар чи послугу. Ці підприємства як реальні оптово-роздрібні торговці мають велику кількість необлікованих готівкових коштів та надають послуги прихованої конвертації безготівкових коштів у готівку.

3. Заволодіння коштами державної установи через компанії-посередники.

Державною установою оборонного комплексу перераховуються кошти на користь Підприємства 1 як оплата за товари військового призначення. Частина отриманих коштів Підприємством 1 спрямовано на купівлю валюти та перерахування на користь Іноземної компанії згідно з укладеним контрактом щодо придбання військового спорядження, яка не є виробником оборонної продукції, а виступає посередником, що збільшує кінцеву вартість товарів військового призначення. Іншу частину отриманих коштів Підприємство 1 перераховує на власні депозитні рахунки і рахунки Групи підприємств та фізичних осіб, як надання фінансової допомоги. При цьому Особа 1, яка безпосередньо здійснює контроль над Підприємством 1, має спільні бізнес та родинні зв'язки з Групою підприємств та фізичними особами.

4. Розкрадання бюджетних коштів з використанням фіктивного підприємства.

Приватному підприємству з ознаками фіктивності (незначний статутний капітал, значна кількість КВЕД, відсутні платежі за

оренду та комунальні послуги, відсутні потужності та працівники) зараховуються кошти від низки суб'єктів господарювання, зокрема Бюджетних установ, як оплата за послуги. Обсяг бюджетних надходжень складає переважну більшість від загальної суми отриманих коштів. Надалі більшість коштів від загального обсягу перераховуються на інші власні рахунки Приватного підприємства та оготівковуються.

5. Заволодіння бюджетними коштами під виглядом оплати товарів.

Службовими особами Бюджетної установи, що здійснює нагляд за діяльністю закладів середньої освіти, незважаючи на те, що навчальний процес зупинено у зв'язку із проведенням активних бойових дій на території області, перераховуються грошові кошти на рахунки групи фізичних осіб-підприємців ФОП 1, як оплата за придбання продуктів харчування. Отримані грошові кошти перераховано на інші власні рахунки та частково перераховано на рахунки іншої групи фізичних осіб-підприємців ФОП 2, як оплата за продукти харчування, які у подальшому оготівковуються.

6. Заволодіння коштами державної установи шляхом шахрайських дій з підробленими документами.

Державною установою оборонного комплексу укладаються контракти на постачання товарів з двома Іноземними компаніями, на виконання яких їм перераховуються кошти. Через певний час з керівником однієї з цих компаній, у якої виникли певні труднощі з постачанням товарів у повному обсязі, зв'язалась Особа 1 та 2, видаючи себе за представників Державної установи, переконує перерахувати частину коштів на користь Компанії-нерезидента, засновниками якої насправді є ці Особи. Надалі, які підтвердження, керівнику Іноземної компанії надаються підроблені накладні про начебто постачання товарів.

7. Привласнення коштів державної установи з використанням транзитного підприємства та відмивання під виглядом переказів за псевдопослуги.

Державною установою оборонного комплексу перераховано кошти на користь Підприємства 1 як оплату товарів військового призначення, яке не є виробником таких товарів. Надалі частину коштів Підприємством 1 спрямовує на купівлю валюти, яку перераховує за межі України на користь компаній-нерезидентів як передоплату товарів військового призначення. Інша частина коштів перераховується як оплата за послуги, вартість яких складно визначити, зокрема юридичні, транспортно-експедиційні та консультаційні, до фізичних осіб-підприємців. Надалі частина коштів з рахунків фізичних осіб-підприємців оготівковується, інша перераховується на рахунки різних фізичних осіб-підприємців, у тому числі на користь керівника Підприємства 1, який є членом родини високопосадовця.

8. Привласнення коштів державного підприємства та доведення до банкрутства через створення безнадійної заборгованості.

Реалізувавши споживачам електричну енергію, Підприємство 1 розрахунки із Державним енергетичним підприємством провело на незначну суму, а основна сума коштів, через Підприємство 2 та Підприємство 3, перераховується на користь Компанії-нерезидента 1, як фінансування господарської діяльності. Ці підприємства безпосередньо та/або опосередковано пов'язані між собою посадово-засновницькими зв'язками, спільними місцями роботи засновників/посадових осіб та які отримували доходи від цих компаній.

Визначена типологія розкрадання державних коштів в умовах воєнного стану продиктована реальними кримінальними провадженнями, фігурантами в яких є високопосадовці, більшість з яких пов'язана з російською федерацією та стосуються критично важливих підприємств оборонного комплексу. Окреслення типології таких злочинів дозволить визначити шляхи запобігання та протидії їм, що видається вкрай актуальним в умовах збройної агресії проти України.

Список використаних джерел:

1. By how much will the war in Ukraine reduce global growth? *The Economist*: вебсайт. URL: <https://www.economist.com/graphic-detail/2022/08/04/by-how-much-will-the-war-in-ukraine-reduce-global-growth> (дата звернення: 09.04.2024).

2. Загальна сума збитків, завдана інфраструктурі України, зросла до майже \$155 млрд. *KSE Institute*: вебсайт. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-zroslo-do-mayzhe-155-mlrd-otsinka-kse-institute-stanom-na-sichen-2024-roku/> (дата звернення: 09.04.2024).

Andrii Bohatyrov, Doctor of Law,
Office of the General Prosecutor, Kyiv

FORENSIC TYPOLOGY OF EMBEZZLEMENT OF STATE FUNDS UNDER MARTIAL LAW

The armed aggression of the russian federation killed thousands of citizens of Ukraine, occupied a large part of its territory, destroyed thousands of Ukrainian homes and state infrastructure. To restore normal life in Ukraine, the state allocates budget funds for the restoration of infrastructure and housing of people who were destroyed by this armed aggression. Under such conditions, the commission of corruption crimes related to the appropriation and embezzlement of these funds significantly intensified. Forensic typology of such crimes will allow to determine ways to prevent and counter them.

Іван Богатирьов, д.ю.н., професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир

Валерій Марчук, к.ю.н., доцент,
ПВНЗ «Буковинський університет»,
м. Чернівці

КОРУПЦІЯ ЯК ПЕРМАНЕНТНИЙ ЧИННИК РУЙНУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ

Корупція як перманентний чинник дозволяє собі руйнувати конституційний лад в Україні, реально загрожує національній безпеці, підриває авторитет державного апарату, дискредитує його діяльність, перешкоджає розбудові демократичної, соціальної, правової держави, а також утвердженню та реалізації принципу верховенства права.

Що з нами не так? Україна має найліпші чорноземи у світі, до того ж у нас їх майже 10% світових та 30% європейських. А ще наша земля, як пише вітчизняний вчений Л. Р. Грицаєнко, містить у собі майже всю таблицю Менделєєва, а в її надрах знаходиться 20% світових копалин і дорогоцінних металів, бурштину, газу, нафти, літію, вугілля тощо. Окрім того, маємо один із високих рівнів освіти і потужний науковий потенціал [1, с. 10].

Виходить у нас все є або майже все, а живемо набагато гірше, ніж держави, у яких взагалі відсутні свої енергоносії, земля не є житницею, а продовольчий ринок у них переповнений (яскравий приклад – Японія або Ізраїль). На жаль, підвалини, які закладені у статті 13 Конституції України - про належність усіх національних багатств українців, згадуються тільки під час чергових виборів у вигляді обіцянок повернути все народу, а після виборів знову на п'ять років все залишається так, як і було.

Хоча історично ми змогли подолати Чорнобильську трагедію, вистояти право на свободу на Майдані і сьогодні захищаємо нашу Батьківщину від ворога, щоденно Збройні сили України звільняють

окуповані рашистами міста і села. А тому жити в суспільстві, де процвітає корупція, та відчувати себе в безпеці, жити нормально, по-людськи неможливо.

Не менш очевидно, що системна корупція поширилася на всі верстви населення, проникнувши в усі без винятку владні структури та приватний сектор. Попри це ніхто із колишніх високопосадовців, які організовували розкрадання державних коштів задля власного збагачення та переведення їх за кордон, досі не поніс заслуженої відповідальності.

Привертає увагу й те, що населення країни патологічно терпляче ставиться до неправомірної вигоди, при цьому матеріальна винагорода за послуги тому чи іншому чиновнику сприймається зазвичай як цілком нормальне явище. Тому закономірно, що матеріальне становище посадових осіб із приходом до владних структур помітно покращується, проте це зовсім не пов'язано з оплатою їхньої праці.

Проте тотальна корупційна ситуація залишається стійкою перепорою для ефективної реалізації запроваджених у нашій державі реформ і в умовах складної для України геополітичної ситуації взагалі створює загрозу національній безпеці та подальшій цілісності території. Ось чому в разі невжиття відповідних заходів з боку держави поширення корупції може поглибити такі наслідки, як:

- остаточно втрата авторитету державними та владними структурами;
- затримка модернізації та розвитку національної економіки;
- порушення принципу конкуренції;
- дискредитація закону як універсального регулятора суспільних відносин;
- погіршення інвестиційної привабливості держави тощо.

На жаль, намагання боротися з корупцією обмежуються епізодичними або тимчасовими спробами та зводяться до ігнорування принципу невідворотності покарання винних за

допущені зловживання у вказаній сфері. Натомість послідовні дії, спрямовані на усунення причин і умов корупції, реальних результатів щодо викриття резонансних корупційних схем не приносять. Населення країни чує про гучні затримання корупціонерів, які нажили свої статки незаконним шляхом, проте в подальшому процес розслідування кримінальних проваджень у цих справах триває роками. Понад те, корупціонер продовжує працювати на своїй посаді і певним чином може впливати на хід досудового розслідування.

Проведений науковою школою «Інтелект» аналіз емпіричних даних досліджень у сфері корупції показав, що корупція серед усіх внутрішньодержавних загроз вийшла на перше місце разом з російсько-українською війною та високою вартістю життя в державі. Серед опитаних 49% населення вважає, що ситуація із корупцією не змінюється, а 22% переконані, що ситуація стала навіть ще гіршою [2, с. 148].

Тому вимоги суспільства з цих питань протягом останніх років зводяться до нагального викорінення корупції в органах публічної влади, існування якої унеможлиблює дотримання прав і свобод людини та громадянина в Україні. Очевидно, що глибинні соціальні зміни в суспільстві, поява та чинність нового антикорупційного законодавства зумовили початок проведення антикорупційної реформи держави, певну реорганізацію поліцейської, прокуратурської та судової системи України.

Вітчизняні кримінологи єдині в тому, що в Україні вже створено належне законодавче забезпечення механізму запобігання такого небезпечного для суспільства соціального-правового явища, як корупція. Будучи різновидом злочинності, корупція стрімкими темпами зростається з організованою злочинністю і розглядається вітчизняними вченими як іржа, яка роз'їдає все суспільство.

Корупція – це вірус, який реально загрожує демократії, реалізації принципу верховенства права, національній безпеці та демократичному розвитку держави. Саме корупція негативно

впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини.

Спокуса збагатитися, задовольнити власні потреби у людини може виникати тоді, коли з'являється можливість розпоряджатися певними ресурсами, приймати рішення не в інтересах суспільства і громади, а у власних інтересах або інтересах близьких осіб. Підтвердженням цього є вислів відомого французького діяча епохи Просвітництва Шарля Монтеск'є: «Відомо з досвіду століть, що всяка людина, яка володіє владою, схильна зловживати нею».

Насамкінець, хочеться зазначити, що корупція охоплює кілька тисячоліть в історії цивілізації, оскільки це явище супроводжує людство протягом всієї історії свого становлення і розвитку. Сьогодні, під час російсько-української війни, у нас є нагода перемогти ворога і на тлі перемоги побудувати таку демократичну, соціальну, правову державу, яка буде існувати в межах принципу верховенства права в усіх сферах суспільного життя.

Список використаних джерел:

1. Грицаенко Л. Р. Апокаліпсис державності як наслідок корупції в Україні. Київ, 2019. С. 10.
2. Богатирьов І. Г., Колб О. Г., Топчій В. В. та ін. Криминологія : академічний підручник; за заг. ред. д-ра юрид наук. проф., заслуженого діяча науки і техніки України Богатирьова І. Г. Чернівці: Технодрук, 2020. С. 148.

Ivan Bohatyrov, Doctor of Law, Professor,
Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr,
Valerii Marchuk, PhD of Law, Associate Professor,
Private Higher Educational Institution "Bukovinian University",
Chernivtsi

CORRUPTION AS A PERMANENT FACTOR OF THE DESTRUCTION OF THE CONSTITUTIONAL ORDER IN UKRAINE

The report examines the problem of corruption, which has spread to all strata of the population, penetrating all government structures and the private sector without exception. Since corruption covers several millennia

in the history of civilization, since this phenomenon is accompanied by humanity throughout the history of its formation and development, today during the Russian-Ukrainian war, we have an opportunity to defeat the enemy and on the background of victory, to build such a democratic, social, legal state, which will exist within the limits of the principle of the rule of law in all spheres of social life.

Наталя Гольдберг, к.ю.н., доцент,
Андрій Берташ, аспірант,
Київський університет права НАН України,
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У ст. 111-1 Кримінального кодексу України закріплено норму, в якій визначені ознаки колабораційної діяльності. В Україні наразі зареєстровано майже 3 тисячі злочинів, які мають ознаки державної зради, колабораційної діяльності та пособництва агресору. Чимало справ порушено проти представників органів влади, які присягали на вірність українському народу, але перейшли на біг ворога та очолили його адміністрації.

У зв'язку зі збройною агресією та повномасштабним вторгненням російської федерації в нашу державу питання кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність набуває особливо важливого значення. Це зумовлено тим, що окремі громадяни України сприяли та досі продовжують сприяти російській федерації у веденні агресивної війни. Також є громадяни, які намагаються займати посади у незаконних органах влади на тимчасово окупованій території. Тому наразі особливо актуальним є питання щодо з'ясування особливостей нового складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 Кримінального кодексу України [1].

Колабораціонізм як явище підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційному ладу та іншим національним інтересам України, тому повинен вестися за собою відповідальність, встановлену законом. Крім того, постконфліктне врегулювання неможливе без відновлення справедливості та обмеження ряду прав осіб, причетних до колабораціонізму, що можливо вирішити виключно у передбаченому законом порядку шляхом встановлення індивідуальної вини кожної особи, яка співпрацює з ворогом.

Це кримінальне правопорушення проти національної безпеки є новим для національного кримінального законодавства. Це зумовлює прискіпливу увагу як до власне норми, що міститься у ст. 111-1 КК України, так і до практики її застосування.

Закріплення у КК України норми про відповідальність за колабораційну діяльність було обумовлено вторгненням РФ до України. Проте, враховуючи, що з 2014 року частина українських територій була окупована, питання співробітництва з окупаційними силами, яка триває з того часу, також вимагає своєї правової оцінки. Викладене зумовлює актуальність теми дослідження.

Колабораціонізм – це співпраця громадян держави із ворогом для забезпечення інтересів ворога та заподіяння шкоди власній державі. Дії громадян України будуть вважатися колабораціонізмом у таких випадках:

- Громадянин/ка України публічно (на мітингах, зборах, в пресі, в мережі Інтернет тощо) заперечує збройну агресію проти України, окупацію частини території України, закликає до підтримки дій держави-агресора, підтримує збройні формування агресора та його окупаційну адміністрацію, закликає співпрацювати з державою-агресором та її уповноваженими органами, а також до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України.

- Публічним вважається поширення закликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації. Громадянин/ка України добровільно зайняв/ла різного роду посади у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, а також брала участь в організації та проведенні незаконних виборів чи референдумів на тимчасово окупованій території або публічно закликав до проведення таких незаконних виборів чи референдумів на тимчасово окупованій території.

- Здійснення громадянином/кою України пропаганди в інтересах держави-агресора у будь-яких закладах освіти та сприяння впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти України.

- Передача матеріальних ресурсів військовим держави-агресора, господарська діяльність у взаємодії з нею.

- Організація та проведення заходів політичного характеру, як-то з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо, для підтримки держави-агресора, а також активна участь у таких заходах.

- Громадянин/ка України добровільно зайняв/ла посади в створених державою-агресором судових або правоохоронних органах, а також добровільно брав/ла участь незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях держави-агресора чи надавав/ла таким формуванням допомогу у веденні бойових дій проти України.

Під час зайняття посад в незаконних органах створених державою-агресором, вчинив/ла дії або прийняв/ла рішення, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків. За колабораціоналізм, відповідно до тяжкості вчиненого колаборантом кримінального правопорушення, стаття 111 – 1 Кри-

мінального кодексу України передбачає наступні види покарань, що можуть застосовуватися до нього:

- позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років;
- виправні роботи на строк до двох років;
- арешт на строк до шести місяців;
- штраф до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- позбавленням волі на строк до п'ятнадцяти років;
- довічне позбавлення волі.

Як додатковий вид покарання до винної особи може також застосовуватися конфіскація майна [2].

Колабораційну діяльність необхідно відмежовувати від державної зради, хоча формулювання об'єктивної сторони злочину державна зрада в диспозиції ст. 111 КК викладено досить загально, тому всі склади злочину, що охоплюються ст. 111-1 КК, вчинені громадянами України, можуть, на перший погляд, виглядати як окремі випадки (в окремих випадках – привілейовані склади) державної зради.

Як ознаки для відмежування, вкажемо такі. Державна зрада завжди вчиняється громадянином України, а колабораційна діяльність – не завжди (хоча саме поняття колабораціонізму логічно стосується перш за все громадян України, однак склади злочинів, передбачені самою статтею 111-1 КК, є різними: частина з них за вказівкою диспозиції статті може вчинятися лише громадянами України, а частина такої вказівки не містить). Державна зрада може вчинятися на користь будь-якої держави, а колабораційна діяльність – лише на користь держави-агресора. Державну зраду становлять випадки, прямо вказані в ст. 111 КК, зокрема: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. В частині 6 ст. 111-1 КК вказано, що відповідальність за

здійснення відповідних політичних заходів та інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором настає за відсутності ознак державної зради. Загалом, колабораційна діяльність, як і державна зрада, вчиняється на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Тому в розмежуванні обох злочинів (ст. 111 та ст. 111-1) важливе значення матиме судова практика [3].

Таким чином, колабораціонізм – це співпраця громадян держави із ворогом для забезпечення інтересів ворога та заподіяння шкоди власній державі; це явище, яке підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційному ладу та іншим національним інтересам України.

Список використаних джерел:

1. Лисько Т. Д., Літвінчук Б. С. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність: аналіз судової практики. *Юридичний вісник*. 2023. №1 (66). С. 178-185.
2. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність. URL: <https://jurfem.com.ua/krym-vidpovidalnist-za-kolaboratsiynu-diyalnist/>
3. Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111-1 Кримінального кодексу України" (hrvector.org). URL: <https://hrvector.org/podiyi/22-03-20-mbo>.

Natalia Holdberh, PhD of Law, Associate Professor,
Andriy Bertash, Postgraduate Student,
Kyiv University of Law of the National Academy
of Sciences of Ukraine, Kyiv

FEATURES OF CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR COLLABORATIVE ACTIVITIES UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

The article highlights the specifics of criminal liability for collaborative activity under martial law in Ukraine. It was determined that collaborationism is a phenomenon that undermines the national security of Ukraine and poses a direct threat to state sovereignty, territorial integrity, the constitutional order and other national interests of the state.

Іван Драган, д.н.д.у., професор,
Денис Шкапін, аспірант,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

В Україні інститут публічних послуг є досить новим. Подібні нововведення та їх нормативне закріплення мають враховувати багатий досвід зарубіжних країн. Правова наука враховує різні варіанти тлумачення публічних послуг. Різні підходи пропонують французька і німецька школи. Тому важливим вбачається послідовний порівняльно-правовий аналіз системи нормативно-правового регулювання публічних послуг, їхніх видів і форм, суб'єктів надання. Без цього неможливо формування нових адміністративно-правових конструкцій та інститутів.

За підходом представників французької школи, права розуміння публічно вагової діяльності держави пов'язано з функціонуванням публічних служб, що передбачають діяльність, обумовлену загальним суспільним інтересом. Концепція публічної служби ґрунтується на теорії суспільного договору виникнення держави [1]. Держава має бути концептуалізована з посиланням на її «функцію» як основу законності [1]. Будь-який вид державного втручання та державної активності щодо суспільства відповідно до такого підходу може бути легітимізований, лише виходячи з функцій служіння інтересам суспільства. Переосмислення ролі держави мало безпрецедентний вплив на французьку школу права, що сприяло виникненню «школи публічних служб».

Основні постулати цієї концепції змінювалися [2]. За характером своєї діяльності публічні служби розмежовувалися спочатку на такі, що забезпечують виключно державний інтерес, а також на соціальні, економічні та інші служби [4]. Згодом

представники наукових шкіл та практики стали виходити з можливості делегування недержавним організаціям певної частини повноважень щодо реалізації публічних послуг (служб) [5]. Відповідна тенденція була прогнозована, враховуючи обмежений та цільовий характер фінансування адміністративно-територіальних утворень, а також широкий спектр видів діяльності (послуг), відповідальність за надання яких покладається саме на державу.

Проте маючи здатність пристосування до політичних, соціальних та інших змін, концепція публічної служби набула розповсюдження і поширилась фактично на усі сфери діяльності держави. Внаслідок цього, виникли окремі проблеми щодо розмежування відповідного законодавства, проявились недоліки функціонування різних юридичних конструкцій. Фактично, «публічна служба», відповідно до підходу французької адміністративно-правової школи, виступає доволі широкою категорією, що включає діяльність з надання послуг від імені держави невизначеному колу осіб, а також безпосередньо суб'єктів, які реалізують таку діяльність. На сьогодні публічна служба у Франції поділена на три основні категорії: по-перше, служби забезпечення суверенітету (державні служби) - національна оборона, державні фінанси, юстиція та ін.; по-друге, соціально-культурні служби - охорона здоров'я, освіта, соціальний захист, спортивна та культурна діяльність; по-третє, служби економічного розвитку (торгово-промислові).

Щодо традиційної адміністративної діяльності органів влади стосовно забезпечення потреб приватних осіб (реєстрація громадян, прав, актів, об'єктів, надання дозволів тощо), то вона входить до категорії державної адміністративної служби і реалізується виключно органами влади. Договір концесії у Франції передбачає передачу приватному партнеру повноважень з надання послуг публічної служби загалом, що дає змогу використовувати концесію щодо тих публічних послуг, відповідальність за надання яких може бути знята з публічного суб'єкта.

На сьогодні представники французької правової школи дійшли одностайності про те, що національне адміністративне право Франції складається з кількох великих блоків, а право у сфері публічної служби, з позиції структури галузі належить до спеціального адміністративного права і разом із питаннями юридичних осіб публічного права й адміністративної юстиції становить один з основних постулатів всього адміністративного права Франції.

Інститут публічних послуг у німецькому праві завдячує заслугам німецького вченого Е. Форстхофа [6]. Метою вченого було утвердження її верховенства над громадянським суспільством і ринковою сферою. На його думку, людина більше не здатна виробляти товари та послуги, необхідні для власного виживання. Натомість в індивідуума зросла залежність від абстрактних сил суспільства та ринку для забезпечення себе навіть найнеобхіднішими речами. У подібній ситуації держава мала забезпечити всіх людей необхідними товарами та послугами, від яких залежить сучасна людина. З цією метою держава була уповноважена втручатися в ринок, коли вона вважає таке втручання своєчасним [7].

На доктринальному рівні це було виражено у превалюванні публічного права над приватним: факт участі держави у наданні товарів та послуг передбачає, що всі відповідні відносини мають регулюватися нормами публічного права [6].

Необхідно зазначити, що у німецькому публічному праві відсутній еквівалент, близький до французької публічної служби. Під домінуючим впливом правової філософії Г. Гегеля, що характеризується ідеалістичною концепцією держави, німецькі вчені в галузі публічного права ХХ століття не ставили під сумнів легітимність держави з такою наполегливістю як Л. Дюгі у Франції. При цьому вони не розглядали конкретні державні зусилля з метою служіння суспільним інтересам як нове і основне джерело легітимності.

Визначальним є розмежування державного управління залежно від характеру (способу) державно-управлінського впливу: на зобов'язуюче (негативне), тобто активне державно-владне управління і сприятливе (позитивне) державне управління, тобто орієнтоване на надання публічних послуг та спрямоване на забезпечення нормальних умов життя громадян. При цьому державне управління з надання публічних послуг, метою якого є забезпечення гарантованих умов життя, а також їх покращення нерозривно пов'язано з розподілом самих адміністративних актів на сприятливі, які виступають підставою виникнення суб'єктивних прав чи підтверджують суттєву правову перевагу, і обтяжуючі [3].

Представники французької правової школи дійшли одностайності, що національне адміністративне право Франції складається з кількох великих блоків, а право у сфері публічної служби, з позиції структури галузі належить до спеціального адміністративного права і разом із питаннями юридичних осіб публічного права й адміністративної юстиції становить один з основних постулатів всього адміністративного права Франції. Французька доктрина надання послуг публічною службою набула широкої популярності і була впроваджена у багатьох країнах континентальної системи права.

У німецькій доктрині публічна служба розглядаються як публічно значуща діяльність органів державного управління та інших залучених суб'єктів відповідної діяльності у межах концепції *good governance*. Прийняття адміністративних актів у процесі здійснення адміністративних процедур відповідно до законодавства Німеччини формально не розглядається з позиції публічних послуг, проте за своєю сутністю цілком укладається в таку конструкцію. Правовідносини між органами влади та громадянами традиційно відносять до «зовнішнього адміністративного права» або «формального адміністративного права».

Список використаних джерел:

1. Лендъел М. Дюгі Леон: Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. С. 233.

2. Наука адміністрації й адміністративного права. Загальна частина (за викладами проф. Ю. Панейка) / Укладачі: В.М. Бевзенко, І.Б. Колиушко, О.Р. Радишевська, Київ: ВД «Дакор», 2016. 464 с.

3. Achterberg N. Allgemeines Verwaltungsrecht. 2. Aufl. Heidelberg. Müller. Juristischer Verlag. 1986. 21. Rdnr. 126.

4. Debbasch Ch. Institutions et droit administratifs, Tome 2 «L'action et le contrôle de l'administration», Paris, Presses universitaires de France, coll. Thémis, 5ème édition, 1999, Pp. 44-46.

5. Dreyfus M. France. The Changing Legal Framework for Services of General Interest in Europe: Between Competition and Solidarity / Ed. by M. Krajewski, U. Neergaard, J. van de Gronden. The Hague: T.M.C. Asser Press, 2009. Pp. 271-290.

6. Kersten J., Die Entwicklung des Konzepts der Daseinvorsorge im Werk von Ernst Forsthoff. *Der Staat*. D., 2005. Bd. 44, Heft 4. S. 543-570.

7. Schweitzer H. Services of general economic interest: european law's impact on the role of markets and of member states. Market Integration and Public Services in the European Union / Ed. by M. Cremona. New York: Oxford University Press, 2011. Pp. 14-15.

Ivan Dragan, Doctor of Sciences in Public Administration,
Professor,

Denis Shkapin, Postgraduate Student,
Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr

ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF THE PROVISION OF PUBLIC SERVICES IN EUROPEAN COUNTRIES

A consistent comparative and legal analysis of the system of regulatory and legal regulation of public services, their types and forms, subjects of provision is considered important. Without this, the formation of new administrative-legal structures and institutions is impossible. Legal relations between authorities and citizens are traditionally classified as "external administrative law" or "formal administrative law".

Іван Когутич, д.ю.н., професор,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів

БЕБ У СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИМ ПРАВOPУШЕННЯМ: ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

Відомо, що кримінальні правопорушення (злочини) у сфері господарської діяльності вітчизняним законодавством розмежовано як такі, що вчиняються у бюджетній, кредитно-фінансовій, банківській сферах, а також у сферах господарської, підприємницької діяльності, приватизації державного та комунального майна і податковому секторі економіки. Означена система цієї категорії кримінальних правопорушень обумовила спектр органів правопорядку, що їм протидіють, передусім, формою проведення досудового розслідування. Зокрема, згідно з ст. 216 КПК України: слідчі органи безпеки розслідують кримінальні правопорушення за ст. 201 (контрабанда) та ст. 201-1 (переміщення через митний кордон поза митним контролем або з приховуванням від нього лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі України) ККУ; детективи Бюро економічної безпеки (БЕБ) уповноважені розслідувати господарські злочини, які, зокрема, пов'язані з незаконною діяльністю з організації або проведення азартних ігор, лотерей (ст. 203-2ККУ), незаконним виготовленням, зберіганням, збутом підакцизних товарів (ст. 204), підробленням документів, що подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та ФОП (ст. 205-1), ухиленням від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212), протидією законній господарській діяльності (ст. 206); детективи Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) здійснюють розслідування за ст. 206-2 (протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації), ст. 209 (легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом), ст. 210 (нецільове використання бюджетних коштів), ст. 211 (видання

нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету) за умов, закріплених у ч. 5 ст. 216 КПК, зокрема, якщо вони вчинені вищими посадовими особами; слідчі Державного бюро розслідувань (ДБР) розслідують злочини у сфері господарської діяльності у випадках, визначених ч. 4 ст. 216 КПК (зокрема, які вчинені вищими службовцями), крім тих випадків, коли досудове розслідування відноситься до підслідності НАБУ. Усі інші злочини цієї категорії розслідують слідчі органи Національної поліції України.

Потенційним лідером досудового розслідування злочинів цієї сфери мало б стати БЕБ. Згідно з наявною статистикою, цим профільним для економічних злочинів органом у 2023 р. було розслідувано 1551 кримінальне правопорушення, з яких 215 проваджень – з підозрою, а 162 направлено до суду (з них 128 – з обвинувальним актом). Як державі й суспільству оцінювати ці здобутки?

Назагал Бюро економічної безпеки – це новий орган. Він покликаний протидіяти кримінальним проявам в усіх сферах економіки. «Ми орієнтовані на випередження економічних ризиків, а не на реагування на правопорушення постфактум», – заявляв наприкінці 2021 року нині вже ексдиректор БЕБ Вадим Мельник.

За задумом законодавця, діяльність БЕБ мала принципово відрізнятись від методів роботи інших органів правопорядку, які фактично паралізували роботу бізнесу. Досягти цього передбачалось через використання адекватного сучасним викликам штату відділу аналітиків, які дистанційно повинні були б виявляти злочинні схеми на підставі доступної у них інформації. Однак, як зазначають у Європейській бізнес-асоціації, наразі: «Нам складно надати об'єктивну оцінку роботи цього органу. Так, наприклад, бізнес часто підіймає питання функціонування тіншового сектору економіки, водночас вагомих результатів роботи структури у цьому напрямі ми поки не помітили»....

Однак виправдано, як на нас, погодитись і із узагальненнями аналітиків, а саме: об'єктивно – Бюро прогресує, стає ефективнішим. Недарма статистика засвідчує: за багатьма показниками, що визначені в законі, результативність цього органу динамічно зростає. Активно триває робота над побудовою структури його аналітичної системи та її технічної складової (лише були б для цього необхідні кошти...). Триває відкриття нових територіальних управлінь у тих регіонах, де вбачається найбільше ризиків, зловживань, зокрема в тендерних процедурах тощо.

Аналіз нормативного урегулювання діяльності цього органу засвідчує, що здебільшого закон про Бюро економічної безпеки досить змістовний і виважений, однак є певні протиріччя з низкою інших нормативно-правових актів. Про що йдеться?

Як вже було констатовано, БЕБ, згідно з приписами КПК України, не є єдиним органом із розслідування економічних злочинів. Приміром, у ст. 191 КК України (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем) є обмеження за розміром (сумою) предмета розкрадання. Відтак, БЕБ підслідні лише правопорушення, в яких максимальний поріг завданої шкоди становить 5,4 млн грн. Однак, коли аналізувати тендерні закупівлі та втрати бюджету від злочинних порушень у цих процедурах, розмір шкоди часто цей поріг перевищує. Тобто ці кримінальні провадження стають підслідними вже не БЕБ, а НАБУ (а передавання кримінального провадження унаслідок зміни підслідності – закономірна причина втрати не лише часу, а й доказів. Цього можна б уникнути відповідним законодавчим удосконаленням).

Ще одне проблемне питання – це розслідування злочинів, підслідних БЕБ, іншими органами досудового розслідування. Так, станом на кінець 2023 року таких кримінальних проваджень було понад 1000. Тут більшу дієвість мала б проявляти прокуратура...

Серед дотичних до діяльності БЕБ інноваційних аспектів виправдано розглядати також ініціювання впровадження норм щодо розкрадання коштів ЄС і законопроект, що передбачатиме

відповідальність за створення інструментів для вчинення економічних злочинів.

Слідча практика констатує, що є підприємці, які умисно йдуть на злочин, не сплачують, наприклад, податки. З іншого боку є ті, хто створює «інструментарій», який може використовуватися не лише для ухилення, а й для легалізації коштів, в тім числі й виведення їх за кордон. Відтак, як у зв'язку з цим нині побудована робота слідства? На початку це збір доказів на викриття «ухилянта», а згодом тих, хто створив для нього відповідно сприятливі умови. Наразі дії обох за чинним матеріальним законом кваліфікують як співучасть. Однак тут доречніше було б виокремлювати такі дії, запровадивши розмежувальну як для обох груп фігурантів правову відповідальність.

В іншому аспекті БЕБ, як інституція, пропонує внесення змін до національного законодавства щодо визначення органів, відповідальних за здійснення досудового розслідування відповідних кримінальних правопорушень проти фінансових інтересів ЄС та імплементацію в національне законодавство європейських стандартів у сфері протидії шахрайству, спрямованому проти фінансових інтересів ЄС.

Безумовно, успіх діяльності будь-якого органу правопорядку суттєво залежить від взаємокомунікації з іншими суб'єктами, передусім, як для нашого випадку, у сфері досудового розслідування та доступу до реєстрової інформації.

Практика засвідчує, що найчастіше і найтісніше підрозділи БЕБ співпрацюють із СБУ, оскільки саме звітди отримують допомогу щодо оперативного супроводу в окремих кримінальних провадженнях. Зрозуміло, відповідні фахівці СБУ не проводять слідство, однак мають беззаперечний досвід і технічне оснащення, якого наразі в БЕБ немає. Що стосується антикорупційних та інших органів правопорядку, то з ними БЕБ також в постійній робочій комунікації.

Є певні проблеми, наприклад, із доступами детективів БЕБ до реєстрів (в Україні на сьогодні 384 бази даних). Наразі

кожен працівник Бюро заходить у систему умовно ДПС не через власне аналітичне ядро служби, а зі свого робочого комп'ютера та має доступ на рівні користувача. «Масиви» інформації у такий спосіб не опрацьовуються, оскільки немає можливості обробляти їх через API (Application programming interface). Це, звісно, уповільнює роботу. До того ж у деяких держорганів законодавчо взагалі не передбачена передача даних БЕБ. Це питання також потребує урегулювання.

Законодавчі зміни потрібні і в питанні врегулювання розгляду та реакції державних органів на рекомендації БЕБ. Практика засвідчує непоодинокі випадки, коли відсутність своєчасного реагування на рекомендації БЕБ, шкідливе правопорушення трансформується у злочин, якому можна було запобігти. У цьому ж контексті є суттєві неузгодженості із контролюючими органами та регуляторами, які також необхідно законодавчо локалізувати.

Не залишилось осторонь БЕБ і щодо викликів, обумовлених злочинними зв'язками й поточним впливом на економіку України країни-агресора.

Україна раніше мала багато зв'язків з рф – поставки як товарів, так і сировини, зокрема для ВПК. І сьогодні багато хто намагається продовжувати цю діяльність. У БЕБ цю сферу опрацьовує відокремлений відділ. До його завдань, крім іншого, також входить викриття схем з обходом санкцій, наприклад, за допомогою офшорних зон чи «очищеної» сировини. Проте у законодавстві відсутні чіткі норми, які б встановлювали відповідальність за обхід санкцій. Саме в надрах Бюро одними з перших розроблено пропозиції щодо застосування санкцій саме стосовно тих підприємців, які постачають товари за допомогою схем обходу санкцій, зокрема у сфері постачання пального. Також співробітниками відомства виявлено, опрацьовано, а за наслідками цього його керівництвом направлено до Міжвідомчої робочої групи з питань санаційної політики 61 матеріал з ініціативою накладення санкцій, з яких 33 безпосередньо стосуються військово-промислового комплексу росії. Це ті

суб'єкти, що є виробниками різних типів озброєння, наприклад, виробництво дронів, плавзасобів, або здійснюють матеріально-технічне забезпечення армії агресора.

Загалом, за інформацією керівництва БЕБ, з 2022 року цією службою було зареєстровано 28 кримінальних проваджень, у межах яких накладено арешт і забезпечено передачу арештованого майна (активів) російської федерації та республіки білорусь до Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами орієнтовною вартістю на понад 43,1 млрд грн; накладено арешт на 738 об'єктів нерухомості тощо.

Список використаних джерел:

1. Злочини у господарській сфері: розслідування та судова практика. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zlochini-u-gospodarskij-sferi-rozsliduvannya-ta-sudova-praktika-2023-roku.html> (дата звернення: 20.04.2024).

2. БЕБ не виправдав сподівань. URL: <https://www.epravda.com.ua/PUBLICATIONS/2023/03/30/698599/>(дата звернення: 21.04.2024).

3. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (дата звернення: 21.04.2024).

4. Ми маємо побудувати роботу Бюро так, щоб бути на крок попереду. URL: <https://yur-gazeta.com/interview/mi-maemo-pobuduvati-robotu-byuro-tak-shchob-butina-krok-poperedu.html>

Ivan Kogutych, Doctor of Law, Professor,
Ivan Franko Lviv National University, Lviv

BABY IN THE SYSTEM FOR COMBATING ECONOMIC OFFENSES: PROBLEMS AND TRENDS

The Bureau of Economic Security is a new body. It is designed to counteract criminal manifestations in all spheres of the economy. The activity of the BEB had to be fundamentally different from the work methods of other law enforcement agencies, which in fact paralyzed the work of business. It was expected to achieve this through the use of a staff of analysts adequate to modern challenges, who, in fact, must remotely detect criminal schemes on the basis of the information available to them. The analysis of the normative regulation of the activity of this body proves that the law on the Bureau of Economic Security is generally quite meaningful and well-balanced, but there are certain contradictions.

Тетяна Обіход, к. фіз.-мат. наук, доцент,
Київський університет ринкових відносин,
м. Київ

Петро Біленчук, к.ю.н., доцент,
Європейська академія прав людини

СТАН БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Серед основних проблем українців високий рівень корупції посідає друге місце після збройної агресії Російської Федерації, про що свідчать результати дослідження «Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність» [1]. Відповідно до результатів опитування, 2488 громадян і телефонних інтерв'ю з 1208 представниками бізнесу, корупція посідає друге місце (71,6%) після військового вторгнення Російської Федерації (89,7%). Справді, корупція – бич України. За 2023 рік в Індексі сприйняття корупції Україна отримала 36 балів зі 100 можливих і посіла 104 місце поміж 180 країн, а на одній сходинці з нами опинилися Алжир, Ангола, Замбія, Монголія, Сальвадор, Панама, В'єтнам, Сальвадор, Філіппіни [2]. Форма корупції може мати різні прояви, такі як хабарництво, розкрадання, кумівство, надання певної послуги за послугу, наприклад, барабани для укриттів, яйця по 17 грн, мільйонні активи працівників ТЦК, про що свідчить відповідна статистика [3]. Відповідно до даних досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень за (2016-2023 роки), найбільш поширеними щодо застосування статтями ККУ були наступні: ст. 210, ст. 354, ст. 364, ст. 364-1, ст. 365-2, ст. 368 (2, 3, 4, 5), ст. 369, ст. 369-2, ст. 366 (1, 2, 3) ККУ. Інформацію щодо динаміки змін корупційних кримінальних правопорушень по роках за сукупністю наведених статей подано на рис. 1.

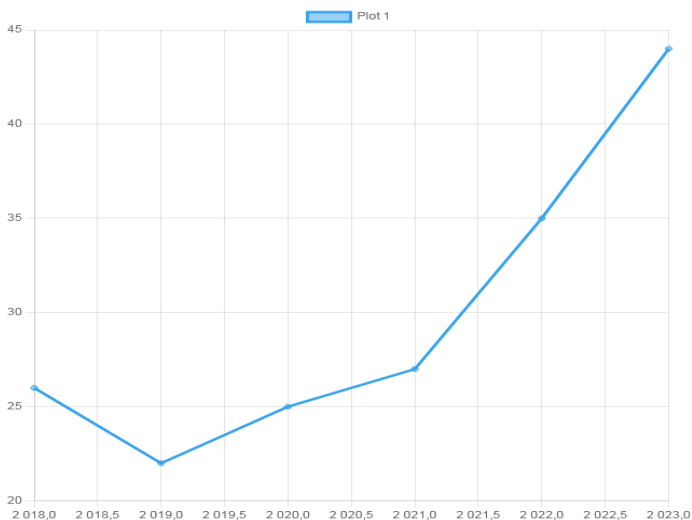

Рис. 1. Статистика кількості корупційних правопорушень (%) за 2018-2023 рр.

Найбільш результативною в сфері боротьби з корупцією громадяни вважають роботу Служби безпеки, Президента України та його Офісу, НАБУ, ДБР та Національної поліції. Відповідно до статистики щодо ЗВІТІВ НАБУ ЗА ПЕРІОД I ПІВРІЧЧЯ 2022 – I ПІВРІЧЧЯ 2024 р. маємо наступну інформацію по кількості корупційних справ, наведених у таблиці 1.

Статистика щодо засуджених за корупцію у II півріччі 2022 р.: 4 – правоохоронців; 4 – керівників держпідприємств; 2 – судді; 1 – нардеп; у II півріччі 2023 р.: 1 – вищих посадових осіб; 2 держслужбовців категорії “А”; 5 – керівників держпідприємств; 3 – судді; 1 – прокурор; 1 – нардеп.

Особливу увагу слід приділити подоланню корупції в оборонному секторі України: створення механізму запобігання корупції у МОУ та ЗСУ, зміцнення кадрової політики, формування максимальної підтримки з боку суспільства, зменшення корупції у сфері державних закупівель; підвищення ефективності управління

фінансовими ресурсами, забезпечення прозорості щодо виконання бюджетних програм.

Таблиця 1

Звіти НАБУ за 2022-2023 рр.

Роки	Кількість підозрюваних	Кількість обвинувальних актів	Кількість обвинувачених	Економічний ефект станом на півріччя, млрд грн
Станом на 30.06.2022	357	380	731	1,56
Станом на 31.12.2022	413	414	799	1,25
Станом на 30.06.2023	394	472	946	1,67
Станом на 31.12.2023	425	514	1032	2,474

З огляду на досвід західних колег щодо подолання корупції, то важливою є розбудова політичних інституцій як засобу протидії корупції, які включають органи виконавчої і законодавчої влади, виборчу систему, адміністративно-територіальний устрій держави. Важливим фактором є питання створення політичних партій й фінансування їхньої політичної діяльності, тип політичної системи держави.

Список використаних джерел:

1. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3843018-v-ukraini-drugou-najbilsou-problemou-pisla-vijni-e-korupcia.html>
2. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/indeks-spryynyattya-koruptsii-2023-ukraina-pokraschyla-sviy-pokaznyk-na-3-baly/>
3. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/interaktyvna-grafika-dosudove-rozsliduvannya-koruptsijnyh-kryminalnyh-pravoporushen-2016-2021-roky/>

Tetyana Obikhod, PhD, Associate Professor,
Kyiv University of Market Relations, Kyiv
Petro Bilenchuk, PhD, Associate Professor,
European Academy of Human Rights

STATE OF THE FIGHT AGAINST CORRUPTION IN UKRAINE AND PROSPECTS FOR OVERCOMING IT

The important issue of the corruption problem in Ukraine was raised. Statistical data on the fight against corruption were considered in accordance with NABU reports for 2022-2024. An important component is the fight against abuses in the military sphere. In order to successfully fight corruption, it is necessary to take into account the experience of Western partners.

Раїса Перелигіна, к.ю.н., доцент,
Станіслав Кушнір, аспірант,
Київський університет права НАН України,
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ І ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ

У ст. 438 Кримінального кодексу України передбачено відповідальність за порушення законів та звичаїв війни. У зв'язку з повномасштабною агресією росії проти України особливого значення набуло здійснення судового розгляду кримінальних проваджень про вчинення злочинів, передбачених розд. XX «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку»; розд. I «Злочини проти основ національної безпеки України» (зокрема, державна зрада та колабораціонізм); розд. XIX «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)» Особливої частини КК України [1]. У ст. 438 Кримінального кодексу України передбачено

відповідальність за порушення законів та звичаїв війни. Станом на 20 лютого 2023 р. згідно із статистичними даними до судів надійшло 75 кримінальних проваджень щодо обвинувачення за ст. 438 КК України, 19 з яких уже розглянуто. Голова ККС ВС додав, що це небагато, але вже є база і тут важливою є координація наших зусиль, починаючи від розслідування, процесуального керівництва і закінчуючи судовим розглядом та ухваленням судового рішення.

Упродовж усієї своєї історії людство перманентно перебувало у стані війни. Лише наприкінці XIX століття почалось формування правил ведення війни (Гаазькі конвенції), а за результатами Другої світової війни, яка продемонструвала світові небачений раніше масштаб ведення бойових дій та його катастрофічні наслідки як для комбатантів, так і цивільних осіб, були розроблені правила ведення війни чи інших збройних конфліктів і сформульовано норми, що забороняють подібні діяння і встановлюють відповідальність за їх вчинення (Женевські конвенції 1949 року). Порушення законів та звичаїв війни є міжнародним злочином. Завдають великої шкоди людям, народногосподарським об'єктам, культурним цінностям, що зумовлює високий ступінь їх суспільної небезпечності. З метою гуманізації збройних конфліктів та зменшення заподіюваної ними шкоди підписано низку міжнародно-правових документів, у яких сформульовано правила ведення війни:

- Декларація про скасування застосування вибухових та запалювальних куль 1868;
- Декларація про невикористання куль, що легко розвертаються або сплющуються, 1899;
- Гаазькі конвенції про закони та звичаї війни 1899 і 1907;
- Женевський протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів та бактеріологічних засобів 1925;
- Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 та Додаткові протоколи до них 1977;

- Гаазька конвенція про захист культурних цінностей на випадок збройного конфлікту 1954;

- Конвенція про заборону розробки, виробництва і нагромадження запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення 1972;

- Конвенція про заборону воєнного або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1976;

- Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних пошкоджень або мають невибіркову дію, 1980;

- Конвенція про заборону розробки, виробництва, нагромадження і застосування хімічної зброї та про її знищення 1993;

- Конвенція про заборону застосування, нагромадження, виробництва і розповсюдження протипіхотних мін та їх знищення 1997 та інші [2].

Ст. 438 – порушення законів та звичаїв війни на практиці - викликає низку питань, зокрема стосовно її співвідношення з воєнними злочинами, формами об'єктивної сторони, особливостями кваліфікації, специфіки розслідування та оформлення процесуальних документів, криміналістичних і судово-медичних питань забезпечення розслідування порушення законів та звичаїв війни. В українській правовій науці питанням кримінальної відповідальності за порушення законів та звичаїв війни приділено значну увагу, проте з огляду на бланкетність ст. 438 КК України її положення здебільшого досліджувались під кутом зору «воєнних злочинів», що передбачені міжнародним правом, або з позиції загальної характеристики злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Натомість дослідженню порушення законів та звичаїв війни як складу злочину, проблемам кваліфікації цього злочину приділено недостатньо уваги. Жахливі наслідки агресії РФ в Україні висунули на перший план саме ці проблеми кримінальної відповідальності за

ст. 438 КК України. Дійсно, враховуючи бланкетне формулювання ст. 438 КК України при кримінально-правовій кваліфікації діянь необхідно звертатися до великої кількості міжнародних нормативних актів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України для того, щоб розуміти, які засоби ведення війни потрапили під заборону міжнародного права і є предметом кримінальної відповідальності за національним законодавством. Вчені звертають увагу на те, що диспозиція цієї статті передбачає кримінальну відповідальність за віддання наказу про вчинення таких дій. Тобто ст. 438 КК України поширюється як на осіб – безпосередніх виконавців, так і на тих, хто віддає накази вчиняти злочини. Крім того, ст. 438 КК України не охоплює діяння, що вчиняються стосовно цивільного населення чи військовослужбовців власної сторони, а поширюються лише на діяння протилежної сторони збройного конфлікту. Також вона нагадала, що, на відміну від традиційної структури складу злочину (суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона та об'єктивна сторона), для воєнних злочинів притаманна інша структура, яка передбачена нормативними документами Міжнародного кримінального суду: матеріальний елемент, ментальний елемент і контекстуальний елемент (або контекстуальні обставини). Зокрема, має бути встановлена наявність збройного конфлікту, усвідомлення особою, яка притягується до кримінальної відповідальності, того, що вона порушує норми міжнародного гуманітарного права [3].

Дійсно, порушення законів та звичаїв війни є міжнародним злочином. Завдають великої шкоди людям, народногосподарським об'єктам, культурним цінностям, що зумовлює високий ступінь їх суспільної небезпечності. Оскільки ця категорія справ не має строку давності, важливими є фіксування злочинів, доказова база, правомірність слідчих дій, дотримання стандартів у процесі досудового розслідування та судового розгляду цих справ.

Список використаних джерел:

1. Мовчан Р.О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми: монографія. Київ: Норма права, 2022. 244 с.
2. Порушення законів та звичаїв війни — BYE (vue.gov.ua). URL: <https://vue.gov.ua/%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BD%>

D0%BD%D1%8F_%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%B2_
%D1%82%D0%B0_%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%B0%D1%97%D0%B2_
%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8

3. Порушення законів та звичаїв війни: особливості кваліфікації ст. 438 КК України проаналізувала суддя ВС Наталя Марчук. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1345046/>

Raisa Perelyhina, PhD, Associate Professor,
Stanislav Kushnir, Postgraduate Student,
Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of
Ukraine, Kyiv

FEATURES OF CRIMINAL LIABILITY FOR VIOLATIONS OF THE LAWS AND CUSTOMS OF WAR

Features of criminal liability for violation of the laws and customs of war are highlighted. It was determined that the violation of the laws and customs of war in practice raises a number of questions, in particular regarding its relationship with war crimes, the forms of the objective party, the features of qualifications, the specifics of the investigation and the preparation of procedural documents, forensic and forensic issues of ensuring the investigation of the violation of laws and customs war.

Олена Певцова, аспірант,
Київський університет права,
м. Київ

ПРОБЛЕМА ПРОТИДІЇ СЕРІЙНИМ ВБИВСТВАМ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Вже третій рік Україна охоплена військовою агресією російської федерації, вже третій рік гинуть мирні громадяни і захисники на полі бою. Постійні повітряні тривоги, комендантська година і складні фінансово-економічні умови в нашій державі стосуються всіх сфер життя українців. Та чи впливає військовий стан і

пов'язані з ним негаразди на злочинну поведінку серійних вбивць, що станом на сьогодні є непокараними?

Більшість вчених-профайлерів, що вивчають особу серійного вбивці, зазначають, що самостійно зупинитись серійний вбивця змоги не має, оскільки ті відчуття, що він отримує, позбавляючи життя особу, жодним іншим способом отримати він не може. Так, після чергового вбивства завжди настає етап охолодження, коли скоєння вбивств припиняється, однак потім знову настає етап підшукування нової жертви.

Вбивство є злочином, відомим з давніх часів і є найбільш суспільно-небезпечним видом злочинного посягання на особу. Правові норми, що накладають заборону на свавільне позбавлення людини життя, відомі ще з часів родового ладу. Найбільш небезпечними вбивцями є саме серійні вбивці, оскільки їх надзвичайно важко вирахувати, а вбивати вони не припиняють. Так, зазвичай, вбивство особи чи навіть осіб, що не є серійним, завжди має чітко визначений мотив, а тому, виокремивши тих осіб, кому була вигідна смерть вбитих, можна покарати винну особу/осіб. Що ж стосується серійних вбивств, то мотиви для їх вчинення визначити не можливо. Серійний вбивця має відомий лише йому намір вбивати, а тому для слідчих розкриття такого виду злочинів є надзвичайно складним. Так, жертвами серійного вбивці стають певні категорії осіб, яких злочинець попередньо ретельно відбирає. Залежно від провідного мотиву, уподобань, збочень та інших характеристик серійного вбивці його жертвами стають: жінки певного віку, зовнішності та роду занять; неповнолітні та малолітні особи (переважно жіночої статі); чоловіки певної професії, роду занять і зовнішності.

Серед вчених і науковців досі є дуже складним питання визначення портрету серійного вбивці. Так, визначення конкретних рис особи могло би значно прискорити розшук вбивці, однак, способів класифікації і ознак, відповідно до цих класифікацій є надзвичайно багато. Варто зазначити, що існує класифікація, викладена Медведєвим В. С. і Левенець О. А., згідно

з якою за географічною ознакою та сумнозвісністю серійних вбивць–чоловіків умовно можна поділити на три групи: *всесвітньовідомі зарубіжні вбивці, російські та вітчизняні.* Перша група – це особи європейської раси, середнього чи нижчого рівня освіти, віком від 30 років і старше, невисокої професійної кваліфікації. Більша частина таких злочинців – *військовослужбовці (зокрема колишні), медичні працівники.* У світлі війни в Україні, на мій погляд, дуже важливо звернути увагу саме на той факт, що велика кількість серійних вбивць є *військовослужбовцями.*

Звісно, що в жодному випадку не хотілось би думати про те, що хтось з наших захисників може бути чи вже є серійним вбивцею, однак ситуація стосовно саме цієї сторони війни є надзвичайно важливою. Так, після жахів, яких особа зазнала на полі бою, після страшних переживань через втрату бойових товаришів, власну контузію, психологічний стан особи розхитується, межі дозволеного розширюються, вигляд смерті на полі бою також може викликати неочікувану реакцію збоку нервової системи. Отже, ті моральні обмеження, які за мирного спокійного життя могли б зупинити особу, що мала схильність до скоєння серійних вбивств, після повернення з пекла війни, швидше за все, зникнуть.

В той же час у зв'язку з великою кількістю злочинів, що пов'язані з війною, та з використанням зброї і боєприпасів, що сьогодні у великій кількості перебувають у приватних руках, достатнього часу для аналізу особи серійного вбивці і хоча би для однозначного визначення серії вбивств у правоохоронних органах просто не вистачає. Навіть у мирний час нерозкриті серійні вбивства, як правило, є результатом неякісного проведення слідчих і розшукових заходів на першому етапі розслідування. Вельми часто органи, що здійснюють досудове розслідування розглядають версію про вбивство як маловірогідну, що майже завжди призводить до втрати можливості повноцінного розслідування, зважаючи на втрату великої кількості часу, що пройшов з моменту порушення кримінального провадження до моменту початку обробки версії про вбивство.

Незважаючи на те, що з питань особливостей серійних вбивств опубліковано багато робіт, ця тема не втрачає своєї актуальності. Інтерес, що виявляється з боку вчених і практиків до даної проблеми, обумовлений загальносвітовою тенденцією зростання цього виду злочинів, їхньої особливої суспільної небезпечності, величезними труднощами, з якими стикається оперативно-розшукова та слідча практика при виявленні і викритті серійних вбивць.

Таким чином, варто зазначити, що військовий стан в нашій державі однозначно може великою мірою провокувати схильних до скоєння серійних вбивств осіб, а викриття таких злочинців на сьогодні є ще більш складним, ніж у мирний час. Вважаю, що доцільним у світлі війни в нашій державі є вивчення психологічних особливостей військовослужбовців, що повертаються додому з гарячих військових точок, копітка робота з ними психотерапевтів, тривала психологічна реабілітація і допомога спеціалістів з метою стабілізації емоційного стану.

Список використаних джерел:

1. Прокопов О. І. Особливості формування особи злочинця-серійного вбивці. Київ, 2015. С. 212–213.
2. Медведєв В.С., Левенець О.А. Кримінально-психологічна характеристика умисного серійного вбивці. *Юридична психологія*. 2016. № 1 (18). С. 154–155.

Olena Pevtsova, Graduate Student,
Kyiv University of Law, Kyiv

THE PROBLEM OF COMBATING SERIAL MURDER IN THE PERIOD OF MARTIAL STATUS

The article reveals how the war in Ukraine can affect the emotional state of people prone to committing serial murders. It is explained how to solve the issue of the post-traumatic condition of servicemen who have returned from hot spots, in order to stop the development of psychological problems that can become a factor for committing serial murders by a person.

Ігор Пиріг, д.ю.н., професор,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

З початком повномасштабної агресії російської федерації проти України кількість воєнних злочинів із зрозумілих причин значно збільшилась. За даними Офісу Генерального прокурора України, станом на 24.04.2024 року зареєстровано 17137 злочинів проти основ національної безпеки (державна зрада, колабораційна діяльність, пособництво державі-агресору, диверсія тощо) та 130722 злочинів агресії та інших воєнних злочинів (проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку: порушення законів та звичаїв війни; планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни; пропаганда війни, геноцид; найманство тощо) [1].

Одним з завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК України, є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування злочинів, у тому числі й у період воєнного стану. Застосування сучасних науково-технічних, техніко-криміналістичних засобів і використання при цьому спеціальних знань на сьогодні є одним з пріоритетних напрямів підвищення ефективності розслідування кримінальних проваджень. Під спеціальними знаннями розуміють сукупність теоретичних знань і практичних умінь та навичок у галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла, набутих внаслідок спеціальної теоретичної підготовки або професійного досвіду роботи, що використовуються з метою розкриття, розслідування та попередження злочинів [2, с. 14]. Процесуальними формами використання спеціальних знань є залучення спеціаліста до проведення слідчих дій (ст. 71 КПК України) та проведення

судової експертизи (ст. 69 КПК України) із залученням відповідних суб'єктів: спеціаліста та експерта.

Повнота інформації, отриманої під час розслідування, в тому числі і при проведенні експертизи, залежить, перш за все, від досліджуваних об'єктів, що вилучаються при проведенні слідчих (розшукових) дій. Об'єкти експертних досліджень частіше за все вилучаються під час проведення огляду місця події. Оглядом місця події при розслідуванні воєнних злочинів можуть бути: ділянки місцевості, на яких залишились сліди від бомбардування, ракетного чи іншого ураження; окремі будівлі, в тому числі багатопверхові, сараї зі слідами влучання боєприпасів, гаражі; воронки від ракет, снарядів; будівлі, що зазнали пожежі внаслідок воєнних дій; ділянки місцевості з розміщенням на них військової техніки (вантажні машини, бронетранспортери, танки, бойові машини піхоти, зенітно-ракетні установки тощо), як боєздатна, так і зі слідами влучання боєприпасів, обвуглена, зламана, пошкоджена; ділянки місцевості, на якій знаходяться нерозірвані міни, боєприпаси, ракети чи їх частини, вогнепальна зброя; місця поховань, можливо масових; трупи та частини тіл на місці їх виявлення. Також окремо можуть бути оглянуті предмети, вилучені з місця події: військова техніка, автомобілі, зброя, боєприпаси тощо [3, с. 349].

Зазначені нами вище воєнні злочини розслідуються слідчими Служби безпеки України. Аналіз практики свідчить, що на місце події виїжджають у більшості випадків слідчі Національної поліції України, що цілком пояснюється недостатньою кількістю слідчих в органах Служби безпеки України. Проблемні питання, на які потрібно звернути увагу, є налагодження їх взаємодії як безпосередньо на місці події, так і під час подальшого розслідування. Зазначене стосується також залучення спеціалістів різних відомств.

Аналіз практики розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану свідчить, що до огляду місць події як спеціалісти залучаються, в основному, співробітники підрозділів з

техніко-криміналістичного забезпечення поліції. Незважаючи на підслідність воєнних злочинів, вважаємо таку співпрацю між правоохоронними органами цілком можливою та допустимою у сучасних умовах. Якщо раніше ми зазначали про недостатню кваліфікацію фахівців підрозділів з техніко-криміналістичного забезпечення поліції, що було обумовлено їх реформуванням у 2015 році [4, с. 137], то на сьогодні цього стверджувати не можна, оскільки зросло матеріально-технічне забезпечення цих підрозділів, сформувались фахові колективи та спеціалісти-криміналісти набули певного досвіду. Крім того, позитивним є залучення до розслідування воєнних злочинів фахівців Науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів МВС України та експертних установ Міністерства юстиції України, зокрема Київського НДІСЕ та ННЦ «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» як спеціалістів при оглядах місць події, так і як експертів, зокрема в галузі дослідження зброї, зокрема гранатометів та ствольної артилерійської зброї.

Позитивною тенденцією проведення оглядів місць події під час розслідування воєнних злочинів є застосування сучасних техніко-криміналістичних засобів. Перш за все це стосується засобів додаткової фіксації обстановки місця події. Традиційно під такими засобами в криміналістиці розуміють фото-, відеозйомку, аудіозапис, складання планів, схем, креслень, графіків, таблиць, діаграм, рисунків та ін. [5, с. 196]. На сьогодні для фіксації обстановки місця події використовують аерозйомку із застосуванням безпілотних летальних апаратів (далі – БПЛА). Переваги аерозйомки над іншими технічними засобами фіксації доказової інформації полягають у забезпеченні: точного, швидкого, безпечного, безконтактного (дистанційного) фіксування різних об'єктів, їх ознак і станів; об'єктивного уявлення про зображений на фотознімку чи відеограмі об'єкт завдяки наочності й документальності зображення; можливості виявлення й фіксації слабовидимих і невидимих при звичайному візуальному спостереженні ознак і властивостей об'єктів зйомки

(внаслідок важкодоступності тощо); компенсування недоліків інших форм фіксування доказової інформації (вербальної, графічної, предметної); фіксування події в динаміці (аеровідеозйомка); відображення результатів фіксування у дискретній (цифровій) формі, придатній без попереднього опрацювання для оперативного передавання із застосуванням сучасних транспортних телекомунікаційних мереж [6, с. 41]. Технічні можливості більшості БпЛА дозволяють також провести 3D-моделювання поверхні місцевості, де проводиться огляд. При цьому не обов'язкова наявність спеціалізованого лазерного сканера. Реконструкція місцевості здійснюється використанням відеокамери з високою розподільною здатністю і системою глобального позиціонування, автоматичного управління та контролю висоти. Виготовлення в ході проведення огляду місця події 3D-моделі дозволяє слідчому та іншим учасникам кримінального процесу більш об'єктивно оцінити подію вчиненого кримінального правопорушення та висунути найбільш ймовірні слідчі версії.

Список використаних джерел:

1. Офіс Генерального прокурора України. Злочини, вчинені у період повномасштабного вторгнення рф. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 25.04.2024).
2. Кузьмічов В. С., Пиріг І. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті: монографія. Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2008. 165 с.
3. Пиріг І. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, учинених в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Науковий журнал*. 2022. Спеціальний випуск № 2 (121). С. 348-353.
4. Пиріг І.В. Шляхи вдосконалення криміналістичного забезпечення досудового розслідування. *Криміналістика і судова експертиза: міжвідом. наук.-метод. зб.* Київський НДІ судових експертиз; редкол.: О. Г. Рувін (голов. ред.) та ін. К., 2018. Вип. 63. С. 134-143.
5. Криміналістика : підручн. для студ. вищ. навч. закл. [К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська]. 2-е вид. перероб. і доп. ДДУВС; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.
6. Застосування безпілотних літальних апаратів під час досудового розслідування: практич. порадник / Когут А. А., Білоус В.В., Костенко Ю.О., Старостін О.Ю. Харків: ФОП Бровін О.В., 2024. 76 с.

Ihor Pyrih, Doctor of Law, Professor,
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro

FEATURES OF INVESTIGATING THE SCENE OF THE INCIDENT DURING THE INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES DURING THE PERIOD OF MARTIAL STATE

The peculiarities of conducting an inspection of the scene during the investigation of criminal offenses during the period of martial law are considered. Attention was paid to the interaction of law enforcement agencies during the investigation. The question of the involvement of specialists in the inspection of the scene of the incident and their use of modern technical means of recording the progress and results of the inspection is being considered.

Олена Попович, к.ю.н., доцент,
Валентина Глевчук, студентка 3 курсу,
Чернівецький навчально-науковий юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»,
м. Чернівці

КІБЕРЗЛОЧИН ЯК ВИД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА КК УКРАЇНИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Станом на сьогодні світова глобалізація, доступність Інтернету, швидкий розвиток ІТ-індустрії та в цілому широке використання кіберпростору є неминучим процесом поступу та розвитку. Разом з тим, комп'ютеризація усіх сфер життя суспільства призводить до можливості використання комп'ютерних мереж та електронної інформації для вчинення кримінальних правопорушень [1].

Як результат, швидка адаптація до умов функціонування та професіоналізація злочинності у цій сфері зумовлює потребу пошуку ефективних засобів протидії останній. Саме кримінальний закон і здатність законодавця блискавично реагувати на істотну зміну суспільних відносин відіграють важливу роль у зазначеному аспекті.

Результатом актуалізації кіберзлочинності стало прийняття 5 жовтня 2017 року Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» (далі – Закон). Пунктом 9 ч. 1 ст. 1 Закону визначено поняття «кіберзлочину (комп'ютерного злочину) як суспільно небезпечного винного діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України» [2].

Варто зауважити, що Кримінальний кодекс України (далі – КК України) поняттям «кіберзлочин» не був доповнений. Виникає цілком логічне питання про допустимість визначення поняття кіберзлочину у Законі без внесення відповідних змін до КК України. Відповідно до ч. 6 ст. 3 КК України «зміни до законодавства України про кримінальну відповідальність можуть вноситися виключно законами про внесення змін до цього Кодексу та/або до кримінального процесуального законодавства України, та/або до законодавства України про адміністративні правопорушення» [3].

Крім того, означений закон, даючи визначення поняття кіберзлочину, не розкриває, які саме діяння (склади кримінальних правопорушень) визначаються як кіберзлочини.

Показовим у зазначеному контексті є доповнення кримінального закону переліком корупційних кримінальних правопорушеннями. Так, у зв'язку з посиленням кримінальної відповідальності за вчинення корупційних діянь примітка до ст. 45 КК України була доповнена переліком складів корупційних кримінальних правопорушень: ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 та ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 366-2, 366-3, 368 – 369-2 КК України. За аналогією із поняттям «кіберзлочин» поняття «корупційне кримінальне правопорушення» не визначено в КК України, а наводиться в Законі України «Про запобігання корупції»: «корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3

цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність» [4].

У цілому не підтримуючи позицію законодавця щодо відсутності дефініцій різновидів кримінальних правопорушень у єдиному кодифікованому нормативно-правовому акті, вважаємо доцільним та необхідним доповнення КК України переліком складів кіберзлочинів.

На думку В. Г. Кундеса, кіберзлочини у чинному законодавстві розподілені, відповідно до об'єкта посягання, на такі дві групи: 1) злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин, тобто комп'ютерів, систем та комп'ютерних мереж, перелік яких визначений у Розділі XVI КК України; 2) злочини, що вчиняють у кіберпросторі та/або з використанням останнього, відповідальність за які передбачена різними розділами КК України (основи національної безпеки, громадська безпека, відносини, що виникають у сфері охорони права на об'єкти, які є інтелектуальною власністю, права власності, відносини, що виникають у господарській діяльності, права та свободи тощо). Обов'язковою ознакою зазначених діянь є те, що такі посягання вчиняються за допомогою засобів комп'ютерної техніки та з використанням сучасних інформаційних технологій. До цієї групи кримінальних правопорушень належать склади кримінальних правопорушень вчинених у кіберпросторі, які за родовою ознакою належать до інших розділів КК України: ст. 176, ч. 4 ст. 190, ст. 200, ст. 231 КК України [5].

Вважаємо, що система таких кримінальних правопорушень потребує подальших наукових досліджень, а ключове значення у даному питанні має класифікація, яка здійснена на підставі положень Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність (далі – Конвенція). Остання була ратифікована Верховною Радою України та відповідно до ст. 9 Конституції України [6] є частиною національного законодавства України. Виходячи із структури Конвенції, кіберзлочини поділяють на чотири основні групи: 1) проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних

даних і систем: незаконний доступ (ст. 2), нелегальне перехоплення (ст. 3), втручання у дані (ст. 4) втручання у систему (ст. 5), зловживання пристроями (ст. 6); 2) пов'язані з комп'ютерами: підробка та шахрайство, пов'язані з комп'ютерами (статті 7, 8); 3) пов'язані з дитячою порнографією (ст. 9); 4) пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав (ст. 10)» [4].

Таким чином, відповідно до ч. 6 ст. 3 КК України кримінальне законодавство України потребує доповнення поняттям «кіберзлочин» та переліком складів кримінальних правопорушень, які є кіберзлочинами. Система таких кримінальних правопорушень потребує подальших наукових розвідок на основі класифікації кіберзлочинів, визначеної Конвенцією Ради Європи про кіберзлочинність.

Список використаних джерел:

1. Про кіберзлочинність: Конвенція Ради Європи від 23.11.2001 р. № 994_575. *Офіційний вісник України*. 2007. № 65. Ст. 107. URL: <http://surl.li/bbnae> (дата звернення 16.03.2024 р.).

2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 403. URL: <http://surl.li/ajfjh> (дата звернення 28.03.2024 р.).

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <http://surl.li/hwcs> (дата звернення 25.03.2024 р.).

4. Про запобігання корупції: Закон України 14.10.2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <http://surl.li/hwce> (дата звернення 18.03.2024 р.).

5. Кундес В. Г. Поняття та види кіберзлочинів. *Держава і злочинність. Нові виклики в епоху постмодерну*: збірник тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті віце-президента Кримінологічної асоціації України, професора О.М. Литвака (м. Харків, 23 квіт. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2020. С. 44-45.

6. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-В. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://surl.li/gdyl> (дата звернення 25.03.2024 р.).

Olena Popovych, PhD, Associate Professor,
Valentyna Hlevchuk, 3rd year student,
Chernivtsi Educational and Scientific Law Institute of the National
University "Odessa Law Academy", Chernivtsi

CYBERCRIME AS A TYPE OF CRIMINAL OFFENSE UNDER THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE: STATEMENT OF THE PROBLEM

In accordance with the Criminal Code of Ukraine, the criminal legislation of Ukraine needs to be supplemented with the concept of "cybercrime" and a list of criminal offenses that are cybercrimes. The system of such criminal offenses requires further scientific research based on the classification of cybercrimes defined by the Council of Europe Convention on Cybercrime.

Василь Савченко, к.ю.н., доцент,
Сніжана Коропецька, к.ю.н., доцент,
Івано-Франківський навчально-науковий
юридичний інститут НУ «Одеська юридична академія»,
м. Івано-Франківськ

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Із початком неприхованої збройної агресії Російської Федерації відносно нашої держави Україна зіштовхнулася із неабиякими викликами фактично у всіх сферах політичного та суспільного життя, при забезпеченні ефективного та справедливого правосуддя, боротьби зі злочинністю, належного функціонування чи не усіх напрямів діяльності органів виконавчої влади.

Однією з найбільших та актуальних проблем на сьогоднішньому етапі є необхідність вдосконалення існуючих механізмів боротьби з корупційними проявами в Україні та вироблення нових, що прямо впливає на обороноздатність нашої держави, її спроможність протистояти ворогу.

Усвідомлюючи небезпеку корупції та її негативний вплив на нашу здатність досягати поставлених цілей, міжнародне співтовариство і вищі керівники країн взяли на себе зобов'язання докладати всіх зусиль для запобігання та протидії корупції, підвищення прозорості державних інститутів і заохочення чесності та доброчесності. Покращення якості законодавства, зміцнення міжнародного співробітництва, посилення спроможності правоохоронних органів ефективно боротися з організованою злочинністю та корупцією, а також легалізація незаконно отриманих коштів були визначені як ключові напрями для дій [1].

Варто відзначити, що законодавці та уряд реально оцінюють усю небезпеку корупційних діянь та докладають максимум зусиль щодо їх подолання.

У Законі України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» від 20 червня 2022 року № 2322-IX, яким затверджено Антикорупційну стратегію на 2021–2025 роки, прямо вказується на те, що досягнутий за останні роки прогрес не задовольняє суспільство, оскільки є надто повільним. Європейська комісія у висновку щодо заявок на членство в Європейському Союзі, поданих Україною, Грузією та Республікою Молдова, від 17 червня 2022 р. зазначила, що Україна досягла значного прогресу на шляху до верховенства права, проте подальша боротьба з корупцією залишається однією з основних вимог суспільства. Низькі темпи реалізації антикорупційної політики в Україні суттєво сповільнюють її економічне зростання. Опитування бізнесу демонструє, що поширеність корупції та недовіра до судової системи є основними перешкодами для залучення в Україну іноземних інвестицій [2].

У той же час законодавцем окреслено основні проблеми у сфері боротьби з корупцією, які слід негайно вирішити, та акцентовано увагу на тому, що:

– державна антикорупційна політика не завжди ґрунтується на повних, об'єктивних та достовірних даних; зусилля різних

органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадськості недостатньо скоординовані;

– безсистемні зміни до законодавства у сфері запобігання та протидії корупції негативно впливають на ефективність правозастосування;

– положення нормативно-правових актів та їхніх проєктів потребують подальшого удосконалення для усунення можливих корупціогенних факторів;

– інститут уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання корупції не повною мірою реалізує свій потенціал у зв'язку з недостатніми гарантіями автономності;

– у багатьох сферах суспільного життя застосування корупційних практик є зручнішим, оперативнішим, ефективнішим, а інколи і єдиним способом задоволення потреб фізичних та юридичних осіб порівняно із задоволенням таких потреб у законний спосіб;

– відсутність об'єктивного висвітлення ситуації із запобігання та протидії корупції в Україні призводить до викривленого сприйняття населенням причин корупції, її рівня, ефективності антикорупційних інституцій;

– вади законодавства та недостатність ефективних ризик-орієнтованих механізмів виявлення конфлікту інтересів обмежують можливості мінімізації корупції за рахунок запобігання та врегулювання конфлікту інтересів;

– попередня діяльність із проведення контролю і перевірки декларацій, моніторингу способу життя була недостатньо дієвою [3].

Намічені також і шляхи подолання цих явищ, хоч вони і не є, і не можуть бути вичерпними. Все ж, як справедливо зауважив С.М. Шило, ефективна боротьба з корупцією вимагає наукової концепції її запобігання. Однією із основних засад такої концепції має бути розуміння корупції як соціально обумовленого явища. Виходячи з цього, необхідно розробити стратегію й тактику боротьби з нею, поставити відповідні цілі, визначити засоби їх

досягнення, рівень матеріального, фінансового, організаційного та правового забезпечення [4, с. 238].

На жаль, слід вести також мову про те, що корупційні схеми набули нових проявів саме у сфері обороноздатності нашої держави в умовах воєнного стану, про що говориться не лише у ЗМІ, а й підтверджується офіційною статистикою правоохоронних та судових органів: незаконне збагачення за рахунок державних закупівель, постачання матеріального забезпечення та продуктів харчування, одержання неправомірної вигоди у територіальних центрах комплектації тощо.

Член Національного антикорупційного комітету з питань оборони та Голова робочої групи Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) Драго Кос з цього приводу зауважив, що будь-яка війна створює ідеальні умови для корупції. Те, що неможливо у мирний час, стає дуже простим і можливим у стані війни. Нестача ресурсів у часи війни дає можливість певним людям дуже сильно збагатитися. Після кожної війни ми бачимо, що деякі люди дійсно стали дуже багатими [5].

В. М. Трепак констатує, що війна, поряд з довоєнним рівнем корупції, погіршила наведену вище статистику, а не зменшила корупцію. Лише аналіз справжніх масштабів проблеми необхідний для того, щоб забезпечити боротьбу з корупцією, адаптувати антикорупційні заходи до існуючих форм корупції та зміцнити державні структури. Водночас слід розпочинати превентивні заходи, розробляючи прості, зрозумілі та повністю прозорі механізми боротьби з корупцією [6, с. 218].

Підсумовуючи, можна сказати, що в умовах воєнного стану корупція становить особливу загрозу для збереження держави, її рівень залишається високим, що вимагає дієвих та ефективних шляхів її подолання.

Список використаних джерел:

1. Васильєва О. І., Васильєва Н. В. Корупція – одна з найактуальніших проблем сучасності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 6. URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1446>.
2. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки: Закон

України від 20 червня 2022 року № 2322-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.

3. Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки. Національне агенство з питань запобігання корупції. URL : <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf>.

4. Шило С. М. Кримінологічні напрями запобігання корупції в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 237–242.

5. Драго Кос: кожна війна створює ідеальні умови для корупції. NAKO. 6 грудня 2018. URL : <https://nako.org.ua/news/corruption-in-ukraine-how-to-tackle-it-collectively>.

6. Трепак В. М. Корупція в приватній сфері: сутність та законодавче закріплення. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. Issue 6. Vol. 2. С. 216–221.

Vasyl Savchenko, Doctor of Jurisprudence, Associate Professor,
Snizhana Koropetska, Doctor of Jurisprudence,
Associate Professor,
Ivano-Frankivsk Educational and Scientific
law institute of NU “Odesa Law Academy”, Ivano-Frankivsk

ANTI-CORRUPTION IN THE CONDITIONS OF MARITAL STATE: TODAY'S CHALLENGES

The main problems of overcoming corruption manifestations in Ukraine in the conditions of martial law are considered, legislative acts and positions of modern scientists and practitioners are analyzed.

Олександр Сачко, д.ю.н., професор,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпро

ПРОБЛЕМИ ГАРАНТІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ

Проблема встановлення підвищених гарантій захисту прав і свобод людини щодо окремих фізичних осіб – учасників кримінального процесу потребує збалансування приватних і публічних інтересів. В наш час особливий ускладнений процесуальний прядок логічно застосовується при притягненні до

відповідальності осіб, які діють зазвичай в стані професійного ризику (слідчі, детективи, судді), що обумовлює необхідність запроваджувати процедуру притягнення їх до відповідальності, яка б створювала додаткові гарантії захищеності від неправомірного кримінального переслідування під час виконання ними своїх професійних обов'язків.

Відповідно до ст. 126 Конституції України: «Без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину».

У п. 2 ч. 1 ст. 482 КПК України закріплюється правило, що суддя має бути негайно звільнений, якщо мета такого затримання (попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину) досягнута. Така норма не зовсім корегується з загальними правилами застосування запобіжних заходів. Запобіжні заходи застосовуються не тільки для згаданих цілей, а й для того, щоб попередити можливість ухилитись від слідства і суду, тобто для забезпечення правосуддя.

Так, визначаючи затримання тимчасовим запобіжним заходом (ч. 2 ст. 176 КПК України), ст. 177 КПК України стверджує, що метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також, і перш за все, – це «запобігання спробам переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду».

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII, Вища рада правосуддя вносить подання про призначення судді на посаду; ухвалює рішення про звільнення судді з посади; надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом.

У реаліях слідчої практики при розслідуванні злочинів, вчинених суддями, може створюватися занадто бюрократична

процедура, виконати приписи яких слідчим надзвичайно складно. Зокрема, протягом 24 годин з моменту затримання особи їй має бути повідомлено про підозру. При цьому судді може бути повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення лише Генеральним прокурором або його заступником.

На наш погляд, логічно було б закріпити правило, що такі повідомлення про підозру здійснюються прокурором Спеціальної антикорупційної прокуратури, який здійснює процесуальне керівництво розслідуванням, що сприяло б в певній мірі дебюрократизації кримінального процесу при збереженні гарантій прав і свобод людини.

Водночас «для отримання дозволу на арешт судді після його затримання, що має відбутись в стислі терміни (затримання судді на місці злочину без ухвали слідчого судді ВАКС допускається на термін не більше 72 годин) має бути зібрана система доказів», яка поза розумним сумнівом підтверджує наявність в його діях злочинну», до того ж для застосування арешту «потрібна згода Вищої ради правосуддя. У цих лабіринтах законодавчих приписів слідчий має здійснювати як інтенсивну доказову діяльність, так і формувати процесуальні документи – клопотання про надання дозволу щодо арешту, сподіватись на його підтримку прокурорами та оперативний розгляд такого клопотання колегіальним органом – Вищою радою правосуддя.

З одного боку, для отримання дозволу на арешт Вища рада правосуддя має пересвідчитись в наявності підстав для арешту. А отже ознайомитись як з доказами, так і процедурою їх отримання. І це при тому, що в цей час в режимі секретності можуть активно здійснюватися негласні слідчі (розшукові) дії, факт і результати яких ще не підлягають розголошенню.

З іншого боку, чи не буде Вища рада правосуддя перебувати в стані конфлікту інтересів, адже саме вона давала добро на призначення конкретного судді на відповідну суддівську посаду, щодо якого згодом має дати добро на його арешт. Питання залишається відкритим для дискусії.

Врешті-решт, у даних справах рішення про арешт судді на основі подання підтримуваного фаховими посадовцями (Генерального прокурора чи його заступника) приймає компетентна і високопрофесійна особа – слідчий суддя Вищого антикорупційного суду. Чи є логічним і вкрай необхідним закріплення при цьому вимоги отримання дозволу Вищої ради правосуддя? До того ж, згідно зі ст. 482¹ КПК України, у разі кримінального провадження стосовно суддів Вищого антикорупційного суду клопотання учасників кримінального провадження розглядає слідчий суддя, без якогось погодження з Вищою радою правосуддя. Як же тут з принципом рівності та законами логіки?

Узагальнюючі існуючі доктринальні положення та наукові здобутки вчених щодо розвитку особливих форм і порядків кримінальних проваджень, С. В. Микитюк подав концептуальну модель нового законопроекту – «Закону України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань щодо протидії корупційним та іншим посадовим кримінальним правопорушенням», в якому пропонує КПК України доповнити новою главою – 37-1 «Особливості кримінальних проваджень щодо діянь, які містять ознаки корупційних кримінальних правопорушень» [1, с. 92-96].

Не все гаразд у кримінально-процесуальному праві також з інститутом угоди про визнання вини, який, як доводить В. Тертишник, суперечить конституційним нормам та багатьом нормам галузевого законодавства [2, с. 374-375]. Підтримуючи дані слушні пропозиції, варто забезпечити ефективність особливих форм провадження, що потребує їх чіткої юридичної визначеності.

На наш погляд, стосовно суддів, а рівно і народних депутатів, слідчих, прокурорів, детективів, адвокатів та інших фахівців права, які надають правничу допомогу, доцільно встановити єдиний універсальний імунітет – затримання та арешт таких підозрюваних допускається слідчим суддею ВАКС на підставі подання Генерального прокурора чи його заступника або подання

керівників слідчих підрозділів, узгоджених з прокурором чи на підставі подання прокурора САП.

Більш широке запровадження в слідчу і судову практику інститутів особливих форм, порядків і режимів кримінальних проваджень потребує зміцнення гарантій захисту прав і свобод усіх учасників процесу, розробленні та запровадженні з урахуванням принципу верховенства права більш досконалої процедури слідства і судового розгляду відповідних справ, виваженого застосування правил підвищеного ступеню захисту без надлишкової бюрократії. Нараз є потреба в оптимізації заходів забезпечення верховенства права при застосуванні особливих форм, порядків і режимів кримінальних проваджень та створення необхідної правової основи для подальшого удосконалення процесуальної форми кримінальних проваджень.

Список використаних джерел:

1. Микитюк С. В. Доктринальні та законодавчі аспекти реформи діяльності слідчих Державного бюро розслідувань. *Проблеми реформування кримінальної юстиції України : збірник за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Чернівці 25-26 травня 2023 року) / відп. ред. В. М. Юрчишин, О. В. Попович. Чернівці: Технодрук, 2023. С. 92-96.

2. Тертишник В. М. Конституція України. Науково-практичний коментар. Київ: Алерта, 2022. 430 с.

3. Юрчишин В. М. Місце і роль прокурора у досудовому розслідуванні та їх відображення в теорії, законодавстві і практиці: монографія. Чернівці: Родовід, 2013. 307 с.

Oleksandr Sachko, Doctor of Law, Professor,
Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro

PROBLEMS OF GUARANTEES OF JUDGES' ACTIVITY AND COUNTERACTION TO CORRUPTION CRIMES

Substantiated proposals for optimizing measures to ensure the rule of law in the application of special forms, procedures and regimes of criminal proceedings and creating the necessary legal basis for further improvement of the procedural form of criminal proceedings.

Володимир Тертишник, д.ю.н., професор,
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро

ДОКТРИНАЛЬНІ І ПРАВНИЧІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Одним з найбільш деструктивних явищ нашого суспільства є корупція. При цьому якщо *корупція* – це зловживання владою для отримання вигоди при вирішенні окремих індивідуального характеру правозастосовних актів, то *політична корупція* – це корисливе зловживання владними повноваженнями посадових осіб при здійсненні ними розрахованої на системне застосування *нормотворчої діяльності*, лобіюванні законів, формуванні політичних партій та організації виборчих процесів.

Прикладом політичної корупції можна вважати: здійснені (в порушення приписів ст. 22 Конституції України щодо неприпустимості звуження прав і свобод людини при прийнятті нових законів), змінами виборчого законодавства, за яким правом висунення кандидатами в народні депутати наділяються лише політичні партії, тоді як раніше це могли здійснювати вузи чи інші установи та громадські організації; зміни Конституції України з запровадженням в Верховній раді України так званої коаліції більшості, що унеможливило існування зазвичай виважених центристських сил; не реалізації результатів Всеукраїнського референдуму 2000 року щодо скорочення чисельності депутатів парламенту до 300 осіб; Конституційні зміни засад організації судової влади та створення нового Верховного Суду; невиконання рішень Конституційного суду України, тощо.

«Кінцевим результатом діяльності політичних корупціонерів, – як зазначає М. Мельник, – є конвертація політичного і владного ресурсу, яким вони володіють, у матеріальні цінності та іншу особисту вигоду. Отже, по суті, від інших корупціонерів вони

відрізняються лише одним – обсягом і масштабністю владних можливостей для самозбагачення...» [4, с. 68].

Політична корупція – реальна загроза реалізації стратегічного курсу в Україні на розбудову соціальної, демократичної правової держави, шлях до загинання суспільства, мінімізація шансів меритократії, передумова становлення всевладдя кастократії (від дав.-гр. *κάκιστος* – *найгірший*), з усіма її негативними наслідками.

У Кримінальному кодексі України має бути передбачена посилена відповідальність за окремих кваліфікований склад злочину – політичну корупцію. Проблеми протидії політичній корупції, як і корупції в цілому, мають вирішуватись системно в комплексі інтегративних заходів державно-політичного, соціально-економічного, національно-культурного, правничого і морально-етичного характеру та реального відновлення курсу суспільства на побудову соціальної правової держави.

У сучасних реаліях української державності радикальним і позитивним кроком, на наш погляд, стало скасування усіх внесених за роки суверенності української держави змін до прийнятої в 1996 році Конституції України, поверненні її до початкового тексту (з урахуванням обов'язкових до законодавчого закріплення рішень референдуму 2000 року), затвердження такої Конституції України в цілому на новому Всеукраїнському референдумі.

У доктринальних аспектах розв'язання правничих проблем протидії корупції є невідкладне виконання таких стратегічних засад, як демонополізація, деолігархізація, деофшоризація, розмежування бізнесу і влади та усунення корупційних ризиків, забезпечення ефективної кримінальної, фіскальної та митної політики та слідчої діяльності.

У цьому напрямі важливо, щонайменше, здійснити наступні кроки щодо удосконалення законодавства:

1. Кримінальна відповідальність за корупційні злочини в Україні занадто гуманна (якщо не сказати *неадекватна*) тяжкості та небезпечності цих злочинів. Наразі ст. 368 КК України передбачає

за корупцію в особливо великому розмірі покарання позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років.

Буде справедливо за діяння, передбачені ч. 3 та 4 ст. 368 КК України, передбачити довічне позбавлення волі. На цій платформі буде набагато більше шансів мотивувати підозрюваних до дійового каяття та викриття співучасників, чого, як показала справа суддів Верховного Суду, важко досягти при малих термінах покарання за корупційні діяння.

2. На доктринальному та законодавчому рівні важливо удосконалювати інститут дійового каяття, який має стати міжгалузевим інститутом. В цьому аспекті варто щодо корупційних та фінансово-економічних злочинів надати можливість укладання угоди про дійове каяття з гарантіями пом'якшення покарання пропорційно вкладу в розкриття злочину. Усі складові елементи такого підходу мають бути чітко прописані в законі з дотриманням принципу правової визначеності.

Але в реалізації цих положень виникла деструктивна конкуренція правових норм. Зокрема КК України, закріплюючи інститути дійового каяття (ст. 45), не передбачив ніяких форм застосування угод про визнання вини, тоді як КПК України, навпаки, проігнорував інститут дієвого каяття, натомість запровадив юридичну фікцію – інститут «угоди про визнання вини», який за своїм змістом і наслідками явно не співпадає з інститутом дійового каяття, закріпленого в нормах КК України.

Принципово зазначимо, що відповідно до ч. 3 ст. 3 КК України «Кримінальна протиправність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються *тільки цим Кодексом*». Тобто будь-які кримінально-правові наслідки кримінально-карного діяння, включаючи застосування пом'якшення покарання чи звільнення від відповідальності, будь-які угоди про примирення чи дійове каяття мають визначатись лише Кримінальним кодексом України.

Відтак норми КПК України мають замість юридичної фікції – угоди про визнання вини, запровадити інститут дійового каяття та

угоду підозрюваного (обвинуваченого) на застосування цього інституту. Замість «угоди про визнання вини», а саме приписів ч. 3 ст. 349, ст. 302, п. 2 ч. 1 ст. 468, ч. 2 та 4 ст. 469, ст. 470, ст. 472, ч. 2 ст. 473, ч. 4 ст. 474 КПК України, які мають бути скасовані в силу того, що суперечать ст. 22 та 62, 129 Конституції України, на нормам кримінального права, в КПК України має бути забезпечена чітка юридична визначеність процесуальної форми застосування передбаченого ст. 45 КК України інституту дійового каяття.

Ст. 45 КК України доцільно викласти в такій редакції: «Особа, яка вперше вчинила кримінальний проступок або нетяжкий необережний злочин, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення кримінального правопорушення щиро покаялася, активно сприяла розкриттю кримінального правопорушення і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду. Особі, яка вперше вчинила корупційний чи економічний злочин, на основі угоди про дійове каяття, може застосовуватись пом'якшення покарання, включаючи покарання нижче встановленої законом нижньої межі, залежно від ступеня сприяння правосуддю, якщо вона після вчинення злочину щиро покаялася, активно сприяла розкриттю злочину та викриттю співучасників, повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду».

Варто передбачити в ст. ст. 369 КК України, що: особа, яка вчинила надання неправомірної вигоди службовій особі, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо стосовно неї мало місце вимагання неправомірної вигоди, або якщо вона добровільно заявила про те, що сталося, до відкриття кримінального провадження, чи в ході розслідування в рамках дійового каяття; передбачити звільнення від відповідальності за умови дійового каяття щодо інших корупційних та інших службових і економічних злочинів, зокрема в ст. ст. 157-160 КК України.

Відтак, інститут дійового каяття має стати інтегративним інститутом права, який, будучи закладений в гармонізованих між собою нормах кримінального та кримінально-процесуального

права, включав би заходи як пом'якшення, так і умови, і порядок звільнення від відповідальності, а в порядку удосконалення існуючих правових колізій мав би замінити собою існуючу угоду про визнання вини більш суспільно-корисними заходами.

3. Деофшоризація як складова ефективного захисту державних інтересів потребує активізації антикорупційних органів щодо пошуку та конфіскації нажитого злочинним шляхом. Для цього мають бути удосконалені норми кримінального та кримінально-процесуального права.

Запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом – система передбачених законом оперативно-розшукових дій, заходів фінансового моніторингу, актів міжнародного співробітництва, а також слідчих та інших юридичних дій та судових рішень, спрямованих на виявлення, попередження та припинення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Відповідно до принципу юридичної визначеності усі заходи запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, мають бути чітко прописані в законі, а також окремо передбачено в КПК України, що здобуті при цьому фактичні дані можуть мати значення доказів у кримінальному провадженні за умови їх належності до справи, допустимості та достовірності.

У сучасних умовах цифровізації суспільства отримує розвиток застосування криптовалюти. Між тим, в умовах відсутності належного контролю за її обігом несе певні загрози в аспектах застосування цих віртуальних грошей для легалізації (відмивання) злочинно здобутих доходів. Ситуація стає ще більш складною, з огляду на те, що ст. ст. 209 КК України («Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом» в чинній редакції закону передбачає відповідальність саме за незаконну легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом». Але концептом «майно» не охоплюється «віртуальна реальність – біткоїн, який не можна вважати майном. Доречно передбачити

відповідальність за «незаконну легалізація (відмивання) цінностей, нажитих злочинним шляхом».

Пропонуємо в Законі України «Про запобігання корупції», а також в законах, що регламентують статус державних службовців та правоохоронних органів, щодо вимог до співробітників таких інституцій закріпити такий концепт: «Бездоганна ділова репутація – сукупність підтвердженої інформації про відсутність порушень вимог законодавства про запобігання корупції, про відсутність фактів незаконного збагачення, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, розміщення коштів в офшорних зонах чи інше порушення правил про валютні операції, а також про відсутність судимості, яка не знята або не погашена в установленому законом порядку».

4. Для активізації протидії корупції мають бути удосконалені правові механізми діяльності ДБР, НАБУ, БЕБ та СБУ, реального забезпечення незалежності та процесуальної самостійності слідчих даних відомств. НАБУ та Бюро економічної безпеки щонайменше мають бути виведені із підпорядкування Кабінету Міністрів України.

До компетенції слідчих Державного бюро розслідувань відноситься розслідування кримінальних правопорушень, вчинених прокурорами та суддями. Разом з тим, відповідно до ст. 131-1 Конституції України, прокуратура здійснює: «...організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку».

Виконання складної функції протидії посадовим злочинам та кримінальним проступкам потребує належного забезпечення статусу незалежності та процесуальної самостійності слідчих, скасування повноважень прокурора, щодо керівництва слідством,

щонайменше у справах проти самих прокурорів, а в перспективі – перегляду усіх функцій прокуратури.

Слід радикально зміцнити гарантії діяльності слідчого, встановивши в законі такі правила:

«Слідчий призначається і звільняється з посади Указом Президента України за поданням начальника слідчого підрозділу, узгодженому з Генеральним прокурором України та Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

Слідчий процесуально самостійний, незалежний і підкоряється тільки закону. Ніхто не має права давати будь-які вказівки слідчому щодо провадження в кримінальній справі.

Слідчий недоторканий. Притягнення до кримінальної відповідальності слідчого можливе тільки з дозволу Верховної Ради України за поданням Генерального прокурора України.

Слідчий вважається таким, що діє в стані ризику і не підлягає кримінальній, цивільній чи іншій відповідальності у зв'язку з визнанням судом незаконними його рішень, якщо при цьому з боку слідчого не були допущені зловживання владою чи умисне порушення закону. Обов'язок відшкодування шкоди, заподіяної особам відповідними незаконними діями слідчого, покладається на державу».

Для забезпечення об'єктивного нагляду за діяльністю слідчих ДБР «шляхом процесуального керівництва слідством» у кримінальних провадженнях щодо прокурорів варто, з урахуванням досвіду Італії, створити окрему, незалежну від прокуратури та інших правоохоронних органів інституцію, яка могла б функціонувати при Вищому антикорупційному суді та мала усі повноваження, якими наділені прокурори в кримінальному процесі.

В Україні важливо відновити функцію прокуратури щодо нагляду за дотриманням прав і свобод людини в діяльності підприємств, установ та організацій, а також в діяльності посадових і службових осіб органів державної влади та правоохоронних органів.

5. В реаліях роботи слідчих та інших антикорупційних органів фактичні дані, які містять ознаки корупційних кримінальних правопорушень чи діянь, пов'язаних з корупцією, можуть здобуватись детективами, оперативними, аналітичними та слідчими підрозділами. Зокрема, докази можуть отримуватись детективами Національного антикорупційного бюро України чи Бюро економічної безпеки, в процесі застосуванні повноважень, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», Податковим чи Митним кодексом України. Доказові матеріали можуть здобуватись Національним агентством запобігання корупції, Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, антимонопольним комітетом України, співробітниками Рахункової палати Верховної ради України, та іншими правоохоронними органами, в процесі виконання ними діяльності передбаченої законодавством України та міжнародними правовими актами.

Але згідно з проблематичним приписом ч. 1 ст. 84 КПК України, «доказами у кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку...». Тобто процесуальний закон буквально без будь-яких доктринальних обґрунтувань формально звужує обсяг доказів, допустимих до використання в кримінальних провадженнях лише тих доказів, які отримані із застосуванням винятково кримінально-процесуальних процедур.

Ст. 84 КПК України містить недопустиму колізію, визначаючи, що «доказами у кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку».

Виникає ситуація, коли багато заходів здобуття доказів, передбачених іншими законами, ще не знайшли закріплення в КПК, а з названих у самому КПК України не усі отримали юридичну визначеність порядку їх провадження. Наприклад «контроль за вчиненням злочину». Тобто навіть названі «цим кодексом» заходи не отримали належної регламентації, щоб мати статус даних, отриманих у «передбаченого цим кодексом порядку».

Але такий концепт доказів, який нав'язує КПК України, не відповідає положенням Конституції України. Так, у ст. 62 Конституції України стверджується: «Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях». Отже недопустимими можуть бути лише дані, здобуті «незаконним шляхом». Відповідно за загальним правилом усі дані «здобуті законним шляхом» (а не тільки в порядку передбаченому КПК) можуть бути допустимими доказами.

У КПК України має бути закріплене доктринально виважене визначення поняття доказів: «Доказами є фактичні дані, отримані в передбаченому законом порядку, які відповідають вимогам належності до справи, допустимості та достовірності».

Крім уточнення приписів норм доказового права в КПК України, в окремому підрозділі мають бути закріплені правові механізми виявлення, попередження та запобігання злочинів.

На основі системного аналізу проблем слідчої діяльності вносяться пропозиції щодо удосконалення доказового права, прийняти єдиного для усіх форм судових проваджень доктринально нового закону – «Кодексу доказового права», а в перспективі – прийняття нового виваженого КПК України.

Список використаних джерел:

1. Козак І. А. Доказування у кримінальних провадженнях про одержання службовою особою неправомірної вигоди : Дисертація канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.09 (081 – Право). Київ: ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», 2024. 234 с.

2. Корнієнко, М. ., & Тертишник, В. (2021). Протидія корупції: стратегія та практика *Проблеми законності*. 2021. (152), С. 87–101. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.152.226127>. URL: <http://plaw.nlu.edu.ua/article/view/226127/226920>

3. Кресіна І. О., Кушнар'єв І. В. Політична корупція: глобальні виклики і Україна. Київ: Норма права, 2022. 296 с.

4. Мельник М. Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії. *Національна безпека і оборона*. 2009. № 7. С. 67–72. URL: <https://justice.org.ua/politika-i-pravopodiji-fakti-komentari/politichna-korupsiya-sutnist-chinniki-zasobi-protidiji>

5. Микитюк С. Безпечення незалежності та процесуальної самостійності слідчих державного бюро розслідувань. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. №4. С. 184–189.

6. Юрчишин В. М. Місце і роль прокурора у досудовому розслідуванні та їх відображення в теорії, законодавстві і практиці: монографія. Чернівці: «Родовід», 2013. 307 с.

Volodymyr Tertyshnyk, Doctor of Law, Professor,
Customs and Finance of Ukraine, Dnipro

DOCTRINAL AND LEGAL PROBLEMS OF COMBATING CORRUPTION

In the article, based on the analysis of investigative and judicial practice, proposals are made to strengthen responsibility for corruption crimes and introduce responsibility for political corruption. A systematic analysis of the institution of effective repentance, provided for by the norms of criminal law, and the institution of a plea agreement, provided for by the norms of procedural law, is carried out.

Василь Юрчишин, д.ю.н., професор,
Почесний працівник прокуратури України,
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
Юрій Юрчишин, к.ю.н.,
начальник відділу ведення Єдиного реєстру досудових
розслідувань та інформаційно-аналітичної роботи
Чернівецької обласної прокуратури,
м. Чернівці

ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА ДОСУДОВИМ РОЗСЛІДУВАННЯМ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Законом №1401-VIII від 02.06.2016 року Верховна Рада України змінила функції прокуратури [1, с. 58]. Зокрема, функція нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство була замінена на організацію та процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження [2, с. 387].

Отже, законодавець на конституційному рівні остаточно визначив, що процесуальне керівництво досудовим розслідуванням є самостійною функцією прокуратури, і її реалізація покладається на відповідну прокуратуру [3, с. 217].

Прокурорський нагляд за діяльністю детективів НАБУ у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням покладається на Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (далі – САП), яка у свою чергу є структурним підрозділом Генеральної прокуратури України [4, с. 7].

У зв'язку із визначенням прокурора САП ключовим владним суб'єктом досудового розслідування у доктрині кримінального процесуального права виникли неоднозначні позиції щодо терміна «процесуальне керівництво у провадженнях про корупційні злочини». Як відомо, у КПК України прокурорське процесуальне керівництво досудовим розслідуванням визначається як форма прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування (ч. 2 ст. 36 КПК України), внаслідок використання якої прокурор забезпечує професійне, ефективне та законне виконання слідчим поставлених перед ними завдань [5].

Що стосується процесуального керівництва у кримінальних провадженнях про корупційні злочини, тут є свої особливості. У науці кримінального процесуального права його називають «спеціалізоване процесуальне керівництво». В цілому погоджуючись із застосування такого визначення, пропонуємо звернутися до спеціалізованого антикорупційного законодавства, що дасть змогу сформулювати визначення цього терміна.

Слід зазначити, що законодавчий масив, що так чи інакше врегульовує питання діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, у тому числі в частині здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням, становлять КПК України 2012 року, Закон України «Про прокуратуру», «Про Національне антикорупційне бюро», «Про оперативно-розшукову діяльність»

Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора [6].

З аналізу норм вказаних нормативних актів випливає, що реалізація повноважень прокурором, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням щодо корупційних правопорушень, у цілому відбувається за загальними правилами, визначеними кримінальним процесуальним законодавством України. Так, зокрема, прокурори у встановленому порядку проводять слідчі (розшукові) дії у кримінальних провадженнях, беруть участь у їх проведенні за власною ініціативою або доручають їх проведення, надають іншу практичну та методичну допомогу детективам, що здійснюють досудове розслідування; у встановленому порядку приймають рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій перевіряють законність їх проведення; перевіряють законність закриття кримінальних проваджень, зупинення досудового розслідування та інших процесуальних рішень, додержання конституційних прав громадян під час досудового розслідування, обґрунтованість клопотань про продовження строку досудового розслідування, вживають заходів щодо усунення порушень закону; скасовують незаконні постанови про закриття кримінальних проваджень; готують проекти вмотивованих постанов про доручення здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування, якщо під час здійснення Національним антикорупційним бюро України досудового розслідування встановлено, що таке кримінальне правопорушення не віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України; у разі виявлення безпосередньо або з іншого джерела фактів, що мають ознаки кримінального правопорушення, складають рапорт та доповідають керівництву Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, розпочинають досудове розслідування; беруть участь у розгляді слідчими суддями клопотань детективів Національного антикорупційного бюро України, готують апеляції на ухвали слідчих суддів у кримінальних провадженнях на стадії

досудового розслідування, беруть участь у їх розгляді в судах; забезпечують інформування підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення, підозрюваного – про право на угоду про визнання винуватості, роз'яснюють механізм реалізації цих прав; беруть участь у судовому розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність прокурорів та детективів Національного антикорупційного бюро України [7].

Ми вважаємо, що доцільно поділити повноваження прокурора у справах про корупційні злочини залежно від напряму діяльності останнього:

1) *процесуальні* (своєчасне внесення щодо корупційних злочинів відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань; нагляд за додержанням законів Національним антикорупційним бюро України під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування, участь у судовому провадженні та підтримання обвинувачення у кримінальних провадженнях про корупційні злочини; контроль за об'єктивним відображенням у Єдиному реєстрі досудових розслідувань відомостей щодо кримінальних правопорушень, осіб, які їх вчинили, та прийнятих під час досудового розслідування процесуальних рішень детективами Національного антикорупційного бюро України; участь у судовому розгляді справ про корупційні злочини; оскарження судових рішень тощо);

2) *представницькі* (забезпечення представництва інтересів держави в суді у провадженнях про корупційні злочини, а також представництва у межах своєї компетенції інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави);

3) *аналітично-методичні* (ведення обліку роботи, своєчасне внесення відомостей про результати роботи до визначених форм обліку, звітності, Єдиного реєстру досудових розслідувань тощо).

Отже, на основі вивчення поняття, ознак та завдань спеціалізованого процесуального керівництва можемо представити авторське бачення терміна процесуального керівництва у

провадженнях про корупційні злочини, під яким потрібно розуміти процесуальну діяльність прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, яка спрямована на виконання завдань, покладених на неї чинним законодавством, у кримінальних провадженнях, підслідних Національному антикорупційному бюро України з метою реалізації засад кримінального провадження [8, с. 81].

На основі вивчення поняття, ознак та завдань спеціалізованого процесуального керівництва можемо представити авторське бачення процесуального керівництва у провадженнях про корупційні злочини, під яким потрібно розуміти процесуальну діяльність прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, яка спрямована на виконання завдань, покладених на неї чинним законодавством, у кримінальних провадженнях, підслідних Національному антикорупційному бюро України з метою реалізації засад кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: чинне законодавство станом на 05 липня 2023 р.: Офіц. текст. К.: Алерта, 2023. 80 с.
2. Тертишник В.М. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Вид. 20-те, доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2023. 1120 с.
3. Кримінальний процес України: Академічний курс. У 3 т. Т.1: Загальна частина / [В.Т.Нор, Н.Р.Бобечко, М.В.Багрій та ін.]; за ред. акад. НАПРН України, д-ра юрид. наук. проф. В. Т. Нора, д-ра юрид. наук. проф. Н.Р. Бобечка. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. 912 с.
4. Про прокуратуру : Закон України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 16 січня 2023 року. Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2023. 140 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4651-17>
6. Юрчишин Ю. В. Особливості діяльності спеціалізованої антикорупційної прокуратури під час досудового розслідування кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Випуск 40. Т. 3. С.
7. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора : наказ Генерального прокурора України від 05.03.2020 р. № 125. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text>
8. Юрчишин В.М., Юрчишин Ю.В. Процесуальні засади участі прокурора у кримінальних провадженнях про корупційні злочини : монографія. Чернівці: Технодрук, 2021. 188 с.

Vasyl Yurchyshyn, Doctor of Law, Professor,
Honorary employee of the Prosecutor's Office of Ukraine,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE, Chernivtsi
Yuriy Yurchyshyn, Doctor of Law,
Head of the department for maintaining the Unified Register of
Pretrial Investigations and Information and Analytical Work of the
Chernivtsi Regional Prosecutor's Office, Chernivtsi

PROBLEMS OF PROCEDURAL GUIDELINES FOR THE PRE- JUDICIAL INVESTIGATION OF CORRUPTION OFFENSES DURING THE PERIOD OF MARTIAL STATE

In theses, the problems of procedural management of pre-trial investigations of corruption offenses during the period of martial law are relevant. The legal relationship between the procedural manager and the investigator who conducts pre-trial investigation of criminal offenses was investigated.

Павло Юрчишин, аспірант,
Київський університет права НАН України,
м. Київ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВАДЖЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Ст. 21 Конституції України проголошує про те, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи люди є невідчужуваними та непорушними [1, с. 9]. Воля, про яку йде мова в Конституції – це одна із функцій людської психіки, яка полягає насамперед у владі над собою, керування своїми діями й свідомому регулюванні своєї поведінки [2, с. 202]. На наш погляд, воля – головна складова української національної ідеї, інтегративна засада правової держави. Забезпечення волі - це забезпечення природного права жити і діяти без примусу,

забезпечення права вільно і гідно жити («вільному воля»), тобто не бути поневоленим (не перебувати в рабстві, кріпацтві, холопстві (*Vita sine libertate, nihil* – «життя без волі – ніщо»), забезпечення права бути на достатньому рівні незалежним в своєму житті і своїх діях від інших (панів, вельмож, олігархів), забезпечення свободи та прав вільної людини.

Свобода – юридична можливість людини поводитись відповідно до своїх волевиявлень, робити все, що бажається, але тільки те, що не заборонено законом і не спричиняє шкоди правам і свободі інших людей. Право виступає мірою й засобом забезпечення волі та свободи людини.

У Міжнародному Пакті про громадянські і політичні права зазначається, що «нікого не може бути полишено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, яку встановлено законом» (ч. 1 ст. 9); «кожному, хто позбавлений волі внаслідок арешту чи тримання під вартою, належить право на розгляд його справи у суді, щоб цей суд міг невідкладно винести постанову щодо законності його затримання і розпорядитися про його звільнення, якщо затримання є незаконним» (п. 4 ст. 9); всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і поважання гідності, властивої людській особі [3].

Кримінальне провадження здійснюється з метою захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного і неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Виконання покладених завдань неможливо без попередньо досудової діяльності органів

досудового розслідування, основу якої, перш за все, складає проведення слідчих (розшукових) дій.

Особливе місце у системі слідчих (розшукових) дій посідає група негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД,) в силу факту, що відомості про факт та методи проведення таких слідчих дій не підлягають розголошенню (за певними винятками), та в силу значного обмеження прав та свобод учасників кримінального провадження, якому піддаються особи, щодо яких проводяться такі дії. Цей факт зумовлює необхідність дослідження правового порядку їх проведення та гарантій захисту прав учасників кримінального провадження від незаконних обмежень, що можуть бути спричиненні внаслідок проведення НСРД.

Негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, спрямовані на збирання, перевірку чи дослідження фактичних даних у конкретному кримінальному провадженні, та які проводяться у разі крайньої необхідності, коли відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом.

Методи проведення негласних слідчих (розшукових) дій – це сукупність пошукових, дослідницьких, організаційних, практичних прийомів, зокрема із застосуванням технічних засобів, які дають змогу в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством України, отримати інформацію про злочин або особу, яка його вчинила, без її відома.

Негласні слідчі дії в переважній більшості, а саме: передбачені статтями 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 270, 271, 272, 274 КПК України, проводяться винятково у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом, тобто в разі крайньої необхідності, що є

певною гарантією від повального їх застосування, а відтак, і досить частого обмеження прав людей [4, с. 568-569].

Правове регулювання провадження негласних слідчих (розшукових) дій в Україні є сукупністю нормативних актів, які закріплюють правові норми, що регулюють групи однорідних суспільних відносин. Зазначені відносини виникають між державою і особою в процесі діяльності із захисту прав, законних інтересів та забезпечення безпеки людини, суспільства, держави шляхом застосування спеціальних методів, сил і засобів, якщо в інший спосіб попередити чи усунути загрози неможливо. У такій діяльності через застосування правових норм регламентуються відносини між державою в особі уповноважених законом суб'єктів проведення негласних слідчих (розшукових) дій та окремими особами й групами осіб, які здійснюють протиправну діяльність. Специфіка правового регулювання негласних слідчих (розшукових) дій полягає у значній деталізації порядку їх організації та проведення нормами кримінального процесуального закону, а також у тому, що основу їх регламентації становлять нормативні акти різної юридичної сили. Зазначене неодноразово ставало об'єктом певних наукових досліджень. Зокрема, О. В. Коваль вказував, що правове регулювання НСРД реалізується системою законодавчих і підзаконних нормативних актів [5, с. 143-147]. Розвиваючи наведену думку, можна погодитись із позицією групи вчених, серед яких, приміром, В. Я. Горбачевський, відповідно до якої регламентація негласних слідчих (розшукових) дій охоплює окремі аспекти їх проведення (формальні підстави проведення, компетенція уповноважених суб'єктів, місце і час проведення тощо), проте майже не торкається процедури їх проведення [6, с. 45-47].

Систему нормативно-правового забезпечення негласних слідчих (розшукових) дій становлять законодавчі акти, серед яких: Конституція України, КК України, КПК України, інші закони, постанови Пленуму Верховного Суду України, постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду кримінальних і цивільних

справ, підзаконні нормативні акти, а також міжнародні договори та норми міжнародного права, ратифіковані Верховною Радою України. Безумовно, основу правової регламентації НСРД утворюють положення Основного Закону України – Конституції України, які визначають засади конституційного статусу особи у державі, функціонування системи законодавчих, виконавчих і судових органів державної влади. Відповідність правового забезпечення положенням Конституції України є визначальною щодо визнання законним проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що безпосередньо стосується й контролю за вчиненням злочину. Конституція надає особам право на власність, вибір професії і роду занять, право в'їзду і виїзду з України, таємницю листування, телефонних розмов, поштової, телеграфної й іншої кореспонденції, недоторканність житла, особистості, права пересування і вибору місця проживання та інші права і свободи. Обмеження таких прав можливе тільки на підставі судового рішення. Права і свободи людини та громадянина можуть бути обмежені відповідно до закону тільки тією мірою, якою це необхідно для захисту основ конституційного ладу, державного устрою, моралі, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони та безпеки держави. Разом із тим кожному громадянину, права й свободи якого обмежуються на підставі закону, Конституція гарантує судовий захист і не допускає фізичного та морального приниження честі, гідності, а також недоторканність особи [7, с. 90-107].

Згідно з положеннями КПК України, негласні слідчі (розшукові) дії залежно від їх виду і конкретної мети здійснюються, якщо лише внаслідок їх проведення є можливість отримати відомості про злочин і особу, яка його вчинила, чи обставини, що мають значення для досудового розслідування (про події, речі і документи, які мають істотне значення для досудового розслідування) [8, с. 417].

Крім Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України, процесуальні підстави проведення НС(Р)Д

регламентуються іншими законодавчими актами України, серед яких слід виділити:

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [9].
2. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [10], а також у підзаконних актах, серед яких виділяється Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їхніх результатів у кримінальному провадженні, яка затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України № 114/1042/516/1199/936/1687/5 16 листопада 2012 року. Згідно з п. 1.12.4 названої Інструкції, спеціальний слідчий експеримент полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину [11].

Крім того, підстави застосування НС(Р)Д є у роз'ясненнях Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду України, Великої Палати Верховного Суду України, зокрема:

1. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12.05.2021 р. у справі № 750/10362/17, провадження № 51-5319 км 20 [12].
2. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 19.02.2020 р. у справі № 295/7911/18, провадження № 51-4301км19 [13].
3. Постанова Верховного Суду від 02 квітня 2020 р. у справі № 734/2421/17 (провадження № 51-704км19) / Єдиний державний реєстр судових рішень [14].
4. Постанова Верховного Суду від 13 січня 2021 р. у справі № 663/2885/17 (провадження № 51-4750км20) / Єдиний державний реєстр судових рішень [15].

Згідно з вимогами КПК України, усі негласні слідчі (розшукові) дії проводяться винятково у кримінальному провадженні, щодо тяжких і особливо тяжких злочинів і тільки у випадках якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом, тобто в разі крайньої необхідності, що є певною гарантією відповідального їх застосування, а відтак і досить частого обмеження прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: чинне законодавство станом на 05 липня 2023 р.: Офіц. Текст. К.: Алерта, 2023. 80 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. т.к.; Ірпінь. ВТФ «Перун», 2009. 1736 с..
3. Міжнародний Пакт «Про громадянські та політичні права» Набув чинності, в тому числі для України, 23 березня 1976 р. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MU66003U>
4. Тертишник В.М. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Вид. 20-те, доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2023. 1120 с.
5. Коваль О.В. Нормативно-правове забезпечення здійснення негласних слідчих (розшукових) дій. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія "Юридичні науки"*. 2014. Том 27(66), №2. С. 143-147
6. Горбачевський В.Я. Роль і місце негласного розслідування у кримінальній юстиції. *Становлення системи негласного розслідування у кримінально-процесуальному законодавстві України : матеріали круглого столу* (Київ, 7 жовтня, 2011 р.). К.: ФОП Ліпкан О.С., 2011. 168 с.
7. Тертишник В.М. Конституція України. Науково-практичний коментар. Київ: Алерта, 2023. 464 с.
8. Кримінальний процес: підручник / Ю.М.Грошевий, В.Я.Тацій, В.П.Пшонка та ін.; за аг ред.. В.Я.Тація, В.П.Пшонки. Х.: Право 2013. 824с.
9. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 22, ст.303. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
10. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 35, ст.358. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>
11. Інструкція «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» : Затверджена Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5/ URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>
12. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12.05.2021 р. у справі № 750/10362/17, провадження № 51-5319 км 20. URL : https://zakon.cc/court/document/read/96933490_0036f259.

13. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 19.02.2020 р. у справі № 295/7911/18, провадження № 51-4301км19. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87826881>.

14. Постанова Верховного Суду від 02 квітня 2020 р. у справі № 734/2421/17 (провадження № 51-704км19) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88834279>.

15. Постанова Верховного Суду від 13 січня 2021 р. у справі № 663/2885/17 (провадження № 51-4750км20) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/94194562>.

Pavlo Yurchyshyn, Postgraduate Student,
Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of
Ukraine, Kyiv

LEGAL REGULATION OF THE CONDUCT OF CONFIDENTIAL INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS

The theses consider current issues of legal regulation of the conduct of undercover investigative (search) actions, as they are seen today by scientists in their research and in law enforcement practice, clarify the concept of undercover investigative (search) actions and their essence.

Наукове видання

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
« **Фінансово-економічні, соціальні та правові
аспекти розвитку регіонів: загрози та виклики** »

24 травня 2024 р.

Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
м. Чернівці, Центральна площа, 7

Відповідальна за випуск: Алла Чорновол

*Коректура,
верстка і макетування:* Неля Савельєва

Підписано до друку 06.05.2024 р. Папір офсетний. Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 25,11. Вид. № 24-3. Зам. №16. Тираж 50 прим.

Видавець та виготівник: ПВКФ «Технодрук»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №1841 від 10.06.2004 р.
58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф.18, тел. (0372) 55-05-85